

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**CEYB-İ HÜMÂYÛN VE HARC-I HÂSSA DEFTERLERİNE GÖRE SULTAN I.
MAHMUD'UN SALTANATININ SON YILLARI (1750-1754)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma AKGÜMÜŞ

EYLÜL - 2025

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**CEYB-İ HÜMÂYÛN VE HARC-I HÂSSA DEFTERLERİNE GÖRE SULTAN I.
MAHMUD'UN SALTANATININ SON YILLARI (1750-1754)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma AKGÜMÜŞ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Miraç TOSUN

EYLÜL - 2025

TRABZON

ONAY

Fatma AKGÜMÜŞ tarafından hazırlanan “Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerine Göre Sultan I. Mahmud'un Saltanatının Son Yılları (1750-1754)” adlı bu Çalışma 31.10.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Mehmet Sait TÜRKHAN	Başkan	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Miraç TOSUN	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ALTUNBAY	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Fatma AKGÜMÜŞ
31.10.2025

ÖNSÖZ

18. yüzyılda tahtta kaldığı 24 yıl boyunca Osmanlı tarihinin en önemli padişahlarından biri olan Sultan I. Mahmud döneminde Osmanlılar gerek İran cepheleri ve gerekse de Rusya-Avusturya cephelerinde mücadele vermiştir. Farklı dönemlerde ve farklı cephelerdeki savaşlarla meşgul olmasına rağmen Sultan I. Mahmud dönemi, Lale devrinde yapılan ıslahatların devam ettirildiği bir dönem olmuştur. Yaptırdığı kütüphaneler, İstanbul'un su sorununa bulduğu çözümler, başlattığı ancak bitişini göremediği Nuruosmaniye Camii padişahın saltanatı sırasında bilinen imar faaliyetlerindendir.

Padişahın şahsi hazinesi konumunda olan Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne ait defterler padişahın günlük faaliyetlerine dair önemli bilgileri sunmaktadır. Padişahın bayramlarda neler yaptığı, Cuma selâmlığı için hangi camileri tercih ettiği, huzurunda gerçekleşen sportif faaliyetlere kadar padişah hakkında tüm detaylı bilgileri, defterler içerisinde yer alan verilerden öğrenmek mümkündür. Bu kayıtlar o yıllarda saray içerisinde giyilen kumaş türlerinden saray içi unsurlara kadar önemli kültürel veriler de içermektedir. Tarihi kaynak olarak Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hassâ defterlerinin padişahı ve saray içi kültürel unsurları aktarmada ne derece kıymetli olduğunu görmek gerekir. Bu çalışmada, Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterleri 1750-1754 yılları arası toplam 62 adet olarak Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden tespit edilmiştir. Söz konusu defterler H. 1 Muharrem 1163 (M.11 Aralık 1749) - 27 Safer 1163 (M.13 Aralık 1764) yılları arasında kapsamaktadır. Padişahın vefatına kadar geçen beş yıl boyunca gelir kalemleri ve gider kalemleri ay ay tespiti yapılarak değerlendirilmeye alınmıştır.

Bu konuyu çalışmamı tavsiye eden, çalışmamın her safhasında varlığını daima hissettiren, her konuda bana yardımcı olan ve beni yönlendiren, kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Miraç TOSUN'a çok teşekkür ederim. Jürimde yer alan Doç. Dr. Mehmet Sait TÜRHAN ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ALTUNBAY hocalarıma önerileriyle tezimin şekillenmesine katkı sağladıkları için ayrıca teşekkür ederim. Kelimelerle ifade edemesem dahi anneme ve babama her zaman yanımda oldukları, beni maddi ve manevi destekledikleri, tez sürecinde benimle birlikte heyecanımı paylaşmaları ve bana gösterdikleri sabırlarından dolayı ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: 11235

Eylül, 2025

Fatma AKGÜMÜŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ	XII
HARİTALAR LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
GİRİŞ	1-6

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OSMANLI DEVLETİ'NDE HAZİNE VE CEYB-İ HÜMÂYÛN HAZİNESİ.....	7-18
1.1. İncelenen Dönemin Tarihsel Arka Planı.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

2. SULTAN I. MAHMUD DÖNEMİ CEYB-İ HÜMÂYÛN VE HARC-I HÂSSA HAZİNESİNİN GELİRLERİ (1750-1754).....	19-77
2.1. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nin Nakdî Gelirleri	19
2.1.1. Darphâne-i Âmire Faizi	19
2.1.1.1. Gümüşhane Madenlerinden Gelen Gelirler	21
2.1.2. Mısır Eyaletinden Gelen Vergiler	22
2.1.2.1. Mısır İrsaliyesi ve Mısır Kahire Polîçe Gelirleri	22
2.1.2.2. Mısır Mukarreri Gelirleri	24
2.1.3. Muhallefât Gelirleri	24
2.1.4. Yeni-il Türkmen Mukataatı Gelirleri.....	28
2.1.5. Tuğ-ı Hümâyûn Câize Gelirleri.....	29
2.1.6. Eflâk ve Boğdan Voyvodasından Gelen Gelirler	30
2.1.7. Rikâbiyye Akçesi	31
2.1.8. Yeniçerilerin Beytü'l-mâl Akçesi.....	33
2.1.9. Evkâf Gelirleri.....	33

2.1.10. İstanbul Cizyedârı Taahhüdü	33
2.1.11. Diğer Gelirler	34
2.2. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nin Aynî Gelirleri	34
2.2.1. Muhallefât Gelirleri	35
2.2.1.1. Veziriazamlara Ait Muhallefâtlardan Gelen Aynî Gelirler	35
2.2.1.2. Silahdar Ağa, Babüssaade Ağası, Kapıcıbaşı, Hanım Sultan Muhallefâtından Gelen Aynî Gelirler	43
2.2.1.3. Eyalet Valileri, Surre Emîni, Cebehâne-i Âmire Baş Halifesi ve Diğer Devlet Görevlilerinin Muhallefâtından Gelen Aynî Gelirler	54
2.2.2. Karaferiye ve Selânik'ten Gelen Aynî Gelirler	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SULTAN I. MAHMUD DÖNEMİ CEYB-İ HÜMÂYÛN VE HARC-I HÂSSA HAZİNESİNİN GİDERLERİ (1750-1754).....	78-130
3.1. Ceyb-i Hümâyûn Harcamaları	78
3.1.1. Silâhdar Ağa Marifetiyle yapılan Harcamalar.....	78
3.1.1.1. Padişahın Cuma Selâmlığına Gidişinde Yapmış Olduğu Harcamalar	80
3.1.1.2. Yangınlar Sebebiyle Yapılan Harcamalar	86
3.1.1.3. Bayramlarda İcra Edilen Sportif/Eğlence Faaliyetleri Sebebiyle Yapılan Harcamalar	90
3.1.1.3.1. Güreş Oyunları Sebebiyle Yapılan Harcamalar	91
3.1.1.3.2. Şenliklerde Fişek Atanlar İçin Yapılan Harcamalar	91
3.1.1.3.3. Cirit Oyunu Esnasında Yapılan Harcamalar	92
3.1.1.4. Biniş-i Hümâyûn İçin Yapılan Harcamalar	93
3.1.1.5. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar	96
3.1.1.5.1. Takdimlere Karşılık Yapılan Harcamalar	96
3.1.1.5.2. Surre İhracında Yapılan Harcamalar	97
3.1.1.5.3. Dini Törenlerde Yapılan Harcamalar	97
3.1.2. Dârüssaâde Ağası Marifetiyle Yapılan Harcamalar	102
3.1.2.1. Harem'den Azat Edilen Cariyelere İhsanlar Yoluyla Yapılan Harcamalar	105
3.1.2.2. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar	105
3.1.2.3. Yangından Doğrudan Etkilenen Kişi ve Yapılara Yapılan Harcamalar	107
3.1.2.4. Çeşme Tamiri İçin Yapılan Harcamalar.....	107
3.1.2.5. Nuruosmaniye Camii Yapımı İçin Yapılan Harcamalar	108
3.1.3. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar	110
3.1.4. Müteferrik Harcamalar	112

3.2. Harc-ı Hâssa Harcamaları.....	114
3.2.1. Harem Giderleri İçin Yapılan Harcamalar	114
3.2.2. Padişahın (Zât-ı Hümayûn) Kıyafetleri İçin Yapılan Harcamalar.....	114
3.2.3. Padişah Ailesi İçin Yapılan Harcamalar	115
3.2.4. Gelir Olarak Görülen Ancak Padişahın Huzuruna Sunulanlar	116
3.2.5. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar	116
3.2.6. Devlet Adamlarına Verilen Hediyeler	118
3.2.7. Yeni Yaptırılan Saray Odalarının Tefrişatı İçin Yapılan Harcamalar	119
3.3. I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Toplam Gelir ve Giderlerinin Değerlendirilmesi (H.1163-1168/M.1750-1754).....	123
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	131
KAYNAKÇA.....	133
EKLER.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	156

ÖZET

Osmanlı Devleti hazine konusuna oldukça önem vermiştir. Osmanlı devlet hazineleri, devletin işleyiş mekanizmasıyla oluşturulan Dış Hazine ve sarayın işleyiş mekanizması için oluşturulan İç Hazineden meydana gelmiştir. Çalışmamızın konusunu ise, Osmanlı arşivinde padişahın şahsi harcamalarının gayesi ile tutulmuş olan defterler oluşturmaktadır ve bu defterlere “Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterleri” denilmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinde padişahın gelirleri, giderleri, gelirlerinden hareketle doğrudan padişahın kendi hazinesine hangi gelir kalemlerinin etki ettiği, giderler vasıtasıyla harcamaların nereye yapıldığı gibi verilere ulaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle bu defterler padişahın doğrudan gündelik hayatına dair bilgileri elde etmemizi sağlamaktadır.

Bu tez çalışması, yirmi dört yıl saltanat süren Sultan I. Mahmud’un son beş yılını (1750-1754) ay ay kayıt altına alan Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi’ndeki 62 adet Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hassa defterinin değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin amacı ve yöntemi hakkında bilgi verildikten sonra literatür üzerine eğilerek kullanılan kaynaklar tanıtılmıştır. Birinci bölümde, Osmanlı Devleti’nde Hazine müessesesi açıklanarak, bu müessese içerisinde İç Hazine olan Enderun Hazinesi’nin ürettiği Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterleri anlatılmıştır. Akabinde incelenen dönemin padişahı Sultan I. Mahmud’un biyografisine yer verilmiştir. İkinci bölümde Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa’nın gelir kalemleri tespit edilmiş, nakdî gelirler ve aynî gelirler olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Bu bölümde defterler içerisinde veriler alınarak tablo halinde değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa’nın gider kalemleri tespit edilmiş, Ceyb-i Hümayûn harcamaları ve Harc-ı Hassâ harcamaları olarak ikiye ayrılmıştır. Ayrıca bu bölümde harcama kayıtları, sistemli bir dönem anlatısına sahip dönemin kronikleri ve padişah günlükleri olan ruznameler ile karşılaştırılarak padişah merkezli bir çalışma sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ceyb-i Hümayûn, Enderun, Harc-ı Hassa, Hazine, I. Mahmud

ABSTRACT

The Ottoman Empire placed considerable emphasis on the treasury. The Ottoman state treasuries consisted of an external treasury, created by the state's operating mechanism, and an internal treasury, established for the palace's operating mechanism. The subject of our study consists of ledgers kept in the Ottoman archives for the sultan's personal expenditures, known as the "Ceyb-i Hümayun ledgers." The Ceyb-i Hümayun ledgers provide information on the sultan's income, expenditures, which revenue items directly impacted the sultan's treasury, and how these expenditures were spent. In other words, these ledgers provide us with information directly related to the sultan's daily life.

This thesis includes the transcription of 62 imperial and imperial registers in the Topkapı Palace Museum Archives, which record the last five years of Sultan Mahmud I's reign (1750-1754) month by month, and the classification based on the texts in these registers.

Our study is structured in three sections. The introduction provides information about the thesis's purpose and methodology, followed by a review of the literature and an introduction to the sources produced. The first section describes the institution of the Treasury in the Ottoman Empire, outlining the scope of activities of the Imperial Treasury (Ceyb-i Hümayun) and the Imperial Harc-ı Hâssa (Harc-ı Hassa), which were the Internal Treasury within the Treasury. The following section includes a biography of Sultan Mahmud I, the sultan of the period under study. The second section identifies the revenue items of the Imperial Treasury and the Imperial Harc-ı Hâssa, dividing them into two categories: cash revenues and in-kind revenues. This section attempts to analyze data from the registers in tabular form. The third section identifies the expenditure items of the Imperial Treasury and the Imperial Harc-ı Hâssa, dividing them into two categories: Imperial expenditures (Ceyb-i Hümayun) and Imperial Harc-ı Hâssa (Harc-ı Hassa). In addition, in this section, a sultan-centered study is presented by comparing the expenditure records with the chronicles of the period, which have a systematic period narrative, and the ruznames, which are the sultan's diaries.

Keywords: Imperial Ceyb, Enderun, Special Warrant, Treasury, I. Mahmud

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Darphânededen Gelen Ceyb-i Hümâyûn Gelirleri	20
2	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Mısır İrsaliyesi ve Mısır Kahire Poliçe Gelirleri	23
3	Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne Aktarılan Nakdî Muhallefât Gelirleri	25
4	İncelenen Yıllarda Tuğ-ı Hümâyûn Câize Miktarları.....	29
5	İncelenen Yıllarda Rikâbiyye Gelir Miktarları	31
6	Seyyid Abdullah Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	36
7	Seyyid Abdullah Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitapları.....	39
8	Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	40
9	Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar.....	42
10	Silâhdâr Ağası Ali Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	43
11	Silâhdâr Ağası Ali Ağa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar.....	44
12	Babüssaade Ağası Ahmed Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	45
13	Babüssaade Ağası Ahmed Ağa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar	48
14	Kapıcıbaşı Halil Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	49
15	Kapıcıbaşı Halil Ağa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar	50
16	Ayşe Sultan'ın Muhallefâtındaki Eşyalar	51
17	Ayşe Sultan'ın Muhallefâtındaki Kitapları.....	54
18	Sayda Vâlisi Muhammed Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	54
19	Sayda Vâlisi Muhammed Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar.....	56
20	Sayda Valisi Pîr Mustafa Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	57
21	Sayda Vâlisi Pîr Mustafa Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar	60
22	Trablusşâm Vâlisi İsmail Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	61
23	Trablusşâm Vâlisi İsmail Pâşâ'nın Muhallefâtındaki Kitapları	63
24	El-Hâc Ahmed Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	64
25	El-Hâc Ahmed Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitapları	66

26	Abdurrahman Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ve Kitapları.....	66
27	Osman Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	68
28	Hüseyin Bey'in Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	68
29	Ali Paşa'nın Muhallefâtındaki Eşyalar ve Kitapları.....	69
30	İbşir Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	70
31	Selim Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	71
32	Selim Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar.....	72
33	Kâtip Muhammed Efendi'nin Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	73
34	Hasan Efendi'nin Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	73
35	Kassâbzâde Muhammed Efendi'nin Muhallefâtındaki Kitaplar	74
36	Abdülğani Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	74
37	Abgülgani Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar	75
38	Ali Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	76
39	Ahmed Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı	76
40	1 H. 1163 / 1168 – M. 1750 / 1754 Tarihleri Arası Padişahın Cuma Selâmlığı İçin Tercih Ettiği Camiler	83
41	Güreş Aktivitesi için Tercih Edilen Mekânlar	91
42	İncelenen Dönemde I. Mahmud'un Biniş-i Hümâyûn ile Seyahata Çıktığı İstanbul'daki Mekanlar.....	94
43	H. 1163-1168/ M.1750-1754 Yılları Arası Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinden Alınan Para Miktarları ve Tarihleri	109
44	H. Rebiülevvel 1163 / M. Şubat/Mart 1750 Yılları Arası Hazineden Sarf Olan Öd ve Anber Sarfıyatı.....	118
45	Saray'da Ferş Olunan Yerler	120
46	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Sultan I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi Gelir Miktarları	123
47	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Sultan I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Gider Miktarları.....	126
48	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi Gelir ve Gider Miktarları	128

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi Gelir Grafiği.....	125
2	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi Gider Grafiği.....	127
3	H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi Gelir ve Gider Arasındaki Fark Grafiği	130

HARİTALAR LİSTESİ

Harita Nr.	Harita Adı	Sayfa Nr.
1	İncelenen Dönemde I. Mahmud'un Cuma Selâmlığı İçin Tercih Ettiği Camiler	86
2	İncelenen Dönemde I. Mahmud'un Biniş-i Hümâyûn ile Seyahata Çıktığı İstanbul'daki Mekanlar.....	95

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
bkz.	: Bakınız
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
BOA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
Nr.	: Numara
TS.MA.d	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri
Vb.	: Ve benzeri
Vs.	: Vesaire

GİRİŞ

Son dönemde teknik olarak açık ancak kullanım imkanları bakımından kısıtlı olan Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nin dijital erişim ile araştırmacılara açılmasıyla bu arşivdeki defterleri kaynak alan pek çok yeni çalışma ortaya çıkmıştır, bunlardan biri de yine bu arşivde bulunan Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterleridir. Son yıllarda bu defterleri kaynak olarak kullanan pek çok tez ve makale üretilmiştir.

Bu tezde, Osmanlı tarihçiliğinde padişah biyografilerinin nispi olarak azlığının yanında “gölgede kalan” bir sultan olarak 18. yüzyıla damga vurmuş olan Sultan I. Mahmud'un biyografisine Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterleri üzerinden katkı yapılması amaçlanmıştır. Defterlerde elde edilen veriler vasıtasıyla; padişahın gelir kalemlerinde birlik olup olmadığı, padişahın kaynaklarının her zaman aynı yerden mi aktığı, gelir kalemlerinin ya da harcama kalemlerinin her zaman aynı gruplara mı yapıldığı gibi durumlara bakılarak, padişahın harcama skalasının nerelerde döndüğü tespit edilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin tarihi süreç içerisinde oldukça önem verdiği hazine konusundan hareketle İç Hazine olan Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssanın faaliyet alanı serdedilmiştir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa zaman zaman değişiklikler geçirmiş olsa bile padişahın şahsi hazinesi olma hususiyetini sürdürmüştür. Bu bağlamda araştırma esnasında Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa'nın tanımı, nasıl bir değişim geçirmiş olduğu sorularına cevap aranması, belirtilen tarih aralığındaki Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinin incelenerek tablo halinde sunulması; Sultan I. Mahmud döneminde Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa gelirlerinin öğrenilmesi; kurumlara ve görevlilere temin edilen miktarlar ve dağılımların ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinde gelir-gider verileri tablo halinde derlenmiştir. Dönemin hem mali ve hem idari-teşkilat tarihi hem de doğrudan doğruya padişahın yaşantısına dair yapmış olduğu katkı, defterler ışığında değerlendirilerek literatüre kazandırılmaya çalışılmıştır. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinin padişaha son beş yılına ait olanları saptanmış, tamamı transkribe edilmiş, akabinde içindeki veriler değerlendirilmiştir.

Tez çalışmasının ana kaynağı; Sultan I. Mahmud döneminin son beş yılına tarihlenen, Osmanlı Arşivinde yer alan ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi defterler kısmında tespit edilen 1750-1754 yılları arasını ihtiva eden 62 adet Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterleridir. Defterler temin edilerek öncelikle transkripsiyonu yapıp, ardından defterlerin günümüz Türkçesine aktarılması sağlanmıştır. Bunlardan TS.MA.d 2394/1-12 numaralı defterler (H.1163-M.1749/1750), 2395/1-12 numaralı defterler (H.1164-M.1750/1751) 2396/1-12 numaralı defterler (H.1165-M.1751/1752), 2397/1-12 numaralı defterler (H.1166-M.1752-1753), 2398/1-12 numaralı defterler (H.1167-

M.1753-1754), 2399/1-2 numaralı defterler (H.1168-M.1754/1755) tarihlerini kapsamaktadır. Defterlerin başında bir hatt-ı hümayûn ile veri akışına başlandığı; önce gelirlerin ardından giderlerin aktarıldığı görülmektedir. Nihayetinde de gelir ve giderlerin toplamı defterlere kaydedilmiştir. Okunaklı nesih hattıyla tutulan defterler, ortalama iki-üç yaprak üzerine aktarılmıştır. Defterler esasen kaynakları ve yapılan harcamaları kayıt altına almak üzere mali veriler ile alakalı bir defter mantığı içerisinde tutulmuştur. Bu mali verilerden hareketle, padişahın gündelik hayatını ve yapmış olduğu harcamaları aydınlatmak amaçlanmıştır.

Literatüre dönülecek olduğunda Mehmet Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* çalışmasında Ceyb-i Hümayûn ile ilgili Ceb Harçlığı, Ceb-i Hümayûn, Ceb-i Hümayûn Akçası ve Ceb-i Hümayûn Dairesi olarak yazdığı dört maddesi mevcuttur.¹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde yayımlanan Cengiz Orhonlu'nun "*Hazine*" maddesi iç ve Dış Hazine üzerine eğilmektedir.² Ceyb-i Hümayûn'un her dönemde çeşitli gelirleri vardır. Her aya ait olan gelirler ve giderlerin tutulduğu hazine defterleri, vazifeli kethüdâ tarafından padişaha arzedilmiştir. Bununla ilgili İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi* isimli Belleten'de yayımlanan makalesi Osmanlı Devleti'nin İç Hazinesini konu edinmektedir.³ Uzunçarşılı'nın münferit arşiv belgelerinden oluşturduğu listelerdeki diğer gelir kalemlerinin sıralanışı da çalışma açısından ayrıca önemlidir. Arzu Tozduman Terzi'nin "*Osmanlı Hazinesi*" isimli makalesi Türkler külliyyatında yayımlanmıştır ve Enderun Hazine'nin işleyişi ile ilgili konulara değinmiştir.⁴ Halil Sahillioğlu'nun "Ceyb-i Hümayûn" maddesi ise Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde yayımlanmıştır.⁵

Dönemin siyasi tarihini anlama ve kavrama noktasında öncelikle Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerini inceleyecek olduğumuz dönemin padişahı Sultan I. Mahmud'un biyografisini incelemekte fayda vardır. Biyografiyi okuduktan sonra elde edilen bilgilerin defterlere yansımaya bakılacaktır. Bu noktada İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi* isimli eseri Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 18. yüzyılın sonlarına kadar olan dönemi kapsamakta ve Sultan I. Mahmud ile ilgili önemli bilgileri sunmaktadır.⁶ Münir Aktepe'nin İslam Ansiklopedisi'ndeki *I. Mahmud*⁷ maddesinde, Abdülkadir Özcan'ın İSAM tarafından yayımlanan *İmparatorluk Çağının Osmanlı*

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c. I, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1993.

² Cengiz Orhonlu, "Hazine", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten*, c. 42, Ankara, 1978.

⁴ Arzu Tozduman Terzi, "Osmanlı Hazinesi", *Türkler*, Ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, c. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

⁵ Halil Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayûn", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 4/I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

⁷ Münir Aktepe, "Mahmud I", *İslam Ansiklopedisi*, c.7, Milli Eğitim Bakanlığı, Eskişehir, 1997.

*Sultanları-III*⁸ isimli eserinde ve Uğur Kurtaran'ın *Sultan I. Mahmud ve Dönemi (1730-1754)*⁹ isimli doktora tezinde I. Mahmud'un biyografisine yer verilmiştir. İsmail Hami Danişmend'in *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*¹⁰ ve Mithat Sertoğlu'nun *Mufassal Osmanlı Tarihi*¹¹ incelenen padişaha dair bilgiler içermektedir. I. Mahmud'un biyografisiyle birlikte çevresinde bulunan görevlilere ve kişilere de bakmak gerekir. Padişahın incelenen yıllara ait veziriazamlarını, vezirlerini, reisülküttabını, şeyhülislamını, darüssaade ağasını, Anadolu ve Rumeli kazaskerlerini, silahdar ağalarını ve defterdarlarını dönemin kronikleri olan Şem'dânî-zâde Süleyman Efendi'nin *Mü'r'i't-Tevârih*'i¹², İzzî Süleyman Efendi'nin *İzzî Târihi*¹³, Hâkim Mehmed Efendi'nin *Hâkim Efendi Târihi*¹⁴ gibi dönemin tarihçilerinden okumak gerekmektedir. 18. yüzyılda eski geleneğin devamı niteliğinde kişiye özel veya genel olayları içeren bu tarihler hitap edilen çevreye dair önemli ipuçları taşımaktadır. Vakanüvis tarihlerinde nakledilen bilgiler oldukça tafsilatlı anlatılmakla birlikte isimlerin, lakapların ve tarihlerin belirgin varlığı dikkati çekmektedir. Her hususa dair tarih ve gün aralığı belirtilerek yazılan sistemli bir dönem anlatısı aktarılmıştır. Mehmed Süreyyâ'nın *Sicill-i Osmanî*'si de bu konuda bize bilgi sağlayan önemli bir kaynak olmuştur.¹⁵

Dönemin siyasi tarihiyle birlikte sosyal tarihi de çalışma açısından önemlidir. Bu noktada padişah günlükleri olan rużnameler çalışma kapsamında incelenecektir. Selman Soydemir'in *Sultân I. Mahmûd Rûznameleleri (1730-1754)* isimli doktora tezi bu bağlamda dikkate değerdir.¹⁶ Çalışmada padişahın binişi, gezileri, ihsanları, elde ettiği mal varlıkları ve bunlardan Ceyb-i Hümayûna aktarılanlar ya da devredilenler, savaşıardan gelen elçiler, elçilik heyetleri, yine bunlardan aktarılanlar, yaşanan depremler, yangınlar, gerçekleşen isyanlar vs. padişah merkezli olarak ele alınmaktadır. Böylece ilgili defterler ile karşılaştırma olanağı ortaya çıkmıştır. I. Mahmud dönemine ait birden çok rużname vardır ve bu rużnameler Selman Soydemir'in çalışmasında da ifade edilmiştir. Ancak tez çalışmasının muhtevası gereği ilgili yıllar aralığına tekabül etmeyen diğer rużnamelere müracaat edilmemiştir. Doğrudan doğruya Selman Soydemir'in çalışmasına atıf yapılmıştır. Hatice Aynur'un editörlüğünde hazırlanan *Gölgelenen Sultan Unutulan Yıllar* isimli eserdeki muhtelif makaleler yine Sultan I. Mahmud dönemiyle alakalı siyasi olaylara ilişkin kısımları, dönemin öne

⁸ Abdülkadir Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları*, c. 3, İSAM Yayınları, Ankara, 2018.

⁹ Uğur Kurtaran, *Sultan Birinci Mahmud ve Dönemi (1730-1754)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012.

¹⁰ İ.H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 4, İstanbul, 1972.

¹¹ Mithat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, c. 5, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2021.

¹² Şem'dânî-zâde Fındıklı Süleyman Efendi *Târihi Mür'i't-tevârih*, c. I, Haz. M. Münir Aktepe, İstanbul, 1976.

¹³ *İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)*, Haz. Ziya Yılmaz, Yazma Eserler Kurumu, İstanbul, 2019.

¹⁴ Tahir Güngör, *Vak'a-nüvis Hâkim Efendi Tarihi (Metin Ve Tahlil)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.

¹⁵ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, Haz. Nuri Akbayar, c. 1-4, (Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Karaman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

¹⁶ Selman Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviri-yazı Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2022.

çıkan şahsiyetlerini, sıkça meydana gelen deprem ve yangın hadiselerini farklı başlıklar halinde işlemiştir. Çalışma içerisinde Tülay Artan'ın padişahın Boğaziçi eğlencelerine yönelik makalesi çalışmamız kapsamında incelenmiştir.¹⁷ Bilhassa Zeynep Aycibin'in *Sultan I. Mahmûd ve Dârüssaâde Ağası Moralı Beşîr Ağa* adlı makalesinde nüfuzlu Moralı Beşîr Ağa'nın dönemde sık sık meydana gelen yangınlara yol açan kişi olarak gösterilmesi ile ilgili Osmanlı tarihçileri üzerinden giderek verdiği bilgiler kayda değerdir.¹⁸ Kadir Arslanboğa'nın *Osmanlı Devleti'nde İç Hazine Harcamaları (1649-1680)* isimli çalışması 1649-1680 yılları arasındaki Enderun Hazinesi defterlerinden yararlanılarak yapılan harcamaları ele almaktadır.¹⁹ Çalışma, İç Hazine sistemi ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Sıralanan tüm isimler ve eserleri çalışmamızın ana gövdesini oluşturacak olup Sultan I. Mahmud'un son yıllarındaki Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Defterleri başlığı altında ele alınacak konuların ilave modern çalışmaların da dahil edildiği bir yapıda incelenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmaların haricinde; Sıddık Çalık'ın *1108 numaralı Harc-ı Hassa Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi* isimli yüksek lisans tezi 1993 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde hazırlanmıştır.²⁰ 2019 yılı içerisinde Merve Karlav'ın Kırıkkale Üniversitesi bünyesinde hazırladığı *72 Numaralı Harc-ı Hassa Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*,²¹ Şeyda Güneri'nin Marmara Üniversitesi bünyesinde hazırladığı *Enderûn-ı Hümayûn hazinesi Tahrir Defteri (1760) (İnceleme-metin)*²² isimli tezleri mevcuttur. 2024 yılındaki Saliha Önen Sarierikli'nin *Osmanlı Devleti'nde Sultan III. Ahmet dönemi Enderûn Hazinesi gelir-gider defterleri (1703-1730)*²³ ve Eyüp Erbilici'nin *II. Mahmut dönemi Ceyb-i Hümayûn Hazinesi*²⁴ isimli doktora tezleri konuyla ilgili yapılan çalışmalar arasındadır. 2024 yılında Ayşe Mebdî'nin Kafkas Üniversitesi bünyesinde hazırladığı TS. MA. d. 02364.0001-0006 Numaralı Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin

¹⁷ Tülay Artan, "I. Mahmûd Saltanatında Boğaziçi ve Eğlenceleri: Temâşâ, Tefekkür, Tevakkuf ve "Şehr-i Sefâ", **Gölgelenen Sultan, Unutulan Yıllar: I. Mahmûd ve Dönemi (1730-1754)**, c. 1, Ed. Hatice Aynur, Dergâh Yayınları İstanbul, 2020.

¹⁸ Zeynep Aycibin, "Sultan I. Mahmûd ve Dârüssaâde Ağası Moralı Beşîr Ağa", **Gölgelenen Sultan, Unutulan Yıllar: I. Mahmûd ve Dönemi (1730-1754)**, c. 1, Ed. Hatice Aynur, Dergâh Yayınları İstanbul, 2020.

¹⁹ Kadir Arslanboğa, **Osmanlı Devleti'nde İç Hazine Harcamaları (1649-1680) 31 Yıllık Enderun Hazinesi Defteri Üzerine Bir İnceleme**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2014.

²⁰ Sıddık Çalık, **1108 numaralı Harc-ı Hassa Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.

²¹ Merve Karlav, **72 Numaralı Harc-ı Hassa Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2019.

²² Şeyda Güneri, **Enderûn-ı Hümayûn hazinesi Tahrir Defteri (1760) (İnceleme-metin)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2019.

²³ Saliha Önen Sarierikli, **Osmanlı Devleti'nde Sultan III. Ahmet dönemi Enderûn Hazinesi gelir-gider defterleri (1703-1730)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos, 2024.

²⁴ Eyüp Erbilici, **II. Mahmut dönemi Ceyb-i Hümayûn Hazinesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2024.

Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1133/M. 1720-1721) adlı çalışması vardır.²⁵ Ayşe Bayram'ın *1178/1764-1765 Yılına Ait Olan Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi* isimli yüksek lisans tezi 2024 yılında Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi bünyesinde hazırlanmıştır.²⁶ Dilek Uşengül'ün 2022 yılında Fırat Üniversitesi bünyesinde hazırladığı *32 Numaralı ve 1707-1710 Tarihli Hazine-i Hümâyûn Masraf Defterinin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi (vrk. 1-32)* yüksek lisans tezinde harcamalar üzerine eğilmiştir.²⁷ Gülser Yardım'ın *17. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Bir Deftere Göre Muhallefattan Hazineye Aktarılan Eşyalar*²⁸, Fatma Ünyay Açıkgöz'ün *III. Ahmet Dönemi'ne Ait Bir Enderun Hazinesi Defterinin Muhtevası*²⁹, Harc-ı Hassâ Defterlerine Göre Osmanlı Sultanlarının Hususî Harcamalarına Dair Bazı Tespitler³⁰, Saliha Önen Sarıerikli ve Gülser Yardım'ın *Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Damatlarının Enderûn Hazinesi'ne Aktarılan Mallarının Değerlendirmesi*³¹, Meral Bayrak Ferlibaş ve Ayşe Bayram'ın *1178/1764-1765 Yılına Ait Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defterlerine Göre Şehzade Selim/III. Selim İçin Hazırlanan Giysilerle Bazı Eşyalar*³² isimli makaleleri konu ile ilgili makale niteliğinde çalışmalardır.

2013 yılına ait Gaziantep Üniversitesi bünyesinde hazırlanmış olan üç yüksek lisans tezinden Mesut Yolal'ın *01490, 01491 ve 1492 Numaralı Hazine-i Hassa (Ceyb-i Hümâyûn) Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (R.1327-1328/M.1911-1912)*³³, Erkan Işıktaş'ın *R.1287 / M. 1871 Yılı Ceyb-i Hümâyûn (Ceyb ve Harc-ı Hâssa-i Şahane) Defterlerinin Tran[s]kripsiyonu ve*

²⁵ Ayşe Mebdi, **TS. MA. d. 02364.0001-0006 Numaralı Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1133/M. 1720-1721)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2024.

²⁶ Ayşe Bayram, **1178/1764-1765 Yılına Ait Olan Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2024.

²⁷ Dilek Uşengül, **32 Numaralı ve 1707-1710 Tarihli Hazine-i Hümâyûn Masraf Defterinin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi (vrk. 1-32)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2022.

²⁸ Gülser Yardım, “17. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Bir Deftere Göre Muhallefattan Hazineye Aktarılan Eşyalar”, **Mavi Atlas: Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c. 9, s. 1, 2021.

²⁹ Fatma Ünyay Açıkgöz, “III. Ahmet Dönemi'ne Ait Bir Enderun Hazinesi Defterinin Muhtevası”, **Lale Devri'nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir**, Konya, 2018.

³⁰ Fatma Ünyay Açıkgöz, “Harc-ı Hassâ Defterlerine Göre Osmanlı Sultanlarının Hususî Harcamalarına Dair Bazı Tespitler”, **Journal Of Academic Social Resources**, c. 7, s. 44, 2022.

³¹ Saliha Önen Sarıerikli, Gülser Yardım, “Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Damatlarının Enderûn Hazinesi'ne Aktarılan Mallarının Değerlendirmesi”, **EFAD: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c. 5, s. 1, 2022.

³² Meral Bayrak Ferlibaş, Ayşe Bayram, “1178/1764-1765 Yılına Ait Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defterlerine Göre Şehzade Selim/III. Selim İçin Hazırlanan Giysilerle Bazı Eşyalar”, **Esogü Tarih Dergisi**, c. 6, s. 2, 2023.

³³ Mesut Yolal, **01490, 01491 ve 1492 Numaralı Hazine-i Hassa (Ceyb-i Hümâyûn) Defterleri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi: R.1327-1328/M.1911-1912**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2013.

*Değerlendirilmesi*³⁴ ve Muhammet Nuri Tunç'un *Ceyb-i Hümayûn Hazinesi ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi R.1288 (M.1872) Tarihli Ceyb ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi*³⁵ adıyla yazılan tezleri Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa konulu çalışmalar arasındadır. 2018 yılında İstanbul Medeniyet Üniversitesi bünyesinde hazırlanan Murathan Küçükali'nin *Sultan II. Mustafa Döneminde Ceyb-i Hümayûn Hazinesi Masrafları*³⁶, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde hazırlanan 2022 yılına ait Ümmehan Öz'ün *1869-1876 Tarihli Ceyb-i Hümayûn Defterine Göre Sultan Abdülaziz İhsanları*³⁷ ve Yusuf Kesgin'in *Ceyb-î Hümayûn Defterlerine Göre Osmanlı Padişahları, Güreş ve Güreşçiler*³⁸ isimli tezi de konuyla ilgili örnek gösterilebilir.

³⁴ Erkan Işıktaş, **R.1287/M.1871 yılı Ceyb-i Hümayûn (Ceyb ve Harc-ı Hâssa-i Şahane) Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2013.

³⁵ Muhammet Nuri Tunç, **Ceyb-i Hümayûn Hazinesi ve R.1288 (M.1872) Tarihli Ceyb ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2013.

³⁶ Murathan Küçükali, **Sultan II. Mustafa Döneminde Ceyb-i Hümayûn Hazinesi Masrafları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

³⁷ Ümmehan Öz, **1869-1876 Tarihli Ceyb-î Hümayûn Defterine Göre Sultan Abdülaziz İhsanları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir, 2022.

³⁸ Yusuf Kesgin, **Ceyb-î Hümayûn Defterlerine Göre Osmanlı Padişahları, Güreş ve Güreşçiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 2020.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OSMANLI DEVLETİ'NDE HAZİNE VE CEYB-İ HÜMÂYÛN HAZİNESİ

Osmanlı Devleti maliyesi bünyesinde; devletin tüm gelirlerini toplayıp belirli kanunlar etrafında kullanan Birun Hazinesi ve yine belirli kanunlar etrafında toplanarak gerekli durumlarda maliye hazinesine yardım eden İç Hazine olmak üzere iki büyük hazine vardır.³⁹ Birun Hazinesi'nin sorumluluğu defterdar ve sadrazam, İç Hazine'nin idaresi HazineDarbaşının elindeymiş gibi olsa da her iki hazine esasında âmir-i mutlak olan padişaha aittir.⁴⁰

Hazine, kelime anlamı itibariyle kasa ve mal sandığı anlamına gelmektedir ve hazn kökünden türeyerek Türkçe'ye geçmiştir.⁴¹ Osmanlı Devleti, vergi ve mal defterlerini İlhanilerden alarak uygulamıştır.⁴² Bununla birlikte Osmanlı maliyecileri İlhanilere ait maliye terimlerini de tatbik edip kullanmıştır.⁴³ İslam devletleri çerçevesinde Hazineyi değerlendirdiğimizde; doğrudan devletin veya kişilerin paralarının, savaş ganimetlerinin, ziynet eşyalarının korunduğu yer olduğunu söylemek yerinde olacaktır.⁴⁴ Kaynaklarda Birun Hazinesi; Hazine-i Âmire, Dış Hazine, Taşra Hazinesi, Divân-ı Hümâyûn Hazinesi, Maliye Hazinesi, gibi isimlerle; İç Hazine ise, Enderun Hazinesi veya Hazine-i Hassa isimleriyle anılmaktadır.⁴⁵ Mübahat Kütükoğlu Osmanlı İktisâdî Yapısı üzerine çalışmasında, 18. yüzyılın son çeyreğine dek Birun Hazinesi'nin esas hazine görevinde, İç Hazine'nin yedek hazine konumunda olduğunu belirterek bu dönem için tek hazineli dönem ifadesini kullanmıştır.⁴⁶

İç ve dış olarak hazinelerin isimlendirilmeleri mevcut mekanlarıyla alakalıdır. Bu manada sarayın dış bahçesinde saklanan hazineye Dış Hazine, sarayın iç bahçesinde bulunan hazineye İç

³⁹ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 73; Zaman zaman iç saray hazinesi rezerv hüviyeti görmüştür. Bkz; Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, c. I, Çev. Halil Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 117.

⁴⁰ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 73.

⁴¹ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, s. 785; Orhonlu, "Hazine", s. 130.

⁴² Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 69.

⁴³ Ruznamçe, an-hızane, baz teslim, baz be-hızane, ber-veç-i mâlikâne, der-âmed, nâ-furuht, resid, tahvil, muhassıl, muhtesib buna örnektir. Detaylı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 69.

⁴⁴ Orhonlu, "Hazine", s. 130.

⁴⁵ Mübahat Kütükoğlu, **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2020, s. 272.

⁴⁶ Kütükoğlu, **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 272.

Hazine ismi verilmiştir.⁴⁷ Osmanlı Devleti'nin merkezi hazinesini oluşturan Dış Hazine, Divân-ı Hümâyûn'un toplandığı Kubbealtı'nın yanında bulunmaktadır.⁴⁸ Bu hazine devletin şer'i ve örfi vergilerinin tahsiliyle elde edilmektedir.⁴⁹ Divân-ı Hümâyûn toplantılarının ardından sadrazam tarafından mühr-i hümâyûn ile mühürlenmiş maliye hazinesi, yine toplantı günlerinde bu mührün kaldırılmasıyla açılmaktadır.⁵⁰ Hazine, defterdarın sorumluluğunda olduğu için hazineden çıkacak para defterdarın imzasıyla sadrazama arzolanarak, kendisinin buyrulduğu ve üzerine sadrazamın sahh işaretiyle harcanmasına müsaade edilmiştir. Nihayetinde defterdarın küçük sahh işareti ile veznedar tarafından paranın kullanımı gerçekleştirilmiştir. Dış Hazineden para ancak bu şekilde çıkarılmıştır.⁵¹

Osman saray teşkilatını yukarıdan aşağıya doğru; Has oda, Hazine odası, Kiler koğuşu, Seferli koğuşu ve Büyük ve Küçük odalar adında saray hizmetleri için kurulmuş odalar teşkil etmektedir. Bu odalar içerisinde Hazine odası Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulmuştur.⁵² Belgelerde *Ser hâzin-i Enderun* veya *Baş hazinedar başı* diye de geçen İç Hazinedar başı, hazine koğuşunun en büyük âmiridir. Bir diğer sorumlu ise, hazinenin muamelâtı ile ilgilenerek belgelerin kayıtlarını tutan ve belgeleri padişaha arz eden hazine kethüdasıdır.⁵³ Kaynaklarda İç Hazine'ye bağlı olan bir de Hil'at hazinesi vardır, buna da Dış Enderun Hazinesi denir. Bu hazinenin âmiri Dış Hazinedar başıdır. Bulunduğu konum ise, Babüssaâde'nin hemen dışında eski Divanhane tarafındadır.⁵⁴ Görüldüğü üzere, sarayda İç Hazine ve yine ona bağlı Dış Hazine diye iki hazine mevcuttur. İç Hazine nakit, mücevherat ve daha ağır eşyaları bulundururken, Dış Hazine hil'atlar ve muhallefât eşyalarını içermektedir.⁵⁵ Altın ve gümüş nakitleriyle birlikte değerli altın ve gümüş mücevherat, çeşitli kumaşlar, halılar, eşyalar da yine İç Hazine içerisinde bulunmaktadır.

Enderun içerisindeki İç Hazine her biri farklı işlevlerde olan; Bodrum hazinesi, Has oda hazinesi, İfraz Hazinesi, Çilehane hazinesi, Raht hazinesi, Hil'at hazinesi ve Ceyb-i Hümâyûn hazinelerinden meydana gelmiştir.⁵⁶ Bodrum hazinesinde; sikkeler, sikke çubukları, kıymetli eşyalar

⁴⁷ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 465.

⁴⁸ Kütükoğlu, **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 272.

⁴⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2020, s. 364.

⁵⁰ Uzunçarşılı, **Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, s. 365.

⁵¹ Uzunçarşılı, **Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, s. 365.

⁵² Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 74.

⁵³ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 74.

⁵⁴ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 74.

⁵⁵ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 74.

⁵⁶ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 75; Kütükoğlu, **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 273.

bulunmaktadır.⁵⁷ Has Oda hazinesi; sarayın acil ihtiyacı halinde ilk anda kullanılmak üzere hazırda bekleyen bir yardımcı görevindedir.⁵⁸ İfraz hazinesi; çeşitli cins sikkelerden ayrılıp, gerekli durumlarda harcanmak üzere hazırlanmış meskûkâtı kapsamaktadır.⁵⁹ Çilehane hazinesi; kumaş, kuşak, şal, öd, anber, muhallefat eşyalarını içermektedir.⁶⁰ Raht hazinesi; Has ahur hazinesi diye de kaynaklarda geçmektedir ve sarayın koşum takımlarını bulundurmaktadır.⁶¹ Hil’at hazinesi; hil’at, kürk ve muhallefat eşyalarının saklandığı yerdir.⁶² Bahsedilen hazinelerle birlikte savaşımlardan zaferle geçen Fatih Sultan Mehmet döneminde elde edilen ganimetlerin fazlalığı yeni bir hazineyi doğurmuş, Yedikule’de yeni bir hazine daha devreye sokulmuştur.⁶³ Bu hazinelerdeki mevcut paralar ve madenler gerekli durumlarda padişahın izni dahilinde çıkarılıp harcanmıştır. Paranın yetmediği zamanlarda ise sikke kesilmesi için altın ve gümüş eşya darphaneye gönderilmiştir. Öyle ki, 18. yüzyılda savaşların hazineyi olumsuz etkilediği dönemler olmuş ve saraydaki madenler eritilerek para basılmıştır.⁶⁴ İç Hazinenin kullanımı padişaha bırakılmıştır. Padişah bu tutarları kendi şahsi masraflarına ayırabilmektedir. Bazen gizli ödenek şeklinde, bazen de Dış Hazine’ye, sadrazam ve defterdarın kullanımına verilmiştir. Böyle olunca da İç Hazine fonlarının esasında bir çeşit hazine kredisi özelliği gösterdiği söylenebilir.⁶⁵ Bu gelirlerin dışında tümüyle padişahın özel hazinesi olan bir de Ceyb-i Hümayûn hazinesi vardır.

Ceyb-i hümayûn akçesi, cep akçesi, ceyb-i hümayûn harçlığı, aylık-ı ceyb-i hümayûn, ceyb-i hümayûn dairesi, harem-i hümayûn hazinesi isimleriyle de anılan Ceyb-i Hümayûn, tümüyle padişahın şahsına ait gelirleri ve bu gelirlerden yapılan harcamaları içermektedir.⁶⁶ Ceyb-i Hümayûn hazinesi, sırâtibi isimli yüksek dereceli bir görevlinin nezâreti altındadır.⁶⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı’nın İç Hazine konulu çalışmasında, Ceyb-i Hümayûn’un gelirleri belirtilmiştir. Buna göre; her ay düzenli bir şekilde Divân-ı hümayûndan padişahın cep harçlığı olarak 50.000 kâmil akçe alınması kanundur. Malikâneler ve padişah hasları gelirler arasında gösterilmiştir. İstanbul ve Edirne

⁵⁷ Uzunçarşılı, “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, s. 75.

⁵⁸ Uzunçarşılı, “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, s. 78.

⁵⁹ Uzunçarşılı, “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, s. 77.

⁶⁰ Uzunçarşılı, “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, s. 78.

⁶¹ Kütükoğlu, “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, s. 273.

⁶² Kütükoğlu, “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, s. 273.

⁶³ Terzi, “Osmanlı Hazinesi”, s. 1652; İsmail Hakkı Uzunçarşılı’nın Merkez ve Bahriye teşkilatı üzerine çalışmasında, hazinenin kuruluş zamanı olarak Kanuni Sultan Süleyman dönemi Rüstem Paşa sadareti gösterilmektedir. Buna karşı, Mübahat Kütükoğlu Osmanlı İktisâdî Yapısı üzerine çalışmasında, hazinenin kuruluş dönemini Fatih Sultan Mehmet olarak ifade etmiştir. Bkz; Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, s. 363; Kütükoğlu, **Osmanlı’nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 275.

⁶⁴ Kütükoğlu, **Osmanlı’nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 273.

⁶⁵ Sahillioğlu, “Ceyb-i Hümayûn”, s. 466.

⁶⁶ Sahillioğlu, “Ceyb-i Hümayûn”, s. 465.

⁶⁷ Uzunçarşılı, “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, s. 79; Sahillioğlu, “Ceyb-i Hümayûn”, s. 467.

bostancıbaşlarının ürünlerden toplayıp takdim ettikleri hasılât-ı safî, İstabl-ı âmire-i evvele bağlı havass-ı hümayûn korularından ber vech-i maktu' rikâbiye adında gelen on bin kuruş, kapukulu ocakları beytü'l-mali, baltalık ve ormanlık gelirleri, mukataat, valilerin tayin ve mukarrerleri, Darphane faizleri, Mısır'dan gelen cep harçlığı ve Mısır irsaliyesi ile gönderilen mal-ı küşûfiye ismindeki memuriyet sahiplerinden alınan para, Haremeyn-i şerifeyn evkafı fazlası, Darphane nazretindeki madenlerin varidatı, muhallefat ve müsadere gelirleri, padişahın yedi aded vakfının zevaid akçesi, Yeni il Türkmanı mukataa malından gelen para, Eflak ve Boğdan voyvodalarının vergileri gibi vergiler padişahın cep harçlığı listesine dahil olan gelirler arasında ifade edilmiştir.⁶⁸ Nitekim Uzunçarşılı'nın bu listesi ile elimizdeki defterler uygunluk içerisindedir.

Aylık olarak hazine kethüdâsının padişaha takdim ettiği Harc-ı Hâssa ve Ceyb-i Hümayûn defterleri, her aya mahsus gelir ve giderleri göstermektedir. Padişaha ait in'am ve ihsanlar da bu defterlerin harcama kısmına kaydolunmuştur. Mutad üzere her ay Divân-ı Hümayûndan cep harçlığı adına verilen bir kese çil akçe padişahın bahçeye çıkışında veya binişinde Silâhdâr ve Çuhâdâr ağalara verilip Harc-ı Hâssa harcamasına kaydolunmuştur. Cuma selâmlığında biniş gezilerinde çanta-i hümayûn adı verilen çantacılar tarafından taşınan çantaya iki bin akçe konarak, padişahın Cuma namazının ardından yollardaki fakirlere sadaka olarak verilmiştir.⁶⁹

Devlet harcamaları ve kişisel giderleri için Osmanlı padişahı İç Hazine kaynaklarıyla birlikte Dış Hazine kaynaklarını da kullanmıştır.⁷⁰ Saray mutfak ve saraylıların aylıkları gibi masraflar Dış Hazine'den karşılandıktan sonra bu meblağ masraf bütçelerinin teslimat bölümlerine kaydedilmiştir.⁷¹ Aynı bölümde padişah ve sonraki dönemlerde hanım sultanlar, saray mutfak emini, İstanbul harc-ı hâssâ emini, şehremini gibi kişilere verilen tutarlar yer almıştır.⁷² Belgelerde, 17. yüzyılın son çeyreğinde padişahın şahsına ve harem mensuplarına verilen paralar için *harçlık-ı harem-i hümayûn*, sonraki dönemlerde *harçlık-ı ceyb-i hümayûn*, *aylık-ı ceyb-i hümayûn* ve *berâ-yı ceyb-i hümayûn* ifadeleri kullanılmıştır.⁷³ Padişahın in'amları ve sadakaları İç Hazine'yle birlikte Dış Hazine ve devlet bütçelerinden karşılanabilmıştır.⁷⁴ Bu meblağlar ise *in'âmât ve tasaddukat* olarak bölümlerde karşımıza çıkmaktadır.⁷⁵

⁶⁸ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 79-82.

⁶⁹ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 82-83.

⁷⁰ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayûn", s. 466.

⁷¹ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayûn", s. 466.

⁷² Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayûn", s. 466.

⁷³ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayûn", s. 466.

⁷⁴ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayûn", s. 466.

⁷⁵ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümayûn", s. 466.

Osmanlı maliyesinde İç Hazine'den karşılanan bazı özel giderlerin defterlere *harc-ı hâssâ* ismiyle kaydedildiği belirtilmektedir.⁷⁶ Ceyb-i Hümâyûn olarak gelen paraların nerelere harcandığı da defterlere kaydedilmiştir.⁷⁷ Osmanlı hazinesinin kriz yaşadığı dönemlerde Ceyb-i Hümâyûndan özellikle Mısır hazinesi gelirleri sefer harcamaları için kullanılmıştır.⁷⁸ Nitekim Kanuni Sultan Süleyman Sigetvar Seferi harcamalarının bir bölümünü bu yolla karşılamıştır.⁷⁹ Fakat Sultan I. Ahmed ise 1606 İran'a yapılması planlanan sefer için kendisine aynı şekilde gelen para tahsisi teklifini "Mısır hazinesi bizim ceyb harçlığımızdır" diyerek reddettiği kaynaklarda geçmektedir.⁸⁰ Yine 1831 yılında Enderun halkının maaşları da Ceyb-i Hümâyûndan karşılanmıştır.⁸¹

16. yüzyılın ikinci yarısına kadar devlet İç Hazine'yi fetih sonrası ganimetler ve Dış Hazine fazlalıkları ile doldurmuştur. Sonraki dönemlerde Celali isyanları vergilerin toplanmasını engellemiş ve bununla birlikte İran ve Avusturya savaşları masrafları ekonomiye olan olumsuz etkisi İç Hazine kaynaklarını eritmiştir.⁸² Nitekim 17. yüzyıl seferleri ve 18. yüzyıl savaşları da hazineyi tüketme noktasına getirmiş ve paranın yeterli gelmemesinden dolayı saraydaki altın ve gümüşler darphaneye yollanarak sikke kestirilmiştir.⁸³ Osmanlı padişahlarından Sultan I. Mahmud mümkün olduğunca boşalan hazineyi doldurmaya çalışmıştır.⁸⁴ Bu savı elimizdeki verilerle ileriki sayfalarda temellendirmiş oluyoruz. Kayıtlara göre 18. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Dış Hazine'nin hem İç Hazine'ye hem de Haremeyn hazinesine olan borcu çok fazladır.⁸⁵ Bu durum 18. yüzyılda en yüksek noktasına gelmiştir.⁸⁶ Padişahın sadece kendi şahsi giderlerini karşılamakla kalmayan İç Hazine, gerektiği zaman Dış Hazine'ye destek sağlayan bir hazine olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ancak Dış Hazine'nin ihtiyaç zamanında İç Hazine'den ödünç para alma usulü zamanla işlemez hale gelmiştir.⁸⁷ Zamanla malî buhran içine düşen İç Hazine yedek hazine olma özelliğini kaybetmiştir.⁸⁸ Bu durum Dış Hazineyi yeni gelir kaynağı arayışlarına yöneltmiş ve nihayetinde Darphane öne çıkmıştır.⁸⁹ Darphane, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ikinci bir devlet hazinesi durumuna

⁷⁶ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 466.

⁷⁷ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 467.

⁷⁸ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 467.

⁷⁹ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 467.

⁸⁰ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 467.

⁸¹ Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s. 467.

⁸² Arslanboğa, **Osmanlı Devleti'nde İç Hazine Harcamaları (1649-1680) 31 Yıllık Enderun Hazinesi Defteri Üzerine Bir İnceleme**, s. 5.

⁸³ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 85,91.

⁸⁴ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 92.

⁸⁵ Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", s. 93.

⁸⁶ Terzi, "Osmanlı Hazineleri", s. 1653.

⁸⁷ Terzi, "Osmanlı Hazineleri", s. 1653.

⁸⁸ Terzi, "Osmanlı Hazineleri", s. 1653.

⁸⁹ Terzi, "Osmanlı Hazineleri", s. 1653.

gelerek, devletin gelir ve giderlerinin yönetimini üstlenmiştir.⁹⁰ Mübahat Kütükoğlu'nun Osmanlı İktisâdî yapısı üzerine çalışmasında, zamanla İrâd-ı Cedid Hazinesi, Zahirî Hazinesi, Tersâne-i Âmire Hazinesi, Mukataat/Mansûre Hazinesi gibi hazinelerin oluşturulduğu bu dönem “Çok Hazineli Dönem” diye ifade edilmektedir.⁹¹ Süreç içinde yeni düzenlemelerle birlikte tekrar tek hazineli döneme geçildiği çalışmada belirtilmiştir.⁹²

1839'da Tanzimat'ın ilanıyla birlikte, klasik dönemdeki Ceyb-i Hümâyûn hazinesi belirli bir düzen içerisine girmiştir.⁹³ Nihayetinde 1847 yılına gelindiğinde *Ceyb-i Hümâyûn hazinesi* ismi, bünyesindeki değişikliklerle birlikte *hazîne-i hâssa* olarak değiştirilmiştir.⁹⁴ Hazîne-i hâssa dönem dönem çok geniş alanlara yayılsa da çizilen tablo hiç de istenildiği gibi yürümemiştir. Tanzimatla birlikte saray içerisine giren Batı etkisinin de hanedân üyelerinin harcamalarına olumsuz etkileri olmuştur.⁹⁵ Netice itibarıyla 1909'da Hazîne-i Hâssa kaldırılarak umum müdürlük haline getirilmiştir.⁹⁶

1.1. İncelenen Dönemin Tarihsel Arka Planı

2 Ağustos 1696 tarihinde Edirne'de doğan I. Mahmud, Sultan II. Mustafa'nın büyük oğludur.⁹⁷ Annesi Sâliha Sultan'dır. Çocukluğunun erken dönemleri Edirne'de geçse de 1703 Edine Vakası'ndan sonra kardeşleriyle birlikte İstanbul'a getirilerek amcası III. Ahmed tarafından sarayın bir odasında yaklaşık yirmi yedi yıl kafes hayatına kapatılmıştır. III. Ahmed'in Patrona İsyanı'nın ardından tahttan çekilmesi üzerine 1 Ekim 1730 tarihinde otuz beş yaşındayken tahta çıkmıştır.⁹⁸ Tahta çıkışıyla birlikte III. Ahmed, yeğenine biat ederek kendisine öğütler vermiştir.⁹⁹

Sultan I. Mahmud, saltanatının ilk haftalarında, Patrona Halil asilerinin istekleri doğrultusunda, Rumeli ve Anadolu kazaskerliğine, şeyhülislamlığa, yeniçeri ağalığına, İstanbul kadılığına ve ocak

⁹⁰ Terzi, “Osmanlı Hazinesi”, s. 1653.

⁹¹ Detaylı bilgi için bkz: Kütükoğlu, **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 275-280.

⁹² Detaylı bilgi için bkz: Kütükoğlu, **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 280.

⁹³ Arzu Tozduman Terzi, “Hazîne-i Hâssa”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 137.

⁹⁴ Terzi, “Hazîne-i Hâssa”, s. 137.

⁹⁵ Terzi, “Osmanlı Hazinesi”, s. 1659.

⁹⁶ Kütükoğlu, **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, s. 282.

⁹⁷ Necdet Sakaoğlu Osmanlı sultanları üzerine çalışmasında ve Mehmed Süreya Sicill-i Osmani isimli eserde Sultan I. Mahmud'un doğum tarihi olarak kaynaklarda 10 Nisan 1696 tarihinin de geçtiği kaydedilmiştir. Bkz: Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Sultanları**, Alta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 309; Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmani I**, s. 20.

⁹⁸ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 179; Aktepe, “Mahmud I”, s. 158.

⁹⁹ Abdülkadir Özcan Osmanlı sultanları üzerine çalışmasında, Destârî Salih Tarihi ve 1730 Patrona İhtilâli Hakkında Bir Eser: Abdi Tarihi'nden aldığı öğütlerin asıllarına yer vermiştir. Öğütler için bkz: Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 180-181.

ağalığına yandaşlarını getirmiş ve sadrazamlığı da aynı minvalle Silâhdâr Mehmed Paşa'ya verdirmiştir. Patrona Halil ve asileri, bu şekilde hükümet üzerinde etkin bir rolü olduğunu göstermiştir. Patrona Halil'in Sultan I. Mahmud ile yaptığı daha ilk görüşmede malikane usulü ve bazı vergilerin kaldırılması isteğine karşılık padişahın ilk icraat olarak bu emri vermesi Patrona Halil'in padişah üzerindeki rolünü tamamlayıcı bir örnektir. Lale Devri'nde öne çıkan köşkleri yıktırarak kadar ileri gitmişlerdir.¹⁰⁰ Bu ve bunun gibi olumsuz durumlar asilerin ortadan kaldırmasını zorunlu kılmıştır. Nihayetinde yapılan gizli bir planlamada devlet adamlarının da önyak olmasıyla Revan Odası'nda asiler kürk giydirilerek katledilmiştir. Geride kalan zorbalardan çıkarmaya çalıştığı isyan girişimleri de İstanbul halkının sarayın lehine hareket etmesiyle neticesiz kalmıştır.¹⁰¹ Sultan I. Mahmud devletin bütün önemli kademelerine hem güvendiği hem de liyakat sahibi kişileri getirmeye çalışmıştır. Bu noktada otoritenin sağlandığı ve İran'a yapılacak seferin organize edilmeye çalışıldığı görülmektedir. İç asayişin başarıyla sonuçlanmasının ardından yönünü dış meselelere çeviren Sultan I. Mahmud'un dönemindeki en önemli siyasi olaylar, İran ve Avusturya-Rusya savaşlarıdır. İran'la yapılan savaşlar 1731-1736 ve 1743-1746 dönemleri arasında olmak üzere yapılan antlaşmalarla iki safhada gerçekleşmiştir. Avusturya ve Rusya ile olan savaşlar ise 1736-1739 yılları arasında vuku bulmuştur.

Sultan I. Mahmut dış meselelerde ilk iş olarak İran savaşlarıyla meşgul olmuştur. 1731 yılında Ahmed Paşa serdar-ı ekrem tayin edilmiş ve Osmanlı ordusuyla İran ordusu karşı karşıya gelmiştir. Osmanlı Devleti Tebriz ve Hemedan'ı almış olmasına rağmen bu topraklarda tutunması kolay olmadığından İran ile antlaşma yapmayı tercih etmiştir. Her iki tarafın da bu antlaşmadan memnun olmaması üzerine Osmanlı-İran mücadelesi yeniden başlamıştır. 1732 yılı sonlarına doğru Nadir Ali Han Bağdat'ı kuşatmıştır. Bu kuşatma 8 ay sürmüş ve Erzurum Valisi Topal Osman Paşa emrindeki Osmanlı ordusu İran kuvvetlerini başarıyla mağlup etmiş ve Bağdat kurtulmuştur.¹⁰² Bu zaferin ardından I. Mahmud'a "Gazi" ünvanı verilmiştir.¹⁰³ Ancak Nadir Ali Han, Tebriz'i zaptederek Bağdat'ı yeniden kuşatmıştır.¹⁰⁴ 1735 Arpaçayı muharebesinde İran seraskerliğine getirilen Abdullah Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu yenilmiş ve sadarete Hekimoğlu Ali Paşa azlinin ardından Bağdat Valisi Gürcü İsmail Paşa getirilmiştir. Kırım hanının Kafkaslardan İran üzerine gitmesi için emir verilmesi Osmanlı ile Rusya'nın arasını bozmuştur.¹⁰⁵ Aynı anda birden fazla devletle mücadele ederken Osmanlı zor durumda kalmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti İran coğrafyasında daha fazla ilerleyemeyeceği görerek antlaşmaya sıcak bakmıştır. İran açısından baktığımızda ise Osmanlı

¹⁰⁰ Aktepe, "Mahmud I", s. 158.

¹⁰¹ Aktepe, a"Mahmud I", s. 159.

¹⁰² Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 223-224.

¹⁰³ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 183.

¹⁰⁴ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 183.

¹⁰⁵ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 308; Aktepe, "Mahmud I", s. 160; Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 184.

üzerinde bir başarı elde etse de bu aşamada bırakmak istediğini ve artık Şahlığını ilan ettikten sonra Nadir Şah'ın doğu seferi yaparak oradan büyük bir zenginlikle geri dönüp çıkış yapmak istediği görülmektedir. O sebeple 1736 yılında hem Osmanlı Devleti hem de İran bir anlaşmaya varmak için müzakerelere başlamıştır. Din ile ilgili mezhepsel konularda Nadir Şah ile bir anlaşmaya varılamamışsa da nihayetinde bir çeşit ateşkes antlaşması ile Osmanlı Devleti Rusya ile olan mücadelesine, Nadir Şah da doğu seferine çıkmıştır. Böylece 1736 yılına kadar devam eden Osmanlı-İran mücadelesinin safhası bitirilmiştir.

Osmanlı Devleti 1736'da Rusya ve Avusturya savaşlarıyla her iki cephede de başarılar elde ederken, Nadir Şah ise Hindistan seferinden büyük bir servetle dönmüştür.¹⁰⁶ Bu güce güvenen Nadir Şah, Osmanlı üzerine siyasi bir hamle yapmıştır. 1743-1746 yıllarındaki Osmanlı-İran mücadelesi, her iki devlet arasında halledilememiş olan meselelerden dolayı kaldığı yerden devam eden bir mücadeledir. Bu dönemde Osmanlı için İran önemli bir faktördür. Safevi Devleti'nin Şii ve Osmanlı'nın Sünni olması, Sünni-Şii çatışmasını beraberinde getirerek sınırda olaylar ve mücadeleler şeklinde sürüp gitmiştir. Şiilerin Sünnilere karşı baskısı sonucunda İran sahasında Şiilerin sayısı artmış, Sünnilerin sayısı azalmıştır. Sünniler çok fazla baskı ve şiddete maruz kalmıştır. Hatta İslam halifeleri Şiiler tarafından hakarete uğramıştır. Şiilerin Sünnilere karşı bu tutumu zaman zaman Dağıstan, Şirvan bölgesi gibi Sünnilerin çoğunlukta yaşadığı yerlerden Osmanlı'ya karşı bir talebin olmasını sağlamıştır. Nadir Şah'ın, Şah'lığını zorla ilan ettirmesiyle beraber İran coğrafyasında farklı bir tutum ortaya çıkmıştır. Bu tutum, Nadir Şah'ın Caferi olması ve Şiiliği az da olsa törpülemesi üzerine Caferiliği beşinci sünni mezhep olarak ilave ederek Sünnilik üzerinden bütünleşmeyi sağlamayı amaçlamaktaydı. Caferiliğin beşinci mezhep olarak kabul edilmemesi ama Nadir Şah'ın çıkışı Sünniler üzerinden gerçekleştirmeye çalışması ve Sünni mezhep doğrultusunda Osmanlı ile ilişkileri düzeltmeye çalışması bu dönemde Nadir Şah'ın vurgulamaya çalıştığı politikadır ama bu olmamıştır.

Buna karşı Osmanlı, İran'a yönelik sefer hazırlıklarına başlamıştır. Çok geçmeden Nadir Şah, Bağdat Valisi Ahmed Paşa'dan şehrin teslimini istemiş ve ardından hem Bağdat'ı hem de Kerkük'ü kuşatmıştır. 1743'te Kerkük İranlıların eline geçmiştir.¹⁰⁷ Dağıstan'ı işgal edip Musul'u da kuşatan Nadir Şah, bir süre sonra çekilmek zorunda kalmıştır. Son gelişmeler Nadir Şah'ın barış isteğini gündeme getirmişse de bu Osmanlı tarafında dikkate alınmamış ve Sultan I. Mahmud savaş konusunda kararlı davranmıştır. Bu durum 9 Aralık 1744'e kadar devam etmiş ve nihayetinde Nadir Şah geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁰⁸ Şark seraskeri Ahmed Paşa'nın hastalığından ötürü görevinden ayrılması üzerine, Yeğen Mehmed Paşa yerine tayin olmuştur. Mehmed Paşa ricat halindeki İran ordusunu yakalamış ama bu başarısına rağmen çarpışmalarda ölüm haberi gelmiş, bu

¹⁰⁶ Uzunçarşılı, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III*, s. 299.

¹⁰⁷ Aktepe, "Mahmud I", s. 163; Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III*, s. 189

¹⁰⁸ Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III*, s. 189-190

durum Osmanlı askerinin dağılmasına ve Kars'ın düşmesine neden olmuştur. Tüm bu gelişmeler üzerine Nadir Şah Caferiliğin beşinci mezhep olması isteğinden vazgeçtiğini ve Musul ve Basra'nın kendisine bırakılmasına yönelik talebini Osmanlı'ya bildirmiştir. Padişah onun bu talebini başlangıçta ciddiye almadıysa da sonraları İran elçisi Feth Ali Han'ın İstanbul'a gelerek bu talepte samimi olduğunu bildirince, antlaşma yapılması kararlaştırılmıştır. Her iki tarafın müzakereleri sonucunda 6 Ekim 1746 tarihinde Kasrışirin Antlaşması esasları dahilinde antlaşma sağlanmıştır.¹⁰⁹

Daha 1733 Osmanlı-İran mücadelesi sıralarında, Osmanlı'nın İran coğrafyasında zor durumda olmasını fırsat bilen Rusya ile Avusturya bir ittifak antlaşması yapmıştır. Buna göre Rusya Osmanlı'ya savaş ilan ederken, Avusturya bu iki devletin arasını bulmak için görünürde arabulucuk yaparak Osmanlı'yı oyalamış ve hiç beklemediği bir anda savaş ilan etmiştir. Bu mücadelede galip geleceğini düşünen Rusya ve Avusturya, savaşın kazanılmasından sonra Azak ve Kırım'ı Rusya'nın, Bosna Hersek'i Avusturya'nın almasını planlamıştır. Bu planlamayla birlikte 1733 yılından itibaren Rusya, Osmanlı ile aralarındaki antlaşmayı ihlal eden hareketler sergilemeye başlamıştır. Lehistan kralı öldükten sonra veraset savaşlarında Rusya, Rus yanlısı Ogüst'ü zorla Lehistan tahtına geçirmeye karar vermiştir. Bu durumu kendi lehine sonuçlandırdıktan sonra, Kırım kuvvetlerinin Osmanlı-İran mücadelesinde Kafkasya'daki Kabartay bölgesinden geçmesini bahane eden Rusya, 30 Mart 1736'da Azak Kalesi'ne saldırmıştır. Lehistan üzerinde Rus hakimiyetini kırmak isteyen Fransa, bu durum karşısında kendi çıkarları için Osmanlı'yı kışkırtmaya başlamıştır. Nihayetinde 2 Mayıs 1736'da Osmanlı hükümeti, Rusya'ya karşı savaş açılmasına karar vermiştir.¹¹⁰

Sadrazam Seyyid Mehmed Paşa ordusuyla birlikte Babadağı'na, Kaptanıderyâ Canım Hoca Mehmed Paşa donanmasıyla Kırım sahillerine, İran sınırındaki kuvvetlerin bir bölümü de Kefe'ye gönderilmiştir.¹¹¹ 1736-39 savaşlarında tarihte ilk defa Rusya Kırım'a girmiştir. Ancak Avusturya elçisi Talman tarafından oyalanan Osmanlı hükümeti, hala barış ümidiyle hareket etmiştir. Bu oyalanmalar sırasında Avusturya da vakit kaybetmeyerek orduları ile birlikte üç koldan taarruza geçmiştir.¹¹² 11 Temmuz 1737'de Rusların bir yandan Özi'yi işgal etmesi Avusturyalıların da bir yandan Niş, Banaluka, İzvornik ve Bükreş'e saldırması padişahı çok üzmüştür. Bu durumun neticesinde Muhsinzâde Abdullah Paşa sadarete getirilmiştir. Boğdan halkı ise Osmanlı'nın yanında olduğunu göstererek padişahın memnuniyetine mazhar olmuştur.¹¹³ Bu vaziyetlerden sonra Yeğen Mehmed Paşa'nın Belgrad'a akınları yapması, Kapudanıderyâ Süleyman Paşa'nın Kırım sahillerinde

¹⁰⁹ Aktepe, "Mahmud I", s. 163-164; Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III* s. 190

¹¹⁰ Aktepe, "Mahmud I", s. 161; Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III* s. 184-185

¹¹¹ Aktepe, "Mahmud I", s. 161; Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III*, s. 185.

¹¹² Aktepe, "Mahmud I", s. 162; Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III* s. 186.

¹¹³ Aktepe, "Mahmud I", s. 162; Özcan, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III* s. 186.

Rus donanmasını imha etmesi, sadarete gelen İvaz Mehmed Paşa'nın Avusturya'nın üzerine yürüyerek aldığı galibiyetleri son derece önemlidir.¹¹⁴

Daha önce Pasarofça Antlaşması ile beraber Avusturya'ya bırakılmak zorunda kalan Belgrad, Semendire, Küçük Eflak gibi pek çok toprak Osmanlı tarafından geri alınmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin Avusturya cephesinde bu zamana kadarki başarısızlıkları kırıp bu toprakları geri alması açısından büyük bir başarıdır. Bu durum Avusturya açısından bir hayal kırıklığı ile sonuçlanmış ve Avusturya 18 Eylül 1739'da Osmanlı ile beraber Belgrad Antlaşması yapmıştır. Böylece Rusya ile olan savaş devam ederken Avusturya savaştan çekildiğini ilan etmiştir. Avusturya'nın savaştan çekilmesi üzerine Rusya da daha fazla dayanamamış ve 3 Ekim 1739'da ikinci bir Belgrad Antlaşması ile üç yıldan beri devam eden Osmanlı-Rusya ve Avusturya mücadelesi bitirilmiştir.¹¹⁵ Azak Kalesi'nin Osmanlı'ya iade edilmesi, Kırım'da bir başarı el edememiş olması Rusya için gidişatın iyi olmadığını göstermektedir. Savaşın Fransa açısından boyutu; 1740 itibarıyla kapitülasyonların sürekli hale gelmesiyle Fransa'nın elde ettiği kazançtır.¹¹⁶ 4 Ocak 1740'da İsveç ile yapılan tahaffuzi ittifak antlaşması; İspanya ile yapılan ticaret antlaşması dönemin diğer kazançlı yönlerindendir.¹¹⁷ Bu antlaşmalarla beraber Osmanlı Devleti diğer komşu devletler ile bir barış dönemine girmiştir.¹¹⁸

Osmanlı Devleti, İran ve Rusya-Avusturya mücaleleriyle uğraşırken bu durumu fırsat bilen Aydın'da eşkıya Sarıbeyoğlu, isyan çıkarmışsa da 1739'da yakalanarak katledilmiştir.¹¹⁹ Sultan I. Mahmud hükümdarlığının diğer yıllarında; Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın saray ağaları vakası, Anadolu'daki levent eşkıyalarının uzaklaştırılması, Şam taraflarında Seyyid Fethi'nin katledilmesi, 2 Temmuz 1748'daki İstanbul'da çıkan isyan, Necd'deki Vehhâbî meselesi, kolera, veba, deprem gibi olaylar vuku bulmuştur.¹²⁰ Bu hadiseler içerisinde özellikle Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın görevini kötüye kullanması sebebiyle 1752 yılında katledilmesi ve adamlarının da aynı şekilde cezalandırılıp muhallefatlarına el konulması, dönemin en çarpıcı olaylarındandır.¹²¹ İncelenen defterlerdeki verilerden hareketle Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın ve adamlarının Hazine'ye gelir olarak alınan muhallefatları ilgili bölümlerde anlatılacaktır.

¹¹⁴ Aktepe, "Mahmud I", s. 162; Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III** s. 188.

¹¹⁵ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 188.

¹¹⁶ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 296; Aktepe, "Mahmud I", s. 163.

¹¹⁷ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 294.

¹¹⁸ Aktepe, "Mahmud I", s. 163.

¹¹⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 318-319.

¹²⁰ Aktepe, "Mahmud I", s. 164; Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 191.

¹²¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 334.

Songül Çolak Sultan I. Mahmut üzerine çalışmasında, padişahın ölümüyle ilgili ileri sürülen çeşitli görüşlere yer vermiştir. Padişahın ölüm şekli; kimi kaynaklara göre doktorların uyarısına rağmen Cuma namazına gidip yolda vefat ettiği, kimi kaynaklara göre ise padişahın saraya atla giderken ani bir şekilde vefat ettiği yönündedir. Yine fistülden öldüğü, mide rahatsızlığından acı çektiği, kemik veremine bağlı rahatsızlığından dolayı vefat ettiği, kalp krizinden ya da beyin kanamasından aniden öldüğü gibi ölümüyle ilgili görüşlerin bulunduğunu belirtmiştir.¹²² Genel kanı ise, Cuma namazlarını hiç kaçırmayan Sultan I. Mahmud'un hasta olup doktorların yasaklamasına rağmen saraydan Cuma namazı diye çıkıp yolda atının üzerinde vefat ettiği yönündedir.¹²³ Ancak Çolak'ın çalışmasında, Sultan I. Mahmud'un son demlerini kaleme alan Ahmed b. Mahmud'un *Târîh-i Göynüklü* isimli eserinden hareketle padişahın vefat anlarını kaydederken verdiği bilgiler çarpıcıdır. Padişahın Aralık ayından itibaren rahatsızlığı artmış ve bilhassa 13 Aralık 1754 Cuma günü yükselmişti. Son anlarında dahi kendi haline bırakılmasına imkan verilmeyen padişah, o anda yanında bulunan hekimbaşı ve diğer yakınlarına *"Kendi halime bırakın döşeğimde rahat bir şekilde teslim-i ruh edeyim"* diyerek yatağında kalmak istemişti. Ancak mecali olmamasına rağmen fitneye sebep olmaması için baskıyla Cuma namazı için çıkarılmıştı. Nihayetinde takati kalmayarak namaz için çıktığı yolda seccadede kalmıştı. Yanında bulunanlar padişahı ata bindirmeye çalışmışsa da atında duracak hali olmadığından öne doğru düşmüş ve kavuğunu dahi düşmek üzere iken ağalar yakalayıp başına tekrar giydirmişlerdi. Sonrasında padişah aceleyle Mabeyn Odası'na götürülmüş ve yatırıldığı anda vefat etmişti. Halk duymadan I. Mahmud'un kardeşi III. Osman Şimşirlik dairesinden çıkarılarak biat töreni icra edilmişti. Naaşı Harem-i Hümayun kapısının dışında gasledilen ve tabutu Akağalar Kapısı'nda musallaya konulan I. Mahmud'un ikinci namazında cenaze namazı kılınarak, Valide Turhan Sultan Türbesi'nde babası II. Mustafa'nın yanına defnedilmişti.¹²⁴

Sultan I. Mahmud, fiziksel olarak zayıf ve biraz kısa boylu, mizacı yumuşak ve soğuk kanlı biriydi.¹²⁵ Savaş zamanlarında ordularına gizli adamlarını göndererek vezirler hakkında bilgi alır ve daima düşüncelerini saklar ve zamanı gelince uygulardı.¹²⁶ Amcası III. Ahmed'in yaşadıklarından ders alarak işleri kolaylıkla kavramıştı. Devlet işlerinde ise istişareye önem vermiş ve gerekli durumlarda vükelası ile bunu uygulamıştır.¹²⁷ İstanbul'un güvenliğine çok önem vermiş, özellikle isyan çıkmaması için şiddetli tedbirler almış ve kötü üne sahip serseriler hakkında idam ve sürgün

¹²² Songül Çolak "Son Demlerinde Bir Sultan: I. Mahmud", Ed. Nedim İpek, **Doç. Dr. İlknur Karagöz'e Armağan**, 1. Baskı içinde (31-41), Serander Yayınevi, Ankara, 2020, s. 34-35.

¹²³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 336; Aktepe, "Mahmud I", s. 164; Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 193; Mücteba İlgürel, "Birinci Mahmud", **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, c. XI, İstanbul, s. 145; Sertoğlu, **Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı**, s. 2538.

¹²⁴ Çolak, "Son Demlerinde Bir Sultan: I. Mahmud", s. 34-37.

¹²⁵ Aktepe "Mahmud I", s. 164; Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 193.

¹²⁶ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 335.

¹²⁷ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 331.

gibi cezaları uygulamıştır.¹²⁸ Cuma namazları için farklı camilerde olmaya dikkat etmiştir.¹²⁹ Kaynaklarda mesire yerlerine gitmek, at yarışı, yüzme sporları, cirit ve özellikle mehtap seyirleri padişahın hoşlandıkları arasında ifade edilmektedir.¹³⁰ “İki şeyden kâim almadım: Biri evlât ve biri mehtapta kayıkla gezmekten” dediği nakli bunu göstermektedir.¹³¹ “Sebkâtî” mahlasıyla şiirler yazan I. Mahmud, mûsikiyle meşgul olmuş ve hatta günümüze ulaşan besteleri yapılmıştır. Çiçekleri çok sevdiği, özellikle lâleye olan hayranlığı ve satranca olan ilgisi nakledilen bilgilerdendir.¹³²

I. Mahmud'un devrinde önyak olduğu eserlerden en önemlisi, başlangıcı kendisine ait olan ama III. Osman devrinde bitirilen Nuruosmaniye Camii ve Külliyesi'dir.¹³³ Galata'daki su sorununa el atan I. Mahmud, yaptırdığı 100'den fazla çeşmeyle bölgeye su dağıttırmıştır.¹³⁴ Döneminde çıkan yangınlarda halka karşı daima şefkatli olmuş ve binaların yeniden yapım ve onarımı için harcamalar yapmaktan çekinmemiştir.¹³⁵ İlme ve kültüre önem verdiğinin göstergesi olarak İstanbul'da ve ülkenin çeşitli yerlerinde kütüphaneler kurmuş ve buralara değerli eserler vakfetmiştir.¹³⁶ Ayasofya Camii içinde, Fatih Camii yanında ve Galatasaray içindeki kütüphane olmak üzere üç kütüphane yaptırmıştır.¹³⁷ Birçok caminin bânisi olmuştur.¹³⁸ Saray ve kasır inşasına önem vermiştir. Çok fazla hayır eserleri bulunduğu nakledilmektedir.¹³⁹

¹²⁸ Aktepe, “Mahmud I”, s. 164.

¹²⁹ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 194; İncelenen defterlerde Cuma namazı ile ilgili kayıtlar oldukça fazladır ve Cuma namazı için tercih edilen camiler liste halinde verilmiştir.

¹³⁰ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 194; İncelenen defterlerde padişahın sevdiği spor dallarına yönelik kayıtlar mevcuttur. Tülay Artan I. Mahmud dönemi Boğaziçi eğlencelerine yönelik çalışmasında, incelemiş olduğu ruznâmelerden hareketle, padişahın yaz eğlenceleri ve mekanları ile ilgili bilgileri aktarırken, padişahın hava koşullarının iyi olmadığı günler de dahi Saray'dan çıkarak filika veya sandal ile kasırları ve bahçeleri gezdiği, cirit, yüzme, tomak gibi oyunları, tüfenk atışlarını seyrettiğini belirtmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Artan, “I. Mahmud Saltanatında Boğaziçi ve Eğlenceleri: Temâşâ, Tefekkür, Tevakkuf ve “Şehr-i Sefâ””, s. 109.

¹³¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 335; Tülay Artan I. Mahmud dönemi Boğaziçi eğlencelerine yönelik çalışmasında, müzikli gece eğlenceleriyle ilgili olarak verdiği bilgilerde yaz akşamlarında konak veya yalıların üst kısımlarında serinlemek amacıyla yapılan çardağa verilen isim olarak mehtâbiyye tabirinin kullanıldığını ifade etmiştir. Mehtâbiyyelerle, kayıklar ve rıhtımlarla kadın ve erkek müzikli gece eğlencelerinin I. Mahmud döneminde saray etrafında ortaya çıktığını söylemiştir. 1740'lı yıllarda, kasır ve sâyebanlarda toplananların, sandallarda hanendagân ve sazendeğânın icra ettikleri müzik ile eğlendiklerini, hatta Boğaziçi'ndekilerin de bu gecelere katıldığını, yalı ve bahçelerinde sultanı ve beraberindekileri misafir ettiklerini tespit etmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Artan, “I. Mahmud Saltanatında Boğaziçi ve Eğlenceleri: Temâşâ, Tefekkür, Tevakkuf ve “Şehr-i Sefâ””, s. 99.

¹³² Aktepe, “Mahmud I”, s. 164; Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 194.

¹³³ Aktepe, “Mahmud I”, s. 164; Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 195; İncelenen defterlerde Nuruosmaniye Camii ve Külliyesi ile ilgili kayıtlar bulunmaktadır ve bu yapılar topluluğu için harcanan meblağ ile ilgili bilgiler verilmiştir.

¹³⁴ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 195.

¹³⁵ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 196; İncelenen defterlerde yangınlara ilgili kayıtlar mevcuttur.

¹³⁶ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 196; İncelenen defterlerde kütüphanelere yönelik kayıtlar mevcuttur.

¹³⁷ Aktepe, “Mahmud I”, s. 165.

¹³⁸ Özcan, **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-III**, s. 195.

¹³⁹ Aktepe, “Mahmud I”, s. 165.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SULTAN I. MAHMUD DÖNEMİ CEYB-İ HÜMÂYÛN VE HARC-I HÂSSA HAZİNESİNİN GELİRLERİ (1750-1754)

İncelenen defterlerde pek çok başlık altında padişahın özel hazinesine gelirlerin aktarıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa adı altında nakdî gelirler içerisinde; Darphâne-i Âmire faizi, rikâbiyye akçesi, Mısır eyaleti ve buradan gelen vergiler, İstanbul cizyedarı taahhüdü, yeniçerilerin beytû'l-mal akçeleri, tuğ-ı hümayûn caizesi, havass-ı hümayûn koruları, Eflak ve Boğdan voyvodasından gelenler, evkâf gelirleri, Yeni-il Türkmen mukata'âtı, mirî madenler ve bunların haricinde diğer bazı müteferrik nakdî gelirler de bulunmaktadır. Aynî gelirler içerisinde ise; muhallefât gelirlerinden eşyalar, kitaplar ve Selânîk ve Karaferye tarafından gelen hamam esvapları mevcuttur.

2.1. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nin Nakdî Gelirleri

2.1.1. Darphâne-i Âmire Faizi

Osmanlı Devleti'nde ilk darphâne, Orhan Gazi döneminde Bursa'da ilk paranın bastırılmasıyla kurulmuştur.¹⁴⁰ Sonraları farklı yerlere darphâne kurulup para basıldığı gibi savaş zamanlarında seyyar olarak gezen darphâne görevlileri tarafından darphâne kurulmadan da para basılan yerler olmuştur.¹⁴¹ Osmanlı iktisadi yapısı içerisinde Darphâne-i Âmirenin önemli bir konumda olmasıyla beraber, ilerleyen yüzyıllarda bir değişim geçirdiği aşikardır. Değişimi irdelediğimizde, para basılan bir kurum olarak kalmadığı ve muhtelif gelirleri bünyesine dahil ederek, bu gelirlerle kimi ihtiyaçları karşılayan yedek bir hazine formuna büründüğünü söylemek yerinde olacaktır. İç Hazine ve Hazine-i Âmireye de gelir sağlayan önemli bir fon görevi üstlenmiştir.¹⁴²

İncelenen defterlerde tabirine sıkça rastladığımız Darphâne-i Âmire Faizi; darphanedeki para darbının ardından elde edilen gelirden görevlilere verilen maaş düşüldükten sonra kalan meblağına verilen isimdir. Padişahın geliri olarak görüldüğünden darphâne faizinin Ceyb-i Hümayûn ve Harc-

¹⁴⁰ Ömer Faruk Bölükbaşı, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 7.

¹⁴¹ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, s. 395.

¹⁴² Bölükbaşı, *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire*, s. 133.

ı Hâssa hazinesine teslim edilmesi zaruriyet halini almıştır.¹⁴³ Çalışmada incelenen yıllar içerisinde bu gelir kalemini her ay geleneksel olarak gördüğümüz için, kalemin Ceyb-i Hümayun ve Harc-ı Hâssa hazinesinin en önemli gelir kalemlerinden biri olduğunu söylememiz yerinde olacaktır.¹⁴⁴ Aşağıdaki Tablo 1’de verilen miktarlar aylara ve yıllara göre ayrılarak gösterilmektedir.

Tablo 1: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Darphâneden Gelen Ceyb-i Hümayûn Gelirleri

<i>Yıllar</i> <i>Aylar</i>	1163	1164	1165	1166	1167-1168	Toplam
Muharrem	10.037 kuruş 3 akçe	9.678 kuruş 27 akçe	11.324 kuruş 15 akçe	1.698 kuruş 16 akçe	3.815 kuruş 12 akçe- 1.325,5 kuruş 15 akçe	37.877,5 kuruş 88 akçe
Safer	3212,5 kuruş 13 akçe	8.723 kuruş 25 akçe	7.568 kuruş 44 akçe	5.914 kuruş 24 akçe	6.130 kuruş 41 akçe- 4.326 kuruş 31 akçe	35.873,5 kuruş 178 akçe
Rebiülevvel	3686 kuruş 47 akçe	6.492,5 kuruş 42 akçe	5.358,5 kuruş 47 akçe	6.357 kuruş 43 akçe	1.568 kuruş 25 akçe	23.462 kuruş 204 akçe
Rebiulahir	3.408 kuruş 15 akçe	8.027,5 kuruş 2 akçe	5.607,5 kuruş 50 akçe	3.688,5 kuruş 17 akçe	6.364 kuruş 41 akçe	27.095,5 kuruş 125 akçe
Cemâziyelevvel	12.489,5 kuruş 10 akçe	3.616 kuruş 66 akçe	3.218,5 kuruş 17 akçe	1.522 kuruş 13 akçe	2.006 kuruş 19 akçe	22.852 kuruş 125 akçe
Cemâziyelâhur	21.161 kuruş 48 akçe	6.169 kuruş 15 akçe	3.135,5 kuruş 7 akçe	1.637,5 kuruş 32 akçe	2.101,5 kuruş 33 akçe	34.204,5 kuruş 135 akçe
Recep	16.205,5 kuruş 36 akçe	5.809 kuruş 12 akçe	4.154,5 kuruş 23 akçe	4.472 kuruş 40 akçe	2.842,5 kuruş 47 akçe	33.483,5 kuruş 200 akçe
Şaban	10.179 kuruş 7 akçe	9.897 kuruş 55 akçe	1.958 kuruş 6 akçe	4.748,5 kuruş 47 akçe	2.373 kuruş 42 akçe	29.155,5 kuruş 157 akçe
Ramazan	11.686 kuruş 56 akçe	7.533 kuruş 27 akçe	5.341,5 kuruş 31 akçe	2.880 kuruş 5 akçe	1.820 kuruş 50 akçe	29.260,5 kuruş 169 akçe

¹⁴³ Bölükbaşı, XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire, s. 105.

¹⁴⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2399-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2399-2, s. 1/b.

Tablo 1: (Devamı)

<i>Yıllar</i> <i>Aylar</i>	1163	1164	1165	1166	1167-1168	Toplam
Şevval	9.108 kuruş 28 akçe	5.864 kuruş 38 akçe	3.982,5 kuruş 49 akçe	6.680 kuruş 28 akçe	6.399,5 kuruş 21 akçe	32.064 kuruş 164 akçe
Zilka'de	10.654,5 kuruş 34 akçe	9.411 kuruş 26 akçe	6.910 kuruş 20 akçe	7.044,5 kuruş 51 akçe	8.680,5 kuruş 15 akçe	42.700,5 kuruş 146 akçe
Zilhicce	17.283,5 kuruş 43 akçe	6.264,5 kuruş 31 akçe	6.087 kuruş 10 akçe	4.276,5 kuruş 1 akçe	1.146,5 kuruş 37 akçe	35.058 kuruş 122 akçe
Toplam	129.090,5 kuruş 340 akçe	87.465 kuruş 366 akçe	94.242 kuruş 319 akçe	50.918,5 kuruş 317 akçe	45.246,5 kuruş 383 akçe + 5.651,5 kuruş 46 akçe = 50.895 kuruş 429 akçe	412.614 kuruş 1725 akçe

Sultan I. Mahmud dönemi son beş yılında Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinde; Darphâne-i Âmire'den gelen Ceyb-i Hümayûn harçlığı, 1749 Aralık ayından başlamak üzere 1754 yılı Aralık ayına kadar kesintisiz şekilde defterlere gelir olarak kaydedilmiştir. Darphâne-i Âmire'nin Ceyb-i Hümayûn ödemesi; 1750'de 129.090,5 kuruş 340 akçe, 1751'de 87.465 kuruş 366 akçe, 1752'de 94.242 kuruş 319 akçe, 1753'de 50.918,5 kuruş 317 akçe, 1754'de 45.246,5 kuruş 383 akçedir. Miktarlar aylık olarak değişkenlik gösterebilmektedir. En fazla gelirin olduğu dönem 1750 yılı olarak görülürken, en az gelir 1754 yılına aittir. 1749-54 yılı Darphâne-i Âmire'nin toplam Ceyb-i Hümayûn ödemesi ise 412.614 kuruş 1725 akçedir. Ödemelerin kuruş cinsinden yapıldığı görülmektedir.

2.1.1.1. Gümüşhane Madenlerinden Gelen Gelirler

Osmanlı toprakları genişledikçe maden yataklarına yakın yerleşim bölgeleriyle birlikte idari ve ticari açıdan önemli merkezlerde de yeni darphaneler kurulmuştur. Yabancı paralar, savaş ganimetleri, madenlerde işlenmiş eşyalar darphanelerde paraya dönüştürülmüş ve kullanıma çıkarılmıştır. Bununla birlikte işletilen maden yataklarında farklı yöntemlerle elde edilen madenler birbirinden ayrılarak para haline getirilmiştir.¹⁴⁵ Sultan I. Mahmud döneminde Gümüşhane ve Kars'ta darphâne açmıştır.¹⁴⁶ İncelenen defterlerdeki kayıtlarımızda Gümüşhane madeni faizinden gelen gelirin Darphâne-i Âmire Emîni Abdullah Efendi aracılığıyla Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim edildiği bilgisine rastlamaktayız.¹⁴⁷ Toplam 102.097 kuruş 204 kîse gelir hazineye aktarılmıştır.

¹⁴⁵ Halil Sahillioğlu, "Darphâne", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 502.

¹⁴⁶ Sahillioğlu, "Darphâne", s. 503.

¹⁴⁷ BOA, TS.MA.d, 2395-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 1/b; Ömer Faruk Bölükbaşı'nın çalışmasında darphâne nazırlarının listesi verilmiştir. Buna göre, el-Hac Abdullah (Paşa) 5 Haziran 1750-28 Ocak 1754 tarihleri arasında darphâne

2.1.2. Mısır Eyaletinden Gelen Vergiler

2.1.2.1. Mısır İrsaliyesi ve Mısır Kahire Poliçe Gelirleri

Osmanlı Devleti'nin ilk sâlyâneli eyaleti Mısır olduğundan Mısır irsaliyesi de Osmanlı ekonomi hayatında çok önemli bir yerdedir.¹⁴⁸ Hadım Süleyman Paşa'nın Mısır beylerbeyliğine atanmasıyla birlikte 1526 yılı sonlarında irsaliyenin gelir olarak aktarılması bir gelenek halini almıştır.¹⁴⁹ Mısır irsaliye sisteminden hedeflenen; Mısır'da gelirleri kontrol altında tutmak, Mısır'ın ve kutsal toprakların ihtiyaçlarını karşılamak ve fazla olan geliri Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne aktarmaktır. Bu bağlamda devletin merkezi tarafından görevlendirilen vali, eyaletin mali düzeni, vergi toplama işleri, askeri teşkilat ve eyaletin dini görevlerinin sorumluluğunu üzerine almıştır. Bununla birlikte devlet görevlilerinin maaşı, Mısır'ın harcamaları ve her yıl eyalet gelirinin fazlasını irsaliyye hazinesi ismiyle İstanbul'a gönderilmesinden de mesul olmuştur.¹⁵⁰

İrsaliye hazineleri hem devlete hem de padişah namına gönderilmektedir. Yemen Beylerbeyisinin yıllık gönderdiği yüz bin filori hükümet adına teslim edilirken, Mısır'daki gelirin cep harçlığı adı altında padişaha gönderilmesi örnek gösterilebilir.¹⁵¹ Padişahın özel hazinesi konumundaki Ceyb-i Hümâyûn hazinesi ismiyle de anılan ve bir dönem Mısır irsâliyesi ile dolan İç Hazine'den; saray masrafları, cülus bahşişleri, Enderunlular'ın maaşları, ihtiyaç anında devlet ve hükümet giderleri harcaması yapılmıştır.¹⁵²

İncelenen defterlerde Mısır'dan gelen bu irsaliye ile ilgili kayıtlar H. 1163 (M.1749/1750) yılında başlamaktadır. Mısır eyaletinden gelen irsaliyenin bir ya da iki sene öncesine ait ödemelerinin kayıtları yapılmıştır. Bu durum bize irsaliyenin aksamalara uğradığı ve zamanında yatırılmadığını göstermektedir.¹⁵³ Mısır irsaliyesi gelirlerinde Mısır Kahire Poliçesi adı altındaki gelirlerin varlığı da dikkatimizi çekmektedir. Mısır irsaliyesinin tamamlanması için tüccardan poliçe karşılığında para

eminliği yapmıştır. Bölükbaşı, **18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire**, s. 34; Güngör, **Vak'a-nüvîs Hâkim Efendi Tarihi (Metin Ve Tahlîl)**, s. 248-249.

¹⁴⁸ Seyyid Muhammed es-Seyyid, "İrsâliye", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,, Ankara, 2020, s. 452.

¹⁴⁹ es-Seyyid, "İrsâliye", s. 452.

¹⁵⁰ Necmi Ülker, "XVIII. Yüzyılda Mısır ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın Mısır Seferi", **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, c. 9, s. 1, 1994, s. 2-3.

¹⁵¹ Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II**, s. 82.

¹⁵² es-Seyyid, "İrsâliye", s. 453.

¹⁵³ Saliha Önen Sarierikli tezinde, III. Ahmed döneminde ödemelerin zamanında yapılmamasından dolayı gecikmelerin yaşandığını belirtmiştir. Defterlerimizde de benzer bir durum yaşandığı dikkatimizi çekmiştir. Öyleyse bir karşılaştırma yapacak olursak; tıpkı III. Ahmed döneminde olduğu gibi I. Mahmud döneminde de Mısır irsaliyesi kayıtları geriden gelmektedir. Sarierikli, , **Osmanlı Devleti'nde Sultan III. Ahmet dönemi Enderûn Hazinesi gelir-gider defterleri (1703-1730)**, s. 88.

alınmıştır.¹⁵⁴ Kayıtlarda gelen nakitlerin cins ve miktarlarının bilgisi verilmiştir.¹⁵⁵ Aşağıdaki tabloda Mısır irsaliyesi ve Mısır Kahire poliçe gelirlerinin miktarları incelenen defterlerdeki verilere göre tablo halinde belirtilmiştir.

Tablo 2: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Mısır İrsaliyesi ve Mısır Kahire Poliçe Gelirleri¹⁵⁶

<i>Yıllar</i> <i>Aylar</i>	1163	1164	1165	1166	1167-1168
<i>Muharrem</i>	64.850 kuruş		25.000 kuruş	37.000 kuruş	20.000 kuruş
<i>Safer</i>		54.142,5 kuruş			25.000 kuruş
<i>Rebiülevvel</i>		30.000 kuruş	25.000 kuruş		
<i>Rebiülahir</i>		10.000 kuruş	25.000 kuruş 28.712,5 kuruş		13.638,5 kuruş 56.962 kuruş
<i>Cemâziyelevvel</i>	142.322 kuruş		25.000 kuruş	15.000 kuruş	20.000 kuruş
<i>Cemâziyelâhır</i>		317.999 kuruş	25.000 kuruş		
<i>Recep</i>			33.792 kuruş		
<i>Şaban</i>	43.886 kuruş	40.000 kuruş	75.000 kuruş	58.750 kuruş 20.000 kuruş	70.145,5 kuruş
<i>Ramazan</i>					
<i>Şevval</i>		30.000 kuruş			
<i>Zilka'de</i>	17.257,5 kuruş	25.000 kuruş			
<i>Zilhicce</i>	87.456,5 kuruş				
<i>Toplam</i>	355.772 kuruş	507.141,5 kuruş	262.504,5 kuruş	130.750 kuruş	205.746 kuruş
Toplam	1.461.914 kuruş				

Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nin Mısır irsaliyesi ve Mısır irsaliye poliçesinden olan gelirleri incelendiğinde en düşük gelir H. 1164 yılı Rebiülahir ayında (M. Şubat-Mart 1751), 10.000 kuruş ve 20 kese ile gösterilmiştir. Bu gelir Mısır irsaliye poliçesine aittir. En yüksek gelir ise H. 1164 Cemâziyelâhır ayında (M. Nisan-Mayıs 1751) 317.999 kuruş ve 635 kese 499 kûsur kuruş olarak karşımıza çıkmıştır. Öte yandan ilgili yıllar içerisindeki Mısır irsaliyesi ve Mısır irsaliye poliçesinden olan gelirin toplam miktarı 1.461.914 kuruş ve 2.406 kese 2500 kûsur kuruş'tur. Gelirlerin miktarında aylık olarak bir düzen bulunmamaktadır. Bununla birlikte kimi yıllarda

¹⁵⁴ Sarıerikli, , **Osmanlı Devleti'nde Sultan III. Ahmet dönemi Enderûn Hazinesi gelir-gider defterleri (1703-1730)**, s. 89.

¹⁵⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2399-2, s. 1/b.

¹⁵⁶ Tablo içerisindeki miktarlarda; Mısır irsaliyesi olarak gelenler bold olarak, Mısır poliçesi olarak gelenler italik olarak, Mısır irsaliyesi ve Mısır poliçesi aynı kayıta ifade edilenler hem bold hem de italik şeklinde belirtilmiştir.

poliçelerin irsaliyelerden daha fazla geldiği gözümüze çarpmaktadır. Dikkatimizi çeken bir diğer husus da; Mısır irsaliyesi ile ilgili kayıtlarda karşımıza çıkan Hilvan kurâsı'dır.¹⁵⁷ Defterimizde yer alan üç kaydımızda Hilvan kurâsından oluşan gelirlerimiz bulunmaktadır.

2.1.2.2. Mısır Mukarreri Gelirleri

İncelenen defterlerde Valilerin görevleri esnasında bulundukları bölgeye tekrar atandığında vermiş oldukları para olarak Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne aktarılan Mısır mukarreri adı altında gelir kalemini görüyoruz. Defterimizde iki yerde böyle bir kayıt geçmektedir. Bu kayıtlar H. 1163 Rebiülevvel (M. Şubat-Mart 1750) ve H. 1163 Cemaziyelevvel (M. Nisan-Mayıs 1750) aylarına aittir.¹⁵⁸

2.1.3. Muhallefât Gelirleri

Vefat eden kişinin geride bıraktığı mal, eşya, para gibi unsurların tamamını ifade eden tâbire muhallefât, bu tür unsurların kaydının tutulduğu deftere ise Muhallefat defteri veya Tereke defteri denilmiştir.¹⁵⁹ Vârisi ve mirasçıları olmayan kişilerin terekelerine muhallefât kelemi bakmaktadır. Muhallefât kalemi aynı zamanda müsadere edilen malların da kaydını tutmuştur. Saklanması mümkün olmayan mallar nakde dönüştürülmüştür. Bu halde kaydedilen paralar muhallefât bedeli veya tereke bedeli olarak belirtilmiştir. Mirasçısı olmayan kişinin malları ve parası bir süre saklandıktan sonra Hazine'ye gönderilmiştir.¹⁶⁰ Dönemin yönetim anlayışına göre müsadere ise, 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren devlet ricalinden mal varlığı bulunan herkese uygulanmış ve mal, para ve malzemeler devlet görevlilerinin şahsına değil makama ait olmuştur. Böylece devlet görevlilerinin vefat etmeleri durumunda malların tekrar devlete geçişi sağlanmıştır.¹⁶¹ Bu tür kayıtlar Osmanlı toplumsal ve ekonomik tarih için önemli kaynaklar arasındadır. Vefat eden kişinin kimliğinin yanı sıra aile durumu, ünvanı, mesleği, malları, para ve ziynet eşyaları, gibi konularda oldukça zengin bilgiler içermektedir.¹⁶²

¹⁵⁷ Hilvan, Kahire yakınlarında bir yerdir. Antik adı Heliopolis'tir ve eski antik Mısır merkezlerindendir, günümüzde ise ismi Helwan'dır. Osmanlılar buradan bir gelir kalemi oluşturmıştır. Ayrıca bkz; Hilvan, Mısır İskenderiye yakınlarında bir yerdir. Hilvan'dan kaçan veya orada öldürülen Çerkes emirlerden Osmanlılar bir gelir kalemi oluşturmıştır. Bu bilgi Osmanlı Arşivi'nde bulunan bir arşiv özetinden elde edilmiştir. Bkz: BOA, MAD.d, 6787.

¹⁵⁸ BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 1/b.

¹⁵⁹ Yavuz Cezar, "Bir Âyan'ın Muhallefatı", *Belleten Dergisi*, c. 41, Ocak, 1977, s. 41.

¹⁶⁰ Tahsin Özcan, "Muhallefât", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020, s. 405.

¹⁶¹ Tuncay Ögün, "Müsâdere", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 67.

¹⁶² Özcan, "Muhallefât", s. 406.

İncelenen defterlerde Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi gelir kalemlerinden olan muhallefât kayıtları; devlet ricalinden olan kimseler ve sultanlara aittir. Muhallefâta konu olanların geride kalan mal varlıklarından; aynî gelir grubu içerisindeki eşyalar, kitaplar ve nakdî gelir grubu içerisinde elde edilen nakitler Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim edilmektedir. Bu durumda, vefat eden devlet ricalinin sadece para yoluyla Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne katkı yapmadıklarını, nakit para girişi görmediğimiz ancak kitapları ve eşyaları vasıtasıyla da muhallefâtdan Hazineye aktarılan gelir kalemlerinin olduğunu söylemeliyiz. Çalışma içerisinde incelenen defterlerde muhallefât gelirlerine ait pek çok kayda rastlanılmıştır. Kayıtlar içerisinde nakdî olarak para akışını gördüğümüz muhallefât sahipleri ve hazineye aktarılan miktarlara ait veriler Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3: Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne Aktarılan Nakdî Muhallefât Gelirleri

Muhallefâta Konu Olan Kişiler	Tarih	Hazineye Aktarılan Miktarlar
Kurena El-hac Kasım ¹⁶³	H. 1163 Yılı Muharrem	15.565 kuruş
Seyyid Abdullah Paşa ¹⁶⁴	H. 1163 Yılı Muharrem	2.233 kuruş
	H. 1163 Yılı Safer	250.000 kuruş
	H. 1163 Yılı Cemâziyelâhir	4.965,5 kuruş
	H. 1164 Yılı Şaban	446.826,5 kuruş
Pîr Mustafa Paşa ¹⁶⁵	H. 1163 Yılı Zilhicce	348,5 kuruş
Kuşçu Ahmed ¹⁶⁶	H. 1164 Yılı Rebûlevvel	10.660 kuruş
Kapucıbaşı Halil Ağa ¹⁶⁷	H. 1164 Yılı Rebûlâhir	1.397 kuruş
Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıfı Ali Paşa ¹⁶⁸	H. 1164 Yılı Cemâziyelevvel	11.526,5 kuruş
Bâbü's-saâde Ağası Ahmed Ağa ¹⁶⁹	H. 1164 Yılı Recep	8.229,5 kuruş
Cidde Vâlisi (Muhassıl) Osman Paşa ¹⁷⁰	H. 1165 Yılı Rebûlâhir	13.284,5 kuruş
	H. 1164 Yılı Şevval	1.153 kuruş
Seferli hânesinden çeşitli ölenler ¹⁷¹		

¹⁶³ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 1/b.

¹⁶⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-6, s. 1/b; 24 Ağustos 1747 tarihinde sadrazam olan Seyyid Abdullah Paşa, Kerküklü Seyyid Hasan Paşa'nın oğludur. 2 Ocak 1750'de azledilerek Rodos'a gönderilmiştir. Sırasıyla Konya, Bosna ve Mısır valiliğinin ardından yine sırasıyla Diyarbekir ve Halep valiliği görevlerinde bulunmuştur. Nihayetinde Mart 1761'de Halep'te vefat etmiştir. Bkz: Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî I**, s. 80; Babasının “kesici” lakabı sebebiyle kendisi Firârîzâde olarak da anılmaktadır. Bkz: Abdülkadir Özcan, “Abdullah Paşa”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, EK-1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020, s. 10; Bu isimlerle birlikte Eğriboyun veya Boynueğri lakabıyla da kaynaklarda anıldığı ifade edilmektedir. Bkz: Özcan, “Abdullah Paşa”, s. 11.

¹⁶⁵ BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 1/b.

¹⁶⁶ BOA, TS.MA.d, 2394-11, s. 1/b.

¹⁶⁷ BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 1/b.

¹⁶⁸ BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 1/b.

¹⁶⁹ BOA, TS.MA.d, 2395-5, s. 1/b.

¹⁷⁰ Halep muhassıl olan Osman Paşa, önceleri sırasıyla Trablusşam, Mısır, tekrar Trablusşam, Şam, Adana, Sayda, Cidde valiliği yapmıştır. Cidde valiliğinden azledildikten kısa bir süre sonra ikinci kez Cidde valiliğine tayin edilmiştir. Bu görevde iden 27 Kasım 1750'de vefat etmiştir. Bkz: Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî IV**, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar), (Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Karaman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 1307-1308; BOA, TS.MA.d, 2395-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 1/b.

¹⁷¹ BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 1/b.

Tablo 3: (Devamı)

Muhallefâta Konu Olan Kişiler	Tarih	Hazineye Aktarılan Miktarlar
Tiryaki Hacı Mehmed Paşa ¹⁷²	H. 1165 Yılı Şaban	2.125,5 kuruş
Mehterzâde Ali Efendi ¹⁷³	H. 1165 Yılı Cemâziyelevvel	60.000 kuruş
Bâzîrgânbaşî El-hâc Ahmed Ağa ¹⁷⁴	H. 1165 Yılı Recep	25.000 kuruş
Maktûl Dârû's-sa'âdet'i-ş-şerife ağası Beşir Ağa ¹⁷⁵	H.1165 Yılı Ramazan	588.444,5 kuruş
Maktûl Hazînedâr Süleyman ¹⁷⁶	H.1165 Yılı Ramazan	1.560.530 kuruş
	H. 1166 Yılı Recep	3.500 kuruş
Maktûl Kâtib Muhammed Efendi ¹⁷⁷	H.1165 Yılı Ramazan	137.619 kuruş
	H.1166 Yılı Rebûlâhir	30.356 kuruş
Maktûl Yakob ¹⁷⁸ Maktûl Yakob'un kardeşi Agop ¹⁷⁹	H.1165 Yılı Ramazan	355.804 kuruş
	H. 1165 Yılı Zilhicce	107.500 kuruş
	H.1165 Yılı Ramazan	100.566 kuruş

¹⁷² 9 Ağustos 1746 yılında sadrazam olan Tiryaki Hacı Mehmed Paşa, göreve gelmeden önce yumuşak huylu ve güvenilir biri olarak tanınırken, göreve geldikten sonra paraya ve mala aşırı düşkünlüğünden dolayı bir yıl kadar kısa bir süre içinde gözden düşmüş ve azledilmiştir. Malı da müsadere olunmuştur. Sonraları kendisine verilen valilik ve memuriyet görevlerinde de kısa sürelerle kalmış ve nihayetinde 31 Temmuz 1751 yılında Resmo'da iken vefat etmiştir. Bkz: Sertoğlu, **Mufasssal Osmanlı Tarihi: Resimli-Haritalı V**, s. 2536; Vefatının gecesinde evi yanarak eşyaları kullanılamaz hale gelmiştir. Mücevheratları bile kendisine gemi yoluyla gönderilmeye çalışılırken geminin batması sonucu başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bkz: Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî IV**, s. 1075; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 1/b.

¹⁷³ BOA, TS.MA.d, 2396-5, s. 1/b.

¹⁷⁴ BOA, TS.MA.d, 2396-7, s. 1/b.

¹⁷⁵ BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 2/b; Morali Beşir Ağa üzerine 2.1.1.2. Yangınlar Sebebiyle Yapılan Harcamalar ve 2.1.2. Dârüssaâde Ağası Ma'rifetiyle Yapılan Harcamalar kısmında detaylı bahsedileceğinden dolayı tekrar bilgi vermeye lüzum görülmemiştir.

¹⁷⁶ Fatma Betül Uğur'un Morali Beşir Ağa üzerine çalışmasında, Hazinedâr Süleyman'ın çocukluk döneminden itibaren Morali Beşir Ağa ile birlikte olan bir köle olduğunu ifade etmiştir. Kendisinin muhallefat kayıtları üzerinden yaptığı çalışmada, Fransız elçisinin eşi Alleurs Konstesi'nin aktardıkları sayesinde kayıtlara geçen Hazinedâr Süleyman ve Morali Beşir Ağa'nın eşlerinin de birbiriyle yakın olduğu bilgisi dikkate değerdir. Hazinedâr Süleyman, Morali Beşir Ağa'nın hapsedilip idam edilmesinden sonra kendisi de kısa bir süre içinde tutuklanarak idam edilmiştir. Tutuklanmasıyla beraber olan süreçte kendisinin mallarının tamamı kayda geçmiştir. Soğukçeşme'deki evinden çıkan sandıklarda toplam 616.206 kuruşluk altın, Büyük Halkalı'daki bakkal dükkanı, Vişnezade Mahallesindeki evi, Beşiktaş'taki evinden çıkan 1.288.309 kuruşu hazineye teslim edilmiştir. Kaynaklarda "Maktûl Süleyman'ın Sarayı" veya "Maktûl Süleyman'ın Hanesi" olarak anılan bu konutlarda Sultan I. Mahmud'un zaman zaman gidip dinlendiği, kahve içtiği de yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz: Fatma Betül Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Morali Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2024, s. 60-67; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b.

¹⁷⁷ Hazinedâr Süleyman'ın kâtibidir ve kaynaklarda Arnavud Mehmed diye de anılmaktadır. Morali Beşir Ağa'nın tutuklanmasını takiben kendisi de hapsedilmiştir. İstanbul'daki soruşturmanın ardından mal varlıkları tespit edilip Hazine'ye aktarılmıştır. İstanbul'daki mal varlığı için bakınız: Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Morali Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, s. 73-76; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 2/b-3/a; BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 1/b.

¹⁷⁸ Ermeni bir sarraftır. Kardeşi Agop ile birlikte ortaklaşa kiraladığı dükkanda çalışmaktadır. Yagop'un eşinin Süleyman Ağa ile kardeş olduğunu tespit etmesi ve bu vesileyle kurulan akrabalık bağından doğan yakınlık dikkat çekicidir. Saray'a davet edildikten sonra Saray'la olan alışverişi neticesinde Sultan I. Mahmud tarafından önceleri Saray Sarrafbaşılığına getirilmişse de, Morali Beşir Ağa'nın aracı olmasıyla birlikte Miri Hazine Sarraf Yagop'a teslim edilmiştir. Tasfiye sürecinde kardeşi Agop ile birlikte sorgulanmış ve mal varlıkları tespit edilip Hazine'ye aktarılmıştır. Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Morali Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, s. 77-83; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 2/b-3/a; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 1/b.

¹⁷⁹ BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 2/b.

Tablo 3: (Devamı)

Muhallefâta Konu Olan Kişiler	Tarih	Hazineye Aktarılan Miktarlar
Hattât Abdullâh ¹⁸⁰	H.1165 Yılı Ramazan	2.367,5 kuruş
	H. 1166 Yılı Safer	3.553 kuruş
Ayşe Sultan ¹⁸¹	H. 1165 Yılı Zilhicce	5.579 kuruş
Maktûl Hasan Efendi ¹⁸²	H. 1166 Yılı Muharrem	25.919 kuruş
Silâhdâr Ali Ağa ¹⁸³	H. 1166 Yılı Safer	31.149 kuruş
	H. 1166 Yılı Rebûlevvel	15.000 kuruş
	H. 1166 Yılı Şevval	4.000 kuruş
Trablusşâm Vâlisi İsmail Pâşâ ¹⁸⁴	H.1166 Yılı Rebûlâhîr	7.810 kuruş
	H.1166 Yılı Cemâziyelevvel	894 kuruş
İplikçizâde ¹⁸⁵	H.1166 Yılı Rebûlâhîr	18.000 kuruş
Sarı Abdi ve Mahmud ¹⁸⁶	H.1166 Yılı Cemâziyelâhîr	3.667,5 kuruş
Durak Muhammed Pâşâ ¹⁸⁷	H.1166 Yılı Recep	3.500 kuruş
Halebü'sşehbâ vâlisi iken vefât eden Sadr-ı Esbak El-hâc Ahmed Pâşâ ¹⁸⁸	H. 1166 Yılı Şaban	30.019,5 kuruş
Halebü'sşehbâ vâlisi iken vefât eden Abdu'r-rahman Pâşâ ¹⁸⁹	H. 1166 Yılı Şaban	17.474,5 kuruş
Seyyid Abdü'l-gani Pâşâ ¹⁹⁰	H.1166 Yılı Zilhicce	12.335 kuruş
Çântâci Sâbık Osmân Ağa ¹⁹¹	H.1167 Yılı Safer	2.712,5 kuruş
Vezîr kethüdâsı Mustafa Ağa ¹⁹²	H.1167 Yılı Rebûlâhîr	60.000 kuruş
Şerbetçi Hasan ¹⁹³	H.1167 Yılı Rebûlâhîr	31.500 kuruş
Toplam Miktar: 4.013.205,5 kuruş		

¹⁸⁰ Moralı Beşir Ağa'nın idamından sonra çevresindeki isimler yakalanıp hapsedilirken, Hattat Abdullah ismindeki Moralı Beşir Ağa'nın kapu kâtibi kaçıp izini kaybettirmiştir. Sonraları yakalanıp diğerleri gibi Bostancılar mahpusu olarak anılan Fûrun'a kapatılmıştır. Mal varlığı tespit edilerek kayıt altına alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Moralı Beşir Ağa Hizbi ve 1752 Tasfiyeleri**, s. 87-89; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 1/b.

¹⁸¹ BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 1/b; Ayşe Sultan üzerine 2.1.4. Müteferrik Harcamalar kısmında bahsedilecektir.

¹⁸² Moralı Beşir Ağa'nın idamından bir ay sonra idam edilmiştir. Kaynaklarda Köstendilli Hasan Efendi diye geçmektedir. Görevlerindeki başarısıyla birlikte Saray ile irtibat halinde olduğu bir siyasi bir çevresi olmuştur. Kendisine ait tespit edilen mal varlıkları ve eşyaları Hazine'ye teslim edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz: Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Moralı Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, s. 67-72; BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b.

¹⁸³ BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 1/b; Önceleri çukadarlık görevini yürüten Ali Ağa, 1750'de silahdar olmuşsa da 12 Kasım 1751 tarihinde yaşlılığı sebebiyle emekli olmuştur ve ardından vefat etmiştir. Bkz: Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî I**, s. 235; Defterimizde Silâhdâr Ali Ağa'nın hacc-ı şerîf yolunda vefat ettiği bilgisine rastlıyoruz: Silâhdâr Ali Ağa üzerine 2.1.1. Silâhdâr Ağa Ma'rifetiyle Yapılan Harcamalar kısmında bahsedilecektir.

¹⁸⁴ BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b.

¹⁸⁵ BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 1/b.

¹⁸⁶ BOA, TS.MA.d, 2397-6, s. 1/b.

¹⁸⁷ BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b.

¹⁸⁸ BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b.

¹⁸⁹ BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b.

¹⁹⁰ BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 1/b.

¹⁹¹ BOA, TS.MA.d, 2398-2, s. 1/b.

¹⁹² BOA, TS.MA.d, 2398-4, s. 1/b.

¹⁹³ BOA, TS.MA.d, 2398-4, s. 1/b.

Tablo 3'te veriler incelendiğinde sadrazamlara, valilere, silahdar ağaya, darüssaade ağasına, hanım sultana ve muhtelif kişilere dair çok sayıda muhallefât geliri görmekteyiz. Verilere göre, H.1163-68 /M.1750-1754 yıllarına ait muhallefât geliri toplam olarak 4.013.205,5 kuruş olurken, ilgili yılların en çok Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne aktarılan muhallefâtın Maktûl Hazînedâr Süleyman'a ait olduğu tespit edilmiştir. En az muhallefâtı Hazine'ye aktarılan ise 348,5 kuruş ile Kuşçu Ahmed ismindeki görevliye aittir. Moralı Beşir Ağa'nın ve incelenen defterlerde yer alan çevresindeki adamlarından başta Hazînedâr Süleyman olmak üzere, Kâtib Muhammed, Kâtib Hasan, Hattat Abdullah, Sarraf Yagop ve kardeşi Agop'a ait yüklü miktarda nakit Hazine'ye aktarılmıştır.

2.1.4. Yeni-il Türkmen Mukataatı Gelirleri

Türkmen veya Yörük ismiyle anılan konar-göçer aşiretler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna etki eden unsurlardandır. Bulundukları bölgelerde çeşitli gruplara ayrılmalara karşın, devletin merkeziyetçi idaresi ile kontrol altında tutulmuşlardır.¹⁹⁴ İşledikleri toprağın tımar, zeamet ve has reayası olarak vergi yöntemiyle bu gruplardan istifade edilmiştir.¹⁹⁵ Yeni-il Türkmenleri de bu konar-göçer gruplardan biri olarak kaza yapısına bürünmüş,¹⁹⁶ 1630-1631 tarihlerinde Atik Valide Sultan Evkâfına bağlanmıştır.¹⁹⁷ 1714 gelindiğinde Yeni-il Türkmenleri evkâfdan çıkarılmış ve Hazine'ye 27.500 kuruşluk bir ödeme yapmıştır; 1717-1718 yıllarına gelindiğinde ise tekrar Atik Valide Sultan Evkâfına bağlanarak bu ödeme Hazine'ye yapmıştır.¹⁹⁸

İncelenen beş yıl boyunca Sultan I. Mahmud dönemine ait Yeni-il Türkmen mukataatı malından gönderilen gelirler ile ilgili kayıtlara defterlerde rastlanmaktadır. Yeni-il Türkmen mukataatı malından olmak üzere her sene 27.500 kuruş 55 kese gönderilmiştir.¹⁹⁹ Bu miktarda herhangi bir değişiklik olmamıştır. İzleyen beş yılda bu gönderilenlerin tümü 137.500 kuruş 275 kese olarak hesaplanmıştır. Bu ödemelerin tümü Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim edilmiştir.

¹⁹⁴ İlhan Şahin, **Yeni-il Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1980, s. 1.

¹⁹⁵ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü (1691-1696)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1963, s. 15.

¹⁹⁶ Şahin, **Yeni-il Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)**, s. 1.

¹⁹⁷ Şahin, **Yeni-il Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)**, s. 37.

¹⁹⁸ Şahin, **Yeni-il Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)**, s. 22.

¹⁹⁹ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 1/b.

2.1.5. Tuğ-ı Hümâyûn Câize Gelirleri

Osmanlı Devleti'nde yüksek makamlara tayin edilen kişiler tarafından verilmesi gelenek olan aynî ve nakdî muhtelif hediyeler için câize tabiri kullanılmaktadır. Yerleşmiş bir usul olarak gördüğümüz câize, tayinin yapılmasında yetkili olan kişilere verilmektedir ve bunlar arasında padişaha verilen câizeye “tuğ-ı hümâyûn câizesi” denilmektedir.²⁰⁰ İdari manada vezirlik rütbesi alanlar için kullanıldığını gördüğümüz câize usulünde, vali veya vezir farketmeksizin ödemelerini yapması zorunludur. Vezir rütbesi ile birlikte mansıp ataması alanların bir de görev câizesi vermesi gerekmektedir.²⁰¹ Defterlerde karşılaştığımız câizeler de padişaha verilen câizeleri içermektedir. Bu şekliyle Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir getiren kalemlerden birisi olarak kullanıldığı açıktır.²⁰² 18. yüzyılda vali atamalarından 10.000 kuruş câize alınırken, yeniçeri ağası ve defterdar atamalarından yirmişer bin, gümrük emini atamasından ise 30.000 kuruş câize alındığı belirtilmektedir. Yıllar içinde câizenin bir rüşvet halini alarak tehlikeli bir duruma dönüşmesi, kaynaklarda şikayet konusu olarak geçse de uzun süre uygulamada kalmıştır.²⁰³ Tablo 4'te incelenen yıllardaki tuğ-ı hümâyûn caizeleri liste halinde belirtilmiştir.

Tablo 4: İncelenen Yıllarda Tuğ-ı Hümâyûn Câize Miktarları

Yıllar	Kişiler	Miktar
H. 1165 Zilhicce (M. Ekim/Kasım 1752)	Sadrazam Mustafa Paşa	22.500 kuruş
H. 1167 Cemâziyelevvel M. Şubat/Mart 1754)	Mora Muhassılı Halil Paşa	22.500 kuruş
H. 1167 Cemâziyelevvel M. Şubat/Mart 1754)	Çıldır Valisi Ahmed Paşa	22.500 kuruş
H. 1167 Cemâziyelevvel M. Şubat/Mart 1754)	Anadolu Valisi Çeteci Abdullah Paşa	7.500 kuruş
H. 1167 Cemâziyelevvel M. Şubat/Mart 1754)	Tırhala Mutasarrıfı Ali Paşa	22.500 kuruş
H. 1167 Cemâziyelevvel M. Şubat/Mart 1754)	Bağdâd Valisi Süleyman Paşa	22.500 kuruş
H. 1167 Cemâziyelevvel M. Şubat/Mart 1754)	Kapudân-ı deryâ Muhammed Paşa	5.000 kuruş
H. 1167 Cemâziyelâhir (M. Mart/Nisan 1754)	Bosna Valisi Muhammed Paşa	7.500 kuruş
H. 1167 Recep (M. Nisan/Mayıs 1754)	Selânik Mutasarrıfı Numan Paşa	7.500 kuruş
H. 1167 Recep (M. Nisan/Mayıs 1754)	Eğriboz Muhâfızı Mustafa Paşa	8.000 kuruş
H. 1167 Recep (M. Nisan/Mayıs 1754)	Karaman Vâlisi Mustafa Paşa	7.500 kuruş
H. 1167 Recep (M. Nisan/Mayıs 1754)	Trablusşam Vâlisi Sadeddin Paşa	22.500 kuruş

²⁰⁰ Mustafa İsmet Uzun, “Câize”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 29.

²⁰¹ Muzaffer Doğan, “Osmanlı İmparatorluğunda Makam Vergisi: Caize”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, 7, İstanbul, 2002, s. 52.

²⁰² Doğan, “Osmanlı İmparatorluğunda Makam Vergisi: Caize”, s. 53.

²⁰³ Uzun, “Câize”, s. 29.

Tablo 4: (Devamı)

Yıllar	Kişiler	Miktar
H. 1167 Şaban (M. Mayıs/Haziran 1754)	Durak Muhammed Paşa	7.500 kuruş
H. 1167 Şevval (M. Temmuz/Ağustos 1754)	Ragıp Mehmed Paşa	22.500 kuruş
H. 1167 Zilhicce (M. Eylül/Ekim 1754)	Köprülüzâde Ahmed Paşa	4.500 kuruş
Toplam: 212.500 kuruş		

Tuğ-ı Hümâyûn Câizesi olarak Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelen miktarlarda devlet yöneticilerinin konumlarına göre farklılıklar bulunmaktadır.²⁰⁴ Miktarlarda dönem içerisinde değişim görülmemekle birlikte, 22.500 kuruşlık miktar üzerinde padişahın kendi iradesiyle indirime gidebildiği, zaman zaman da tamamını bağışlayabildiği kaynaklarda ifade edilmektedir.²⁰⁵ İncelenen tabloda en yüksek tuğ-ı hümâyûn caize miktarları, Sadrazam Mustafa Paşa, Mora Muhassılı Halil Paşa, Çıldır Valisi Ahmed Paşa, Tırhala Mutasarrıfı Ali Paşa, Bağdâd Valisi Süleyman Paşa, Trablusşam Vâlisi Sadeddin Paşa'ya ait olurken, en düşük caize miktarları Köprülüzâde Ahmed Paşa'ya ait olmuştur. İncelenen yıllarda Tuğ-ı Hümâyûn Câizesi olarak toplamda 212.500 kuruş 425 kese Hazine'ye aktarılmıştır.

2.1.6. Eflâk ve Boğdan Voyvodasından Gelen Gelirler

Sultan III. Murad döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nde voyvodaların, beylerbeyilerin, sancakbeyilerin, valilerin üst memuriyetlere atanmasından sonra genellikle padişah ve sadrazama nakit para vermelerine câize denilmektedir. Bu uygulama önceki yıllarda rüşvet gibi algılansa da zaman içinde yasal bir makam vergisi hüviyetine bürünmüştür.²⁰⁶ Eflak ve Boğdan voyvodalıklarının atamaları yapıldıktan sonra, voyvodaların valide sultana 10.000 kuruş ile bir samur kürk göndermeleri usulü gelenek halini almıştır.²⁰⁷ Bu bağlamda Ali Akyıldız'ın valide sultanlar üzerine çalışmasında, sultanın vefat ettiğinde dahi câizesi ve samur kürkünün Hazine'ye verilmeye devam ettiği bilgisi dikkat çekicidir. Her durumda ödenmesi gereken bir vergi olarak düşünüldüğünden sultanın sağ olup olmaması câizeyi ve samur kürkü göndermelerine mani değildir. Gülnuş Valide Sultan'ın vefat ettikten 8 yıl sonra câizesinin gönderilmiş olması, padişahın bu gelirden vazgeçmediğini ve bu şekilde uygulamanın devam ettirildiğini gösteren bir örnektir.²⁰⁸

²⁰⁴ BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 1/b.

²⁰⁵ Doğan, "Osmanlı İmparatorluğunda Makam Vergisi: Caize", s. 52.

²⁰⁶ Câize usulünde rüşvetin yaygınlaşmasında ismi öne çıkan kişi Kanuni Sultan Süleyman döneminde görev yapan Sadrazam Rüstem Paşa'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Doğan, "Osmanlı İmparatorluğunda Makam Vergisi: Caize", s. 40.

²⁰⁷ Ali Akyıldız, **Haremin Padişahı Valide Sultan Harem'de Hayat ve Teşkilat**, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2022, s. 311.

²⁰⁸ Akyıldız, **Haremin Padişahı Valide Sultan Harem'de Hayat ve Teşkilat**, s. 311-313.

İncelenen defterlerde Eflâk ve Boğdan voyvodalarının Ramazan ve Kurban Bayramlarında düzenli olarak padişaha hediyeler gönderdiği görülmektedir. Eflâk voyvodaları Ramazan bayramında, Boğdan voyvodaları Kurban bayramında câize ve kürk bedellerini göndermektedir. Eflâk voyvodalarının ve Boğdan voyvodalarının hediyelerine baktığımızda: câizelerin yanı sıra samur ve vaşak kürkleri değerince nakdî ödemeler gönderilmiştir. Eflâk voyvodalarının gönderdiği hediyelerin tutarı incelenen beş yılda 232.000 kuruş 464 kese olurken²⁰⁹, Boğdan voyvodalarında bu meblağ 289.500 kuruş 579 kesedir.²¹⁰ Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen toplam meblağ ise 521.500 kuruş 1.043 kese olarak hesaplanmıştır.

2.1.7. Rikâbiyye Akçesi

Osmanlı Devleti'nde rikâbiyye; sadrazam, vezirler ve bazı devlet ricali tarafından belli vakitlerde Padişaha takdim edilen hediyelerle ilgili kullanılan bir tabirdir. Sarayın ileri gelenlerinin tayin ve ibkaları vesilesiyle sunduğu pişkeşler için de bu tabir kullanılmıştır.²¹¹ İncelenen defterlerde rikâbiyye veyahut rikâb-ı hümayûn akçesi adı altında gelen gelirler; Darüssaade Ağası, Babüssaade Ağası, Saray-ı Cedid Ağası, Mirahûr-ı Evvel Ağa, Trablusşam Valisi ve Mora Valisi tarafından sunulmuştur.²¹² Tablo 5'te rikâbiyye olarak gelen gelirler liste halinde verilmiştir. Rikâbiyye akçesi olarak Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir getirdiğini gördüğümüz toplam meblağ ise 132.500 kuruştur.

Tablo 5: İncelenen Yıllarda Rikâbiyye Gelir Miktarları

Yıllar	Kişiler	Miktar
H. 1163 Zilhicce (M. Kasım 1750)	Bâbüssaâde Ağası Ahmed ağa	10.000 kuruş
H. 1163 Zilhicce (M. Kasım 1750)	Sarây-ı cedîd ağası Osman Ağa	1.000 kuruş
H. 1165 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1751)	Dârüssaâde ağası Beşir Ağa	10.0000 kuruş
H. 1165 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1751)	Bâbüssaâde Ağası Ali Ağa	10.000 kuruş
H. 1165 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1751)	Sarây-ı cedîd ağası Mehmed Ağa	1.000 kuruş
H. 1165 Cemaziyelevvel (M. Mart/Nisan 1752)	Mîrahûr-ı evvel Mustafa Beg	10.000 kuruş
H. 1165 Zilkade (M. Eylül/Ekim 1752)	Trablusşam vâlisi	7.500 kuruş

²⁰⁹ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 1/b.

²¹⁰ BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 1/b.

²¹¹ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 46.

²¹² BOA, TS.MA.d, 2394-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-1, s. 1/b.

Tablo 5: (Devamı)

Yıllar	Kişiler	Miktar
H. 1165 Zilkade (M. Eylül/Ekim 1752)	Mora Vâlisi Mustafa Paşa	10.000 kuruş
H. 1166 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1752)	Bâbüssaâde ağası	10.000 kuruş
H. 1166 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1752)	Sarây-ı Cedîd ağası	1.000 kuruş
H. 1166 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1752)	Dârüssaâde ağası İbşir Ağa	10.000 kuruş
H. 1166 Cemaziyelevvel (M. Mart/Nisan 1753)	Mîrâhûr-ı evvel Sâdık Ağa	10.000 kuruş
H. 1167 Muharrem (M. Ekim/Kasım 1753)	Bâbüssaâde Ağası Ali Ağa	10.000 kuruş
H. 1167 Muharrem (M. Ekim/Kasım 1753)	Sarây-ı Cedîd ağası Muhammed	1.000 kuruş
H. 1167 Cemaziyelevvel (M. Şubat/Mart 1754)	Dârüssaâde ağası	10.000 kuruş
H. 1167 Cemaziyelevvel (M. Şubat/Mart 1754)	Mîrâhûr-ı evvel Sâdık Ağa	10.000 kuruş
H. 1168 Muharrem (M. Ekim/Kasım 1754)	Bâbüssaâde ağası	10.000 kuruş
H. 1168 Muharrem (M. Ekim/Kasım 1754)	Sarây-ı Cedîd ağası	1.000 kuruş
Toplam: 132.500		

İncelenen defterlerde Mirahûr-ı Evvel Ağalar tarafından Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne sunulan rikâbiyye olarak defterimizde geçen *havâss-ı hümâyûn korularından* ayrıca bahsetmek gerekir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir sağlayan kalemlerden birisi olan Istabl-ı Âmire, Hasahır olarak da anılmaktadır ve Osmanlı Saray'ında padişah ve saray mensuplarının atlarının bulunduğu yerdir.²¹³ Mîrâhûr ise, Istabl-ı Âmire'nin en büyük âmiridir. Fatih Sultan Mehmed devrinden sonra mîrâhûr-ı evvel ve mîrâhûr-ı sâni olarak sayıları ikiye çıkmıştır.²¹⁴ Bu teşkilatlanmanın ardından görev ve sorumlulukları belirginleşmiş ve büyük olan mîrâhûr-ı evvel, Istabl-ı Âmire'nin âmiri olmakla birlikte hasahıra bağlı çayır ve koruların idarecisi durumuna gelmiştir.²¹⁵ Bahsi geçen korular ise, Istabl-ı âmire'ye bağlıdır ve korucular bu koruların muhafazasından muaf tutulmuş bir sınıftır.²¹⁶ Padişah haslarına (havâss-ı hümâyûn) ait korulardaki otları biçip satmak ve gelirlerini mîrâhûra vermek de korucuların yükümlülüğündedir. Nihâyetinde mîrâhûrun da bu geliri Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim etmesi gerekmektedir.

²¹³ Abdülkadir Özcan, "İstabl", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 19, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 206.

²¹⁴ Özcan, "İstabl", s. 204.

²¹⁵ Erhan Afyoncu, "Mîrâhûr", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020, s. 142.

²¹⁶ Özcan, "İstabl", s. 205.

2.1.8. Yeniçerilerin Beytü'l-mâl Akçesi

Osmanlı Devleti'nde beytü'l-mâl tabiri, devlet hazinesi anlamında kullanılmıştır. Bu tabir daha sonraki dönemlerde hazine veya hazîne-i âmire kavramlarına dönüşmüştür.²¹⁷ Vefat eden yeniçerilerin muhallefâtları ocak tarafından kaydı alındıktan sonra, vârisleri olanları onlara verilirken, varîsleri olmayanların muhallefâtı kendi ocağına kalmıştır. 10.000 kuruşa kadar olan miras, vârisleri kabul edilen yeniçeri ağasına bırakılmış ve bu meblağın üzerindeki tutar Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gönderilmiştir.²¹⁸ İncelenen defterlerde, beytü'l-mâl akçesi olarak vefat eden yeniçeriler malından yeniçeri ağası tarafından Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim edilen gelirler görülmektedir.²¹⁹ Bu bağlamda yıllar içinde toplam 46.666 kuruş beytü'l-mâl akçesi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim edilmiştir.

2.1.9. Evkâf Gelirleri

Osmanlı Devleti'nde Haremeyn ve Selâtin vakıfları darüssaade ağasının gözetimindedir. Bu vakıflardan başka padişahın bizzat mütevellisi olduğu ama padişahı vekaleten gözetim ve muhasebe işlerinin darüssaade ağasının sorumluluğunda olduğu vakıflar da vardır. Bu vakıflar; Bursa'da Yıldırım Bayezid Camisi, Yeşil Cami, İmaret ve Birinci Murad Bey ve İkinci Murad Bey Cami ve İmaretleri ile Edirne ve Merzifon'daki Cami-i Kebirler ve bir de İsakçı'daki (Romanya) II. Osman vakıflarıdır. Bu yedi vakfın sene başı ve tevcihleri esnasında defteri tertiplenip padişaha takdim olunmakta ve padişahın hatt-ı hümâyûnu ile birlikte iade edilmektedir. Kaynaklarda Ceyb-i Hümâyûn akçesi olarak padişaha bu yedi vakıftan tevliyyet hakkı bırakıldıktan sonra tahsillerinin yapıldığı ve hazine kethüdasına teslim edildiği belirtilmektedir.²²⁰ İncelenen defterlerde evkâflar ile ilgili gelirler, yedi adet olarak ifade edilmiş ancak ismi belirtilmeksizin hep bu şekilde kayıt altına alınmıştır. İzlenen beş yıl boyunca, senelik bazda ödemenin 2.106 kuruş olduğu, yılların toplamının 12.636 kuruş olarak hesaplandığı görülmektedir.

2.1.10. İstanbul Cizyedârı Taahhüdü

Osmanlı Devleti'nin önemli gelir kaynaklarından biri olan cizye, gayrimüslim tebaanın ödediği İslami bir vergidir. Sürekli nakit halde alınmakla birlikte, direkt olarak merkezi hazineye

²¹⁷ Mehmet Erkal, "Beytülmâl", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 92.

²¹⁸ Özcan, "Muhallefât", s. 405.

²¹⁹ BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-7, s. 1/b.

²²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 179.

aktarılmaktadır.²²¹ Bu vergiyi toplayanlara haracî ve haraççı denilirken, sonraları cizyedar denilmiştir.²²² İncelenen yıllar içinde, İstanbul cizyedârı olarak gördüğümüz Mustafa Ağa'nın Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne vermek üzere taahhüt ettiği toplam meblağ, 200.000 kuruş 400 kese olarak hesaplanmıştır.²²³

2.1.11. Diğer Gelirler

İncelenen defterlerde H.1163 Zilkade (M. Ekim 1750) tarihli yalnızca bir kayıta Halep Kalesi'nde ortaya çıkan paraların olduğu belirtilerek bu tutarın sayımı yapıldıktan sonra 1.136 kuruş²²⁴, H.1163 Zilkade (M. Ekim 1750) tarihli yalnızca bir kayıta Rakka eyaletinden gelen 20.000 kuruş²²⁵, H.1166 Cemaziyelevvel (M. Mart/Nisan 1753) tarihli yalnızca bir kayıta Livâdiye mukaatası olarak 20.500 kuruş²²⁶, H.1166 Cemaziyelevvel (M. Mart/Nisan 1753) tarihli yalnızca bir kayıta Selânik kiptiyân cizyesi olarak 3.750 kuruş²²⁷, H.1166 Şaban (M. Haziran/Temmuz 1753) tarihli yalnızca bir kayıta Dubrovnik cizyesi olarak 28.125 kuruş²²⁸, H.1166 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1752) tarihli yalnızca bir kayıta eski Yanya sancağı mutasarrıfı Ömer Paşa'nın söz verdiği 50.000 kuruş²²⁹ ve son olarak H.1166 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1752) tarihli yalnızca bir kayıta isim verilmeden Boğdanlı kullarının borcu olduğu ve 100.000 kuruşun Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gönderildiği kayıtlarda ifade edilmiştir.²³⁰

2.2. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nin Aynî Gelirleri

İncelenen defterlerde Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinin nakdî gelirlerinin haricinde bazı aynî gelirleri de bulunmaktadır. Bu aynî gelirleri ağaların, paşaların, hanım sultanların eşya ve kitaplarını içeren muhallefât kayıtları ve Karaferye ve Selanik'ten gelen hamam esvapları oluşturmaktadır.

²²¹ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi – I**, s. 79.

²²² Halil İnalçık, "Cizye", **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 45.

²²³ BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 1/b.

²²⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 1/b.

²²⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 1/b.

²²⁶ BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b.

²²⁷ BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b.

²²⁸ BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b.

²²⁹ BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b.

²³⁰ BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 1/b.

2.2.1. Muhallefât Gelirleri

Muhallefâtlardan gelen gelir grupları içerisinde aynî gelirleri de görmekteyiz. Vefat eden devlet adamlarının mal varlıklarının tespitlerinin ardından bulundukları yerlerden temini sağlanmış ve görevli memurlar aracılığıyla Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim edilmiştir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gönderilen kumaş türleri, giyim unsurları, takı ve mücevherât, silahlar ve aksesuarları, ev içi unsurlar gibi her türlü malın renginin, çeşidinin, deseninin her türlü özelliği yazılarak miktarı hususunda da bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte hangi malın nereden geldiği de belirtilmiştir. Muhallefât sahiplerinin kütüphanelerinde mevcut olan kitaplar ve cilt sayıları da oldukça kapsamlı kayıt altına alınmıştır.²³¹

İncelenen defterlerde muhallefât kaydı bulunan kişiler arasında; hanım sultan, veziriazamlar, valiler, kapıcıbaşılar, mutasarrıf, babüssaade ağası, başbakıku, halife, muhafız, saray ağaları olmak üzere çok sayıda kişinin muhallefâtına rastlanmaktadır. Muhallefâtlar, Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinin aynî gelir grubu içerisinde oldukça büyük bir kısmı temsil etmektedir. Defterlerde karşılaştığımız muhallefât kayıtları muhallefâtın tamamını değil yalnızca Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne teslim edilen bölümü içermektedir. Muhallefâtlar bazen bir bütün halinde bazen de parça parça kaydedilmiştir. Muhallefât sahibinin hane sayısının fazla olması ve bu hanelerde ayrı görevlilerin tespit yapması sürecin uzamasının sebepleri olabilmektedir.

2.2.1.1. Veziriazamlara Ait Muhallefâtlardan Gelen Aynî Gelirler

İncelenen defterlerde muhallefât kayıtları bulunan veziriazamlar; Seyyid Abdullah Paşa²³² ve Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'dır.²³³ Kendileriyle ilgili bilgilere nakdî muhallefât kayıtlarında yer verilmiştir. Bu muhallefâtlarda çeşitli giyim, ev içi, kitap, mutfak, kitap gibi unsurlar bulunmaktadır. İlk veziriazam muhallefâtı, Seyyid Abdullah Paşa'ya aittir. Seyyid Abdullah Paşa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1163 Muharrem (M. 1749/50 Muharrem) tarihinde veziriazamlık görevinden azledildikten yaklaşık iki sene sonra yapıldığı görülmektedir.²³⁴ Seyyid Abdullah Paşa'nın muhallefât kaydı oldukça fazladır. Paşa kapısı ve Tavşantaşı, Paşa'nın muhallefâtı Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir kaydedilirken bahsedilen mekân ve yer isimleridir. Seyyid Abdullah Paşa'nın muhallefâtından eşyaları arasında; hançer, saat, zincir, elmas, kaşık, fincan, bardak, yakut, pad-zehr, kuşak, gözlük, samur, anber, öd, sof, hatem, beldârî, bez, peşkir, yelpaze, bengâlî, seccâde, ihram, gömlek, cübbe, ferace, kerrake, kabûd, palaska, üstüfe,

²³¹ Son dönemde muhallefâtlardaki kitaplar üzerine ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bkz: İsmail E. Erünsal, Bilgin Aydın, "Tereke Kayıtlarına Göre Osmanlı Medrese Talebelerinin Okuduğu Kitaplar (XVII-XX. Yüzyıllar)", **Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri: Şahıslardan Eserlere, Kurumlardan Kimliklere**, İstanbul, 2019.

²³² Hakkındaki bilgi için bkz: 163. dipnot.

²³³ Hakkındaki bilgi için bkz: 171. dipnot.

²³⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 1/b.

abâyî, hâşe, eyer, balta, külünk, bel gaddaresi, tüfek, kılıç kabzası, sineklik, kamçı, kağıt tomar, âyîne, kilim, makreme, tülbent, keremsûd, hamam tası, kahve tepsisi, nemiktân, leğen, ibrik, tencere, tas, güğüm gibi çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 6: Seyyid Abdullah Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²³⁵

Tepesi bir gök yâkut kabza ve kını yüz elli bir elmâsla murassa' kuyruğu bir lâ'illi kını elvân minekârî kokonos burnu sîmli kabzalı hançer 1 kıt'a	Tepesi bir zümürrüd kabza ve kını yüz altmış iki elmâsla murassa' kını elvân minekârî kokonos burnu kabzalı hançer 1 kıt'a		Tepesi bir gök yâkut kabza ve kını iki yüz otuz iki elmâsla murassa' kını kakmakârî balçıklı altun hançer 1 kıt'a	
Tepesi bir gök yâkut kabza ve kını yüz elli sekiz elmâs iki kırmızı yâkut ile murassa' kuyruğu bir lâ'illi kını yeşil mînâ üzere elvân minekârî kokonos burnu kabzalı altun hançer 1 kıt'a	Tepesi bir zümürrüd kabza ve kını yüz otuz bir elmâs on dokuz kırmızı yâkut ile murassa' kuyruğu bir gök yâkutlu câbecâ minekârî altun hançer 1 kıt'a		Tepesi bir gök yâkut kabza ve kını iki yüz yirmi yedi elmâsla murassa' kuyruğu bir gök yâkut taşhaneleri sîm kokonos burnu kabzalı altun kakma hançer 1 kıt'a	
Tepesi bir zümürrüd kabza ve kını iki yüz otuz iki hurda elmâs yüz üç kırmızı yâkut ile murassa' balçıklı altun hançer 1 kıt'a bir taşı nâkıştır	Yaldızlı sîm şişe içinde elmâsla murassa' ve müsennâ lâle 1 adet	Elmâs ve lâle ve zümürrüdlü sedef rakamlı kalkan sâ'at 1 adet	Billür zarflı elmâsla murassa' sâ'at ma'a zincir 1 adet	Kebîr elmâs Aded 4 sırçadır
Hurda elmâs bir mikdar mukâddemâ harem-i hümayûna teslim şûd	Tepesi elmâslı ve zümürrüdlü altun çenberli gergedan boynuzu ma'cûn hokkası ma'a kaşık 1 adet	Elmâs ve yâkutlu fîncân zarfı ma'a çargül fîncân 1 adet	Altun kakma bağa kuşak 1 adet	Sîm çenberli sedef bardak 1 adet
Hurda yâkut Aded 26	Kâsevî pad-zehr Aded 10	Şişe kutuda mârî pad-zehr Aded 2	İncülice sîrmâlı kutuda pad-zehr 1 adet	Arûsek zarflı gözlük 1 adet
Arûsek gözlük zarfı Aded 1	Bıçaklı sammûr Dâne 80	Çerkes bıçağı Aded 3	Hurda pad-zehr Dirhem 3	Anber Dirhem 144
Ûd Zirâ 1450 160 komârî Toplam 1610	Mevclî Sof Aded 4 top 7 donluk Toplam 11	Şâlî sof 10 Parça	Çakşırılık sof 1 top	Hatem 9 adet
Destâr Aded 23 7 cevzî Toplam 30	Çâr şâl kuşak Aded 3	Kemer-bend şâl kuşak Aded 5	Beldârî Aded 1	Çubuklu kutnî Aded 2
Sâdelik bez Aded 3	Çitârî Aded 8	Telli dürrîyye Aded 2	Muhtar hânî keremsûd Aded 1	Mardinkârî Peşkîr 1 süfre 1
Sakızkârî Peşkîr 2 makreme 1	Mardinkârî Fota 1	Şîr şeker Parça 1	Frengî dîbâ Parça 15	Telli hâtâyî Parça 8
Elvân çûka Parça 50 zirâ 238	Def'a elvân çûka Parça 34 4 Felemenk Toplam 38	Banaluka sof seccâdesi Aded 1	Elvân atlas Parça 22 zirâ 240	Taraklı elmâs Parça 4 zirâ 48
Elvân hâre Parça 22 zirâ 110	Buhûr şâlî Aded 5 1 parça Toplam 6	Rızâyî şâl Aded 2	Kübrî(?) bezi Aded 1	Beyâz bez Aded 5

²³⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 1/b-2/a.

Tablo 6: (Devamı)

Çiçekli dülbend Aded 1	Kırmızı fes Aded 27	Tük yelpâze Aded 3	Sâye çûka Parça 5 zirâ 24	Müste'mel destâr örtüsü Aded 7
Havlî makrame Aded 6	Sakızî kuşak Aded 10	Fener bez ve cânfes Parça 3 dirhem 30,5	Suznî Kîse 1	Sâde hatâyî Parça 27 zirâ 266,5
Gözlük Aded 5 ma'a zarf 4 1 sîm zarflı Toplam 10	Kemhâ Parça 1 zirâ 7	Frenk bezi Top 1	Suznî şâl seccâde Aded 2	Göz atlas üzere yeşil işleme seccâde Aded 1
Beyâz fener bez üzere yeşil işleme süfres Aded 1	Bengâlî Parça 15	Hind basması Parça 4	Lehkârî yorgan yüzü Aded 2	Çiçekli bezi Aded 1
Elvân ihrâm Aded 43	Çit Parça 3	Kadife yastık Aded 5	Kıbriskârî mak'ad ve orta Aded 7	İbrişim seccâde Aded 2 1 Acemkârî Toplam 3
Uşâkî seccâde Aded 3	Şâm keremsûdî Aded 1 parça 11 Toplam 12	Yazılı zırh gömleği Aded 1	Düz kutnî Aded 3	Frengî kesme şerid Parça 1
Çiçekli Halep keremsûd Aded 3	Abâ seccâde Aded 1	Çukâyê kaplu Sincâb serhaddî 2	Sofaya kaplu Sincâb serhaddî 1	Çûkaye kaplu sincâb erkân Aded 1
Yeşil çûkaye kaplu siyah telli kontoş Aded 1	Ankavî çûkaye kaplu vaşak serhaddî Aded 1	Keremsûd kaplu kuşak beden Aded 2	Şâle kaplu ka'kum cûbbe Aded 3 1 Toplam 4	Şâle kaplu kuşak cûbbe Aded 4 1 Toplam 5
Keremsûde kaplu ka'kum cûbbe Aded 4	Keremsûde kaplu ka'kum beden Aded 2	Sofaya kaplu ka'kum serhaddî Aded 1	Sof kerrâke Aded 3	Sof ferrâce Aded 4
Sof kabûd Aded 4	Sîm mâ'cun hokkası 1 aded 52 dirhem 1 aded 52 dirhem Toplam 2	Sagîr sîm taş 1 Dirhem 60	Sîm şeker kutusu ma'a kaşık Aded 1 dirhem 103	Sîm matara Aded 1 dirhem 295
Sîm kuşak Aded 1 dirhem 55	Sîm su tası 1 aded 98 dirhem 1 aded 125dirhem Toplam 2	Sîmli palaska Aded 1 1 sâde Toplam 2	Sîmli vezne Aded 5 1 sîm Toplam 6	Taş bardak Aded 1 1 kâse Toplam 2
Sîm çapkun râhtı Aded 1	Sîm reşme Aded 1 1 yılan Toplam 2	Sîm kemer râht Aded 1	Sîmli pala Aded 1 1 bıçak Toplam 2	Sîm mızrak topu Aded 1
Sîm kabzalı yelpâze Aded 1	Sîm parçaları Dirhem 130	Sîm çavuş kuşağı Aded 1	Cezâyir silâhı ma'a vezne Aded 1	Cezayirkârî pala Aded 1
Çûka üzere sîrmâlı kîse Aded 2	Şâmkârî Kesme 2	Üstüfe Kesme 1	Abâyi Aded 1 1 som Toplam 2	Sîrmâlı hâşe Aded 1
Pirinç rikâb Çift 1	Altun donanmalı kılıç Aded 3	Sîmli kılıç Aded 4 1 Dimaşki donanmalı 1 sâde Toplam 6	Sîmli eyer Aded 11	Şâmmârî eyer ma'a gömlek Aded 1
Yaldızlı sîm fincân zarfı ma'a fincân Aded 1	Sîmli hâşe Aded 1	Sîmli bel gaddâresi Aded 1	Sîmli balta Aded 1	Sîmli külünk Aded 1
Boylu tüfenk Aded 40	Filinta Aded 5	Kokonos burnu kaşık Aded 2	Bağa kaşık deste 2 hoşâb 2 yemek Toplam 4	Kehribâ kılıç kabzası Aded 2

Tablo 6: (Devamı)

Silah abâsı Aded 6	Beşyüz mercân tesbih Aded 2	İncüfice kıl sineklik Aded 1	Çerkesi kamçı Aded 1	Abâzî kağıt tomar Aded 1
Eğriboz taşı havân Aded 1	Tehi çekmece Aded 1	Keman Aded 13	Tîr olur kubûr Aded 4	Frengî ikişer mumluklu pîriñç şâmdan Aded 2
Kemer bir pâğ(?) çekmece Aded 1	Zurna Aded 6 kaval 1 (...) Toplam 7	Meksûr taş kaşık Aded 2	Yemenî ûdkutusu Aded 1	Fağfûrî fîncân 27
Fa'nus 2	Sarı tabak Aded 2	Çargül Fîncân Aded 1	Fağfûrî yekmerdi ma'a sîm kapaklı Aded 2	
İthân şişeleri olur sanduka Aded 1	Tarçın 3 kıyye	Sagîr Acem kîçesi 4 aded	Âyîne 6 aded	Kilim 13 aded
Hind cevizi Aded 1	Şişeler olur sanduka 1 aded	Engürüs kilidi Aded 4	Sîm dîvân râhtı ma'a kesîmlik ve zincir ve palan ve topuz Aded 20	
Paşa kapusındaki haremde alınan eşyâdır				
Suznî şâl seccâde 1 aded	Leh kılâbdân dore 13 aded	İşleme havlı makreme 17 aded 8 aded köhne Toplam 25 aded	Sagîr hâre atlas parça 10 aded	Hâre üzere işleme kahve makremesi 4 aded
İşleme destâr örtüsü 10 aded	İşleme berber peşkîri 4 aded	Suznî işleme al şâl seccâde 1 aded	İşleme şâl berber peşkîri ma'a makreme 1 aded	Şâlî Donluk 1
Telli halep keremsûdu 2 aded	İstanbul kutnisi 1 aded	Dülbend 3 aded	Elmâslıca gözlük 1 aded	Arûsek zarflı gözlük 1 aded
Kehribâ kutu 2 aded	Billur zarflı çalar çekmece sa'ati 1 aded	Sagîr pîriñç iskemle 1 aded	Sîm buhûrdân 1 aded 180 dirhem 1 aded 190 dirhem 1 aded 200 dirhem Toplam 3 aded	Sîm gülebdân 1 aded 110 dirhem 1 aded 90 dirhem 1 aded 60 dirhem Toplam 3 aded
Sîm şâmdan 1 aded Sagîr 120 dirhem 1 aded Sagîr 90 dirhem 1 aded Sagîr 118 dirhem 1 aded Sagîr 73 dirhem 1 aded Sagîr 22 dirhem 1 aded Sagîr 525 dirhem 1 aded Sagîr 670 dirhem Toplam 7 dirhem	Sîm mum makarası 1 aded 65 dirhem 1 aded 48 dirhem Toplam 2 aded	Sîm gül kutusu 1 aded 150 dirhem	Sîm hammâm tası 1 aded 179 dirhem	Sîm kahve tepsisi 1 aded 50 dirhem 1 aded 52 dirhem 1 aded 155 dirhem 1 aded 300 dirhem Toplam 4 aded
Sagîr sîm tabâk 4 aded 50 dirhem	Sîm nemiktân 1 aded 48 dirhem	Sîm kahve askısı 1 aded 255 dirhem 1 aded 450 dirhem Toplam 2 aded	Sîm leğen 1 aded 315 dirhem	Sîm el ibriği 1 aded 220 dirhem
Sîm kabarılmı mum sofrâsı 2 aded 1 aded Sagîr Toplam 3 aded	Sîm kahve ibriği 1 aded 180 dirhem 1 aded 183 dirhem Toplam 2 aded	Sîm fîncân zarfı 12 aded 52 dirhem	Sîm kahve süzgüsü 1 aded 8 dirhem	Sîmlice pala 1 aded
Yaldızlı nühâs Tası 2 aded Tepsi 3 aded	Nühâs Tencere 1 aded Sagîr tepsi 1 aded Bütün tası 1 aded Tane 1 aded Güğüm 1 aded	Hırdavât olur tahta sanduka 1 aded		

Seyyid Abdullah Paşa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 7: Seyyid Abdullah Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitapları²³⁶

Tavşantaşı Nâm Mahâldeki Hanesinden Alınan				
Ena'm-ı şerîf 1 adet bâ- hatt-ı şeyh 1 adet hafız Osman hattıyla 1 adet rodosî hattıyla Toplam 3 aded	Tefsîr-i Ebûssuûd 1 cild	Tefsîr-i Hallâli 1 cild 1 cild Toplam 2	Tefsîr-i Hadî 5 cild	Şifâ-i Şerîf 4 cild 1 cild Toplam 5 cild
Tefsîr-i İbn-i Abbâs 1 cild	Tefsîr'ül- Müsemmâ bi't- tırâz 1 cild	Câmi'üs-Sahîh 1 cild	Sahîh-i Buhârî 1 cild	Şerh-i Hadîs-i Erba'în 1 cild
Şerh-i Mişkât- ı Lâ'li El-Kârî 1 cild	Evvel ve Sâni Cem'i Beyne's- Sahîhayn 2 cild	Hısn-ı Hasiyn 2 cild	Ed'ıyye Es'ad Efendi 1 cild	Muhtasâr-ı Buhârî 2 cild
Şerh-i Şifâ Lâ'li El- Kârî 2 cild	Şerh-i Meşârik 1 cild	Dîvân-ı Sâ'ib Cild 3	Şerh-i Şifâ Hülâsâtü'l- Vefâ 1 cild	Kısas-ı Enbiyâ 1 cild
Kamûs-ı Muhît 2 cild	Fetevâ-yı Ankaravî 1 cild	Aksa'l-Ereb 1 cild	Tarîh-i Vassâf 1 cild	Şerh-i Dîvân-ı Abâ 1 cild
Hidâye 2 cild	Çivizâde hattıyla Murakkâ 1 cild	Es'âm-i Kütüb 1 cild	Tarih-i Peçevî 2 cild	Tarih-i İbn-i Hallikân 1 cild
Tercüme-i İbn-i Zeydün 1 cild	Tercüme-i Sivânü'l- Muta 1 cild	Mevâhibü'l- Ledünniyye 1 cild	Dürer 1 cild	Basma Ferheng-i Şu Ürî 2 cild
Lübbü'll-i bâb 1 cild	Tarih-i Mekke ve Medine 1 cild	Tarih-i Hoca 1 cild	Gunyetü'l-Muhassilîn 1 cild	Tarih-i Naimâ 1 cild
Lügât Van Kulu 1 cild Basma	Cihannümâ 1 cild Basma	Atlas Minör 1 cild Basma	Tarih-i Azîz Efendi 1 cild	Tarih-i Nuhbe 1 cild
Türkî Şerh-i Multekâ 1 cild	Lügât-ı Hilmî 1 cild	Seb'a-i Seyyâr 1 cild	Mir'at-ı Kâinât 1 cild	Süleymannâme 1 cild
Gülşen-i Hülefâ 1 cild	Tarih-i Lâri 1 cild	Esmâ'ür- Ricâl 1 cild	Lügât-ı Ni'metu'llâh 1 cild	Monla Câmi' 1 cild
Mesnevî Cild 3	Ahlâk-ı Âlâ'i 1 cild	Dîvân-ı Tabî 1 cild	Lügât-ı Ahterî 1 cild	Kamûs 1 cild
Acâib-i Mahlûkât 1 cild	Kitâbu'l-iktifa 1 cild	Basma Naimâ 2 cild	Tarih-i Hamîs 1 cild	Nefhâtü'l-Enes 1 cild
Muhâdârât El- Ebrâr 1 cild	Kitâbü'l-İkmâl 1 cild	İhyâ'üd-Dîn 1 cild	Mecmu'ı Kemal Paşazâde 1 cild	Edi'yye-i Mesûre 1 cild
Tercüme-i Hüsn-i Muhâdârâ 1 cild	Siyer u Veysî 1 cild	Risâle-i Hindîye 1 cild	Reşhat 2 cild	Ravzâtü'l-Evliyâ 1 cild
Dîvân-ı Nâbî 1 cild	Evveliyât 1 cild	Tercüme-i Timurnâme 1 cild	Terceme-i Nesâyih-i Eflâtûn 1 cild	Kanunnâme 1 cild
Mes'ud-ı Rûmî 1 cild	Haleb-i Sagır 1 cild	Resâil 80 cild	Basma Frengî Kitâb 1 cild	

²³⁶ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 2/b.

Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan diğer bir veziriazam Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'dır. Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'ya ait muhallefât incelendiğinde, muhallefât kaydının Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa defterine iki parça halinde H.1165 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1751) ve H.1165 Şaban (M. Haziran/Temmuz 1752) tarihlerinde kayıt edildiği görülmektedir. Paşa'nın muhallefâtından Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne aktarılan malların kaydı, ölümünden yaklaşık beş ay sonra yapılmıştır. Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın muhallefâtı kaydedilirken herhangi bir mekân ve hane isminden bahsedilmemiştir. Paşa'nın muhallefât kayıtları arasında; elmas hâtem, zincir, saat, altın nemekdân, macun hokkası, minekârî altun zarf maa fîncân, ûd kutuları, nargile takımı, mikras, reşme, at gaddâresi, destar, fağfûrî, kıble nümâ, tırnak bıçağı, Leh dibâsı, sarı üstüfe, billûr fânus, hançer, tesbih, saat zinciri, macun hokkası, Fağfûrî kavanos, şal, kemhâb, beldâr, seccâde, tüfek gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 8: Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²³⁷

Elmâs hâtem 1 aded 16 kırat	Elmâs hâtem 1 aded 6 kırat	Çıplak elmâs 1 aded 4 kırat	Def'a elmâs 1 aded 4 kırat	Çıplak elmâs 5 aded 3 kırat	Çıplak elmâs 3 aded 3,5 kırat
Elmâslı sâ'at maa zincir 1 aded	Sîm sâ'at 1 aded	Altun nemekdân 1 aded 90 dirhem	Altun ma'cûn hokkası 1 aded 110 dirhem	Minekârî altun zarf maa fîncân 1 aded	Sîmli yeşim ûd kutusu 1 aded
Yeşim tâş ûd kutusu 1 aded	Kehribâ ûd kutusu 1 aded	Bağdâdî mumyâ 2 kıt'a	Altunlî nârgile tâkım 1 aded	Yâkutlî Hindkârî 1 aded	Mikras 1 aded
Altun basma sâ'at 1 aded	Kalemtrâş 2 aded	Anber 11 dirhem	Ûd-ı maverdî 150 dirhem	Sîm reşme 2 aded	Sîm kemer raht maa başlık 2 aded
Sîm rikâb 3 çift	Sîm çapgûn rahtı 1 aded	Sîmli eğer 2 aded	Sîm kabaralı 2 haşe	Sagîr sîm şamdân 1	Sîm maşraba 1 aded
Sîm tas 1 aded	Sîm sagîr tepsi 2 aded	Sîm bel devâtı 2 aded	Sîm alem topu 1 aded	Sîm m'acûn hokkası 1 aded	Sîm fîncân zarfı 7 aded
Sîmli ât gaddâresi 3 aded	Muhammed ismine mühür 1 aded	Çiçekli şâl kuşak 1 aded	Çây olur kutu 1 aded	Destâr 33 aded	Fağfûrî 1 fîncân
Ruganî mahfazâ derûnunda olan					
Sîm kıble nûma 1 aded	Mikrası 1 aded	Tırnak bıçağı 1 aded	Çin pestere(?) 1 aded	Abanos tarâk 1 aded	Çifte 1 aded
Venedik baylosu rikâb-ı hümâyûn yüz sürdükde getürdiği hedâyaları					
Sırma bükmele Leh dibâsı 15 zirâ	Telli kadîfe 12 zirâ	Sarı üstüfe 12 zirâ	Beyâz üstüfe 12 zirâ	Def'a sarı üstüfe 12 zirâ	Güz dîbâ 12 zirâ Âl sâye çukâ 5 zirâ
Harem-i hümâyûndan gelüb îrâd kayd olunan					
Billûr fânûs 2 aded					

²³⁷ BOA, TS.MA.d, 2396-1, s. 1/b-2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 1/b-2/a.

Tablo 8: (Devamı)

Tepesinde ve kuyruğunda birer lâl kabza ve kını üzere yüz otuz dokuz elmâslı murassa' mâi minekârî altun hançer 1 aded	Tepesi bir zümürrüdlü kuyruğu bir lâlî kını ve kabzası üzere yüz elli dört elmâslı murassa' altun hançer 1 aded	Tepesi bir zümürrüdlü kuyruğu bir lâlî kını ve kabzası üzere yüz yirmi sekiz elmâs ve kabza tepesi iki kırmızı yâkutla müzeyyen altun hançer 1 aded	Elmâs ve yâkut ve zümürrüd ile murassa' Hindkârî balçıklı altun hançer 1 aded Balçığı nâkısıdır	Kokonos burnu kabzalı tepesi bir zümürrüd kuyruğu bir lâlî kabza vasatı bir gök yâkutlu kını ve kabzası ikiyüz iki elmâs ve altı kırmızı yâkutla murassa' altun hançer 1 aded	
Kokonos burnu kabzalı tepesi bir gök kuyruğu yâkutlu kını ve kabzası üzere yüz kırk dokuz elmâslı murassa' altun hançer 1 aded	Altun harçlı kalembek tesbîh 1 aded	On üç incü ve zümürrüd nişâneli naka tesbîh 1 aded	Altun sâ'at zinciri 1 aded	Altun ma'cûn hokkası 2 aded	Elmâslı altun fîncân zarfı maa fîncân 2 aded
Elmâslıca gözlük 1 aded	Hurde elmâslı altun ma'cûn hokkası maa kâşık 1 aded	Altun kakma sade ma'cûn kâşığı 1 aded	Som zarflı gözlük 1 aded	Pad-zehrî mârî pârça 10 aded	Hindkârî çekmece 1 aded
Fağfûrî kavânos 2 aded	Ûd 200 dirhem Maa tıra(?)	Pad-zehr mârî 2 aded	Çubuklu muhtârhanı 6 aded	Fağfûrî çây ibriği 1 aded	Kadîfe abâyî 2 aded
Ûstüfe kesme 3 aded	Ûstüfe haşe 1 aded	Sîm kabaralı çukâ haşe 1 aded	Sırmalı sâye haşe 1 aded	Sîm kabaralı kadife kesme 1 aded	Sîm kabaralı çukâ kesme 1 aded
Pesend işleme beyâz haşe 1 aded	Sîm kemer raht maa başlık ve reşme 4 aded	Sîm divân rahtı maa tâkım 1 aded	Sîm çâbgun maa başlık 6 aded	Âl sâye çukâ pârça 4 aded 16 zirâ	Mûsta'mel ihrâm 2 aded
Kırmızı sâye çukâ piştov 3 aded	Pesend işleme çukâ kesme 3 aded	Sârî kaneviz pesend işleme kesme maa haşe 1 aded	Mor kadîfe işleme kesme 1 aded	Pesend işleme kadife kesme 2 aded	Pesend kadîfe kesme maa haşe 1 aded
Kaneviz pesend işleme kesme maa haşe 1 aded	Şeridli kesme maa haşe 1 aded	Kaneviz işleme kesme 4 aded	Elvân donluk şâl 4 aded	Elvân buhûrî şâl 3 aded	Şâlî sof top 2 aded
Şâlî sof donluk 2 aded	Cedîd destâr 23 aded	Beyâz burûc Aded 3 1 fitilli	Çitârî alaca 6 aded	Çâr şâl kuşâk 3 aded	Kemberbend şâl 5 aded
Çiçekli keremsûd 3 aded	Sâde beldâr 2 aded	Çiçekli beyâz donluk şâl 2 aded	Kerbela alaca 2 aded	Elvân düz kutnî 7 aded	Elvân çubuklu ve alaca kutnî 14 aded
Müştecerî(?) 1 aded	Elvân gezi keremsûd 8 aded	Kemhâb 2 aded	Telli beldâr 2 aded	Zerî alaca 2 aded	Telli keremsûd 1 aded
Elvân mevclî sof donluk 5 aded	Elvân sâkızî atlas donluk 48 aded 10 zîrâdan	Telli kadîfe pârça 3 aded	Göz düz kadîfe pârça 1 aded	Telli sâkızî perde 1 aded	Sâkızî taâm peşkiri 1 aded
Sâkızî abdest fotası 1 aded	Sâkızî kahve makramesi 1 aded	Sâkızî seccâde 3 aded	Sîm rikâb 4 çift	Sîm çâbgun rikâbı 5 çift	Sîmli topûz 6 aded
Sîmli ât gaddâresi 7 çift	Sîm matara ibriği 1 aded	Sâde şîrbâb 1 aded	Elvân telli hatâyî pârça 4 aded	Beyâz dîbâ 20 zirâ	Sûznî seccâde 1 aded
Elvân çukâ donluk 51 aded	Banâluka seccâde 1 aded	Sâkızî kuşâk 4 aded	Sîm kapâklî yekmerdî 1 aded	Kehribâ dolâb 1 aded	Çukâ kapu perdesi 3 aded

Tablo 8: (Devamı)

Sîmli eğer 1 aded	Müsta'mel beyâz çârşâl kuşâk 1 aded	Sîm donanmalı tüfenk 36 aded	Leyleyâ keremsûd 2 aded	Âl düz kutnî 1 aded	Güz sofâ kaplu kâkum erkân 1 aded
Cevzî sofâ kaplu kâkum erkân 1 aded	Cevzî sofâ kaplu kâkum serhaddî 1 aded	Sârî şâle kaplu karsak abdest 1 aded	Turuncu şâle kaplu karsak abdest 1 aded	Zümürüdi çukâ çilkafa kontoş 1 aded	Aseli çukâye kaplu vaşak serhaddi 1 aded
Göz şâle kaplu vaşak beden 1 aded	Zümürüdi çukâye kaplu sammûr erkân 1 aded	Âl sofâ kaplu sammûr erkân 1 aded	Çemenî çukâye kaplu sammûr erkân 1 aded	Güz sofa sammûr serhaddî 1 aded	Nühâs kavânos 1 aded
Müşârûnileyhin olmak üzere begin odasında bulunan					
Tepesi bir zümürüdlü kokonos burunlu kabzalı yüz altmış elmâsla murassa' altun hançer 1 aded	Tepesi bir zümürüdlü on yedi elmâslı altun hançer 1 aded		Tepesi bir edna nahte zümürüdlü elvân yazma minekârî altun hançer 1 aded		Tepesi bir lâlî altı elmâslı altun bıçak 1 aded
Yeşim kabzalı tepesi bir damla zümürüdlü elmâsla murassa' altun bıçak 1 aded Bir incüli altun kösdeği vârdır		Tepesi ve kuyruğu birer zümürüdlü elmâs ve yâkutla murassa' altun bıçak 1 aded		Kabzası ve kuyruğu gök yâkutlu tepesi bir lâlî elmâsla murassa' altun bıçak 1 aded Elmâs ve zümürüdlü altun kösdeği vârdır	

Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 9: Tiryaki Hacı Mehmed Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²³⁸

Mushaf-ı Şerîf 1 cild Bâ-hatt-ı Hamdî	Mushaf-ı Şerîf 1 cild Bâ-hatt-ı Mustafa Efendi	Şifâ-yı Şerîf 1 cild Bâ-hatt-ı Subulî(?) Efendi	Tefsîr-i Cevâhirü'l- Asdâf 1 cild
Duanâme 1 cild Bâ-hatt-ı Şükrüzâde	Târih-i Vekâyî'-i Cedîd 1 cild	Mecmûa' Rüesâ 1 cild	

²³⁸ BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 1/b.

2.2.1.2. Silahdar Ağa, Babüssaade Ağası, Kapıcıbaşı, Hanım Sultan Muhallefâtından Gelen Aynî Gelirler

Silahdar Ali Ağa'ya²³⁹ ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefâtının emekliliğinden yaklaşık 1 yıl sonra H.1164 Safer (M. Aralık/Ocak 1749/1750) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan Silâhdâr Ali Ağa'nın eşyaları arasında; hançer, bıçak, kahve ibriği, kahve tepsisi, kılıç, beldâr, keremsûd, seccâde gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 10: Silâhdâr Ağası Ali Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²⁴⁰

Tepesi bir zümerrüd kuyruğu bir gök yâkutlu kını ve kabzası yüz altmış üç elmâsla murassa' altun hançer 1 kıt'a iki zümerrüd âvîzeli bendi vâdır		Tepesi bir zümerrüd kuyruğunda bir kabza ortasında bir kınısı iki gök yâkutlu ve yüz altmış iki elmâs ve yedi kırmızı yâkut ve yedi lâl ile müzeyyen mâi minekârî altun 1 kıt'a	Tepesi ve kuyruğu birer sârı yâkutlu doksân yedi elmâs kırk üç kırmızı yâkut ile murassa' kını ve kabzası altun bıçak 1 kıt'a Topu elmâslı altun kösteğinde nâkışları vâdır	Tepesi elmâsla kını yâkut ve zümerrüdlü yeşim kabızalı bıçak 1 kıt'a	Elmâs ve zümerrüdlü lâl üd kutusu 1 kıt'a Derûnunda zümerrüd Aded 1 kebîr 3 vasat Toplam 4
Sîm kahve ibriği maa askı 1 aded	Vasat ve sagîr sîm lenger maa kapâk 6 aded	Sîm kahve tepsisi 3 aded	Sîm buhûrdân maa gülebdân 5 aded	Sîm leğen maa ibrik 3 aded	Sîm şeker kutusu 1 aded
Sîm maşraba 1 aded	Sîm çây ibriği 1 aded	Sîm tas 1 aded	Sîm mum mikrası 4 aded	Sîm kebîr şamdân 4 aded	Sîm külçe 800 dirhem
Sîm rikâb 5 çift	Sîm çâbgun rikâbı 2 çift	Sîm peçeli kemer raht maa reşme 4 aded	Sîm çâpgun rahtı 1 aded	Sîm kemer raht maa reşme 3 aded	Sîm kemer raht maa başlık 2 aded
Elvân pesend işleme kesme 10 aded	Elvân sîm kabaralı kesme 6 aded	Altun donanmâlî altun bendli kılıç 2 aded	Çakmâklî bendi destâr 6 aded	Elvân sâkızî hatâyî 8 top	Cedîd sâkızkârî seccâde 2 aded
Suznî işleme şâl donluk 1 aded	Siyâh cânfes donluk 1 aded	Üstüfîye donluk 2 aded	Elvân beldâr 6 aded	Elvân çiçekli keremsûd 7 aded	Beyâz atlas pesend işleme seccâde 1 aded
Donluk şâl 1 aded	Tîre memlü kandil 8 aded	Sîm kaplama eğer 20 aded	Müteveffâ-yı mezbûrun olmak üzere harem-i hümayûndan gelüb îrâd olunan elvân sâde ve telli çiçekli keremsûd ve şîrbâb ve beldâr ve putedâr 13 aded	Mezbûrun sandâl bedestânında zuhûr idüb gelen eşyasından kabz olunan Sîm kemer raht maa başlık 1 aded Sîm rikâb 1 çift	Kapudân Pâşâ hediyyesi olmak üzere gelen kebîr âyîne 2 aded

²³⁹ Daha önce bilgi verilmiştir. Bkz: 182. dipnot.

²⁴⁰ BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 2/a.

Silâhdâr Ağası Ali Ağâ'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 11: Silâhdâr Ağası Ali Ağâ'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²⁴¹

Ahmed İbn Piri hattıyla Mushaf-ı Şerif 1 cild	Aliyyü'l-karî hattıyla Mushaf-ı Şerif 1 cild	Edimeli Seyyid Muhammed hattıyla Mushaf-ı Şerif 1 cild	Ahmed Efendi hattıyla Mushaf-ı Şerif 1 cild	Abdu'llâh İbn İlyâs El-Amâsî hattıyla Mushaf-ı Şerif 1 cild	Kemâl-i sâni hattıyla müfessir Mushaf-ı Şerif 1 cild
Ebû Bekir bin Ömeru'n-Nefesî hattıyla Mushaf-ı Şerif 1 cild	Derviş Muhammed hattıyla Mushaf-ı Şerif 1 cild	Tefsîr-i Beyzâvî 1 cild	Şifâ-yı Şerif 1 cild	Hedâye 1 cild	Halebî-i sagîr 1 cild
Münşeât 1 cild	İbn Melik Ale'l-Meşârik 1 cild	Târîh-i Mısır 1 cild	Tefsîr-i Ebû's-suûd 1 cild	Târîh-i Râşid Efendi 1 cild	Kânun fi't- Tıbb 1 cild
Cild-i evvel İbn Haldun 1 cild	Halebî-i kebîr 1 cild	Kânun-ı Dünyâ 1 cild	Zübdetü't-Târîh 1 cild	Tefsîr-i İbn Abbâs 1 cild	Ziyâü'l-Ma'nevî 1 cild
İbn Melik Ale'l-Menâr 1 cild	Tercüme-i Mevâhib-i Ledünniyye 1 cild	Târîh-i Azîz Efendi 1 cild	Târîh-i Mîrhavend 1 cild	Esâmî-i Kütüb-i Kâtib Çelebi 1 cild	Kitâbu'r-Ramûz 1 cild
Mesâbih-i şerif 1 cild	Şifâ-i şerif 2 cild	Tercümân-ı Tercüme-i Lugât	Cild-i evvel Câmi'-ü'l-Hikâyât	Zeyl-i Râşid 1 cild	Tercüme-i Esmâ-i'l-Hüsnâ
		1 cild	1 cild		1 cild
Kitâb-ı Kâfiye 1 cild	Sa'dî Ale'l-Hedâye 1 cild	Tercüme-i Şemâil-i Şerif 1 cild	Şerh-i Mesnevî li İsmâil Efendi 1 cild	Cümletü'n-Nahiv 1 cild	Beyzâvî 1 cild
Hümâyûn-Nâme 1 cild	Hizbi'n-Nebevî 1 cild	Süleyman el-Cezûlî 1 cild	Gazavât-ı Osman Pâşâ 1 cild	Gazavât-ı Sultân Muhammed Hân 1 cild	Tercüme-i Mesâbihü'l-İmân 1 cild
Delâilü'l-Hayrât 1 cild	Târîh-i Naimâ 1 cild	Siyer-i Azîz Efendi 1 cild	Târîh-i Hasan Begzâde 1 cild	Siyer-i Azîz Efendi maa Târîh-i İcmâli 1 cild	Târîh-i Mısır İbn-i Celâl 1 cild
En'âm-ı Şerif Cild 3	Câmi'-ü's-Sagîr 1 cild	Dîvân-ı Hâfız 1 cild	Külliyyât Şeyh-i Sa'dî 1 cild	Şerefü'l-Lisân 1 cild	Tuhfetü'l-Mücâhidiyn 1 cild
Kâtib Çelebi fi'l-hadîs 1 cild	Musavver İskender-Nâme 1 cild	Tercüme-i Nefehât 1 cild	Menâkıb-ı Evliyâ-i Bağdâd 1 cild	Tâcüt-Târîh 1 cild	Dîvân-ı Edib 1 cild
Lugât-ı Deşîşe 1 cild	Hilye-i Hâkânî 2 cild	Menâkıb-ı Mevlâna 1 cild	Hüsn u Dil 1 cild	Târîh-i Hezârfen 1 cild	Tercüme-i Şemâil-i Şerif 1 cild

²⁴¹ BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 1/b-2/a.

Tablo 11: (Devamı)

Takvîm-i Târîh-i li-Kâtib Çelebi Cild	Târîh-i Feth-i Kandiye 1 cild	Ed'ıye-i Ebû's- Suûd 1 cild	Hulviyyât-ı Sultânî 1 cild	Menâzilü'l- Adâb 1 cild	Nişâncı Târîhi 1 cild
Silsile-i nâme 1 cild	Dîvân-ı Nahîfî 1 cild	Dîvân-ı Bâkî 1 cild	Şâhedî 1 cild	Hadîs-i Erbaîn 1 cild	Târîh-i Taberî 1 cild
Risâle-i Ali el- kârî 1 cild	Mecmû'a 1 cild	Tarîkât-ı Muhammediyye 1 cild	Altıparmak 1 cild	Musavver Şehnâme 1 cild	Hadîs-i şerîf 1 cild
Evveliyât-ı Dukakin-zâde 1 cild	Târîh Mecmûası 1 cild	Kâmûsnâme 1 cild	Dürrü'l- manzûm bi'l- İsmü'l-Azâm Es-Suyûti 1 cild	Edvârü'l- Mûsikî 1 cild	Vikâye 1 cild
Risâle-i Berkevî 2 cild	Hadîs-i Erbeîn maa Tercüme-i Ahlâk-ı Muhsînîn ve Risâil 1 cild	Baytar-nâme 1 cild	Şemâil-Nâme Âl-i Osmân 1 cild	Reşhât 1 cild	Mecmûa 5 aded

Babüssaade Ağası Ahmed Ağa'ya ait muhalledfât kaydı incelendiğinde, muhalledfâtının H.1164 Cemâziyelevvel tarihinde (M. Mart/Nisan 1751) yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhalledfât kaydı yapılan Babüssaade Ağası Ahmed Ağa'nın muhalledfâtı arasında; hançer, saat, tesbih, gözlük, dürbün, su tası, şamdan, mum sofrası, bel ve at gaddâresi, hatâyî, yüz yastığı, ihrâm, ezrâk, ferâce, kürk kabı, fincan, kâse, bardak, kahve ibriği, kahve askısı, şeker kutusu, eğer, reşme, topuz tencere gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 12: Babüssaade Ağası Ahmed Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhalledfâtı²⁴²

Tepesi bir zümürüd on yedi onu elmâs ve on üç kırmızı yâkut ile murassa' beyâz mînekârî altun hançer 1 aded			Tepesi bir zümürüd yirmi beş elmâs on bir kırmızı yâkut ile murassa' beyâz mînekârî altun bıçak 1 aded		
Kırmızı mînekârî elmâslı altun hançer 1 aded	Üç gök yâkut lâlî yeşim kabzalı elmâslıca altun bıçak 1 aded	Üç sagır yâkutlu elmâslıca sâ'at maa zincir 1 aded	Def'a elmâslıca akreb sâ'at 1	İki lâlî elmâslıca sâ'at zinciri 1 aded	Sîm sâ'at maa şikeste zincir 1 aded
Âsma divân sâ'ati 1 aded	Çekmece sâ'ati 1 aded	Altun donanmalı çerkesî altun bendlî kılıç 1	Sîm donanmalı bendlî kılıç 1	Mercân tesbîh 1 aded	Mercân nişâneli beşyüz tesbîh 1 aded
Harcısız yüsri tesbîh 1 aded	Kalembek tesbîh 4 aded	Kavî pad-zerh parça 1 aded	Yazılı yemenî hatem 2 aded	Sîm zarflı gözlük Aded 1 1 zarfsız Toplam 2	Bağa zarflı gözlük Aded 1 1 sedef Toplam 2

²⁴² BOA, TS.MA.d, 2395-5, s. 1/b-2/a.

Tablo 12: (Devamı)

Sagır boynuz kâse 1	Ma'den üd kutusu 1 aded	Boğum dürbin 1 aded	Boynuz fincân maa bağa zarf 1 aded	Sîm fincân zarfı 8 aded	Def'a sîm fincân zarfı 10 aded 110 dirhem
Derûnî yâldızlı sîm lengerî 3 aded 205 dirhem	Sîm bel devâtı 1 aded	Çekmece devâtı 1 aded	Sîm parça 1 aded 1,5 dirhem	Sîm kuşâk 1 aded	Sîm su tası 1 aded 99 dirhem
Sîm buhûrdân	Sîm gülebdân	Sagır sîm şamdân 1 aded 105 dirhem	Ma'den şamdân 2 aded	Sîm kabaralı mum sofrası 2 aded	Sîm dîvân rahtı maa takım 1 aded
Aded 1 1 Toplam 2	Dirhem 146 181				
Sîm haydarî rahtı Aded 2 1 kemer Toplam 3	Sîm eğer Aded 1 1 sırmalı Toplam 2	Sîm rikâb Çift 1 1 nühâs Toplam 1	Sîm reşme Aded 1 1 yılan Toplam 2	Sîmli ât gaddâresi 2 aded	Sîmli bel gaddâresi 1 aded
Çukâ üzerine sırma işleme haşe Aded 1 2 köhne şâmkârî Toplam 3	Bağdâdî ve Şâmkârî köhne Kesme 5 aded	Çukâ ât gömleği 1 aded	Çiçekli keremsûd Aded 3 3 halep Toplam 6	Çitârî 9 aded	Tellîce keremsûd 1 aded
Hilâlî keremsûd 1 aded	Şâm keremsûd 2 aded	Gezi keremsûd 2 aded	İstanbul alacası 1 aded	Mağnisâ alacası 1 aded	Elvân atlas 55 zirâ
Frengî dîbâ 60 zirâ	Tellî hatâyî 65 zirâ	Sâde hatâyî 70 zirâ	Sâye çukâ 35 zirâ	Fransız çukâsı 40 zirâ	Beyâz bez 10 aded
Boyama 19 aded	Alaca kutnî 7 aded	Müsta'mel kemerband şâl 5 aded	Müsta'mel çâr şâl 3 aded	Destâr Aded 9 4 müsta'mel Toplam 13	İşleme ve sâde yağlık ve yemeni 62 aded
Suznî işleme kahve örtüsü 2 aded	İşleme destâr örtüsü Aded 1 1 müsta'mel Toplam 2	İşleme berber peşgîrî maa makrame Aded 1 1 müsta'mel Toplam 2	Şâlî sof donluk 9	Kılâbdân işleme sagır boğça 1 aded	Dülbend top 2
Banalukakârî seccâde Aded 1 1 Uşâkî Toplam 2	Sakızkârî telli fota 10 aded	Telli kadife yasdik 15 çift	Yüz yasdığı 2 aded	Sadr yasdığı 3 aded	Basma çukâ mak'ad 3
Suznî mak'ad 5 aded	Yemenî mak'ad Aded 6 2 çukâ Toplam 8	Kenârî Acem tomarı mak'ad 2 aded	Müsta'mel bürüncek cibinlik 1 aded	Müsta'mel çukâ divar perdesi Aded 1 basma çukâdır 1 sandâl Toplam 2	Yemenî yorgan Aded 1 1 örenşâhî Toplam 2
Kırmızı ihrâm 4 aded	Mısırî ezrak 1 aded	Gömlek 19 aded	Don 15 aded	İşleme uçgur 21 aded	Müsta'mel işleme makrame 13 aded
Mısırî makrame	Taâm makramesi	Taâm sofrası	Müsta'mel tire	Abâdî kâğıd	Fistikî çukâ kaplu sammûr

Tablo 12: (Devamı)

14 aded	16 aded	3 aded	peşgîr 2 aded	3 deste	erkân 1 aded
Tepesi bir zümürd on yedi onu elmâs ve on üç kırmızı yâkut ile murassa' beyâz mînekârî altun hançer 1 aded			Tepesi bir zümürd yirmi beş elmâs on bir kırmızı yâkut ile murassa' beyâz mînekârî altun bıçak 1 aded		
Ankazî çukâyê kaplu sammûr paçası erkân 1 aded	Fıstıkî çukâyê kaplu sammûr paçası 1 kontoş	Mevclî âl sofa kaplu sammûr nâfesi serhaddî 1	Göz mevclî sofa kaplu sammûr paçası erkân 1	Fıstıkî çukâyê kaplu beyâz tilki boğâsi müsta'mel 1 kontoş	Ankazî çukâyê kaplu karsak boğâsi 1 kontoş
Göz atlasa kaplu sammûr divân kürki maa atlas kaftân 1 aded	Ankazî çukâyê kaplu kırmızı tilki nâfesi 1 kontoş	Ankazî çukâyê kaplu çilkafa 1 kontoş	Şâlî sofa kaplu sammûr paçası serhaddî 1	Sof ferâce 4 aded	Fıstıkî çukâyê kaplu kırmızı tilki nâfesi 1 beden
Turuncu keremsûde kaplu köhne karsak nâfesi 1 beden	Fıstıkî keremsûde kaplu köhne vaşak 1 beden	Mâi çukâ kaplu timûr paçası abdest 1 aded	Sarı keremsûde kaplu timûr nâfesi abdest 1 aded	Sof biniş 1 aded	Mâi keremsûde kaplu köhne karsak abdest Aded 1 1 âl keremsûd Toplam 2
Penbe çukâ kaplu köhne vaşak abdest 1 aded	Turuncu keremsûde kaplu köhne karsak nâfesi zirâ 1 1 mâi keremsûd Toplam 2	Mevclî findıkî sofa kaplu kâkum erkân 1	Fındıkî mevclî sofa kaplu kâkum serhaddi 1 aded	Söküntü şâlî cübbe 1 aded	Sarı keremsûde kaplu kâkum abdest Aded 1 1 beyâz keremsûd Toplam 2
Mor sofa kaplu seyr serhaddi 1	Âl sofa kaplu sincâb beden 1 aded	Keremsûde kaplu sincâb 1 cübbe	Söküntü erkân Aded 1 sof 1 çukâ Toplam 2	Söküntü sof kürk kâbı 1	Sof cübbe Aded 2 2 çukâ Toplam 4
Sâye yağmurluk 1 aded	Köhne dolama 1 aded	Müsta'mel kaftân 15 aded	Müsta'mel entârî 18 aded	Müsta'mel çakşır Aded 2 sof 1 çukâ Toplam 3	Müsta'mel sâde 11 aded
Köhne zıbın 2 aded	Sedefkârî sagîr çekmece 1	Sagîr âyine 1 aded	Muaddil hevâ(?) 1 aded	Sineklik 5 aded	Tîr olur kubûr 1 aded
Pıştov kubûrî 1 çift	Fenârîye kafesi 2 aded	Müsta'mel kâvuk 3 aded	Fağfûrî yekmerd'i 17 aded	Fağfûrî sagîr vasat tabak 12 aded	Fağfûrî fîncân 87 aded
Billûr bardâk 29 aded	Billûr kâse 3 aded	Billûr şamdan 1 aded	Münakkaş billûr sahân maa kapak 3 aded	Havlî hammâm gömleği Aded 7 1 işleme Toplam 9	Havlî silecek 5 aded
Havlî makrame 14 aded	Peştemâl 9 aded	Yün memlû minder 2 aded	Yün memlû yasdık 6 aded	Penbe memlû şilte 2 aded	Köhne kilim 2 aded
Nühâs kahve tepsisi Aded 6 1 pirinç Toplam 7	Nühâs sagîr ve kebîr kahve ibriği 19 aded	Nühâs kahve askısı 1 aded	Nühâs şeker kutusu 1 aded	Nühâs kadayıf tepsisi 6 aded	Nühâs burun tası 2 aded
Nühâs su tası Aded 4 1 pirinç Toplam 5	Nühâs maşraba 8 aded	Nühâs (...) 10 aded	Nühâs lengerî maa kapak 3 aded	Nühâs taâm tepsisi Aded 7 1 sagîr Toplam 8	Nühâs yol tası 1 aded

Tablo 12: (Devamı)

Nühâs berber tası maa tepsi 1 adet	Nühâs bâdiye 1 adet	Nühâs fenâr 1 aded	Nühâs mangal Aded 1 1 timûr Toplam 2	Tuç hâvan 1 aded	Nühâs kâvanos 6 aded
Tepesi bir zümürrüd on yedi onu elmâs ve on üç kırmızı yâkut ile murassa` beyâz mînekârî altun hançer 1 adet			Tepesi bir zümürrüd yirmi beş elmâs on bir kırmızı yâkut ile murassa` beyâz mînekârî altun bıçak 1 adet		
Nühâs güğüm 4 adet	Nühâs saçâk maa kapak Aded 25 8 sagîr Toplam 33	Nühâs tencere Aded 2 2 sagîr Toplam 4	Çizme 1 çift	Yaldızlı nühâs âbdest leğeni maa ibrik 1 adet	Bosnakârî leğen ibrik 2 adet
Def`a nühâs leğen maa ibrik 1 adet			Nühâs el ibriği 1 adet		
Müteveffâ-yı müşârun ileyhün şâdirvân ahırında yedekcisi zabtında olan eşyâsıdır					
Sîm kemer raht 2 adet	Sîm çapgun rahtı 1 adet	Sîm rikâb Çift 1 1 çapkun Toplam 2	Sîmli eğer Aded 1 1 sâde Toplam 2	Çukâ üzere sırma işleme 3 kesme	Yedek örtüsü 1 aded
Sîmli gaddâre 1 adet	Sîmli topuz 1 adet	Sîm reşme 2 adet	Nühâs kahve ibriği 3 adet	Nühâs kahve tepsisi 1 adet	Nühâs maşraba 1 adet
Nühâs taâm tepsisi 1 adet	Nühâs tencere 5 adet	Nühâs saçak maa kapak 6 adet	Nühâs güğüm 1 adet	Kefgîr ve kîçe 2 adet	Nühâs satr 1 adet

Babüssaade Ağası Ahmed Ağa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 13: Babüssaade Ağası Ahmed Ağa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²⁴³

Mushaf-ı şerîf Cild 1 bâ-hatt-ı Ramazân Efendi 1 bâ-hatt-ı kadı karyeli 1 Toplam 3	En'âm-ı şerîf 1 cild	Hızbü'l-Azam 1 cild	Delâilü'l- hayrât 1 cild	Tefsîr-i Molla 1 cild	Tefsîr-i besmele-i şerîf 1 cild
Mesâbîh-i şerîf 1 cild	Şemâil-i şerîf 1 cild	Hilye-i Hâkânî 1 cild	Cem'î'ü-r resâilü fî şerhü's-şemâil 1 cild	Şerh-i kasîde-i bürde 1 cild	Şerh-i kasîde-i bürde 1 cild
Fıkh-ı ekber 1 cild	Tercüme-i Fezâil-i cihâd 1 cild	Seyr-i şerîf 1 cild	Menkabe-i Ashâb-ı Güzîn 1 cild	Menâkib-ı Çehâr Yâr-i Güzîn 1 cild	Sarf Cümlesi 1 cild
Nahiv Cümlesi 1 cild	Yalnız Kâfiye 1 cild	İzhâr 1 cild	Kavâid-i İrâb 1 cild	Şâfiye 1 cild	Tenvîrî'l-ebsâr 1 cild
Islâh-ı îzâh 1 cild	İbrâhim Çelebi 1 cild	Hedâye 1 cild	Kudûrî 1 cild	Tarikî Muhammediyye 1 cild	Mirkâtü'l-lügât 1 cild

²⁴³ BOA, TS.MA.d, 2395-5, s. 1/b.

Tablo 13: (Devamı)

Eşgâl (...) 1 cild	Kitâb-ı Cezerî 1 cild	Ta'limü'l- Müteallim 1 cild	Kitâbu'n-nâsih ve'l-mansuh 1 cild	Kitâb-ı Hukuku'l İslâm 1 cild	Hasâilü's- şükür 1 cild
Şerhu'l-akâyid 1 cild	Resâil-ı Ali el- kârî 1 cild	Mürâtü'l- avâlim 1 cild	Münyetü'l- musallî 1 cild	Basma Târîh-i Bosna 1 cild	Hadikatü's- süâda 1 cild
Nenâyicü'l- fûnûn 1 cild	Târîh-i Ali Efendi 1 cild	Basma Târîh-i Nâimâ 2 cild	Basma Târîh-i Râşid 2 cild	Târîh-i Cenâbî Efendi 2 cild	Minhâcü'l- 'Âbidîn 1 cild
Silsile Nâme 1 cild	Târîh-i Hocaşâde 1 cild	Gülşen-i râz 1 cild	Bostân Fârîsî 1 cild	Türkî Mesâil-i Kitâb 1 cild	Resâil 25 Aded

Kapıcıbaşı Halil Ağa'ya ait muhallelât kaydı incelendiğinde, muhallelât kaydının H.1164 Rebiülevvel (M. Ocak/Şubat 1751) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallelât kaydı yapılan Kapıcıbaşı Halil Ağa'nın muhallelâtı arasında; sammûr erkân, kılıç, yüzük, gülebdân, abâyî, topuz, at gaddâresi, tırkeş, topuz, eğer, reşme, keman, fincan, külünk, gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 14: Kapıcıbaşı Halil Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallelâtı²⁴⁴

Zümürüdi çukâye kaplı sammûr erkân 1 aded		Çemenî çukâye kaplı sammûr erkân 1 aded		Fistikî çukâye kaplı sammûr kontoş 1 aded		Serâsere kaplı sammûr kürk 2 aded
Sîmli kılıç 1 aded	Kırmızı yakut yüzük 1 aded	Sîm şeker kutusu 1 aded 60 dirhem	Yanyakârî sîm gülebdân 1 aded	Sîm divân rahtı maa zincir ve enselik ve topuz ve rikâb 1 aded	Abâyî 1 aded	
Sîm yaldızlı divân rahtı maa başlık 1 aded	Sîm kemer rahtı Aded 3 1 çapkun Toplam 4	Müsta'mel çukâ üzere sırmalı kesme 7 aded	Pesend işleme kaneviz kesme 1 aded	Sırmalı cânfes kesme 1 aded	Sîm kâb Çift 3 1 çapkun Toplam 4	
Sîm reşme Aded 5 1 yılan Toplam 6	Sîm topuz 4 aded	Sîmli ât gaddâresi 9 aded	Sîmli eğer 3 1 sîm kabaralı Toplam 4	Sîm kabaralı piştov kopuzu maa piştov 2 çift	Müsta'mel sırma işleme piştov kopuzu 1 çift	
Sîm bendli şâtır gâddâresi 1 aded	Sîm kabaralı tırkeş 1 aded	Kemân 1 aded	Fağfûrî fîncân 6 aded	Cedîd oba 1 aded	Cedîd yemeklik hararı 1 aded	

Kapıcıbaşı Halil Ağa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

²⁴⁴ BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 2/a.

Tablo 15: Kapıcıbaşı Halil Ağa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²⁴⁵

Mushaf-ı şerîf 3 cild	En'am-ı şerîf 4 cild	Tefsîr-i kadı 2 cild	Tefsîr-i Ebu's- suûd 1 cild	Tefsîr-i hâzin 3 cild	Tefsîr-i teysîr 2 cild	Delâil-i şerîf 1 cild
Şifâ-yı şerîf 1 cild	Şerh-i Şifa Lâî el-Kârî 2 cild	Hısn-ı Hasiyn 1 cild	Şerh-i Hısn-ı Hasiyn 1 cild	Hadîs-i Erba'ın 1 cild	Şerh-i Hadîs-i Erba'ın maa Hadîkatü'l- vüzerâ 1 cild	Şerh-i câmi'üs- sagîr 1 cild
Şerh-i mesâbih-i İbn Melek 1 cild	Risâle-i ism-i âzam 1 cild	Tarikat-ı Muhammediyye 1 cild	Şerh-i tarikat-ı Muhammediyye 1 cild	Hilye-i Hâkânî 1 cild	Kudûrî 1 cild	Halebî 2 cild
Hidâye 1 cild	Sadrü's- şeria 1 cild	Gülşen-i hülefâ 1 cild	Şerh-i akâyid 1 cild	Şer'a li seyyid Alizâde 1 cild	Kâdîhân 1 cild	Tertûb-i zîbâ 1 cild
Şerh-i Fıkıh-ı Ekber 1 cild	Enîsü'l- celis 1 cild	Şerh-i kaside-i bürde 1 cild	Mürşid-i el- mehdî 1 cild	Mesâbihi'l- münîr fî şerhi'l- kebîr 1 cild	Keşfü'l- esrâr 1 cild	Telhîsü'l- miftâh 2 cild
Zeyl-i hadîkatü'l- vüzerâ 1 cild	Tarih-i Mehmed Paşa 1 cild	Tarih-i Nuhbe 1 cild	Harf-i âzam 1 cild	Ecrumiyye 1 cild	Hedâyetü'l- hükkâm 1 cild	Ta'birâtü'l- menâm 1 cild
Vikâye 1 cild	Risâle-i latife 1 cild	Risâle-i hikâyât-ı Kadime 1 cild	Cilâü'l-kulûb 1 cild	Kavâ'idü'l- îrâb 1 cild	Menâkıb-ı Ebû Eyyüb el-Ensârî 1 cild	Multekâ el- ebhûr 1 cild
Menâfî'n- nâs 1 cild	Risâle-i Muhyiddin fî'l-mantık 1 cild	Vekâyi'ı nâme 1 cild	Habâil fî ahbârü'l-melâik 1 cild	Şer'a'l- islâm 1 cild	Kitâbü'n- nâfis fî'l- fıkıh 1 cild	Sırru'l- esrâr 1 cild

Ayşe Sultan'a ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1165 Zilhicce (M. Ekim/Kasım 1752) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan Ayşe Sultan'ın²⁴⁶ Zeyrek'teki yalısında tespit edilen muhallefâtı arasında; çelenk, altın kuşak, avize, iğne, pad-zehr, nemekdân, kahve tepsisi, bel devâtı, leğen, bohça, kuşak, cübbe, kaşık, tüfek, çuka, ayîne gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

²⁴⁵ BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 1/b-2/a.

²⁴⁶ Hakkındaki bilgi için bkz: 520. dipnot.

Tablo 16: Ayşe Sultan'ın Muhallefâtındaki Eşyalar²⁴⁷

Vasatı birer gök yâkutlu kuyruğu birer lâlli elmâsla murassa' elvân minekârî çengâl altun kuşâğı 1 adet 124 dirhem	Ortası birer zümürüdlü etrâfî yâkutlu elmâsla murassa' altun çengâl kuşâğı 1 adet 93,5 zirâ Bir elmâs ile bir yâkutu nâkısıdır	Etrâfî iki sıra elmâslı vasatı Ashâb-ı keyf yâzılı kebîr altunlu iki sıra elmâslı iki yâfteli bâş âvîzesi 1 adet 54,5 dirhem	Elmâs ve hurde yâkutlu altun yâfte bilâzik 1 çift 63,5 dirhem	Doksan dört incü altı zümürüdlü incü imâmeli tesbîh 1 adet Kırk incülü üç şemsesi vârdır	Vasatı birer zümürüdlü etrâfî elmâslı kopça 1 adet 2,5 dirhem
Müşebbek altun zarfı maa pad-zehr 1 adet	Kebîr zümürüdlü iğne 1 adet 15 dirhem	Def'a kebîr zümürüdlü iğne 1 adet 15,5 dirhem	Üzdenkleri birer elmâslı zümürüdlü küpe 1 çift 6,5 dirhem	Üzdenkleri on üçer elmâslı lâl küpe 1 çift 9,5 dirhem	Yedişer elmâs ayaklı üzdenkleri yirmişer hurde elmâslı küpe 1 çift 10 dirhem
Zahrî minekârî elmâsla murassa' titrek saçak 1 adet 8 dirhem	Rûze elmâs yüzük 1 adet	Sîm tebsi 1 adet 970 dirhem 1 adet 920 dirhem Toplam 2 adet	Sîm nemekdân 1 adet 50 dirhem	Sîm fenâr 1 adet 295 dirhem	Çiftkârî sîm kutu 1 adet
Sîm fîncân zarfı 7 adet 65 dirhem	Sîm şeker kutusu 2 adet 95 dirhem	Sîm kahve tebsisi 1 adet 520 dirhem	Sîm taâm tebsisi 1 adet 1240 dirhem	Sîm kahve askısı 1 adet 460 dirhem	Sîm fîncân zarfı 5 adet 35 dirhem
Gâyet sagîr sîm askı 1 adet 32 dirhem	Sîm şâmdân 1 adet 640 dirhem 1 adet 140 dirhem Toplam 2	Sîm nemekdân 1 adet 52 dirhem	Sîm şeker kutusu maa kâşık 1 adet 100 dirhem	Sîm buhûrdân 1 adet 70 dirhem	Sîm meksûr buhûrdân 6 adet 1070 dirhem
Sîm meksûr gülâbdan 7 adet 520 dirhem	Sîm kahve ibriği 3 adet 420 dirhem	Sîm matara ibrik 1 adet 270 dirhem	Sîm kahve tebsisi 1 adet 65 dirhem	Sîm şâmdân 3 adet 810 dirhem	Sîm su tası 1 adet 15 dirhem
					Sîm şâmdân
Sîm şeker kutusu 1 adet 62 dirhem	Sîm leğen maa ibrik 1 adet 600 dirhem	Sîm bel devâtı 1 adet	Sîm su tası 1 adet 42 dirhem	Sîm buhûrdân maa gülâbdan 1 adet 150 dirhem	Aded 3 kebîr 2 sagîr Toplam 5 adet 725 dirhem
Sîm hammâm tası 2 adet 255 dirhem	Sîm mum makarası 2 adet 70 dirhem	Sîm kâse kapâğı 2 adet 62 dirhem	Sîm faraşhâne 1 adet 420 dirhem	Sîm leğen 1 adet 460 dirhem 1 adet 460 dirhem Toplam 2	Sîm ibrik 1 adet 380 dirhem 1 adet 385 dirhem Toplam 2
Sîm nemekdân 1 adet 42 dirhem	Sîm fîncân zarfı 33 adet 245 dirhem	Sîm nemekdân 1 adet 40 dirhem	Sîm kahve askısı 1 adet 285 dirhem	Yanyâkârî kahve ibriği 1 adet 105 dirhem	Gâyet sagîr sîm kahve tebsisi 1 adet 30 dirhem
Sîm nemekdân 3 adet 137 dirhem		Sîm hammâm tası 1 adet 135 dirhem		Frengî tûlice sîm tabak 1 adet	
Sîm gülâbdan 1 adet 70 zirâ	Sîm buhûrdân 1 adet 85 zirâ	Sîm maşraba 2 adet 1150 dirhem	Sîm tebsi 2 adet 1420 dirhem	Sîm fîncân zarfı 30 adet 227 dirhem	Sîm şâmdân 2 adet 335 dirhem

²⁴⁷ BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 2/a.

Tablo 16: (Devamı)

Sîm su tas 1 1 aded 60 dirhem	Sîm kahve tebsisi 2 aded 170 dirhem	Sîm zarfı 15 aded 150 dirhem	Sîm kahve süzgülü 1 aded 15 dirhem	Sîm kutu 1 aded 60 dirhem	Sîm lengeri 20 aded 800 dirhem
Sîm bel devâtı 1 aded	İşleme yağlık 35 aded	Tırıklılı(?) yemeni 4 aded	Sâde yemeni 62 aded	Elvân boyama 40 aded	Frengî dîbâ pârça 1 aded
Telli keremsûd 6 aded	Elvân şâl boğça 4 aded	İşleme kahve makramesi 4 aded	Ûd olur bir mikdâr	İşleme baş makramesi 3 aded	İşleme baskı 1 aded
Çârşâl kuşâk 3 aded	İşleme şâl kuşâk 1 aded	Elvân çukâ pârça 14 aded	Kabza-i dürbin 3 aded	İşleme boğça Aded 1 3	Telli keremsûde kaplı kâkum kürk 1 aded
Şeridli şâlî cübbe 1 aded	Şeridli üstüfe cübbe 1 aded	Frengî dîbâ cübbe 1 aded	Zerî alaca entârî 1 aded	Bağa dürbin 1 aded	Müsta'mel çukâ orta 1 aded
Sâkızı zâr perdesi 1 aded	Basma pencere perdesi 3 aded	Tarâklî atlas pârça 3 aded 47 zirâ	Sâde sâkızı hatâyî 23,5 zirâ	Şâlî sof pârça 3 aded	Musaddef tehî çekmece 2 aded
Ruganî çekmece 2 aded	Hindkârî çekmece 1 aded	Anber şemâme 2 aded	Boynuz kâse maa tabak 1 aded	Münakkaş habbâz(?) çekmece 1 aded	Sîm devâtı musaddef çekmece 1 aded
Düz İstânbûl dîbâsı 3 top	Elvân frengî dîbâ donluk ve pârça 3 aded	Elvân telli hatâyî pârça 3 aded	Sûznî işleme şâl 2 aded	Sûznî işleme şâlî sof 1 aded	Telli Halebî beldâr ve putedâr 3 aded
İşleme kahve pûşidesi 7 aded	Elvân müsta'mel şerbet makramesi 5 aded	İşleme müsta'mel taâm sofrası 9 aded	Çargül fincân maa altun zarf 1 aded	İşleme havlu makrame 25 aded	İşleme taâm makramesi 8 aded
Atlas üzere sırma işleme Boğça 1 aded	Som taâm kâşığı 4 aded	Sade taâm kâşığı 5 aded	Suznî seccâde 2 aded	Asma sâ'at 3 aded	Vasat âyîne 14 aded
Sagîr âyîne 24 aded	Sâkızı alaca yasdık 12 aded	Sâkızı [silik] mak'ad 3 aded	Yemenî yüz yasdığı 11 aded	Gâyet köhne mütenevviâ 1 mak'ad 0	Penbe şilte 23 aded
Penbe memlû mütenevviâ köhne sadr yastığı 21 aded	Müsta'mel köhne yorgân 11 aded	Sâkız hatâyîsî zâr perdesi 1 aded	Köhne serâser sadr yasdığı 4 aded	Müsta'mel tarâklî sandâl perdesi 6 aded	Sâkızkârî fotâ 4 aded
Kıbriskârî seccâde 1 aded	Sâkızkârî seccâde 1 aded	İşleme çukâ seccâde 1 aded	İşleme sâde taâm sofrası 3 aded	Hammâm gömleği 2 aded	Sâde havlu makrame 6 aded
İşleme uçgûr 7 aded	Sâde işleme abdest makramesi 9 aded	Destâr pûşide 2 aded	İşleme havlu orta 1 aded	İşleme havlu silecek 2 aded	Havlu seccâde 1 aded
Müsta'mel kadîfe yasdık 12 aded	Toz(?) cibinlik 1 aded	Uşâkî seccâde 3 aded	Banalukâkârî [silik] 1	Yeşil çukâ perde 2 aded	Çuhâ ocâk yaşmağı 2 aded
Sîm kabaralı mum sofrası 8 aded	Sîmli eger 2 aded	Sîm divân rahtı maa başlık 2 aded	Sîmli topûz 3 aded	Sîm raht maa başlık 2 aded	Sîm reşme 1 aded
Sîm rikâb 1 çift	Sîmli bilâ hokka maa vezne 1 aded	Müsta'mel abâyî 2 aded	Köhne dîbâ kesme 1 aded	İşleme çukâ 1 aded	Şamkârî kesme 1 aded
Cezâir pilesi 1 aded	Osmânîkârî tüfenk 9 aded	Cezâirkârî tüfenk 3 aded	Elvân telli hatâyî pârça 5 aded	Elvân İstânbûl dîbâsı 8 top	Elvân frengî dîbâ 5 donluk
Sof dîbâ 4 top	Elvân üstüfe pârça 4 aded	Elvân sâde keremsûd 4 aded	Zerî alaca 1 aded	Telli putedâr ve beldâr 3 aded	Telli müşeccerî 1 aded

Tablo 16: (Devamı)

Suznî işleme örenşâhî 1 aded			Rızâyî şâl 1 aded		
İşleme şâl 2 aded	Mütenevvi'a müsta'mel entârî 35 aded	Mütenevvi'a müsta'mel kaftân 19 aded	Mütenevvi'a müsta'mel şalvâr 7 aded	Telli keremsûde kaplu kârsak kürk 1 aded	Çubuklu şâle kaplu sammûr beden 1 aded
Zerî alaca kaplu kâkum beden 1 aded	Atlasa kaplu kârsak 1 aded	Şâli sof cübbe 1 aded	Çiçekli hâre cübbe 1 aded	Mor kadîfe cübbe 1 aded	Suznî şâle kaplu vaşak beden 2 aded
Şâle kaplu kârsak 1 aded	Çiçekli keremsûde kaplu kârsak beden 1 aded	Suznî şâle kaplu sammûr beden 1 aded	Telli putedâra kaplu kâkum zağralı beden 1 aded	Beyâz tilki nahte 2 aded	Gömlek 8 aded
Top 4 aded	Sâde uçgûr 18 aded	İşleme çukâ seccâde 2 aded	Gömleklik bez 5 aded	Taâm makramesi 14 aded	İşleme abdest makramesi 63 aded
Gülâbdan tura 24 aded	Köhne çukâ Cibinlik 2 aded	Köhne çukâ Orta 1 aded	Müsta'mel Yorgân 6 aded	Londura çukâ Yasdık 2 aded	Elvân çukâ Pârça 7 aded
Kıbriskârî yasdık 5 aded	Müsta'mel kadife yasdık 22 aded	Müsta'mel çukâ 4 mak'ad	Çekmece sâ'atî 2 aded	Sîm kaplama şikeste âyine 2 aded	İşleme kahve örtüsü 10 aded
Minekârî taâm sofrası 5 aded	İşleme taâm makramesi 10 aded	Sâkızkârî mak'ad 6	Tarâklı atlas perde 8 aded	İstânbûl dîbâsı perde 1 aded	Frengî dîbâ kapu perdesi 1 aded
Frengî dîbâ ocâk yaşmâğı 1 aded	İşleme çukâ kapu perdesi 1 aded	Frengî dîbâ 1 mak'ad	Bürüncek perde 3 aded	Sihrenk yasdık 12 aded	Kenârî telli kadife 1 mak'ad
Sâkızkârî yasdık 10 aded	İşleme yüz yasdığı 2 aded	Beyzâ âyine 4 aded	Sihrenk orta 1 aded	Musaddef akçe çekmecesi 1 aded	Pulâd üstüc Aded 1 1 sade
Sırma işleme kapu perdesi 1 aded	Sırma işleme ocâk yaşmâğı 1 aded	İthân olur frengî sandık 1 aded	Elvân sâde yemeni 8 aded	Hindkârî çekmece devâtı 1 aded	Câm frengî taâm iskemlesi 2 aded
Sakızkârî perde 9 aded	Sîm kaplama na'lin 1 çift	Müsta'mel tereffül yemenî 8 aded	Sîm kaplama iskemle 2 aded	Sakızkârî seccâde 2 aded	Frengî dîbâ seccâde 1 aded
Sakızkârî fota 5 aded	Suznî işleme seccâde 3 aded	Sandâl işleme sadr yasdığı 2 aded	Arûsekli rahle 1 aded	İşleme elvân yorgân 6 aded	Suznî işleme yüz yasdığı 4 aded
İşleme atlas yorgân 4 aded	Mütellâ müsta'mel yorgân 4 aded	Minekârî nühâs zarf 60 aded	Fağfûrî fîncân 88 aded	Nühâs güğüm 5 aded	Musluklu nühâs güğüm 1 aded
Nühâs baklava tebsisi 3 aded	Nühâs kahve tebsisi 4 aded	Nühâs kebîr taâm tebsisi 1 aded	Nühâs abdest ibriği 3 aded	Nühâs abdest leğeni 3 aded	Nühâs kuzu lengeri 1 aded
Nühâs saçak 5 aded	Nühâs taba 1 aded	Nühâs el leğeni 2 aded	Nühâs sandal(?) 1 aded	Pirinç mangal 1 aded	Billûr sahan maa kapâk 10 aded
Yâldızlı nühâs 11 top	Billûr bardâk 91 aded	Billûr kâse 36 aded	Billûr tabak 7 aded	Billûr sahan 21 aded	Billûr sagîr tas 15 aded
Çây tākımı olur sandık 1 aded	Nühâs imbik 1 aded	Nühâs taâm tepsisi 5 aded	Fağfûrî [silik] 20 aded	Gülbeşeker tabâğı 9 aded	Billûr kâse 10 aded
Fağfûr kâse 21 aded	Üsküre 6 aded	Vasat ve sagîr nühâs sahan maa kapak 34 aded	Nühâs kenâr 1 aded	Nühâs pencere 1 aded	Nühâs tebsi 5 aded
Fağfûrî fîncân 34 aded	Nühâs fîncân zarfı 15 aded	Yâldızlı leğen maa ibrik 4 aded	Müsta'mel köhne yorgân 3 aded	Kıbriskârî 2 mak'ad	Nühâs abdest ibriği 2 aded

Ayşe Sultan'ın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka dört tane de kitabı bulunmaktadır.

Tablo 17: Ayşe Sultan'ın Muhallefâtındaki Kitapları²⁴⁸

Mushaf-ı Şerif 1 cild	Sancak-ı Mushaf-ı Şerif	En'âm-ı Şerif 2 cild	Resâil 21 cild
--------------------------	----------------------------	-------------------------	-------------------

2.2.1.3. Eyalet Valileri, Surre Emini, Cebehâne-i Âmire Baş Halifesi ve Diğer Devlet Görevlilerinin Muhallefâtından Gelen Aynî Gelirler

İncelenen defterlerde muhallefâta konu olan eyalet valilerinden ilki, vefat eden Sayda Valisi Muhammed Paşa'dır. Muhammed Paşa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1163 Şaban (M. Temmuz/Ağustos 1750) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan Muhammed Paşa'nın tespit edilen muhallefâtı arasında; saat, tesbih, pad-zehr, nahte, kürk, buhûrdân, gülebdân, leğen, el ibriği, gaddâre, kemer raht, beldâr, piştov, gömlek, destâr, çukâ gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 18: Sayda Vâlisi Muhammed Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²⁴⁹

Dört kırmızı yâkut sekiz zümürd kırk dokuz elmâsla murassa' basma altun sâ'at 1 cild	Def'a basma altun sâ'at 1 cild	Mercân tesbih 1 cild	Altun sâ'at 2 cild	Sarı pad-zehr 5 parça
Hilâlî zarflı sâ'at 2 adet	Sagîr altun zarf 1 adet	Tepesi bir pîrûzeli kabza ve kını abanos kuyruğu nâkıs çerkesî altun hançer 1 adet	Frengî meskûk altun 3 adet	Sîm donanmalı kılıç 1 adet
Fıstıkî çukâ kaplu sammûr erkân 1 adet	Meneviş çukâ kaplu sammûr paçası kontuş 1 adet	Hazânî çukâya kaplu sammûr paçası kontuş 1 adet	Limonî çukâ kaplu sammûr paçası kontuş 1 adet	Hazânî çukâye kaplu müsta'mel karsak kontuş 1 adet
Sarı keremsûde kaplu müsta'mel karsak boğazı serhâddî 1 adet	Meneviş çukâye kaplu müsta'mel kırmızı tellî boğazı kontuş 1 adet	Zümürüdi çukâye kaplu beyâz tellî boğazı kontuş 2 adet biri meneviş çukâdır	Siyah mumlu sofa kaplu kakum serhâddî 1 adet	Karsak nâfesi nahte 6 adet
Kırmızı çilkafa nahte 1 cild	Sincâb nahte 2 cild	Kakum nahte 1 cild	Kömürcü nâfesi nahte 3 cild	Ednâ kırmızı tellî boğazı deste 70 cild

²⁴⁸ BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 2/a.

²⁴⁹ BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 1/b.

Tablo 18: (Devamı)

Ednâ beyâz tellî boğazı 22 aded		Sîm şamdân		Meksûr Yanyakârî sîm buhûrdân 3 aded biri nâkışlı	Sîm buhûrdân		Yanyakârî sîm gülebdân		
		Aded	Dirhem		Aded 1	Dirhem	Aded 1	Dirhem 65	
Toplam 3 aded				Toplam 4 aded		Toplam 6 aded			
Sîm hoşab tası ma'a kapak		Yanyakârî sîm kahve ibriği 2 aded		Sîm kahve tepsisi Aded 1 1 Toplam 2 aded		Yanyakârî sagîr sîm kahve tepsisi		Sîm sagîr tepsisi 1 aded 630 dirhem 85 65	
Aded	Dirhem			Dirhem	Aded 1				
Toplam 3 aded				Toplam 2 aded					
Sîm leğen		Sîm el ibriği		Yanyakârî sîm fîncân takımı 22 aded 170 dirhem		Sîm kahve askısı		Yanına kârî sîm tabak 1 aded 55 dirhem	
Aded 1	Dirhem	Aded 1	Dirhem			Aded 1	Dirhem		
Toplam 2 aded		Toplam 2 aded				Toplam 2 aded			
Sîm matara 1 aded 465 dirhem derûnunda dolan mumuyla		Sîm şatır düğmesi 6 takım 145 dirhem		Sîm şatır gaddâresi 8 aded		Sîm şatır kuşağı ma'a hançer 6 aded		Sîm su tası 1 aded 88 dirhem	
Sîm kuşak 1 aded 90 dirhem		Sîm çevgân 1 aded		Sîm mızrak (...) 1 aded		Sîm bel devâtı 1 aded		Sîmli at gaddâresi 7 aded	
Sîmli topuz 6 aded		Sîmli heşt 6 aded		Sîm kemer raht 10 aded		Sîm çapkun raht 3 aded		Sîm kısırak ve midillü raht Aded 4 midillü 5 kısırak Toplam 9 aded	
Sîm reşme 15 aded		Sîm rikâb Çift 7 1 çapkun Toplam 8 çift		Nühâs matara ibrik 1 aded		Piştov 4 çift		Hâre 7 parça 35 dirhem	
Beldâr 1 aded		Tellî keremsûd Aded 2 1 müşeccerîdir Toplam 3 aded		Sâde keremsûd 3 aded		Halep keremsûd Aded 2 4 telli Toplam 6 aded		Kutnî Aded 4 çubuklu 1 zûr Toplam 5 aded	
Çitârî 1 aded		İstanbul alacâsı 2 aded		Telli hatâyî 3 parça 28 dirhem		(...) hâre 2 parça 20 dirhem		Sâde bele kûse 2 parça	
Tellî hâre 3 parça kenevir 1 parça		Çubuklu cânfes 1 parça		Müsta'mel kemerbend şâl 5 aded		Çâr şâl 1 aded artı 2 aded müsta'mel Toplam 3 aded		Şam keremsûd 1 aded	
Papur ta'bir olunur telli bir bürüncek 5 parça		Don ma'a gömlek 25 aded		Bir nahlî üzere işleme destâr örtüsü 5 aded		Uçgur 28 aded		Sâde yemenî ve yağlık 40 aded	
İşleme havlı makreme 9 aded		Destâr 5 aded		Cevizî destâr 1 aded		Top Merre 1		Müsta'mel sırma işleme bir çukâ kesme Aded 9 1 Toplam 10 aded	

Tablo 18: (Devamı)

Kenevir üzere işleme kesme 1 adet	Şamkâri kesme 1 adet	Sırma işleme çukâ kesme ma'a haşe 1 adet	Banalukakârî seccâde 6 adet	Sakızı seccâde 1 adet
Yapılmış banaluka kârî seccâde 2 adet	Banaluka kârî sof seccâde 1 adet	Sîmli eğer 7 adet	Müsta'mel çukâ mak'ad 10 adet	Türkmânî alacâ kilim 5 adet
Türkmânî kilim sof seccâdesi 1 adet	Şam alacâsı zâr perdesi 1 adet	Müsta'mel cânfes perde 1 adet	Şayak 6 parça 45 dirhem	Müsta'mel kadife yasdık 20 adet
Keremsûd ta'am sofrası 1 adet	Kıbrıs kârî yapılmış Mak'ad 3 adet Örtü 1 adet Yasdık 12 adet Seccâde 2 adet	İhrâm 2 adet	Kılabdân şerid Parça 2 1 Toplam 3 parça	Hammam gömleği 2 adet
Şâli sof donluk 2 adet	Trabzon bezi 4 top	Müsta'mel sakızı fotası 3 adet	Sakızı abdest fotası 4 adet	Sîm kabaralı mum sofrâsı 2 adet
Kırmızı sâye çukâ 2 parça 9,5 zirâ	Elvân çukâ 26 dirhem	Boylu tüfenk 4 adet	Bağa kaşık 44 adet	Sakızı kaşık 3 adet
Som kaşık 2 adet	Yaldızlı kebîr tepsi nühâs 1 adet	Yaldızlı nühâs su tası 2 adet		

Sayda Vâlisi Muhammed Paşa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 19: Sayda Vâlisi Muhammed Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²⁵⁰

Delail-i Hayrat 1 cild	A'mal-i salihat risâlesi 1 adet	Kıt'ab-ı muhammediyye 1 cild	Gencine-i âsaf name 1 cild	Hadikatü's-süeda 1 cild	Basma naima cild-i sâni 1 cild
Hilye-i hakani 1 cild	Falname 1 cild	Hısn-ı hasîn 1 cild	Mecmu'a 1 cild	Mecmuâ-i inşâ 1 cild	

İncelenen defterlerde muhallefâta konu olan eyalet valilerinden ikincisi, Sabıkâ Sayda Valisi Pîr Mustafa Paşa'dır. Sayda Valisi Pîr Mustafa Paşa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1164 Şaban (M. Haziran/Temmuz 1751) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan Sabıkâ Sayda Valisi Pîr Mustafa Paşa'nın tespit edilen muhallefâtı arasında; harita, zihgir, tesbih, yüzük, pad-zehr, hançer, destâr, kılıç, şal, yastık, makrame, çukâ, el ibriği, leğen, kahve süzgüsü, su tası, tatlı kaşığı gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

²⁵⁰ BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 2/a.

Tablo 20: Sayda Valisi Pîr Mustafa Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ²⁵¹

Yedi zümürürd nişâneli altun harçlı nakâ tesbih 1 aded	On sekiz incü bir zümürürd nişâneli altun harçlı kalembek tesbih 2 aded	Kırk üç incü yedi zümürürd nişâneli altun harçlı kalembek tesbih 1 aded	Elmâs yüzük Aded 1 1 vasat punta 1 murabba' elmâslı 1 üç sagır elmâslı Toplam 4	Zümürürd yüzük Aded 1 kebîrce 3 sagır Toplam 4	Yâkut yüzük Aded 1 gök yâkut 1 ak yâkut 2 kırmızı yâkut Toplam 4	
Mücevher bâsma sâ'at 2 aded	Taşlıca altun sâ'at 1 aded	Sâde altun sâ'at 2 aded	Ortası bir gök yâkutlu mücevher akrep sâ'at 1 aded	Ortaları üç zümürürdli üç yâfteli mücevher altun kuşâk 1 aded	Ortası bir incü bir zümürürd habbeli (...) altun kuşâk 1 aded som kolânî vardır	
Sîm sâ'at 1 aded	Celâlî sâ'at zinciri 1 aded	Sagır gecelik altun kuşâk 1 aded	Mücevher kehrîbâ kâbzalı altun kınılı şiş 1 aded	İncüli kuşâk kolânî 1 aded	İncüli istefân 1 aded	
Tenzû olur bağa kutu 2 aded	Elmâslı fîncân zarfı 3 aded	Kehribâ ûd kutusu 2 aded	Çargül fîncân maa mücevher zarfı 1 aded	Taşlıca sagır fîncân 1 aded	Sagır fîncân maa mücevher zarfı 1 aded	Çargül fîncân 3 aded
Altun kutu maa pad-zehr 2 aded	Mârî pad-zehr Aded 6 1 kâvî Toplam 7	Şikeste altun titrek Aded 1 dört elmâslı 1 iki incüli Toplam 2	Fildişi kutuda mârî pad-zehr 1 aded	Çıplâk kırmızı yâkut 1 aded	On altı incü nişâneli altun harçlı yûsrü tesbih 1 aded	
Taşlıca yağ kutusu 1 aded	Mücevher altun kuşâk 1 aded	Tepesi bir zümürürdli elmasla murassa' hançer 1 aded	Yeşim kabzalı elmâs ve yâkut ile murassa' hançer 1 aded	Yeşim kabzalı ve kınılı tepesi bir yâkutlu hançer 1 aded	On altı elmâsla murassa' altun bilâzık 1 aded	
Basma altun sâ'at Aded 5 (...) 1 basma Toplam 6	Anber 160 dirhem	Ûd 510 dirhem	Mercân tesbih 1 aded	Bileği kabzalı sîmli sagır bıçak 1 aded	Som kabzalı sîmli sagır bıçak 1 aded	
Altun hemâil maa zincir 1 aded 87 zirâ	Sîm eyâlet mührü Aded 1 1 yemenî Toplam 2	Hurde elmâs ve yâkut ile murassa' fîncân zarfı 1 aded	Yemenî hâtem 1 aded	Altûn fîncân zarfı		Çargül fîncân 1 aded
				Ûd 1 1 1 1 Toplam 4	Dirhem 18 18 11 5 52	

Tablo 20: (Devamı)

Frengî şişe bıçak kabzası 3 aded	Yedi hurde yâkutlu yeşim kabzalı mînekârî altun donanmâli Kılıç 1 aded	Tepesi bir lâl etrâfı altı üd hurde elmâslı kehrîbâ kabzalı altun pâla 1 aded	Altun donanmâli kılıç maa kemer 1 aded	Sîmli pâla Aded 1 şîr mâhı kabzalı 1 sîm kaplama kabzalı Toplam 2	Tellî çitârî 3 aded
Kemberbend şâl 5 aded	Destâr Aded 10 5 cevzî Toplam 15	Sâde düz Halep keremsûdî 9 aded	Telli ve sâde çiçekli elvân Halep keremsûdî 26 aded	Beldâr Aded 1 1 telli Toplam 2	(...) Aded 1 1 keremsûd Toplam 2

²⁵¹ BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 1/b.

Tablo 20: (Devamı)

Çârşâl Aded 10 4 müsta'mel Toplam 14	Buhûr şâlî 1 aded	Lâhûrî şâl 3 aded	Elvân Halep kutnisi 5 aded	Halep dârâyîsi 9 top	Muhtar hânî keremsûd Aded 1 1 gezi Toplam 2
Halep atlası 116 zirâ	Taraklı atlas 80 zirâ	Telli pâpûr pârça 2 akçe	Mâi kemhâ 1 top	Hâre pârça 2 aded 18,5 zirâ	Çiçekli cânfes pârça 3 aded
Halep pûşîsi 5 aded	Alaca kadife Zirâ 9,5 11 düz Toplam 20,5	Dülbend 3 top	Beyâz bez 4 top	Silâh abâsı Aded 1 2 müsta'mel Toplam 3	Köhne banâlukâ sof seccâdesi 4 aded
Acem tomârî zâr perdesi 1 aded	Müsta'mel telli yasdik 4 aded	Gâyet atîk sâkızı yasdik 8 çift	Köhne sâkızı mak'ad 3 aded	Mardinkârî kapu perdesi 1 aded	Bursa kadifesi yasdık Çift 5 12 Toplam 17
Def'a müsta'mel yasdik 5 aded	Müsta'mel frengî dîbâ sagîr minder yüzü 2 aded	Müsta'mel yemenî mak'ad 4 aded	Müsta'mel çukâ mak'ad 12 aded	Atlâs üzere sâde pesend işleme yapılmış kapu perdesi 1 aded	Kılâbdân işleme mor çukâ kapu perdesi 1 aded
Banâlukakârî orta 3 aded	Banâlukârî mak'ad 2 aded	Hamakârî makrame 13 aded	Müsta'mel suznî mak'ad Aded 3 2 köşe Toplam 5	Banâlukakârî bir mihrâblı seccâde Aded 1 2 yapılmış Toplam 3	Şâl üzere suznî işleme seccâde 4 aded
Sâde suznî seccâde 1 aded	Kılâbdân işleme mor çukâ seccâde 1 aded	Kılâbdân işleme mor çukâ ocak yaşmağı 1 aded	Beyâz yaşmak 11 aded	Acemânî yeşil atlas sadr yasdığı 1 aded	Üstüfe pârça 2 aded 7 zirâ
Sâkızı seccâde 1 aded	Mardinkârî yapılmış seccâde 1 aded	Telli hatâyî 36 zirâ	Sâkızı abdest fotası 4 aded	Frengî şerid bir mikdâr -	Gömlük 28 aded
Don 42 aded	Gömlük bez 3 parça	İşleme yağlık yemenî 111 aded	İşleme uçgur 61 aded	İşleme destâr örtüsü Aded 4 bürüncek üzere 2 dülbend üzere Toplam 5	Sâkızı sâ'at kîsesi Aded 1 1 zarf bıçâğı kîsesi 1 mühür kîsesi Toplam 3
İşleme kahve makramesi 3 aded	İşleme havlı abdest makramesi 30 aded	Bez üzere işleme yüz yasdığı 1 aded	Beyâz bez üzere işleme berber peşgiri 1 aded	Londura çukâ 27,5 zirâ	Âl sâye çukâ 8 zirâ
Elvân çukâ 120 zirâ	Sammurdâne 60 aded	Müsta'mel serâser hil'at 10 aded	Meneviş çukâye kaplu sammûr erkân 1 aded	Mâi çukâye kaplu sammûr erkân 1 aded	Çemenî çukâye kaplı sammûr erkân 1 aded
Mâi çukâye kaplu sammûr kontoş 1 aded	Çemenî çukâye kaplu sammûr kontoş 1 aded	Ankazî çukâye kaplu sammûr kontoş 1 aded	Yeşil çukâye kaplu sammûr kontoş 1 aded	Göz kanevize kaplu beyâz tilki boğâzı müsta'mel hurdâi 1 aded	Zeytûnî çukâ kerrâkeye kaplu karsak nâfesi kürk 1 aded
Meneviş çukâ kırmızı tilki nâfesi kontoş kürk 1 aded	Meneviş çukâye kaplu kırmızı tilki boğâzı kontoş 1 aded	Leylâkî çukâye kaplu beyâz tilki boğâzı müsta'mel kontoş 1 aded	Zümürüdi çukâye kaplu kırmızı tilki boğâzı köhne kontoş 1 aded	Zümürüdi çukâye kaplu çilkafa kontoş kürk 1 aded	Fıstıkî çukâye kaplu çilkafa kontoş 1 aded
Mâi çukâ kaplu çilkafa kontoş 1 aded	Fıstıkî çukâye kaplu edna sammûr paçâsı kontoş 1 aded	Zümürüdi çukâye kaplu Anadolu nâfesi 1 aded	Mâi şâlî çukâ kaplu sammûr paçâsı serhâddî 1 aded	Fıstıkî şâlî sofa kaplu sammûr serhâddî 1 aded	Âl keremsûde kaplu köhne vaşak beden 1 aded

Tablo 20: (Devamı)

Turuncu şâle kaplu gayet köhne vaşak abdest 1 aded	Beyâz keremsûde kaplu sammûr nâfesi beden 1 aded	Gülşenî şâle kaplu sammûr nâfesi abdest 1 aded	Göz keremsûde kaplu müsta'mel karsak nâfesi beden kürk 1 aded	Mâi keremsûde kaplu beyâz tilki beden 1 aded	Göz keremsûde kaplu müsta'mel karsak nâfesi abdest 2 aded
Şâle kaplu müsta'mel karsak nâfesi abdest 1 aded	Beyâz tilki boğâzı 1 nahte 1 (...)	Su sammûrî (...) 1 aded	Söküntü sammûr zenne kürki parçası 1 aded		
İncü işleme kîseli bağa sakâl tarağı 1 aded	Sırma işleme kîseli som sakâl tarağı 1 aded	Kehribâ hançer kabzası Aded 2 2 bıçak Toplam 4	Fağfûrî fincân 16 aded	Sîm fincân zarfı 26 aded	Sîm kahve askısı 1 aded
Sîm kahve tepsisi 4 aded	Sîm ma'cûn hokkası 2 aded	Sîm sagîr tabak 20 aded	Sîm Beçkârî sagîr tas maa kapak 2 aded	Sîm tatlı kaşığı 2 aded	Beçkârî sîm çây ibriği 1 aded
Sîm matara ibrik 1 aded	Sîm leğen 4 aded	Sîm el ibriği 4 aded	Sîm kahve süzgüsü 3 aded	Sîm su tası 1 aded	Sîm buhûrdân Aded 2 2 çiftkârî Toplam 4
Sîm gülebdân Aded	Sîm sancâk alemleri	Mütellâ sancâk 5 aded		Sîm tuğ tüğü Aded 3	Sîm kaplama çekmece devâtı
2 2 çiftkârî Toplam 4	1 aded		Sîm hokkalı ruganî çekmece devâtı 1 aded	3 bayrak tüğü 1 mızrâk tüğü Toplam 7	1 aded
Sîm kebirce şamdân Aded 2 2 vasat 2 sagîr Toplam 6	Sîm mum matarası 2 aded	Sîm kahve ibriği Aded 4 1 Yanyakârî Toplam 5	Sîm nemekdân 2 aded	Sîm sagîr iskemle 1 aded	Sîm kabaralı mum sofrası 6 aded
Sîm kaplama piştov kubur 10 çift	Sîm kabaralı piştov kubur 2 çift	Piştov 12 çift	Taşlıca yafte incülü tırkeş maa okluk 1 aded	Sîm kabaralı tırkeş Aded 21 1 suznî Toplam 22	Sarrâckârî ok kuburu 1 aded
Sîm kabaralı kesme Aded 13 4 haşe	Kemân 16 aded	Sırmalı pesend işleme kesme 11 aded	Suznî işleme kesme 1 aded	Şâmkârî yapılmış kesme Aded 6 1 bağdâdî Toplam 7	Gâyet köhne Şâmkârî kesme 1 aded
Sarrâckârî pala sakâ 6 aded Vezne 2 aded	Som (...) 6 aded	Som dizgin 3 aded	Sîm kemer raht Aded 20 2 haydarî 1 hilâlî Toplam 23	Sîm çâbgun rahtı 4 aded	Sîm rikâb Çift 7 1 çapgun Toplam 8
Sîm reşme Aded 14 2 yılan Toplam 16	Sîmli topuz 10 aded	Sîmli ât gaddâresi 10 aded	Sîm kaplama eğer Aded 4 1 kabaralı Toplam 5	Acem tomârî taam sofrası 1 aded	Yemek makramesi 14 aded
Havlî peşkîr Aded 1 3 Mardîn	Havlî makrame 21 aded	Som yemek kaşığı 9 aded	Sedef kaşık Aded 6 yemek 1 hoşâp Toplam 7	Bağa taam kaşığı 43 aded	Kemik kaşık Aded 10 hoşâp 10 taam Toplam 20
Yenidünya taam kaşığı 50 aded	Yaldızlı nühâs fener 2 aded	Yaldızlı nühâs leğen maa ibrik 2 aded	Sâz sineklik Aded 12 1 kıl Toplam 13	(...) yelpâze 1 aded	Kalkan (...) 5 aded

Tablo 20: (Devamı)

Kaplân postu 3 aded	Zahme 3 çift	Münakkaş ruganî fil kulâğı kalkân Aded 2 1 (...) Toplam 3	Kırmızı fes 5 aded	Mataracı tüfengî 4 aded	Filinta 4 aded
Sâde tüfenk 92 aded	Sırma kerrâke harcı takım 2 aded	Havlı hammam gömleği 4 aded	Peştemâl 7 aded	Havlı reşme 4 aded	Havlı silecek 4 aded
Fağfurî çay İbriği 1 aded	Sagîr vasat fağfurî tabak 50 aded	Sagîr vasat fağfurî kâse 15 aded	Bağdâdî kilim 9 aded	Türkmânî Kilim 30 aded	Uşâkî kilim 2 aded
Sagîr Acem kîçesi 1 aded		Selânik kîçesi 1 aded		Sîmli etbâ'ı kılıcı 2 aded	

Sayda Vâlisi Pîr Mustafa Paşa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 21: Sayda Vâlisi Pîr Mustafa Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²⁵²

Mushaf-ı Şerîf Bâ- Hât-ı Yahya Efendi 1 cild	Mushaf-ı Şerîf Bâ-Hât-ı Acem 1 cild	Sancak Mushaf-ı Şerîf 2 cild	Tefsîr-i Ebu's- Suûd 1 cild	Tefsîr-i Hüseyin Vâiz 1 cild	Tefsîr-i şerîf-i Nasihüddin Bağdâdî 1 cild
Fetevâ-yı Kadîhân 1 cild	Fetevâ-yı Ali Efendi 1 cild	Fetevâ-yı Ataullah Efendi 1 cild	Fetevâ-yı Behçet-i Abdullah Efendi 1 cild	Şifâ-yı Şerîfli Kadı İyas Efendi 1 cild	Mişkât-ı Mesâbih 1 cild
Şerh-i Meşârik-ı Şerîf 1 cild	Keşf-i Meşârik 1 cild	Şerh-i Delâil 1 cild	Hısn-ı Hasîyn 1 cild	Edelletü'l- Hayrât 1 cild	Hilye-i Hakânî 1 cild
Türkî Hilye-i Şerîf 1 cild	Tertib-i Kur'an 1 cild	Kitâbu'l-i- İtikât fî Ulûmu'l- Kur'an 1 cild	Tarikat-ı Muhammediyye 1 cild	İbrahim Halebî 1 cild	Dürer ve Gurer 2 cild
Sadru's-Şerîâ 2 cild	Şerh-i Şerî'âtü'l- İslâm 1 cild	İslâh-ı İzâh 1 cild	Lugat-ı Kâmûs 1 cild	Sıhâh-ı Cevherî 1 cild	Basma Lugat-ı Vankulu 2 cild
Kudurî 1 cild	Ferheng-i Şu'urî 1 cild	Lugat-ı Fârisî 1 cild	Lugat-ı Ebû (...) 1 cild	Târih-i Mirhând 2 cild	Târih-i Hoca 2 cild
Târih-i Âli Osmân 1 cild	Bâsma Târih-i Râşid Efendi 1 cild	Bâsma Târih-i Hind 1 cild	Bâsma Târih-i Mısır-ı Kadîm 1 cild	Târih-i Selânik 1 cild	Gazavât-ı Sultân Bâyezîd Hân 1 cild
Bâsma Timûrnâme 1 cild	Hümâyûnnâme 3 cild	Tercüme-i Şakâyık 1 cild	Şakâyık 1 cild	Zeyl-i Şakâyık-ı Atâyî 1 cild	Basma Tuhfetü'l- Kibâr 1 cild
Saâdetnâme 1 cild	Tuhfetü'l- Haremeyn Nâbî Efendi 1 cild	Hayriyye-i Nâbî 1 cild	Cevâhiru'l- Ahhâr 1 cild	Siyer-i Şerîf Veysî 1 cild	Zeyl-i Siyer-i Nâbî 1 cild
Risâle-i Nusriyye 1 cild	Mesnevî-i Şerîf 1 cild	Kasîde-i Bürde 1 cild	Şerh-i Kasîde-i Bürde 1 cild	Kasîde-i Bürde 1 cild	Şerh-i Mutavvel 1 cild

²⁵² BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 1/b.

Tablo 21: (Devamı)

Hüseyin Halebî Ale'l- Mutavvel 1 cild	Âhî Halebî 1 cild	Şerh-i Tehzîb 1 cild	Hâşiye-i Halîl Efendi 1 cild	Molla Câmi' 1 cild	Ta'limü'l- Müteallim 1 cild
Şecere-i Nu'mâniyye 1 cild	Tıbb-ı Sâlih Efendi 1 cild	Ahlâk-ı Ahmedî 1 cild	Makâmât-ı Harîrî 1 cild	Şerh-i Makâmât-ı (...) 1 cild	Risâle-i Muaddel 1 cild
Risâle-i fi't- Tıb 1 cild	İhtiyârât Yarlıgı 1 cild	Dîvân-ı Hâfız 1 cild	Dîvân-ı Sâib 1 cild	Dîvân-ı Örfi 1 cild	Dîvân-ı Hâkânî 1 cild
Dîvân-ı Enverî 1 cild	Bâsma Târih-i Nâimâ 1 cild	Dîvân-ı Muhteşem 1 cild	Dîvân-ı Şâhî 1 cild	Dîvân-ı Riyâzî 1 cild	Dîvân-ı Vahşî 1 cild
Dîvân-ı Nâbî 1 cild			Dîvân-ı Bâkî 1 cild		
Dîvân-ı Sâbit 1 cild	Mecmû'a 4 cild	Bostân Fârisî 1 cild	Dîvân-ı Nevâyî 1 cild	Hamse-i Nizâmî 2 cild	Musavver Hamse-i Atâyî 1 cild
Silsiletü'z- Zeheb 1 cild	Hülâsa-i Hamse-i Nizâmî 1 cild	Şebîstân-ı Cenâbî 1 cild	Hüsrev- Nâme 1 cild	Harîta 1 aded	Sagîr üç elmâslı zihgir 1 aded

İncelenen defterlerde muhallefâta konu olan eyalet valilerinden üçüncüsü vefat eden Trablusşâm Vâlisi İsmail Paşa'dır. Trablusşâm Vâlisi İsmail Paşa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının iki parça halinde H.1166 Rebiülahir (M. Şubat/Mart 1753) ve H.1166 Cemaziyelevvel (M. Mart/Nisan 1753) tarihlerinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan Trablusşâm Vâlisi İsmail Paşa'nın tespit edilen muhallefâtı arasında; yastık, tesbih, hançer, kürk, bohça, tencere, kavanoz, ibrik, kahve süzgülü gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 22: Trablusşâm Vâlisi İsmail Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ²⁵³

Sırma işleme siyâh kadîfe yasdık 20 aded		Şeridli siyâh kadîfe yasdık 8 aded		Telli kadîfe yasdık 14 aded	
Sırmalı beyâz kadîfe mak'ad 3		Beyâz çukâ şeridli mak'ad 3 2 köşe		Acem tomârı telli orta 1 aded	
Pad-zehr 10 aded	Zümerrüdlüce 1 aded	Yüz elli dokuz elmâs on dokuz lâl dört yâkut ile müzeyyen altun bıçak maa altun köstek 1 aded	Tepesi bir zümerrüd yirmi iki kırmızı yâkut bir gök yâkut vesâir elmâsla murassa' altun ma'cün hokkası maa kâşık 1 aded	Yeşim kabzalı elmâslı üç kırmızı yâkutlu altun hançer 1 aded	Çıplâk sârı topaç 1 aded

²⁵³ BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b-2/a.

Tablo 22: (Devamı)

On iki elmâslı altun zarf 1 aded 15 dirhem	Def'a on iki elmâslı altun zarf 1 aded 15 dirhem	Tâşlıca altun zarf 1 aded 12 dirhem	Sâde altun zarf 2 aded 15 dirhem	Basma altun sâ'at maa köstek 1 aded	Sâde altun sâ'at maa köstek 1 aded
Üncü dâne 51 aded	Anber şemâme 1 aded 15 dirhem	Altun harchı on beş incü nişâneli yüsri tesbîh 1 aded	Altun harchı yüsri tesbîh 1 aded	Lâciverd pârça 1 aded	Sîm bel devâtı 1 aded
Sîm topuzluk 1 aded	Sîm donanmâlı kılıç 2 aded berâ-yı kemerlidir	Çift işi altun düğme 18 aded 36 dirhem	Sîm donanmâlı pâla 2 aded	Sîm yapılmış tırkeş 1 aded	Mercânlı sîm kemer raht maa reşme ve gaddâre ve topûz tākım 1 aded
Sîm çâpgûn rahtı 2 aded	Sîm kemer ve haydarî raht maa bâşlık 11 aded	Sîm reşme ve yılan 9 aded	Sîm ât hamâili 1 aded	Sîm topûz 8 aded	Pulât topûz 1 aded
Sîm kaplama topuzluk 1 aded	Sîm donanmâlı ât gaddâresi 6 aded	Sîm kalkân 9 aded	Sîm rikâb 2 çift	Sîm çâpgûn rikâbı 1 çift	Sîm haşet ve teber 7 aded
Sîm	Sîm	Sîm	Sîm	Sîm	Sîm
Sîm kabarıklı kesme 8 aded	Sîm kabarıklı haşe 2 aded	Sîm şâtır kuşâğı maa hançer 7 aded	Sîm kemerli şâtır ve mataracı gaddâresi 11 aded	İşleme müstâ'mel kesme 6 aded	İşleme haşe 1 aded
Serâser kaplı sammûr kürk 1 aded	Şâli sofâ kaplı sammûr serhaddî 1 aded	Çukâyeye kaplı sammûr şemseli beden kürk 1 aded	Şâli sofâ kaplı sammûr erkân beden kürk 1 aded	Şâli sofâ kaplı sammûr erkân kürk 1 aded	Âl çukâyeye kaplı vaşak nâfesi şemseli kürk 1 aded
Siyâh tilki	Sammûrdâne	Mor çukâyeye kaplı vaşak nâfesi şemseli	Düz şâl	Çiçekli şâl	Düz kadîfe
dâne 3 aded	1 aded	kürk 1 aded	donluk 1 aded	kuşâk 1 aded	12 zirâ
Telli üstüfe pârça 1 aded	Basma boğça 3 aded	Kalemkâr yorgân yüzü 3 aded	Arûsekli boğum dürbin 1 aded	Sîm çelenk 11 aded 480 dirhem	Sîm çây sandukası 1 aded 1100 dirhem
Sîm şâtır düğmesi 180 aded 370 dirhem	Sîm müdevver kutu 1 aded	Sîm sagîr şamdân 2 aded 190 dirhem	Sîm kadâyıf tepsisi 1 aded 288 dirhem	Sîm hoşâb tepsisi 3 aded 2180 dirhem	Sîm tuğ ve bayrâk topı 9 aded 1200 dirhem

Tablo 22: (Devamı)

Sîm matara ibrik 2 aded 580 dirhem	Sîm tulumbalı ibrik 1 aded 390 dirhem	Sîm tulumbalı 1 aded 560 dirhem	Sîm buhûrdân maa gülebdân 4 aded 1250 dirhem	Sîm kahve ibriği 4 aded 370 dirhem	Sîm kahve askı 1 aded 688 dirhem	Sîm fincân topı 21 aded 172 dirhem
Sîm kahve süzgisi 1 aded 8 dirhem	Sîm şeker kutusu maa kâşık 1 aded 35 dirhem	Sîm tabak 1 aded 25 dirhem	Sîm tencere maa kapâk 1 aded 390 dirhem	Sîm kâşık 1 aded 57 dirhem	Sîm kavânos 4 aded 300 dirhem	
Sîm nemekdân 3 aded 215 dirhem	Sîm lengeri 4 aded 590 dirhem	Sîm şamdân maa sofra 2 aded 415 dirhem	Sîm çâvuş kuşâğı 5 aded 741 dirhem	Sîm tabak 8 aded 350 dirhem	Sîm tas maa kapâk ve tabak 1 aded 90 dirhem	
Sîm leğen maa ibrik 1 aded 570 dirhem	Sîm iftâriyye tâkımı 71 aded 2190 dirhem	Sîm buhûr tablası 6 aded	Sîm meşe 1 aded 75 dirhem	Sîm su tas ı 1 aded 60 dirhem	Sîm kulplu hokka 1 aded 65 dirhem	
Sîm kahve tepsisi 1 aded 360 dirhem						

Trablusşâm Vâlisi İsmail Pâşâ'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 23: Trablusşâm Vâlisi İsmail Pâşâ'nın Muhallefâtındaki Kitapları²⁵⁴

Kütüb ve Resâil 290 cild	Kebîr kıt'a Mushaf-ı Şerîf 1 cild	Delâil-i Şerîf 1 cild
Mushaf-ı Şerîf 1 cild	Tezkire-i Dâvud 1 cild	Gâyetü'l- Beyân 1 cild
		Sîm sancâk alemleri maa Mushaf-ı Şerîf 2 aded

İncelenen defterlerde muhalefâta konu olan eyalet valilerinden dördüncüsü Halep vâlisi iken vefat eden sadr-ı esbak El-hâc Ahmed Paşa'dır. Ahmed Paşa'ya ait muhalefât kaydı muhalefât kaydı incelendiğinde, muhalefât kaydının H.1166 Şaban (M. Haziran/Temmuz 1753) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhalefât kaydı yapılan El-Hâc Ahmed Paşa'nın tespit edilen muhalefâtı arasında; hançer, saat, pad-zehr, gözlük, dürbün, kılıç, bel devâtı, leğen, ibrik, mum sofrası, at gaddâresi, keremsûd, bez, gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

²⁵⁴ BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 1/b.

Tablo 24: El-Hâc Ahmed Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ²⁵⁵

Tepesi bir zümürd kuyruğu bir lâl kını ve kabzası üzere elli sekiz elmâs ve yetmiş dört kırmızı yâkut ve lâl ile müzeyyen elvân minâlî altun hançer 1 aded kösteğinde iki emrudî zümürd âvizesi vardır		Tepesi bir zümürd kuyruğu bir kırmızı yâkut kını ve kabzası yetmiş seliz elmâsla müzeyyen beyâz mînâ üzere elvân minekârî altun hançer 1 aded kösteğinde iki lâl âvizesi vardır		Tepesi ve kuyruğunda bir lâl kını ve kabzası üzere yüz yirmi dört elmâs ve kabzasında on beş lâl ve kını üzere iki kırmızı yâkut ile müzeyyen altun bıçak 1 aded		Yeşim kabzalı tepesi ve kuyruğunda birer gök yâkut kını üzere kırk yedi elmâs ve on bir kırmızı yâkut ile müzeyyen altun bıçak 1 aded		Yirmi yedi elmâs ve kapâğı vasatında bir kırmızı yâkut ile müzeyyen şişe üd kutusu 1 aded	
Mutalsem kebîr altun 97 aded	Sagîr bâdâmî altun 147 aded 120 akçeden	Altun sâ'at 3 aded		Altun basma sâ'at 1 aded		Sîm sâ'at 2 aded		Sîm zarf derûnunda pad- zehr 1 aded	
Anber 162 dirhem	Üd 156 dirhem	Pad-zehr 3 aded		Sagîr incü 5 aded		Ceneviz altunî 2 aded		Nâka tesbîh 3 aded	
Kalembek tesbîh 3 aded	Sagîr üstüclü dürbin 2 aded	Sandâl sakâl tarâğı 2 aded		Gözlük 9 aded		Sagîr dürbin 3 aded		Balgamî kabzalı yâkut ve zümürd ile müzeyyen altun kemer bendli altun donanmâlî kılıç 1 aded	
Def'a balgamî kabzalı yâkut ve zümürd ile müzeyyen altun kemer bendli altun donanmâlî kılıç 1 aded	Eğriboz yeşim kabzalı yâkut ve zümürd ile müzeyyen altun kemer bendli altun donanmâlî kılıç 1 aded	Sîm donanmâlî ve sîm bendli kılıç 4 aded		Def'a sîm donanmâlî kılıç 6 aded		Sîm donanmâlî yatâğân bıçağı 2 aded		Sagîr taşlıca altun fîncân zarfı 3 aded 46 dirhem	
Sâde altun fîncân zarfı 9 aded 155 dirhem	Fağfûrî fîncân 11 aded	Altun hokka maa kâşık 2 aded 136 dirhem		Sîm fîncân zarfı 34 aded 305 dirhem		Sîm kahve Askısı 1 aded 615 dirhem		Sîm kahve ibriği 1 aded 80 dirhem	
Def'a sîm kahve ibriği 1 aded 105 dirhem	Sîm kahve süzgisi 1 aded 9 dirhem	Sîm nemikdân 1 aded 65 dirhem		Sîm kahve tepsisi 1 aded 230 dirhem		Altun sâ'at 2 aded		Altun kabarıltırkeş 1 aded	
Sîm kabarıltırkeş 1 aded	Sîmli palaska maa vezne 1 aded	Sîm bel devâtı 1 aded		Sîm rikâb 11 çift		Sîm kaplama rikâb 8 çift		Sîm kalkân 9 aded	
Sîm şâtr kuşağı maa hançer 8 aded	Sîm şâtr ve mataracı gaddâresi 12 aded	Sîmli şâtr haşet 8 aded		Sîm şamdân 1 aded 580 dirhem		Def'a sîm şamdân 1 aded 590 dirhem		Sîm şamdân 1 aded 119 dirhem	
Sîm mataca ibrik		Sîm leğen		Sîm ibrik		Sîm sagîr hokka 1 aded 120 dirhem	Sîm çiftkârî buhûrdân maa gülebdân 2 aded	Sîm buhûrdân	
Aded 1 1 1 1 1 1 1 Topla m 7	Dirhe m 285 370 274 300 250 275 305	Aded 1 1 1 1 1 Topla m 5	Dirhe m 595 400 285 380 350	Aded 1 1 1 1 1 Topla m 5	Dirhe m 610 300 310 280 325			Aded 1 1 1 Topla m 3	Dirhe m 340 350 170
Sîm gülebdân		Sîm çavuş kuşağı 1 aded 435 dirhem		Sîm şeker kutusu 1 aded 20 dirhem		Sîm sagîr kâşık 2 aded	Sîm sagîr hokka 1 aded 15 dirhem	Sîm sagîr şerbet tas maa tabak 18 aded 520 aded	
Aded 1 1 1 Topla m 3	Dirhe m 160 60 60 50								

²⁵⁵ BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 2/a.

Tablo 24: (Devamı)

Sîm sagîr tabâk 1 aded 40 dirhem	Sîm kabaraîlî mum sofrası 2 aded	Sîm şâtır düğmesi 390 dirhem	Sîm tepsi	Sîmli çâvuş çevgânı 5 aded	Sîmli çâvuş çelengi 500 dirhem	Zırh 1 aded
			Aded 1 1 1 Toplam 3	Dirhem 3020 1015 1020		
Kolçak 2 aded	Tas ser-penâh 1 aded	Şeşhâne tüfenk 24 aded	Kavâl tüfenk 30 aded	Sîm kuburlu piştov 8 çift	Sîm kemer raht maa başlık 32 aded	
Sîm haydarî raht maa başlık 5 aded	Sîm reşme ve yılan 27 aded	Sîmli tabus 27 aded	Sîmli ât gaddâres i 24 aded	Elvân kadife ve çukâ üzere sîm kabaraîlî kesme 14 aded	Elvân çukâ üzere sîm kabaraîlî haşe 5 aded	
Elvân kadife ve çukâ kaneviz ve dîbâ üzere pesend sırma işleme müsta'mel 16 aded	Âl çukâ siyâh tilki kontoş 1 aded	Sârî çukâ siyâh tilki kontoş 1 aded	Fıstıkî çukâ sammûr erkân 1 aded	Yeşil çukâ sammûr kontoş 1 aded	Sârî şâlî çukâ kaplı sammûr köhne beden 1 aded	
Mâi şâlî sofâ kaplı sammûr köhne beden 1 aded	Sincâb Nahte yarım	Sammûrdâne 9 aded	Elvân kenefî şâl 19 aded	Elvân düz şâl 5 aded	Elvân alaca çitârî 32 aded	
Suznî alaca 50 aded	Mütêarif destâr 85 aded	Beyâz bez 15 aded	Çeşm-i bûlbûl alaca 8 aded	Rızâyî şâl kuşâk 4 aded		
Elvân alaca kutnî 15 aded	Elvân düz kutnî 12 aded	Elvân gezi keremsûd 7 aded	Alâca sâde muhtarhâm keremsûd 14 aded	Yeşimî alaca 2 aded	Elvân telli zerî 30 aded	
Elvân beldâr 5 aded	Telli çiçekli ve sâde keremsûd 37 aded	Elvân keremsûd ve şîrbâb 12 aded	Halep tellisi 16 aded	Halepkârî entârîlik çiçekli keremsûd maa beldâr 55 aded	Halebî çiçekli keremsûd 13 aded	
Alâca çiçekli keremsûd 13 aded	Alâca Acemânî kutnî 3 aded	Yemenî yorgân yüzü 3 aded	Telli Acem zerifî Donluk 1	Elvân atlas 237 dirhem	Frengî dîbâ Donluk 1	
Elvân sâye çukâ 9 donluk 67 dirhem	Elvân kadife 3 donluk	Elvân çukâ 524 dirhem	Halebî alâca kutnî 12 aded	Elvân telli hatâyî 304 dirhem	Beyâz dîbâ Donluk 3	
Beyâz üstüfe Donluk 1	Elvân dîbâ 14 dirhem	Beyâz bez üzere pesend işleme pârça 1 aded	Elvân mevcî sof Donluk 34	Şâlî çakşîrlîk sof 3 aded	Kırmızı bez Top 35	
Kabâ basma 2 top	Elvân Şâm keremsûdî 8 aded	Elvân kaneviz Donluk 12	Çiçekli Halep keremsûdî 8 aded	Halebî alâca sâde kutnî 21 aded	Halebî atlas 30 zirâ	
Örenşâhî Top 2	Sırma 460 dirhem	Beyâz suznî seccâde 1 aded	Beyâz çukâ işleme seccâde 1 aded	Kaneviz üzere sırma işleme seccâde 1 aded	Sırma işleme Mekke-i Mükerreminin miftâh kîsesi 1 aded	
Sîm endîşe 1 aded 880 dirhem						

Halep vâlisi iken vefat eden sadr-ı esbak El-hâc Ahmed Paşa kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 25: El-Hâc Ahmed Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitapları²⁵⁶

Altun pâzu bendli Mushaf-1 Şerîf 1 cild	Bâ-hât-1 Eyyübî Mushaf- 1 Şerîf 1 cild	Bâ-hât-1 Mustafa Dede Mushaf-1 Şerîf 1 cild	Muhaşşî Mushaf-1 Şerîf cüzleri 7 aded
Sancâk Mushaf-1 Şerîf 4 aded	En'âm-1 şerîf 2 cild	Kütüb ve Resâil 1 cild	

İncelenen defterlerde muhallefâta konu olan eyalet valilerinden beşincisi Halep vâlisi iken vefat eden Abdurrahman Paşa'dır. Abdurrahman Paşa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1166 Şaban (M. Haziran/Temmuz 1753) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan Abdurrahman Paşa'nın tespit edilen muhallefâtı arasında; hançer, saat, pad-zehr, gözlük, dürbün, kılıç, bel devâtı, leğen, ibrik, mum sofrası, at gaddâresi, keremsûd, bez, gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 26: Abdurrahman Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ve Kitapları²⁵⁷

Sancâk Mushaf-1 Şerîf 2 cild	Sîm Mushaf gılâfı 1 aded	Delâil-i Şerîf maa Ale'l-Kârî ve resîm kabaralı 1 kesme	Kütüb ve Resâil 58 aded	Altun sâ'at 1 aded	Sagîr sârî yâkut hâtem 1 aded
İncü nişâneli yüsri tesbîh 1 aded	Eyâlet mührü 1 aded	Sîm hâtem 1 aded	Ednâ lâllî sîm anberdâne 1 aded	Tepeleri bîrer zümürüddî altun hançer maa bıçak 1 aded	Altun kılıç maa altun kemerbend 1 aded
Sîm donanmâlî tesbîh 4 aded	Sîmli lezgî veznesi 5 aded	Ûd 200 dirhem	Sîm ince kemer raht maa başlık 9 aded	Sîm çâpgûn rahtı 1 aded	Sîm reşme 9 aded
Sîm donanmâlî ât gaddâresi 8 aded	Sîmli tabus 6 aded	Sîmli balta 2 aded	Sîmli ât hamâilî 4 aded	Sîm rikâb 8 çift	Sîm çâpgûn rikâbı 1 çift
Gergerdan boynuzu topus 1 aded	Sîm kabaralı haşe 6 aded	Sîm kabaralı kesme 1 aded	Sâde kadîfe haşelik 3 aded	Keremsûde kaplu müsta'mel kâkum beden 2 aded	Keremsûde kaplu kâkum cübbe 1 aded
Sofâ kaplu kâkum serhâddi 1 aded	Keremsûde kaplu kârsak beden 1 aded	Cedîd kâkum tulum 3 aded	Çukâye kaplu tilki nâfesi 1 kontoş	Sîm çâvuş kuşâğı 9 aded	Sîm çâvuş çevgânî Aded 9 1 asâ

²⁵⁶ BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 2/a.²⁵⁷ BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 2/b.

Tablo 26: (Devamı)

Sîm şâtır düğmesi takım 3 aded		Yânyakârî su tas 1 2 aded	Sîm kahve ibriği 1 aded 50 dirhem		Sîm kahve askısı 1 aded 370 dirhem	Sîm nârgile 1 aded 185 dirhem	Sîm buhûrdân	
							Aded 1 1 Toplam 2	Dirhe m 140 120
Sîm gülebdân		Sîm nârgile tepesi 2 aded	Sîm şamdân		Sîm nemikdân 1 aded 30 dirhem	Sîm taâm iskemlesi 1 aded	Sîm mum mikrası 1 aded 45 dirhem	
Aded 1 1 Toplam 2	Dirhem 80 80		Aded 1 1 1 Toplam 3	Dirhem 655 650 130				
Sîm maşraba 1 aded 65 dirhem		Sîm eğer kâşi 1 aded	Sîm bel devâtı 3 aded		Sîm tas kapâğı 1 aded 45 dirhem	Sîm kabaralı mum sofrası 2 aded	Sîm kabaralı buhûr sofrası 3 aded	
Sîm hoşâb iskemle 1 aded		Sîm fincân zarfı 12 aded 105 dirhem	Altun fincân zarfı 1 aded		Sîm kahve süzgisi 1 aded 4 dirhem	Sîmli ât gaddâresi 3 aded	Sîm kabaralı piştov kuburu 4 çift	
Sîm kabaralı piştov kuburu maa piştov 2 çift		Kaplân postu 3 aded	Çifte timurlu filinta 1 aded		Elvân kadîfe donluk 2 aded	Sâye çukâ 10 zirâ	Elvân çukâ 10 donluk	
Kemberbend şâl kuşâk 2 aded		Mütearîf destâr 14 aded	Elvân çitârî 5 aded		Çiçekli keremsûd 2 aded	Elvân gezi keremsûd 10 aded	Beyâz bez top 5 aded	
Kenefî şâl 2 aded		Lâhûrî şâl 4 aded	Muhtarhânı keremsûd 1 aded		Halebî beldâr 3 aded	Halebî çiçekli keremsûd 11 aded	Halepkârî kutnî 3 aded	
Sakâl tarâğı maa incüli 1 kîse		Vaşak postu 11 aded	İşleme suznî seccâde 3 aded		Şâl üzere suznî berber peşkîri maa makrame 1 aded	Sîm kabaralı en'âm kîsesi 1 aded	Sırmalı raht şeridli 2 aded	
Sırma kerrâke harcı 2 aded		Yazılı zırh gömleği 1 aded	Hançer ve bıçak kösteği 2 aded		Sırma tesbîh harcı 7 aded	Sîm sancâk alemi 1 aded	Sîmli eger 1 aded	
Dürbin 10 aded								

İncelenen defterlerde muhallelâta konu olan eyalet valilerinden altıncısı eski Cidde Vâlîsi Osman Paşa'dır. Osman Paşa'ya ait muhallelât kaydı incelendiğinde, muhallelât kaydının H.1165 Rebiülahir (M. Şubat/Mart 1752) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallelât kaydı yapılan Osman Paşa'nın tespit edilen muhallelâtı oldukça azdır.

Tablo 27: Osman Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ²⁵⁸

Destâr 26 aded	Elvân gezi keremsûd 6 aded	Alaca kutnî 5 aded	Sâde çiçekli putedâr 4 aded	Telli putedâr 2 aded		Beyâz zerî 3 aded
Elvân çitârî 8 aded	Telli çiçekli keremsûd 6 aded	Telli beldâr 1 aded	Elvân buhûrî şâl 3 aded	Beyaz kemerben d şâl kuşâk aded 1 çâr	Beyâz bez rizâyî kuşâk 1 aded	Elvân düz şâl donluk 4 aded
Anber kâse 1 aded	Mârî pad-zehr 69 aded	Elvân mehterhânî keremsûd 5 aded	Rizâyî şâl boğçâ 1 aded	Siyâh sağı kınılı sîm donanmâlî kılıç 1 aded		Tepesi bir yâkutlu çerkesî altunlu abanos hançer maa bıçak 1 aded
Anber maa tıra(?) 305 dirhem	Ûd maa tıra(?) 800 dirhem	Sagîr altun sürmedân 1 aded	İncü 10 dirhem	Yemenî eyâlet mührü 1 aded		Yemenî sîm hâtem 1 aded
Hindkârî hasır 1 aded		Ebâd kâğıd deste 6 aded		Şîshâne yemeni fîncân 1 aded		

Surre Emini Hüseyin Bey'e ait muhalefât kaydı incelendiğinde, muhalefât kaydının H.1163 Şaban (Temmuz/Ağustos 1750) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Hazine'ye gelir olarak gelen Hüseyin Bey'in muhalefâtından eşyaları oldukça az olmakla birlikte daha çok kitapları bulunmaktadır.

Tablo 28: Hüseyin Bey'in Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ²⁵⁹

Tefsîr-i kadı Beyzavî 1 cild	Tefsîr-i Ebussuud 1 cild	Tefsîr-i Uyûn 2 cild	Hâşiye-i sa'idi 'alel-kadı 1 cild	Suyûti alel kadı 1 cild	Saidi Efendi 1 1 cild
Tefsîr-i Kavaşi 2 cild	Şerhu'l- mevâkıf 1 cild	Hâşiye-i Hasan Çelebi ale'l- mevâkıf 1 cild	Nısfî sâni hâşiye-i Beyzâvî 1 cild	Ca'berî şerh-i şatibi 1 cild	(...) şerh-i cami'üs-sagîr 1 cild
Şerh-i tehzîbü'-l kelim 1 cild	Seyramî Ale'l- mutavvel 1 cild	Şerh-i Şemâil alelkâri 1 cild	Temyizü'l (...) keşşaf 1 cild	Resâil alelkâri 1 cild	Hâşiye-i Tehâfüt Kemal Paşazâde 1 cild
Cild-i evvel seyr-i şerh-i kebîr 1 cild	Mübârik fî şerh-i meşârik- i şerîf 1 cild	Hâşiye-i minkâri zâde 1 cild	Aliyyü'l-kâri el-mevzûât 1 cild	Şerh-i nuhbetü'l-fikir lealiyyül- kâri 1 cild	Neşrû't-tevabi saçaklı zâde 1 cild
Gülistan-ı Sadi 1 cild	Risâle fi'l- edvâr 1 cild	Tepesi bir zümürüd otuz bir elmâs ile murassa' çenberi hurde yakutluca kını ve kabzası yeşim hançer 1 aded bir taşı nâkıştır	Zemîni çeşm-i leyl minekârî yetmiş bir elmâsla murassa' altun 1 cild bir elmâs nâkıştır	Altun donanmalı yeşim kabızalı kılıç 1 cild	

²⁵⁸ BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 1/b.

²⁵⁹ BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 1/b.

Eski Karahisâr-ı Sâhib-i mutasarrıfı iken vefat eden Ali Paşa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1166 Şaban (H. Şubat/Mart 1751) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen Ali Paşa'nın muhallefâtı arasında; kılıç, bıçak, yüzük, çukâ, sof, buhurdan, destâr, kavanoz, dürbün, kâse gibi çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 29: Ali Paşa'nın Muhallefâtındaki Eşyalar ve Kitapları²⁶⁰

Mushaf-ı şerîf 1 cild		Sîm zarf derûnunda sancak- ı Mushaf-ı şerîf 1 cild	En'am-ı şerîf 1 cild		Sahihü'l-Buhârî-i şerîf 1 cild	Delâilü'l-hayrât 1 cild
Zümürüd yüzük 1 aded	Gök yâkut yüzük 1 aded	Mînekârî acemânî altun bıçak 1 aded	Altun ûd kutusu 1 aded	Altun fincân zarfı 1 aded	Sîm donanmalı sîm bendeli kılıç 1 aded	Sîm haydarî raht 1 aded
Sîm döşeme 1 aded	Sîm rikâb 1 çift	Sîm topuz 2 aded	Sîmli ât gaddâresi 1 aded	Sîm kabaralı eğer 6 aded	Sîm kaplama eğer 3 aded	Sîm kabaralı piştov kopuzî maa piştov 2 çift
Sîm çâvuş çevgânî Aded 3 2 değnek Toplam 5	Sîm çâvuş kuşâğı 5 aded	Sîm bel devâtı 1 aded	Sîm matara ibrik 1 aded 317 dirhem içinde olan mumuyla	Sîm fincân zarfı 8 aded 69 dirhem	Sîm kahve askısı 1 aded 345 dirhem	Sîm kahve tepsisi 1 aded 295 dirhem
Sîm kahve ibriği 1 aded 48 dirhem	Sîm kahve süzgüsü 1 aded 8 dirhem	Sîm buhûrdân 1 aded 145 dirhem	Sîm gülebdân 1 aded 91 dirhem	Yanyakârî sîm buhûrdân maa gülebdân 1 aded	Sîm su tas 1 1 aded 70 dirhem	Sîm çukadar koçısı 1 aded
Sîm sancâk	Sîm bayrâk	Sâkızî mütellâ	Taşlıca sagîr Hindkârî	Sîm kabaralı	Sırmalı	Sırmalı çukâ
alemi 1 aded 325 dirhem	zarfı 1 aded	sancâk Aded 1 1 sagîr Toplam 2	buhûrdân maa gülebdân 1 aded	buhûr tablası 4 aded	sakâl tarağı kîsesi maa tarak 1 aded	kesme 1 aded
Çukâ 4 dirhem	Mevcli sof 2 parça	Şâli sof 1 donluk	İşleme yağlık 13 aded	Destâr 1 aded	Sâkızî seccâde 1 aded	Sedef zarflı gözlük 1 aded

²⁶⁰ BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 1/b.

Tablo 29: (Devamı)

Yeşil çukâ kaplu müsta'mel sammûr kontoş 1 aded	Ankazî çukâ kaplu beyâz tilki boğası kontoş 1 aded	Âl mevclisofa kaplu sincâb serhaddî 1 aded	Nühâs kavanoz 2 aded	Nühâs tuğ topu 3 aded	Nühâs abdest leğeni 1 aded	Nühâs taam tepsisi Aded 1 vasat 1 sagîr Toplam 2
Nühâs el ibriği maa leğen 1 aded	Yaldızlı nühâs leğen maa ibrik 1 aded	Müsta'mel şâdır dolaması Aded 2 sîm düğmelidir 4 Toplam 6	Nakışlı kavâl dürbün 1 aded	(...) tüfenk 3 aded	Fağfûrî tabak Aded 2 vasat 6 sagîr Toplam 8	Yekmerdi kâse 6 aded
Kaplan postu 7 aded		Bağa kaşık Aded 4 yemek 9 hoşâb Toplam 16		Fildişi kaşık Aded 8 taâm 4 hoşâb Toplam 12	Eblek(?) kaşığı Aded 2 sedef 1 kemik Toplam 3	

Musâhib-i şehriyârı İbşir Ağa'ya ait muhalefât kaydı incelendiğinde, muhalefât kaydının H.1163 Rebiülevvel (M. Şubat/Mart 1750) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen İbşir Ağa'nın muhalefâtı oldukça azdır.

Tablo 30: İbşir Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhalefâtı ²⁶¹

Altun sâ'at ma'a ma'den zincir 1 aded	Fıstıkî çukâyeye kaplu sammûr paçâsı kontoş 1 aded	Sîm kemer raht 2 aded	Sîm çapkun rahtı 1 aded	Sîm reşme 1 aded
Sîm at gaddâresi 1 aded	Sîm topuz 1 aded	Sîm rikâb 1 çift	Sîmli eyer 1 aded	Sırmalı çukâ 1 kîse

Kengiri mutasarrıfı Selim Paşa'ya ait muhalefât kaydı incelendiğinde, muhalefât kaydının H.1165 Recep (M. Mayıs/Haziran 1752) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhalefât kaydı yapılan Selim Paşa'nın tespit edilen muhalefâtı arasında; bıçak, kılıç, fincan zarfı, bel devâtı, çavuş, hançer, destâr, at gaddâresi, şamdan, reşme, tülbent, kalkan, kürk gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

²⁶¹ BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 1/b.

Tablo 31: Selim Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²⁶²

Tepesi bir edna zümürüdlü ağaç kabzalı çerkesî altun hançer 1 aded	Kını ve kabzası altun bıçak 1 aded	Altun sâ'at 1 aded Maa ma'den zincir	Altun fincân zarfı 2 aded	Yâkut ve zümürüdlü ve elmâslıca kehribâ üd kutusu 1 aded	Pad-zehr parça 1 aded
Mercân tesbîh 1 aded İmâmesi nâkısıdır	Mercân tesbîh dânesi 33 aded	Sîm bel devâtı 1 aded	Sîm fincân zarfı 16 aded	Yanyakârî meksûr buhûrdân maa gülâbdan 1 aded	Sîm kahve ibriği 1 aded
Sîm raht maa başlık ve reşme 4 aded	Sîm çâbgun rahtı 1 aded	Sîm çubuk-ı haydarî rahtı 11 aded	Simli kılıç 2 aded	Sîm kemerli şâtır gaddâresi 8 aded	Sîm şâtır kuşağı 6 aded
Sîm hançer 6 aded	Sîm çâvuş kuşağı 4 aded	Sîm bayrâk topu 6 aded	Sîm alem 1 aded	Sîm reşme 11 aded	Sîm rikâb Çift 1 1 sîm kaplama
Simli topuz 12 aded	Simli ât gaddâresi 12 aded	Sîm çevgân 3 aded	Sîm şamdân 2 aded	Sîm kabarıklı kubur maa piştov 3 çift	Sâde piştov 1 çift Simli yatağan 1 aded
Kemayâr şâtır gaddâresi kemeri tâkım 1 aded	Destâr 21 aded	Kubûrî destâr 7 aded	Haleb entâriliği 7 aded	Çitârî alaca 3 aded	Şâm keremsûdî Aded 2 2 istânbûl
Bursa kutnîsi 1 aded	Beyâz dülbend top 2	Çiçekli ağayânî top 2	Elvân çârşâl kuşâk Aded 5 2 kemerbend	Elvân boğasi 11 aded	Çakşılık edna Sof 3 aded
Acem tomârî taâm sofrası Aded 3 1 hatâyî	Gâyet müsta'mel bağ makremesi 30 aded	Mütellâ sâkızî saçâk 4 aded	Müsta'mel hil'at 3 aded	Elvân çukâ kontoş kürk kâbı Aded 4 1 biniş	Müsta'mel çukâ üzere işleme kesme 2 aded
Suznî işleme müsta'mel çukâ seccâde 3 aded	Göz atlas üzere kılâbdân işleme seccâde 1 aded	Ruganî çekmece devâtı 1 aded	Edna dürbin 7 aded Nâkışları vardır	Ankazî çukâ kırmızı tilki nâfesi kontoş kürk 1 aded	Çemenî çukâye kaplı edna sammûr kontoş kürk 1 aded
Neftî çukâye kaplı beyâz tilki boğâzı kontoş kürk 1 aded	Kırmızı çukâye kaplı edna sammûr kontoş kürk 1 aded	Zümürüdlü çukâ karsak boğâzı kontoş kürk 1 aded	Neftî çukâ köhne kırmızı tilki boğâzı kontoş kürk 1 aded	Meneviş çukâ köhne çilkafa kontoş kürk 1 aded	Leylâkî çukâ köhne vaşak serhaddî 1 aded

²⁶² BOA, TS.MA.d, 2396-7, s. 2/a.

Tablo 31: (Devamı)

Ankazî çukâ çilkafa hîrvânî 1 aded	Göz keremsûde kaplu köhne karsak boğâzı beden 2 aded	Keremsûde kaplu gâyet köhne karsak nâfesi abdest 2 aded	Boyâlı beze kaplu gâyet köhne karsak serhaddî abdest 1 aded	Yâldızlı leğen maa ibrik 5 aded	Nühâs fenâr 1 aded
Müsta'mel yâldızlı saçak maa kapak 25 aded	Nühâs kalkân 9 aded	Mârdînkârî müsta'mel taâm peşkîrî 3 aded	Müsta'mel çukâ abdest sofrası 1 aded	Nühâs donanmâlî Kırîmkârî tüfenk	Sîm kabaralı mum sofrası 6 aded

Kengîrî mutasarrîfî Selim Paşa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 32: Selim Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²⁶³

Mushaf-ı Şerîf 2 cild	Sancak-ı Mushaf- ı Şerîf Cild 3	En'am-ı Şerîf 1 cild	Tefsîr-i Neseff 1 cild	Tefsîr-i Kadı 1 cild	Cami'-ü's- Sağîr 1 cild
Dürer Ve Gurur 2 cild	Şifâ-yı Şerîf 2 Cild	Halebî Kebîr 1 cild	Tenbîhü'l- En'am 1 cild	Mağaribü'z- Zamân 1 cild	Hedâye 1 cild
Kudûrî 1 cild	Mülteka'l El- Ubhur 1 cild	Türkî Mülteka Şerhi 1 cild	Fetavâ-yı Hayriyye 1 cild	Fetavâ-yı Yahya Efendi 1 cild	Fetavâ-yı Behçet 1 cild
Fetavâ-yı Ebû's- Suûd 1 cild	Fetavâ-yı Üskübî 1 cild	Def'a-i Fetavâ 1 cild	Müstatref 1 cild	Vikâyâ 1 cild	Eşbâhü'n- Nezâir 1 cild
Şerh-i Hısn-ı Hasîn 1 cild	Meşârku'l- Envâr Cild	Şâtubî 1 cild	Cezerî 1 cild	Haşiye-i Azmi- zâde 1 cild	Sadrü's-Şerîa' 1 cild
Melce-i Kuzât 1 cild	Ünvânü's- Şeref 1 cild	Zıl'î(?) 1 cild	Havâss-ı Kur'ânü'l- Azîm 1 cild	Fusûsu'l- Hikem 1 cild	Minhâc 1 cild
Şerhu'l-Emâlî 1 cild	Sebeb-i Nüzûl Sûre-i Bakara 1 cild	Şer'atü'l-İslâm 1 cild	Miftâhü'l- Esrâr 1 cild	Muhtârü's- Sihâh 1 cild	Kimyâ-yı Saâdet 1 cild
Tarih-i Altıparmak 1 cild	Umdetu't- Tahkîk 1 cild	Müfidü'l-Ulûm 1 cild	Hadikatü'l- Hakîm 1 cild	Tuhfetü'l- Kur'an 1 cild	Ni'metu'llâh 1 cild
Nakd-i Hâtır 1 cild	Reşhât 1 cild	Islâh-ı İzâh 2 cild	Tenvîru'l- Ebsâr 1 cild	Minye 1 cild	Tuhfetü's-Salât 1 cild
Kitâb-ı Fıkıh 2 cild	Halebî Sagîr 1 cild	Sühreverdî 1 cild	Arabî Ta'bîr Nâme 1 cild	Tevârih-i Taberî 1 cild	Sîyer'ün-Nebî 1 cild
Târih-i Azîz 1 cild	Târih-i Âlî 1 cild	Târih-i Karamânî 1 cild	Târih-i Mîrhând 1 cild	Târih-i Râşid 2 cild	Târih-i Hâce 1 cild
Târih-i Nâimâ Cild 2 Evvel 1 Sâin	Hülâsa-i Târih- İ Aynî 1 cild	Fezâil-i Cihât 1 cild	Tezkiretü'd- Devâ 1 cild	Kitâbu't-Tıb 1 cild	Kitâbu't-Teshîl 1 cild
Divân-ı Hâfız 1 cild	Bostânü'l-Ârif 1 cild	Şerh-i Bostân 1 cild	Hamse-i Nizâmî 1 cild	Lugat-ı Farisî 1 cild	Divân-ı Sâib 1 cild

²⁶³ BOA, TS.MA.d, 2396-7, s. 1/b.

Tablo 32: (Devamı)

Divân-ı Nevâyî 1 cild	Musavver Târih-i Farisî 1 cild	Divân-ı Fuzûlî 1 cild	Divân-ı Sarrâc 1 cild	Divân-ı Monla Câmi' 1 cild	Menâkıb-ı Mevlânâ 1 cild
Lugât-ı Kâmûs 1 cild	Lugât-ı Ahterî 1 cild	Mir'âtü Kâinât 1 cild	Acâyib-i Mahlûkât 1 cild	Necmü'l- Ezel(?) 1 cild	Kitâbü'r-Remil 1 cild
Cihânnümâ 1 cild			Kütüb ve Resâil Cild 75 Aded		

İncelenen defterlerde muhallefâta konu olan maktûllerden ilki Kâtib Muhammed Efendi'dir. Muhammed Efendi'ye ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1166 Rebiülahir (M. Şubat/Mart 1753) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen Muhammed Efendi'nin muhallefâtı oldukça azdır.

Tablo 33: Kâtib Muhammed Efendi'nin Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²⁶⁴

Sîm kemer raht maa başlık 1 aded	Sîm gaddâre 1 aded	Sîm toppûz 1 aded	Sîmli palâska maa vezne 1 aded
----------------------------------	--------------------	-------------------	--------------------------------

İncelenen defterlerde muhallefâta konu olan maktûllerden ikincisi başbâkı gulâmı Hasan Efendi'dir. Hasan Efendi'ye ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1166 Muharrem (M. Kasım/Aralık 1752) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen Hasan Efendi'nin muhallefâtı oldukça azdır.

Tablo 34: Hasan Efendi'nin Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²⁶⁵

Sîm kemer raht maa başlık 4 aded	Sîm çelenk 4 aded 68 zirâ	Sîm fîncân zarfı 8 aded 60 dirhem	Sîm leğen 1 aded 380 dirhem 1 aded 210 dirhem Toplam 490 dirhem 2 aded	Sîm el ibriği 1 aded 240 dirhem 1 aded 150 dirhem Toplam 390 dirhem 2 aded	Sîm sepet 1 aded 195 dirhem
Sîm sebîke 57 dirhem	Tenzû resmi altun 1 aded	Altun misgâl 3 aded	Sîm donanmâli kılıç 1 aded	Cedîd destâr 6 aded	İstânbulkârî entârilik 6 aded
Elvân düz keremsûd 5 aded	Şîrbâb 1 aded	Çitârî alaca 1 aded	Kırmızı sâye çukâ pârça 6 aded	Kâkum kürk tulum 1 aded	Beyâz bez pârça 3 aded
Banâlukakârî seccâde 1 aded		Güz merre 2 aded		Kütüb ve Resâil 110 aded	

Cebelhâne-i âmirenin bâş halîfesi iken vefât eden Kassâbzâde Muhammed Efendi'ye ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1166 Muharrem (Kasım/Aralık 1752) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Hazine'ye gelir olarak gelen Muhammed Efendi'nin muhallefâtında yalnızca kitapları vardır.

²⁶⁴ BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 1/b.

²⁶⁵ BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 2/a.

Tablo 35: Kassâbzâde Muhammed Efendi'nin Muhallefâtındaki Kitaplar²⁶⁶

Altun harclı lâciverd tesbîh 1 aded	Divân-ı Cevrî 1 cild	El-mûzec fi't-Tıbb 1 cild	Nasihâtü'l-Mülûk 1 cild	Kitâb-ı fi't-Tıbb 1 cild	Risâle-i Coğrafyâ 1 cild
Kâmûs-ı Tam 1 cild	Solâkzâde 1 cild	Dîvân-ı Fasîh 1 cild	Şefik-Nâme 1 cild	Şefik-Nâme maa Tefsîr ve Şerhâ 1 cild	Şifâü'l-Fevâid fi't-Tıbb 1 cild
Dîvân-ı Sâbet 1 cild	Ğâyetü'l-Beyân 1 cild	Atâî Efendi Mecmûası 1 cild	Sâde Mecmûa 1 cild	Mecmûa-ı Kebîr-i Cedîd 1 cild	Mecmûa 1 cild
Ferheng-i Latîfî 1 cild	Külliyât-ı Sâbet 1 cild	Tezkire-i Hasan Çelebi 1 cild	Lem'a-i Nurâniyye 1 cild	Tuhfetü'l-Mü'minîn fi't-Tıbb 1 cild	Tuhtetü'l-Hükkâm 1 cild
Miftâhu'l-Luga 1 cild	Nefsu'l-emr-i Lâmi'i 1 cild		Ahlâk-ı Âlâi 1 cild		

Belgrâd muhafızı iken vefât eden Es-seyyid Abdülgani Paşa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1166 Zilhicce (M. Eylül/Ekim 1753) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne muhallefât kaydı yapılan Abdülgani Paşa'nın tespit edilen muhallefâtı arasında; tesbih, pad-zehr, ûd kutusu, macun hokkası, kahve tepsisi, kahve askısı, ibrik, gaddâre gibi çok sayıda çok sayıda mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, giyim unsurları gibi eşyalar bulunmaktadır.

Tablo 36: Abdülgani Paşa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı²⁶⁷

Sîm çâpgûn rahtı 3 aded	Sîm çâpgun rikâbı 3 çift	Sîm rikâb 8 çift	Sîm reşme ve yılan 10 aded	Ankazî çukâ sammûr erkân 1 aded	Nefî çukâ sammûr kontoş 1 aded
Mevclî sof sammûr erkân 1 aded	Yeşil çukâ sammûr erkân 1 aded	Güz çukâ sammûr kontoş 1 aded	Mevclî sof sammûr serhâddî 1 aded	Sammûr nâfesi abdest 1 aded	Ankazî çukâ tilki nâfesi kontoş 1 aded
Şemselî vaşak Hirvânî 1 aded	Sofâ kaplı sibir serhâddî 1 aded	Sofâ kaplı kâkum erkân 1 aded	Sîm kabaralı haşe 1 aded	Pesend işleme elvân cedîd yapılmış kesme 8 aded	Pesend işleme yapılmış cedîd haşe 2 aded
Elmâs yüzük 1 aded	Kırmızı yâkut yüzük 1 aded	Aynü'n-nehr yüzük 1 aded	Tepesi bir gök kuyruğu bir kırmızı yâkutlu kını ve kabzası yüz otuz beş elmâsla murassa' altun bıçak 1 kıt'a vasatî zümürüdlü altun kösteği vârdır	Altun sâ'at 3 aded Maa köstek bir	Altun donanmalı altun kemer bendli yeşim kabızlı kılıç 1 aded
Elmâs lâl ile müzeyyen altun fîncân zarfı 3 aded 57,5 dirhem	Tâşlıca yâldızlı sîm fîncân zarfı 1 aded	Hurde elmâslı yâldızlı sîm ma'cûn hokkası 1 aded	Kâvî pad-zehr 2 aded	Mâri pad-zehr 4 aded	Kasîr-i natuk pad-zehr 2 aded

²⁶⁶ BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 2/a.²⁶⁷ BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 1/b-2/a.

Tablo 36: (Devamı)

Kırmızı naka tesbîh 1 adet		Altun harçlı bağa tesbîh 1 adet		Kapâğı üzere bir gök dört kırmızı yâkutlu vesâir elmâsla müzeyyen kehribâ üd kutusu 1 adet		Tâşlıca ma' den üd kutusu 1 adet		Sîm bel devâtı 1 adet		Sîm şamdân	
										Aded 1 1 1 1 1 Topla m 6	Dirhe m 497 700 648 417 175 185
Sîm mum makârası		Sîm leğen		Sîm ibrik		Sîm buhûrdân		Sîm gülebdân		Sîm kabarılmı mum makârası 4 adet	
Aded 1 1 Topla m 2	Dirhe m 77 70	Aded 1 1 Topla m 3	Dirhe m 365 305 345	Aded 1 1 Topla m 3	Dirhe m 250 235 255	Aded 1 1 1 Topla m 4	Dirhe m 165 110 180 128	Aded 1 1 1 Topla m 3	Dirhe m 62 39 80		
Sîm çâvuş çevgânî 9 adet		Sîm çâvuş kuşâğı 9 adet		Sîm nemekdân 1 adet 83 dirhem		Sîm iskemle 1 adet 225 dirhem		Sîm nârgile maa ser 1 adet 520 dirhem		Sîm nârgile seri 1 adet	
Ma' den nârgile seri 1 adet		Sîm kabarılmı buhûr makârası 6 adet		Sîm şâtır kuşâğı maa hançer 6 adet		Sîm şâtır gaddâresi maa sîm kemer 6 adet		Sîm şâtır düğmesi 235 dirhem		Sîm mataracı gaddâresi 4 adet	
Sîm matara ibrik 1 adet maa tıra(?) 449 dirhem		Sîm fîncân zarfı 34 adet 445 dirhem		Sîm ma' cûn hokkası		Sîm kahve ibriği		Sîm kahve tepsisi 1 adet 185 dirhem		Sîm kahve askısı 1 adet 315 dirhem	
				Aded 1 1 Toplam 2	Dir he m 95 45	Aded 1 1 Topla m 2	Dir he m 70 70				
Sîm süzgi 1 adet 8 dirhem		Sîm meşe 1 adet 30 dirhem		Sîm kalkân 9 adet		Tuğ maa sîm top 3 adet		Mevclî sof 3 donluk		Sîm kabarılmı tırkeş 3 adet	
Muhtarhânı keremsûd 2 adet		Güz kaneviz üzere pesend işleme yapılmış seccâde 1 adet		Çiçekli keremsûd 1 adet		Sîm kabarılmı piştov kanevizi 12 çift					
Berâ-yı isti'mâl-i zât-ı hümâyûn yabdırılıb îrâd olunan şark elmâslı hümâ sorguc-ı hümâyûn Ortasında bir kebîr rûze elmâs balâsında bir kebîr rûze sârî elmâ ve etrâfında üç kebîr bilyânte ve on iki kebîr rûze elmâs ve kebîrler aralarında yetmiş beş hurde rûze ve yirmi beş hurde bilyânte elmâs ve ikişer kât tarafeyn zincirlerinde yüz yirmi dört sagîr rûze ve elli iki âvîze sagîr rûze elmâslarıyla mecmû'ı kebîr ve sagîr ve hurde ikiyüz doksan üç elmâs ile murassa' hümâ tûglî altun lâ-nazîr sorguc-ı hümâyûn 1 kît'a											

Belgrâd muhâfızı iken vefât eden Abdülgani Paşa'nın kıyafet, kumaşlar, mutfak araç ve gereçleri, silah ve aksesuarları, ev içi döşemelerinden başka az da olsa kitapları da bulunmaktadır.

Tablo 37: Abgülgani Paşa'nın Muhallefâtındaki Kitaplar²⁶⁸

Bâ-hât-ı Berberzâde Mushâf-ı Şerif 1 cild	Bâ-hât-ı Emîr Efendi Mushâf-ı Şerif 1 cild	Sagîr kît'a Mushâf-ı Şerif 1 cild	Hüsn-i hattıyla En'âm-ı Şerif 1 cild	Kütüp ve Resâil 25 cild
--	---	-----------------------------------	--------------------------------------	----------------------------

İncelenen defterlerde muhalledâta konu olan bir başka isim başkapu gulâmı Ali Ağa'dır. Ali Ağa'nın muhalledât kaydı H.1164 Rebiülevvel (M. Ocak/Şubat 1751) tarihinde yapılmıştır. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen Ali Ağa'nın muhalledâtı oldukça azdır.

²⁶⁸ BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 1/b.

Tablo 38: Ali Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ²⁶⁹

Yıldızlı sîm (...) kuşak 1 aded	Sîm kemer raht maa başlık Aded 1 1 çapkûn Toplam 2	Sîm sâde sîne-bend 1 aded	Sîm yılan 1 aded	Sîm ât gâddâresi 4 aded	Sîmli bel gâddâresi 3 aded	Sîmli pala 1 aded
Sîm topuz 1 aded	Sîmli külünk 1 aded	Sîmli eğer 1 aded	Çukâ üzere sırmalı kesme 1 aded	Yeşil çukâye kaplu köhne sammûr erkân 1 aded	Lâciverd çukâye kaplu karsak boğâsı erkân 1 aded	Leylâkî çukâye kaplu karsak boğâsı erkân 1 aded
Yeşil çukâye kaplu kâkum cübbe 1 aded	Meneviş çukâye kaplu kâkum serhâddî 1 aded	Meneviş çukâye kaplu kâkum erkân 1 aded	Göz çukâye kaplu karsak kafası beden 1 aded	Süt mâi çukâye kaplu beyâz telli erkân 1 aded	Göz çukâye kaplu kırmızı tilki nâfesi erkân 1 aded	Meneviş çukâ kırmızı tilki nâfesi kontoş Aded
Elvân telli hatâyî 4 donluk	Şâlî sof 1 donluk	Elvân kutnî 6 aded	Rızâyî şâl 1 aded	Keremsûd Aded 2 çiçekli 1 sâde Toplam 3	Bengâli alaca 1 aded	

İncelenen defterlerde muhallefâta konu olan son görevli ise vefat eden Sarây-ı Atîk Ağası Zağnos Ahmed Ağa'dır. Ahmed Ağa'ya ait muhallefât kaydı incelendiğinde, muhallefât kaydının H.1167 Recep (M. Nisan/Mayıs 1754) tarihinde yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen Ahmed Ağa'nın muhallefâtı oldukça azdır.

Tablo 39: Ahmed Ağa'nın Hazineye Aynî Olarak Aktarılan Muhallefâtı ²⁷⁰

Mükemmel sîm dîvân rahtı tákım 1 aded maa abâyî ve topuz	Müsta'mel kesme 1 aded	Sîm buhûrdân 1 aded 142 dirhem 1 aded 72 dirhem Toplam 2 aded	Sîm gülebdân 1 aded 46 dirhem 1 aded 41 dirhem Toplam 2 aded	Sîm kâse kapâğı 1 aded 9 dirhem	Sîm sagîr tepsi 1 aded 28 dirhem
Sîm kemer raht maa başlık 5 aded	Sîm ince haydarî raht 4 aded	Sîm çâpgun rahtı 2 aded	Sîm reşme ve palan 10 aded	Sîm at gaddâresi 4 aded	Sîmli topuz 1 aded
Sîm rikâb 3 çift	Sîm kaplama 2 aded	Sîm kaplama licâm 1 aded	Şehr-i mezbûrda mevcûddan müceddeden yabdırılıb îrâd kayd olunan yirmi dörder elmâs yirmi bire kırmızı yâkut on birer zümrüdd ile murassa' altun top sorgûc 2 kıt'a		

²⁶⁹ BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 2/a.

²⁷⁰ BOA, TS.MA.d, 2398-7, s. 1/b.

İzleyen beş yıl boyunca Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelen muhallefâtın aynî gelirleri kayıt edilirken, hangi devlet ricali vasıtasıyla geldiği, varsa gelirin hangi malından, nerelerden geldiği ve miktarı gibi bilgiler belirtilmiştir. Muhallefâtlar, bu gelir grubu içerisinde bakıldığında oldukça büyük bir geliri kapsamaktadır. İncelenen defter içerisinde de aynî gelir grubunu büyük oranda muhallefâtın gelen gelirler meydana getirmiştir. Her muhallefât kaydında yılı, herhangi bir hâne veya saray isminden bahsedilmediği görülmektedir. Bazı muhallefât kayıtları daha teferruatlı eşya ve kitaplardan oluşurken, bazıları bir o kadar yalındır. Bu durum kişinin devlet ricalinde bulunduğu konum ve kazancıyla doğrudan ilgilidir. Hemen hemen her muhallefât kaydında sayıca en fazla olan silah türü tüfenge ve hançere rastlanmaktadır. Farklı türlerde gaddareler, çeşitli kokular kıyafet türünde çok sayıda kürk, ferace, donluk, kavuklar; keremsûd, çuha, atlas gibi kumaşlar; mutfak araç ve gereçlerinden kâse, ibrik, tabak, makramalar, gibi çeşitli eşya unsurları neredeyse tüm muhallefât kayıtlarında bulunmaktadır. Muhallefâtı içerisinde çok sayıda kitap bulunanlar da görülmektedir. Kuran-ı Kerimler, tercüme eserler, divan, tarih, risale, coğrafya ve mecmua türünden ciltlerce kitabın kaydının olduğu kitaplar da Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi'ne aktarılan aynî muhallefât gelirleri içerisinde yer almaktadır. Defterde ilk muhallefât kaydı Seyyid Abdullah Paşa'ya aittir ve H.1163 Muharrem (M. Aralık/Ocak 1749/1750) tarihlidir. Son muhallefât kaydı ise H.1167 Recep (M. Nisan/Mayıs 1754) tarihli vefat eden Sarây-ı Âtik Ağası Zağnos Ahmed Ağa'nın muhallefâtına dairdir.

2.2.2. Karaferye ve Selânik'ten Gelen Aynî Gelirler

Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi'ne gelir olarak gelip kayıt altına alınan aynî gelirlerden bir diğeri Karaferye ve Selânik'ten gelen hamam eşyalarıdır. Karaferye ve Selânik tarafından izleyen beş yıl boyunca her Şaban ayında bir defaya mahsus olmak üzere hamam eşyaları gönderildiğine rastlanmıştır.²⁷¹ Kayıt altına alınan eşyalar arasında; 2 adet havlı gömlek, 5 adet havlı silecek, 3 adet havlı döşeme, 18 çift havlı abdest makremesi, 8 çift havlı ayak makremesi, 7 çift peştamal herhangi bir değişikliğe uğramadan her yıl Osmanlı sarayına ulaşmıştır.

²⁷¹ BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-8, s. 1/b.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SULTAN I. MAHMUD DÖNEMİ CEYB-İ HÜMÂYÛN VE HARC-I HÂSSA HAZİNESİNİN GİDERLERİ (1750-1754)

Sultan I. Mahmud'un tezin kapsamı gereği ele alınan saltanat yıllarına ait altmış iki Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa defterinde harcamaların incelenmesi sonucu her ay farklı bir harcama düzeni göze çarpmaktadır. Analiz edilen altmış iki ay içerisinde en fazla harcamanın yapıldığı ay 1164 yılının Ramazan ayıdır (M. Eylül 1751). Bu ayda 725.729 kuruş harcanmıştır. En az harcama yapılan ay ise 1165 yılının Cemâziyelevvel ayıdır (M. Mayıs 1752). Bu ayda 14.297,5 kuruş harcama yapılmıştır. Zikredilen yıllar arasında toplam 5.045.252 kuruş harcanmıştır. Defterlerin içeriğinden hareketle Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinin giderlerinin ceyb-i hümâyûna ve harc-ı hassaya ait olmak üzere iki yönlü harcamalar olarak yapıldığı görülmektedir. Ceyb-i Hümâyûn harcamalarında; silâhdar ağa marifetiyle yapılan harcamalar, dârüssaâde ağası marifetiyle yapılan harcamalar, mutad üzere yapılan harcamalar ve müteferrik harcamalar karşımıza çıkmaktadır. Harc-ı hassa harcamalarında ise harem giderleri için yapılan harcamalar, padişahın (zât-ı hümâyûn) kıyafetleri için yapılan harcamalar, padişah ailesi için yapılan harcamalar, padişahın huzuruna sunulanlar, mutad üzere yapılan harcamalar, devlet adamlarına yapılan harcamalar ve yeni yaptırılan saray odalarının tefrişatı, cami, kütüphane gibi büyük kamusal yapılar için yapılan harcamalar tasnifimiz içinde yerini almıştır.

3.1. Ceyb-i Hümâyûn Harcamaları

3.1.1. Silâhdar Ağa Marifetiyle yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde silahdâr-ı şehriyârî²⁷² olarak da bilinen silâhdar ağa, sarayın ileri gelen erkânından biridir.²⁷³ Silâh-dâr, Farsça bir kelimedir ve “silâh taşıyan” anlamına gelmektedir.²⁷⁴ Silâhdarlık, Yıldırım Bayezid döneminde ortaya çıkmıştır²⁷⁵ ve bir saray kurumu olmasıyla beraber has oda ağalarının ikincisi durumundadır.²⁷⁶ Padişaha yakın bir hizmette bulunması önemli bir vazife

²⁷² Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 342.

²⁷³ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, s. 221.

²⁷⁴ Şerafettin Turan, “Silâhdar”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 191-193.

²⁷⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 342.

²⁷⁶ Uzunçarşılı'nın Saray teşkilatı üzerine çalışmasında, has oda ağalarının birincisinin odabaşı, ikincisinin silahdar ve diğerlerinin ise çuhadar ve rikâbdar olduğu bilgisine rastlamaktayız. Uzunçarşılı, a.g.e., s. 342 Fâtih Kanunnamesi'nde bu

içinde olduğunu gösterir. Öyle ki padişaha ait silahların tamamının sorumluluğu kendisindedir ve merasimlere başında zülüflü ve kırmızı kadifeli üsküfle, üzerinde kaftanı, belinde kemeri ve bıçağını takarak at üzerinde katılır, hükümdarın sağ gerisinde yürür.²⁷⁷ Sarayda silâhdar hazinesi ismindeki hazinenin tek sorumlusu olan silâhdar ağaya giyiminde sarık ve kürk izni de verilmiştir.²⁷⁸ Acemilik ismi altında ilk defa silâhdar olan görevliye bir ücret ödenmiştir.²⁷⁹ Bu ücret zamanla değişmişse de 18. yüzyılda bu tutar 11.600 çürük akçe olarak belirtilmiştir.²⁸⁰

Padişaha gezintilerinde refakat etmek, padişahın av zamanları sofrasını hazırlamak, mevlid törenlerinde padişaha buhur ve gül suyu ikram etmek, Hırka-i Şerif ziyaretlerinde emanetlerin Revan Köşkü'ne taşınması esnasındaki denetimler de yine silâhdar ağanın sorumluluklarındandır.²⁸¹ Silâhdarların önemi II. Mustafa döneminde Çorlulu Ali Paşa'nın sadrazam olmasıyla beraber artmıştır.²⁸² Neredeyse günlerinin tamamını padişahın yanında geçiren silâhdarlar bu dönemden itibaren padişahla ilgili yazışmaların tümüyle alâkadar olmuştur. Yine Ali Paşa'nın çuhadar ve rikâpdar ağaya mahsus özel hizmetleri silâhdarların bünyesine katmasıyla itibarlarının daha da arttığı belirtilmektedir.²⁸³ Bununla birlikte cuma selâmlığı, bayramlaşma törenleri gibi merasimlerin icrası ile Enderunun düzeni ve tatbiki konusu da onların sorumlulukları içindedir. Ayrıca Hazine kethüdâsı ile birlikte İç Hazine'nin değerli eşya ve parasını gösteren iki defteri korumak ve bu hazinenin açılışında bulunmak yine silâhdarın yetkisindedir.²⁸⁴ Padişahların hizmetinde bulunan kimselere yaptığı ihsanlarına kadar her şeye aracı olma hakkı da sağlanmıştır.²⁸⁵ Buna ilaveten direkt olarak harc-ı hâssanın belli bir bölümü silâhdarın elinde olmuş ve kaftancısı aracılığıyla buradaki harcamaları deftere kaydetme görevini de üstlenmiştir. Üstelik her ay başında hazine kethüdâsı dairesindeki dolaptan harcanan tutarı da onaylamasına izin vardır.²⁸⁶ Osmanlı Devleti sistemi

bilgi şu şekilde belirtilmiştir: “Ve bir Oda dahi yapılmışdır. Otuz iki aded Has Oda oğlanı ile içinde biri silâhdâr ve biri rikâbdâr ve biri çukadâr ve biri dülbend oğlanı ola.” Fatih Sultan Mehmed, **Atam Dedem Kânûnu Kânûnnâme-i Âl-i Osman**, Haz. Abdülkadir Özcan, Kronik Kitap, İstanbul, 2020, s. 16.

²⁷⁷ Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III**, s. 221.

²⁷⁸ Turan, “Silâhdar”, s. 191.

²⁷⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, s. 344.

²⁸⁰ Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III**, s. 225.

²⁸¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, s. 343.

²⁸² Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, s. 346.

²⁸³ Ali Seydi Bey'in eserinde yer alan bir bilgi dikkate değerdir: “Çorlulu Ali Paşa, seferli koğuşunda acemi olarak bulunduğu sırada bir gün sofrada –sofrabaşı olan akağadan evvel- dikkatsizlikle yemeğe el uzatmış, akağa da kendisini terbiye için ağaç kaşığı ile Ali Ağa Paşa'nın sırtına birkaç kere vurmuştur. Ali Paşa, o günden sonra bu akağaya ve bütün akağalara karşı düşmanlık beslemiş, zaman geçip kendisi silâhdarbaşı olunca bu kinini unutmuyarak akağalara ve çuhadarlara ait olan hususat arzı ve istihsali vazifesini silahtarlık makamına verdimeye muvaffak olmuştur.” Detaylı bilgi için bkz: Ali Seydi Bey, **Teşrifat ve Teşkilatımız**, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 115-116.

²⁸⁴ Turan, “Silâhdar”, s. 191; Ayrıca Ali Seydi Bey'in eserinde de bayramlaşma törenleri ve Cuma selâmlığına dair tüm merasim ve uygulamaların silâhdar ağanın sorumluluğunda olduğu, bununla birlikte padişahın cep harçlığının harcanmasının dahi yine kendi nezaretinde olduğu bilgisine rastlamaktayız. Detaylı bilgi için bkz: Banoğlu, **Teşrifat ve Teşkilat**, s. 122-123.

²⁸⁵ Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III**, s. 222.

²⁸⁶ Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III**, s. 224.

içerinde teşkilat düzeninin değişmesine paralel olarak kıymeti azalan silâhdar ağalık Silâhdar Giridi Ali Ağa'nın ölümü üzerine yerine bir görevli tayin olunmayarak kaldırılmış ve bu görev hazine kethüdasına aktarılmıştır.²⁸⁷ Bu sûretle silâhdar ağalık tamamen kaldırılarak vezirlerin silâhdar namıyla hizmette bulunmasına olanak verilmemiştir.²⁸⁸

Sultan I. Mahmud dönemi Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinde silâhdar ağanın aracı olduğu hususları; padişahın Cuma selâmlığına giderken ihsanlar yoluyla yapmış olduğu harcamalar, yangınlara dair yapılan harcamalar, şenliklerde fişek atan ve güreş tutan pehlivanlara ihsanlar yoluyla yapmış olduğu harcamalar, biniş-i hümayûn için yapılan harcamalar ve mutad üzere yapılan harcamalar başlığı altında tasnif edebiliriz. Defterlerde yer alan H. 1164 Zilhicce (M. 1751 Kasım) tarihindeki “*Mu'tâd-ı kadîm-i şâhâneleri üzere Silâhdârlık ile kâmyâb olan Ali Ağa kullarına berâ-yı mefrûşât bahâ ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın teslim olunan*” ve hemen ardından “*Silâhdârlık taşraya çerâğ olan Ali Ağa kullarına mu'tâd-ı kadîm-i şâhâneleri üzere berâ-yı acemilik ihsân-ı hümayûn buyrulan*”²⁸⁹ bilgilerden hareketlere tespitlerimize göre dönemin iki silâhdarından ilki Ali Ağa ve diğeri daha sonra paşa unvanını almış olan Bıyıklı Ali Ağa'dır. Bu tespitlerimizi Mehmed Süreyyâ'nın Sicill-i Osmanisi ile karşılaştırdığımızda Ali Ağa'nın 1163 (1750) tarihinde silâhdar olup ancak yaşlılığı sebebiyle bir yıl sonra emekli olduğu²⁹⁰, Bıyıklı Ali Ağa'nın ise selefi Ali Ağa'nın emekli olduğu günden itibaren padişahın ölümüne kadar görevde kaldığını bilgileriyle tamamlayabiliriz.²⁹¹ Hatta defterlerde H. 1166 Safer (M. 1753 Ocak) tarihine geldiğimizde “*Tarik-i hacc-ı şerîfde vefât iden sâbıkâ silâhdâr hazret-i şehriyârı Ali Ağanın hânesinde mevcûd bulunub tahrîr olunan muhâllefâtının bâlâsına sûrh ile mîm-i hümayûn vaz' olunan eşyâsı olmak üzere gelüb kabz ve îrâd olunan*”²⁹² başlığı altında Ali Ağa'nın vefatıyla birlikte Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne aktarılan muhallefâtı karşımıza çıkmaktadır. Bu muhallefât kaydı ise hazinenin gelirleri içerisinde yerini almıştır.

3.1.1.1. Padişahın Cuma Selâmlığına Gidişinde Yapmış Olduğu Harcamalar

Osmanlı padişahları halk ile münasebetlerine önem verdiği gibi, halkın sorunlarını dinleme konusunda da oldukça hassas davranmışlardır. Bunda başta İslâmî anlayış olmak üzere, eski Türk geleneğinin ve Sasani uygulamasının rolü büyüktür. Bu anlayışı yansıtan ifadeleri atasözlerinde,

²⁸⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 347.

²⁸⁸ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, s. 225.

²⁸⁹ BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a.

²⁹⁰ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî I*, s. 235.

²⁹¹ Bıyıklı Ali Ağa tarif edilirken iri yapılı, heybetli ve uzun boylu olduğu söylenmektedir. Silâhdarlığa getirildikten sonra sadrazamlığa getirilmesi düşüncesi hasıl olmuş ve devlet işlerini öğrenmesi ve sakal bırakması için H. Şaban 1168'de (M. Mayıs 1755) vezirlikle tevkiî olarak saraydan çıkmıştır. H. 16 Zilkade 1168'de (M. 24 Ağustos 1755) sadrazam olmuşsa da H. 19 Muharrem 1169'da (M. 25 Ekim 1755) azledilmiş ve ardından vefat etmiştir. Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî I*, s. 281.

²⁹² BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 1/b.

ferman, adaletname ve kanunname metnlerinin çeşitli kısımlarında görmek mümkündür. Topkapı Sarayı'nın Bâb-ı Hümayun kapısının her iki tarafındaki hat levhalarında “*Sultan Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir, zulme uğrayan herkes ona sığınır*” yazısı da bunu göstermektedir.²⁹³ İfadelerden, halkın padişahına ulaşılabilir olması ve padişahın da halkı ile iletişim halinde kalması gerektiği anlaşılmaktadır. İletişim hali için de geleneklerin devamı ve fırsatların kollanması icap etmektedir.²⁹⁴ Ava çıkma, Cuma ve bayram namazları, saray ve kasırlara gerçekleştirilen geziler bu iletişim halinin kurulmasına vesile olan törenlerdir.²⁹⁵

“Cuma alayı”, “selâmlık resm-i âlisi” de denilen Cuma selâmlığı, padişaha Cuma namazına gitmesi sebebiyle yapılan törenlere verilen isimdir.²⁹⁶ Anadolu Selçuklu sultanlarından Osmanlı padişahlarına kalan bu miras, dönemsel değişikliklere uğramış olsa dahi hilafetin sonuna değin varlığını sürdürmüştür.²⁹⁷ Cuma selâmlığının sadece dini ve merâsim yönüyle hitap ettiği bir sınırlaması olmamakla birlikte, sosyal, kültürel ve hukuki boyutlarıyla da padişah ve halk arasındaki iletişimin devamını sağlamada önemli bir görevi vardır.²⁹⁸ XVII. yüzyılda padişahların başta Ayasofya olmak üzere Bayezid, Süleymaniye, Sultan Ahmet, Eyüpsultan camilerini, XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren bahsi geçen camilere ek olarak Karaköy'den başlayarak sahil boyunca Tophane, Fındıklı, Dolmabahçe, Beşiktaş taraflarındaki Kılıç Ali Paşa, Nusretiye, Fındıklı Molla Çelebi, Dolmabahçe, Beşiktaş Sinan Paşa, Mecidiye ve Ortaköy gibi camileri; Üsküdar'da ise Mihrimah Sultan, Atik Valide, İskele Valide Sultan, Ayazma ve Selimiye camilerini tercih ettikleri anlaşılmaktadır.²⁹⁹

Osmanlı Devleti'nde resmi iş ve münasebetlerin işleyişi hususuna büyük bir özen gösterildiği ve teşrifât ismiyle bu işleyişin titizlikle uygulandığı bilinmektedir. Başta padişah olmak üzere saray halkı da bu teşrifât kaidelerine aynı ölçüde uymuştur.³⁰⁰ Cuma selâmlığının uygulanması esnasında da bu düzene dikkat edildiği, hatta kıyafet hususunda devlet erkânının daha gösterişli kıyafetleri seçerek alaya eşlik ettiği görülmektedir.³⁰¹ Alay esnasındaki sıralanma, gidilecek camiinin tespiti,

²⁹³ Mehmet İpşirli, "Osmanlılarda Cuma Selâmlığı (Halk-Hükümdar Münasebetleri Açısından Önemi)", **Prof Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, İstanbul, 1991, s. 459.

²⁹⁴ İpşirli, "Osmanlılarda Cuma Selâmlığı (Halk-Hükümdar Münasebetleri Açısından Önemi)", s. 460.

²⁹⁵ Çetin Aykurt, “Padişah-Halk Buluşmasını Temin Eden Törenlerden Birisi: Cuma Selâmlığı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi XVI**, İzmir, 2001, s. 201.

²⁹⁶ Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, s. 304.

²⁹⁷ Necdet Sakaoğlu, “C. Selâmlığı”, **Türk Ansiklopedisi**, c. 11, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1963, s. 258-259.

²⁹⁸ Mehmet İpşirli, “Cuma Selâmlığı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 90-92.

²⁹⁹ İpşirli, “Cuma Selâmlığı”, s. 462.

³⁰⁰ Zeynep Tarım Ertuğ, “Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek”, **Osmanlı 9**, Kültür ve Sanat, Ed. Güler Eren, Ankara, 1999, s. 133.

³⁰¹ Ertuğ, “Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek”, s. 134; “Padişahın da içinde olduğu alaylarda sıralama küçükten büyüğe doğru olurdu. Bir merasim taburu olan solakların ve peyklerin de göz alıcı kıyafetleriyle padişahın çevresinde ve önünde yürüttükleri alay, camiye doğru giderken her millet ve dinden halk, yolun iki tarafına sıralanarak

padişahın karşılanması gibi tüm kaideler belli tertip ve düzen içerisinde gerçekleşmektedir. Bunlar teşrifat kaideleri olduğu için hiç kimse bu düzenin dışına çıkacak bir harekette bulunmamıştır.

Harcama kayıtlarını incelediğimizde padişahın düzenli olarak her hafta Cuma selâmlığına gittiğini görmekteyiz. Literatürde Sultan I. Mahmud'un Cuma selâmlığına hususi önem verdiği dair bilgiler vardır. Nitekim ölümü de bir Cuma selâmlığının sonrasına tesadüf etmiştir.³⁰² Padişahın Cuma selâmlığına her gidişinde düzenli olarak yeniçeri sakalarına ve fukara ve zuafâyâ ihsan verdiği dikkatimizi çekmiştir. Hatta yeniçeri sakalarına verilen ihsan sabit bir şekilde “*zer-i mahbûb nısfıyyesi 2 aded 165 akçeden 2,5 kuruş 30 akçe*” şeklinde belirtildiği üzere 2 yarım zer-i mahbub altın olmuştur. Ayrıca geçen bir diğer grup ise H. 10 Zilhicce 1163 (M. 10 Kasım 1750) tarihli Cuma selâmlığına ait tek kayıta ihsan buyurduğunu gördüğümüz hû keşanlarıdır.³⁰³ Cuma selâmlığı dışında bayram namazları ve Mevlid Kandili için gidilen camilerde de hû keşanlarına ihsan verilmiştir.³⁰⁴ Burada dikkatimizi çeken bir diğer husus ise hû keşanlarına ihsan verilen caminin defterdeki tüm kayıtlarda Sultan Ahmet Camii olması keyfiyetidir.

Selman Soydemir'in ruzmaneleri konu alan doktora teziyle karşılaştırdığımızda padişahın Cuma için gittiği camilerin defterlerdeki verilerle aynı olduğunu tespit edebiliyoruz. Ancak tarihler konusunda birbirleri arasında bir iki günlük farkların olduğu dikkatimizi çekmiştir. Ayrıca defterlerde yer alan kayıtlarda padişahın Cuma selâmlığına gidişinde hangi camiye tercih ettiğini, kimler aracılığıyla harcamaların yapıldığı, kimlere yapıldığı, ne kadar yapıldığı gibi malumatları öğrenmiş olsak da, buna karşı ismi geçen ruzmanede bu malumatlara ek olarak defterlerde yer almayan bilgilere dair de teferruatlı tasvirler yapılmıştır. Mesela H. 20 Cemâziyelevvel 1165 (M. 5 Nisan 1752) tarihli bir kayıta aslında Cuma selâmlığı için Sultan Selim Camii'ne gidileceği, ancak havanın yağmurlu olmasından dolayı Ayasofya Camii'ne gidildiğini görüyoruz.³⁰⁵ H. 15 Şevval 1165 (M. 26 Ağustos 1752) tarihli bir başka kayıta Fındıklı Camii'ne kara yoluyla gidip deniz yoluyla

dilek ve şikayetlerini yazılı olarak uzatırlar; bunları padişahın yakın hizmetinde bulunan bir görevli toplardı...”. Detaylı bilgi için bkz: Ertuğ, “Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek”, s. 140.

³⁰² Çolak, “Son Demlerinde Bir Sultan: I. Mahmud” s. 34.

³⁰³ BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; Hacı Bektaş şeyhinin yeniçeri ocağı nezdindeki vekiline mahsus doksan dokuzuncu ortaya 1591 senesinde tayin olunan Bektaşî muritleri hakkında kullanılır bir tabirdir. Detaylı bilgi için bkz: Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, s. 851; Dervişler sınıfı olarak belirtilen hû keşanlarının yeşil örtüye kuşanmış vaziyette ellerini yumruk yaparak göğüs hizasında tuttuğu ve bu şekilde yeniçeri ağalarının atı önünde yürüdükleri belirtilmiştir. İçlerinde en yaşlı ve tecrübeli olup, duacıbaşı ismiyle de bilinen kişinin yüksek sesle Kerim-Allah dediği, hemen ardından diğerinin Hu diye bağırarak bilgisi için bkz: Abdulkasim Gül, **18. Yüzyılda Yeniçeri Teşkilatı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum, 2020, s. 16; Ayrıca Yeniçeri ve Bektaşîlik ile ilgili kısımda gördüğümüz bu tabir için Orhan Sakin, **Yeniçeri Ocağı Tarihi ve Yasaları**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2011, s. 51.

³⁰⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 4/a; BOA, TS.MA.d, 2397-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 2/a.

³⁰⁵ Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1089.

dönüldüğü yazmaktadır.³⁰⁶ Aynı gidiş ve dönüş şekli H. 6 Şaban 1166 (M. 8 Haziran 1753) tarihinde Tophane Camii³⁰⁷, H. 2 Zilkade 1166 (31 Ağustos 1753) tarihinde Fındıklı Camii³⁰⁸, H. 9 Şaban 1166 (M.11 Haziran 1753) tarihinde Tophane Camii³⁰⁹, H. 21 Ramazan 1167 (M. 12 Temmuz 1754) tarihinde Fındıklı Camii³¹⁰ ve H. 25 Zilkade 1167 (M. 13 Eylül 1754) tarihinde Cihangir Camii'ye³¹¹ ait kayıtlarda yer almaktadır. H. 26 Zilhicce 1165 (M. 4 Kasım 1752) tarihinde padişahın camiye vişne rengi çukaya semmûr erkân ilbâsıyla geldiği³¹², H. 17 Recep 1167'de (M. 10 Mayıs 1754) ise sofa kaplı semmûr erkânı tercih ettiği³¹³, aynı tercihi H. 24 Recep 1167³¹⁴ (M. 17 Mayıs 1754) tarihinde de yaptığını görmekteyiz. H. 25 Safer 1166 (M. 1 Ocak 1753) tarihli kayıta padişahın Cuma selâmlığından sonra etrafı hayranlıkla seyrederek geriye döndüğü bilgisine ulaşmaktayız.³¹⁵ H. 11 Zilkade 1167 (M. 30 Ağustos 1754) tarihli son kaydımız ise padişahın Cuma selâmlığından sonra aynı gün Hazîneli Hüseyin Ağa tarafından tıraş olduğu bilgisi üzerinedir.³¹⁶ Bu şekilde muhtelif bilgileri defterlerimizdeki bilgilere tamamlayıcı olarak Selman Soydemir'in tezi üzerinden edinebilmekteyiz. İncelenen yıllar içindeki tespitlerimize göre padişah Cuma selâmlığı için 31 farklı camiye kullanmıştır ve aralarında en çok Ayasofya Camii'ni tercih etmiştir.³¹⁷ Aşağıdaki tabloda gidilen bu camiler, yıl içinde kaç kez tercih edildiği ve toplam miktarı yazılmıştır.

Tablo 40: 1 H. 1163 / 1168 – M. 1750 / 1754 Tarihleri Arası Padişahın Cuma Selâmlığı İçin Tercih Ettiği Camiler

Yıllar Camiler	1163 (M.1749-1750)	1164 (M.1751)	1165 (M.1752)	1166 (M.1753)	1167 (M.1754)	1168 (M.1755)	Toplam
Ayasofya Camii	11	7	9	11	12	1	51
Valide Camii ³¹⁸	5	5	5	6	5	1	27

³⁰⁶ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1104.

³⁰⁷ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1136.

³⁰⁸ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1147.

³⁰⁹ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1186.

³¹⁰ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1192.

³¹¹ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)* s. 1202.

³¹² Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1115.

³¹³ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1182.

³¹⁴ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1184.

³¹⁵ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1164.

³¹⁶ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1200.

³¹⁷ BOA, TS.MA.d, 2394/1-12, 2395/1-12, 2396/1-12, 2397/1-12, 2398/1-12, 2399/1-2.

³¹⁸ Defterdeki metinlerimizde bu cami isminin H. 1163 Safer (M. Ocak/Şubat 1750) tarihli bir kayıta “Sekizinde edâ-yı salât-ı Cuma için Vâlide Câmî’i şerîfine teşrîf-i hümayûn buyruldukda.” şeklinde geçerken, H. 1164 Zilhicce (M. Ekim/Kasım 1751) tarihli bir kayıta ise “İkisinde salât-ı Cumayı edâya Yeni Câmî’-i şerîfine teşrîf-i hümayûn buyruldukda.” caminin diğer ismiyle yazıldığını görüyoruz. Caminin her iki isminin de kayıtlarda kullanıldığı görülmektedir. Bkz; BOA, TS.MA.d, 2394-2; BOA, TS.MA.d, 2395-12; Selman Soydemir’in belirtilen tezinde de caminin her iki ismi kayıtlarda geçmektedir. Bkz: “Yedinci yevm-i Cum’a’da Yeni Câmî’e zehâb olunup ba’de-edâ-yı cum’a ‘avd buyurdular.” Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 1076 ve “Ertesi

Tablo 40: (Devamı)

Yıllar Camiler	1163 (M.1749-1750)	1164 (M.1751)	1165 (M.1752)	1166 (M.1753)	1167 (M.1754)	1168 (M.1755)	Toplam
Mahmud Paşa Camii	4	2	5	5	5	1	22
Sultan Ahmet Camii	3	4	3	5	4	1	20
Sultan Bayezid Camii	2	4	3	2	2		13
Fındıklı Camii	3	2	3	3	2		13
Beşiktaş Camii	3	4	4				11
Sinan Paşa Camii				4	5		9
Hacı Beşir Ağa Camii ³¹⁹		2	1	1	2	2	8
Ebu Eyyüb Ensari Camii	2	1	2	1	2		8
Abbas Ağa Camii		2	2	2	1		7
İstavroz Camii	1	3	1		2		7
Tophane Camii	1	2	1	1	1		6
Rumeli Hisarı Camii	1	1	1		1		4
Süleymaniye Camii		2	1	1			4
Tekerlek Mustafa Efendi Camii ³²⁰		2	1		1		4
Kurşunlu Mahzen Camii				2	1		3
Cihangir Cami	1		1		1		3
Kalenderhane Camii		1	1	1			3
Anadolu Hisarı Camii			1		1		2
Sultan Selim Camii	1		1				2
Vaniköy Camii	1	1					2

rûz-ı Cum'a'da Vâlîde Câmî-i Şerîf'inde salât-ı cum'ayı edâ..” Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1114.

³¹⁹ Defterdeki tüm kayıtlarda bu cami isminin “Ağa Câmîi” şeklinde belirtildiğini görüyoruz. Selman Soydemir’in ilgili tezindeki kayıtlarla karşılaştırdığımızda ise caminin Hacı Beşir Ağa Camii olduğunu tespit ettik. Defterdeki bir kayıttan örnek, “Yevm-i mezbûrda edâ-yı salât-ı Cuma için Ağa Câmî-i şerîfine teşrîf-i hümâyûn buyruldukda..”, bkz; BOA, TS.MA.d, 2395-3; Selman Soydemir’den bir örnek, “Yevm-i Cum’a’da merhûm el-Hâc Beşir Ağa Câmî-i Şerîf’inde salât-ı cum’ayı edâ birle ‘avdet olundu.” Bkz; Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1159.

³²⁰ Cami ismi defterlerde yalnızca “Tekerlek Câmîi” olarak geçerken, Selman Soydemir’de “Tekerlek Mustafa Efendi Câmîi” olarak geçmektedir. Defterden H. 1164 Şevval (M. Ağustos/Eylül 1751) kayıtlı bir örnek “Yirmi yedisinde edâ-yı salât-ı Cuma için Tekerlek Câmî-i şerîfine teşrîf-i hümâyûn buyruldukda..”, bkz; BOA, TS.MA.d, 2395-10; Selman Soydemir’in tezinden bir örnek bir örnek, “Yevm-i Cum’a’da ihyâ-kerde-i sultânî olan Tekerlek Mustafa Efendi Câmî-i’ne teşrîf ve edâ-yı salât buyruldu.” Bkz; Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1101.

Tablo 40: (Devamı)

Yıllar Camiler	1163 (M.1749-1750)	1164 (M.1751)	1165 (M.1752)	1166 (M.1753)	1167 (M.1754)	1168 (M.1755)	Toplam
Dâye Kadın Camii ³²¹	2						2
Şehzâde Camii	1						1
Unkapanındaki Camii ³²²	1						1
Arap Camii			1				1
Piyâle Paşa Camii ³²³			1				1
Çorlulu Ali Paşa Camii ³²⁴				1			1
Kılıç Ali Paşa Camii					1		1
Zal Mahmud Paşa Camii						1	1
Toplam	42	45	49	46	49	7	238

³²¹ Defterlerde alan kayıtlarda bu cami “Timûrkapuda vâkı’ câmi’i” olarak geçmiştir. Hangi cami olduğunu Selman Soydemir’in tezi ile karşılaştırmamız sonucu Dâye Kadın Câmi olarak tespit ettik. İki karşılaştırma için bakınız: “On beşinde edâ-yı salât-ı Cuma için Timûrkâpuda vâkı’ câmi’i..” bkz; BOA, TS.MA.d, 2394-3; “On dördüncü yevm-i Cum’a’da Demirkapu kurbunda vâkı’ Dâye Kadın Câmi’i’ne zehâb olunup ba’de-edâ-yı cum’a mu’âvedet buyurdular” bkz; Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1077.

³²² Bu cami defterde yalnız bir kayıta geçmiştir. Selman Soydemir’in tezinde bu tarihli kayıt olmadığı için Unkapanında hangi cami olduğu tespit edilememiştir. Bkz: “On yedisinde edâ-yı salât-ı Cuma için Unkapanında vâkı’ câmi’-i şerife..” bkz; BOA, TS.MA.d, 2394-10.

³²³ Cami, Defterde yer alan kayıta “Pîr Ali Paşa Câmi” olarak geçmektedir. Ancak Selman Soydemir’in tezinde yer alan kayıta caminin Piyâle Paşa Câmi olduğu tespit edilmiştir. Okunuştan kaynaklanan bir hata olduğu aşîkârdır. Bkz: “Altısında salât-ı Cumayı edâya Pîr Ali Paşa Câmi’i şerîfine teşrîf-i hümayûn buyruldukda..” bkz; BOA, TS.MA.d, 2396-7; “Kasımpaşa’da vâkı’ merhûm Piyâle Paşa Câmi’i’ne teşrîf ve edâ-yı salât..” bkz; Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1092.

³²⁴ Defterlerde yer alan kayıta cami “Ali Pâşâ Câmi” olarak geçerken, Selman Soydemir’in tezinde ise “Çorlulu Câmi” olarak belirtilmiştir. Böylece Çorlulu Ali Paşa Camii olduğu tespit edilmiştir. Bkz: “Yirmi birinde salât-ı Cumayı edâya Tersânede vâkı’ Ali Pâşâ Câmi’ine teşrîf-i hümayûn buyruldukda..” bkz; BOA, TS.MA.d, 2397-7; “Rûzu Tersâne’de Çorlulu Câmi’-i Şerîfi’nde salât-ı cum’âyı edâ edüp ‘avdet olundu.” Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1134.

Harita 1: İncelenen Dönemde I. Mahmud'un Cuma Selâmlığı İçin Tercih Ettiği Camiler

3.1.1.2. Yangınlar Sebebiyle Yapılan Harcamalar

1750-1754 tarihleri arasında defterlerimizde geçen toplam 11 yangın kaydı bulunmaktadır.³²⁵ Bu kayıtların bir kısmında darüssaade ağası marifetiyle yapılan harcamaları bir kısmında ise silahdâr ağa marifetiyle yapılan harcamaları görmekteyiz. Padişahın teşrif-i hümayûnuyla yapılan harcamalarda silahdâr ağa, doğrudan yangından etkilenenlere yapılan harcamalarda ise darüssaade ağasının ismi geçmektedir. Silahdâr ağa marifetiyle yapılan harcamaların kayıtlarına baktığımızda;

³²⁵ İncelemelerimiz sonucu Selman Soydemir'in tezinde 24, Hakim Tarihi'nde 22, İzzî Süleyman Efendi'de 6, Göynüklü Ahmed Efendi'de 7, Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'de 4 yangın tespit edilmiştir. Güngör, **Vak'a-nüvis Hâkim Efendi Tarihi (Metin Ve Tahlil)**, Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**; Göynüklü Ahmed Efendi, **Târîh-i Göynüklü (Osmanlı Tarihi 1123-1172/1711-1759)**, Haz. Songül Çolak-Metin Aydar, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2019; Aktepe, **Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi Mürîr-Tevârih**, Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**. Ayrıca Ahmet Tekin'in yangınlar üzerine yapmış olduğu tezinde 1701-1756 yılları arası çıkan yangınların sayısı liste halinde verilmiştir. Tekin 1750-1754 yılları arasına ait çıkan yangın sayısı 27 olarak göstermektedir. Liste için bkz: Ahmet Tekin, **Ottoman Istanbul In Flames: City Conflagrations, Governance And Society In The Early Modern Period**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 19-20. Ali Aslan'ın Sıdkî Mustafa Efendi'nin günlüğü üzerine çalışması konu ile ilgili ayrıca bakılması gereken bir çalışmadır. Aslan, günlükte toplamda 7 yangın kaydı bulunduğunu ifade ederken, yangınların adet ve detay itibarıyla yetersiz olduklarını belirtmiştir. Sıdkî Mustafa her yangın sonunda bu felakete uğrayanlara Allahtan mükafe talep etmiştir, Aslan bu durumu günahların affedilmesi için bir mükafe kaynağı şeklinde değerlendirmiştir. Yangın tarihleri, defterlerimizdeki verilerle uyum göstermektedir. Detaylı bilgi için bkz: Ali Aslan, **18. Yüzyıl Osmanlı İlim Hayatından Bir Kesit: Sıdkî Mustafa Efendi'nin Günlüğü ve Mülâzemet Yılları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, s. 51-52.

H. 27 Safer 1163 (M. 5 Şubat 1750) tarihli Süleymâniye tarafında gerçekleşen yangını³²⁶, H. 14 Rebiülevvel 1163 (M. 21 Şubat 1750) tarihli kayıta Bağçe Kapusu yakınlarındaki şeyhülislam efendinin evinde gerçekleşen yangını³²⁷, H. 22 Recep 1163 (M.16 Haziran 1750) tarihli kayıttaki yangını³²⁸, H. 27 Şaban 1164 (M. 21 Temmuz 1751) tarihli kayıta İstanbul'da gerçekleşen yangını³²⁹, H. 5 Ramazan 1164 (M. 28 Temmuz 1751) tarihli kayıta yine İstanbul'da gerçekleşen yangını³³⁰, H. Recep 1166 (Mayıs/Haziran) tarihli Koska tarafındaki yangını³³¹, H. 15 Cemaziyelevvel 1167 (M.

³²⁶ BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 2/a; Selman Soydemir'in tezinde bu yangın H. 25 Safer 1163 (M. 3 Şubat 1750) tarihli yangın olarak geçmektedir. "...bir cânibi Ağa Kapusu'nı ihrâk ve bir cânibi Bozdoğan Kemer'i'ne karîb mahalle müntehî ve bir cânibi Süleymâniyye'nin tavhânesi cânibinden zehâb ve ol etrâfda olan büyütu zamân-ı kalilde bi'l-küllîyye mahv-ı remâd ve sultân sarâyından dahi âteş rû'yet olunmağla..." Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1078-1079; İzzî Süleyman Efendi'de H. 26 Safer 1163 (M. 4 Şubat 1750) tarihli kayıta "mâh-ı saferu'l-hayrın yirmi altıncı leyle-i erbi'â ve sâ'at iki buçuğu tecâvüz etdiği esnâda, bi-kazâ'illâhi Te'âlâ İstanbul'da Ayazma-kapusu dâhilinde Küçük-bâzâr nâm mahall-i teng ü târdan şerârepâş-ı zuhûr olan nâr-ı şu'le-bâr-ı harîk, şiddet-i hubûb-i 'avâsîfa pîşrev ü refik olup, havâlî-i kurb u civân mümâsîl-i küre-i nâr ve nevâhî-i yemin ü yesârî âteş-gede-i Mecûs'dan nümûdâr ederek, bir kolu Süleymâniyye Bîmâr-hânesiverâsında vâkî hem-serây-ı tāk-ı eflāk olan kebîr konakları ihrâk ve bir kolu dahi Vefâ Câmi'i hizâsından murûr..." Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**, s. 729-730; Göynüklü Ahmed Efendi'de H. 26 Safer 1163 (M. 4 Şubat 1750) tarihinde yangının gerçekleştiği şu şekilde kayıta geçmektedir: "...uc kol olup bir tarafı yeniceriyan-ı Dergah-ı Ali Ağa Kapusu tarafına doğru yuruyup bir tarafı aşağıdan yukarı Süleymaniyye Bimarhanesi'ne doğru gelup, bir tarafı Vefa Meydanı tarafına yuruyup her taraftan soğundurmağâ ne kadar sa'y u ihtimam olundu ise kat'a mufid olmayup Ağa Kapusu tarafı aşağıdan yukarı fi'l-cumle haneler muhterik ve Ağa Kapusu bi'l-kullîyye muhterik olup ol mahalde kat..." Çolak, **Târîh-i Göynüklü (Osmanlı Tarihi 1123-1172/1711-1759)**, s. 505-506; Son olarak Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'de yangın H. Safer 1163 (M. Ocak/Şubat 1750) tarihini gösterirken kayıtlarda yer aldığı hali "Safer'de [Ocak] Ayazma Kapısı dahilinden zuhûr eden ateş vakt-i işâ'dan vakt-i asre değin on dokuz sâ'at mümted olup, tâ Vefâ'ya ve Süleymaniye Bîmâr-hânesi'ne varınca nîce kebîr saraylar ve menâzil ve dekâkin ile Ağa-kapısı'nı ihrâk eyledi." Aktepe, **Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi Mürîr-Tevârih**, s. 153.

³²⁷ BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 2/a; Selman Soydemir'in tezinde bu yangın H. 14 Rebiülevvel 1163 (M. 21 Şubat 1750) tarihli kayıta "...Bağçekapusu kurbunda vâkî şeyhülislam efendi dâ'îlerinin hânesinden harîk zuhûr ve şevketlü efendimiz dahi sâbıkâ ağa yazıcısı olan Mustafa Efendi'nin Hocapaşa kurbunda vâkî hânesine şeref-bahş-ı iclâl ve hâne-i mezbûr bi'l-küllîyye muhterik..." Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1082; Göynüklü Ahmed Efendi'de yangın "kuşca cânların tahlîse medâr olmayup vaktâki Yeniçeri Ağası çukadârlarından bir ağa çukadârı Hazret-i eş-Şeyhu'l-İslâm Efendi'ye arkasına yüklenüp selâmete çıkarup, hanım hazretleri dahi Hakk Te'âlâ hıfz ile yalın ayak ve üstindeki libâslar dahi ba'zı yirleri yanarak gücile çıkarmışlardır. Ve biraz câriyeler dahi bulunmadığından ihrâk içinde kalmışlardır. Ve biraz atlar dahi ihrâk bi'n-nâr olmuşdur." Çolak, **Târîh-i Göynüklü (Osmanlı Tarihi 1123-1172/1711-1759)**, s. 506; İzzî Süleyman Efendi'de "...sâ'at dokuzda hâlâ Şeyhülislam ve Müftî'l-enâ3 semâhatlı Mehmed Sa'îd Efendi hazretlerinin Bağçe-kapusu dâhilinde vâkî sâkin oldukları hânelerinin tahtânîsinden bikazâ'illâhi Te'âlâ bedâhетен âteş zuhûr ve sükkân-ı hâne bi-esrihim hâb-âlûdi huzûr iken..." Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**, s. 739-740.

³²⁸ BOA, TS.MA.d, 2394-7, s. 2/a; Bu yangın dönemin kroniklerinde ve Selman Soydemir'in tezinde tespit edilememiştir.

³²⁹ BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 2/b; Göynüklü Ahmed Efendi'de de aynı tarihte meydana gelmiştir. "mâh-ı Şa'bân-ı şerîfin altıncı günü, be-kavl-i rûz-ı tâmm Hazîrân'ın sekizinci pazar günü sâ'at dokuz buçukda iken İstanbul'da Gedikpaşa mahalde vâkî Sâbûncılar Hâmî dimekle ma'rûf hândan bi-kazâ'illâhi Te'âlâ âteş zuhur..." Çolak, **Târîh-i Göynüklü (Osmanlı Tarihi 1123-1172/1711-1759)**, s. 516; İzzî Süleyman Efendi'de 26 Şaban 1164 tarihini göstermektedir. "...şehir-i şa'bânının yirmi altıncı yevm-i sülesâda, merhûm ve mağfîret-nişân Ebu'l-feth Sultân Mehmed Hân Câmi-i şerîfi kurbünde Büyük Karamân Çârsûsu'nda vâkî etmekci furunu derûnundan vakt-i inficâr-ı subhda bi-kazâ'illâhi Te'âlâ bedâhетен âteş-i pür-tef ü tâb zebâne-keş-i iltihâb olup..." Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**, s. 855; Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'de 26 Şaban 1163 tarihi diye belirtilmiştir. "Şa'-bani yirmi altısında vakt-i fecr'de Karaman ekmekçi furunundan âteş zuhûr ettikde, şîd-det-i rûzgârdan At-pazarı ve Kız-taşı ve Yeni-odalar'dan bölük ve cemâ'at ve Sekbân yüz altmış iki Orta Kışlası muhterik oldu ki, cem'an Yeniçeri Kışlası yüz bir cemâ'at ve altmış bir bölük otuz dört Sekbân ile yüz doksan altı olup, yirmi üçü Eski-odalar'da mâ'ada yüz yetmiş üçü Yeni-odalar'dadır. On biri selâmet olup, yüz altmış iki kışla muhterik oldu ve Meydân-ı Lâhm ve Orta Cami' cümlesi on sekiz sâ'at âteş-i fûrûzân oldu." Aktepe, **Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi Mürîr-Tevârih**, s. 158-159.

³³⁰ BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 1/b; Bu yangın dönemin kroniklerinde ve Selman Soydemir'in tezinde tespit edilememiştir.

³³¹ BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 2/a; Bu yangın defterdeki kayıta yalnızca "evvelki gecesi" diye geçmektedir; Göynüklü Ahmed Efendi'de 1 Recep 1166 tarihi diye belirtilmiştir. "Bin yüz altmış altı senesinin mâh-ı Receb-i şerîf guresi gicesi cum'airtesi gicesi sâ'at dört buçukda bi-kazâ'illâhi Te'âlâ Koska kurbunda harîk vâkî olup..." Çolak, **Târîh-i Göynüklü (Osmanlı Tarihi 1123-1172/1711-1759)**, s. 523; Selman Soydemir'in tezinde 1 Recep 1166 tarihi diye geçmektedir.

10 Mart 1754) tarihli kayıta Karakapı'daki yangını³³² ve H. 5 Muharrem 1168 (M. 22 Ekim 1754) tarihli yangını³³³ görüyoruz. Bu kayıtlar, padişah yangından sonra yangın bölgesini denetlemeye gittiğinde ya da yangından zarar görmüş fakirlere yardımda bulunduğu veya yangın söndürme çalışmasında yeniçerilere, sakalara ihsan verdiği kayıtlardır. Darüssaade ağası marifetiyle yapılan harcamaların kayıtlarına baktığımızda; H. Cemaziyelevvel 1163 (M. Nisan/Mayıs 1750) tarihli yangın³³⁴, H. 10 Şevval 1164 (M. 1 Eylül 1751) tarihli yangın³³⁵ ve H. Şaban 1165 (M. Haziran/Temmuz) tarihli yangın³³⁶ karşımıza çıkmaktadır. Bu kayıtlar ise yangında yaralanmış askerlere, yangında hasar alan çarşı binası yapımına, yangında yanmış olan ağakapısının yapımına yapılan harcamaların kayıtlarıdır. Ağakapısı yapımı için H. 19 Cemaziyelevvel 1163 (M. 16 Nisan 1750) tarihli³³⁷ ve H. 9 Şaban 1163 (M. 14 Temmuz 1750) tarihli bir kayıta da harcama

“Koska'da Zincirlikuyu Mahalllesi'nde sâ'at altında ihrâk vâki' olup sâ'at yedide 'azîmet-i hümayûn...” Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1132; Hâkim Efendi'de şu şekilde ifade edilmektedir. “Mâh-ı recebül'-ferdin gurre cum'aertesi gicesi I İstanbul'da Hekim Çelebî Tekyesi kurbunda Zincirli-kuyu nâm mahalde sâ'at beşde iken bi-kazâ'illâhi Te'âlâ bir hânedan âteş-i ser-keş zebâne-keş olup...” Güngör, **Vak'a-nüvis Hâkim Efendi Tarihi (Metin Ve Tahlil)**, s. 22-23.

³³² BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 2/a; Selman Soydemir'in tezinde “Ehad gecesi sâ'at beş buçukda Yenikapı hâricinde Basmacılar'dan ihrâk zuhûr edüp derûn-ı kal'aya isâbet etmekle...” Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1174; Göynüklü Ahmed Efendi'de “...mâh-ı Cemâziye'l-ülâ'nın on beşinci pazar gicesi ve Berdü'l-acûze'nin ikinci gicesi sâ'at beşde iken bi-kazâ'illâhi Te'âlâ Yenikapı 'nın taşrasından evvel bâmelerden âteş zuhûr idüp şiddet-i rûzgâr-ı lodos vâki' olup şiddet-i rûzgârdan kapu-i mezbûrenin taşrasından vâki' boya[hâ]ne ve dekâkinler ân-ı vâhid altı buçuk sâ'atde tegassun olunup...” Çolak, **Târîh-i Göynüklü (Osmanlı Tarihi 1123-1172/1711-1759)**, s. 531-532; Hâkim Efendi'de bu yangın 14 Cemaziyelevvel 1167 diye geçmektedir. “Yine mâh-ı mezbûrun on dördüncü bâzâr gicesi2 sâ'at beşde iken birûn-i sîr-i İstanbul Lanka Yeni-kapusu kurbunda Basmacılar Kâr-hânesi'nden4 bi-emrillâhi Te'âlâ âteş-i ser-keş zebâne-keş olup ve bir rûzgâr-ı şedîde dahi tesâdüf eyledi ki, ekser-i mesâmîr ve cemerât-ı âteş-i ber-hevâ bir mahalleden bir mahalleye tayerân ederdi...” Güngör, **Vak'a-nüvis Hâkim Efendi Tarihi (Metin Ve Tahlil)**, s. 94.

³³³ BOA, TS.MA.d, 2399-1, s. 2/a; Selman Soydemir'in tezi bu yangın “Sülâsâ gecesi sâ'at yedide mirâhûr-ı evvel Sâdık Ağa'nın hânesinden ihrâk-ı küllî zuhûr edüp şevketlü efendimiz defterdâr efendinin hânesine teşrif, bir buçuk sâ'at ârâm ba'dehû Sarây-ı 'atik'a teşrif, sekiz buçuk sâ'at ihrâk olup...” **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1209; Hâkim Efendi'de “sene-i mezkûre muharremül'-harâmının beşinci salı gicesi sâ'at beş buçukda iken, Mirâhûr-i Evvel-i Şehriyârî Emîn Ağa-zâde Sâdık Ağa'nın hânesinden âteş-i ser-keş zebâne-keş olup...” Güngör, **Vak'a-nüvis Hâkim Efendi Tarihi (Metin Ve Tahlil)**, s. 160.

³³⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 2/a; Yangın defterlerimizdeki kayıta yalnızca Cemaziyelevvel 1163 şeklinde geçmektedir.; İzzî Süleyman Efendi'ye baktığımızda 20 Cemaziyelevvel 1163 tarihli bir kayıt bulunmaktadır. “Mâh-ı merkûmun yirminci isneyn gicesi sâ'at beşde iken, çârsûda Mercân Kolluğu kurbünde bir tahta hândan âteş zuhûr ve der-'akab Sadra'zam ve sâ'ir hükkâmın huzûru ve ihtimâm-ı vüfurları sebebi ile2 bervech- i âsân inhumâdî nümâyân olmuşike...” Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**, s. 769.

³³⁵ BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 2/a; Bu yangın dönemin kroniklerinde ve Selman Soydemir'de tespit edilememiştir.

³³⁶ BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 2/b; Yangın defterlerimizde yalnızca Şaban 1165 diye geçmektedir. Selman Soydemir'de 5 Şaban 1165 tarihi olduğu yazmaktadır. “Bi-kazâ'illâhi te'âlâ rûz-ı mezbûrda sâ'at ona karîb Âsitâne'de Sabuncular Hân'ından ihrâk zuhûr eylediği vâsıl-ı sem'-i hazret-i şehriyârî oldukda terahhumen li-'ibâdillâh der-'akab sandala süvâr...” Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1097; Göynüklü Ahmed Efendi'de 6 Şaban 1165 diye geçmektedir. “Bin yüz altmış beş senesi mâh-ı Şa'bân-ı şerifin altıncı günü, be-kavl-i rûz-ı tâmm Hazîrân'ın sekizinci pazar günü sâ'at dokuz buçukda iken İstanbul 'da Gedikpaşa mahalde vâki' Sâbûncılar Hânı dimekle ma'rûf hândan bi-kazâ'illâhi Te'âlâ âteş zuhur...” Çolak, **Târîh-i Göynüklü (Osmanlı Tarihi 1123-1172/1711-1759)**, s. 516; Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'de “Şa'ban'da kabl-i asırda Gedik-Paşa'dan harîk zuhûr edüp, Kum-kapı'ya varınca ihrâk ettikten sonra hâric- i Sur'a geçüp, sevâhili dahi yakdı ki, yirmi sâ'at mümted oldu...” Aktepe, **Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi Mürîr-Tevârih**, s. 162; İzzî Süleyman Efendi'de “bâzâr günü kubeyl-i 'asrda İstanbul'da Gedik-paşa Hammâmı kurbünde vâki' Sabuncu Hânı dimekle ma'rûf kebîr tahta hândan bedâhетен âteş zuhur...” Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**, s. 924-925.

³³⁷ BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 2/a.

yapılmıştır.³³⁸ Ayrıca H. 3 Ramazan 1164 (M. 26 Temmuz 1751) tarihli kayıta yanmış olan yeniçeri kışlaların tamiri için harcama yapılmıştır.³³⁹

H. 3 Ramazan 1164 (M. 26 Temmuz 1751) tarihli bu kayıt 1750-1754 yılları arası en fazla harcamanın yapıldığı ay olmuştur. Yangınlar sebebiyle yapılan harcamalara baktığımızda giderlerin en büyük kısmını oluşturduğu görülmüştür. Bunun en büyük sebebi defterde yapılan incelemede ağakapısının³⁴⁰ yenilenmesi için verilen 344.500 kuruştur.

Gözümüze çarpan diğer bir husus da Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın yangınlar hususunda isminin sıkça geçmesidir. Defterlerde yalnızca yangınların gerçekleştiği, nerelerde gerçekleştiği, kime, ne kadar harcama yapıldığı gibi bilgilerin olmasına rağmen, dönemin kaynaklarından edindiğimiz bilgiler doğrultusunda Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın İstanbul'da birbiri ardı sıra gelen yangınlarda öne çıktığıdır. Moralı Beşir Ağa, H. 13 Cemaziyelevvel 1159'da (M. 3 Haziran 1746) selefi Hacı Beşir Ağa'nın vefatıyla onun yerine gelmiştir.³⁴¹ Kaynaklarda Moralı Beşir Ağa'nın selefi gibi idareli olmadığı bilgisi yer almaktadır. Bilhassa veziriazam kendisi tarafından kabul edilmeyen biriye onu görevinden almaya muktedir olup, padişah tarafından istediği olmazsa şehirde yangınlar çıkartıp, yangınların sebebini istemediği bu veziriazamın uğursuzluğuna yormak suretiyle görevinden almaya çalıştığı ileri sürülmektedir.³⁴² Döneminde yaşanan yangınlar ve yolsuzluk durumu padişahın otoritesine karşı ciddi bir güvensizlik doğurduğundan nihâyetinde H. 28 Şaban 1165 (M. 11 Temmuz 1752) tarihinde Kız kulesi'nde boğdurulmuş, nüfuzu altındaki adamları da aynı sona maruz kalmışlardır.³⁴³ Beşir Ağa, Mora muhassılı Ahmed Paşa'nın kölesi olması sebebiyle Moralı unvanıyla, "Hafız" ve "Maktûl" ünvanlarıyla da hatırlanmaktadır. Kendisinden sonra Darüssaade ağalığı görevine o dönemde hazinedar olan bir diğer Beşir Ağa getirilmiştir.³⁴⁴

³³⁸ BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 2/a.

³³⁹ BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 1/b.

³⁴⁰ Ağakapısı, yeniçeri ağasının görev yaptığı yerdir. Süleymaniye Camii'nin kuzeyinde yer almaktadır. Yeniçerilerin iki ayrı kışlası vardır ama yeniçeri ağası şehrin içindeki bu alanda bulunmaktadır. Birçok kez yangınlar sebebiyle harap hale gelmiştir. H. 27 Safer 1163 (M. 5 Şubat 1750) tarihli 19 saat süren yangın bunlardan biridir. Ardından ağakapısının tamiri işine girilmiştir. Bkz: Semavi Eyice, "Ağakapısı", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 462.

³⁴¹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/1**, s. 332-333; Moralı Beşir Ağa'nın padişahın otoritesi üzerinde kırılmaya yol açıp açmadığı konusunu etraflıca ele alan bir çalışma için Zeynep Aycibin'in Moralı Beşir Ağa üzerine yazmış olduğu makalesine bakmak gerekir. Burada Moralı Beşir Ağa'nın kim olduğunu anlayabilmek için Ahmed Resmî Efendi'nin Hamiletü'l-küberâ isimli eserini, Derviş Abdullah'ın Risâle-i Teberdâriyye isimli eserini, İzzî Süleyman Efendi ve Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin eserlerini kaynak kullanarak; dönemin yazarları, resmi tarihçileri ve gayri resmi tarihçilerin ışığında karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirme yapmıştır. Bkz: Aycibin, "Sultan I. Mahmûd ve Dârüssaâde Ağası Moralı Beşir Ağa", s. 72-89.

³⁴² Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/1**, s. 333.

³⁴³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/1**, s. 334.

³⁴⁴ Abdülkadir Özcan, "Beşir Ağa, Moralı", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 555-556.

3.1.1.3. Bayramlarda İcra Edilen Sportif/Eğlence Faaliyetleri Sebebiyle Yapılan Harcamalar

Teşrifat kaideleri, Osmanlı fikir hayatını ve devlet yapısını en güzel haliyle yansıtmaktadır.³⁴⁵ Osmanlı Devleti'nde ve toplumunda icra edilen törenlere dair tüm ayrıntı ve inceliği teşrifat ifade etmektedir.³⁴⁶ Devletin kademeleri arasındaki törensel ilişkiler, insanlar arasındaki davranış şekilleri Osmanlı teşrifatını oluşturmaktadır.³⁴⁷ Osmanlı teşrifat geleneğinde bayramlar, hazırlıkları ve ardındaki tebrikleşmeleriyle birlikte en kapsamlı törenler olarak icra edilmektedir.³⁴⁸ Bayram tabirinin kelime itibarıyla karşılığına baktığımızda, Osmanlı yönetimi ve halkı açısından Ramazan ve Kurban Bayramını ifade ettiğini görmekteyiz.³⁴⁹ Bu iki bayram dışında Nevruz bayramı da Anadolu'nun kimi yerlerinde kutlanan ve nevrûziyye adı altında hediyelerin alınıp verildiği bir diğer bayramdır.³⁵⁰ Şenlik düzeni, 15. yüzyıldan beri Osmanlı sarayı içinde, başkentte, yöneticilerin bulunduğu merkezlerde protokollü ve programlı bir şekilde uygulanmıştır.³⁵¹

Bayram merâsimlerinde öğleden önce bayramlaşma, hediyelerin dağıtılması ve yemek ikramı, sonrasında gösterilerin yapılması gerektiği açıktır.³⁵² Büyük törenlerde ayrıca geceleri kandiller, mahyalar ve fişeklerle eğlenceler tertip edilmiştir.³⁵³ Öğleden sonraki etkinliklerde cambaz, zûrbâz, kûzebâz gibi hüneler, sportif oyunlar gerçekleşmektedir.³⁵⁴ Şenlik programının teşrifat uygulaması ise kabul merasimi, ziyafet, kahve sohbeti, dinlenme, gösteriler, akşam yemeği ve donanma şeklinde belirtmek mümkündür.³⁵⁵ Defterde verilen kayıtlarda bayramlar esnasında icra edilen eğlence faaliyetlerini; güreş oyunları, şenliklerde fişek atanlar ve cirit oyunu esnasındaki harcamalar olarak tasnif etmek mümkündür.

³⁴⁵ Dündar Alıkcı, **Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi**, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul, 2004, s. 26.

³⁴⁶ Zeynep Tarım, "İstanbul'da ve Osmanlı Sarayı'nda Tören ve Kutlamalar", **Suriçi İstanbul Fetihden Önce ve Fetihden Sonra**, Ed. İlber Ortaylı, Fatih Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2017, s. 274.

³⁴⁷ Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı İstanbul'unda Merasim ve Teşrifata Dair Kaynaklar", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, c. VIII, s. 16, 2010, s. 131.

³⁴⁸ Zeynep Tarım Ertuğ, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayı'nda Bayram Törenleri", **Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan**, Ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul, 2006, s. 573.

³⁴⁹ Ertuğ, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayı'nda Bayram Törenleri", s. 574.

³⁵⁰ Ertuğ, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayı'nda Bayram Törenleri", s. 574.

³⁵¹ Ertuğ, "Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayı'nda Bayram Törenleri", s. 574; Gidilecek caminin tespitini padişah bayramdan önce belirlerken, bu camiler genellikle Ayasofya ve Sultan Ahmet camilerinden biri olmuştur. Bkz: Özdemir Nutku, "Bayram Alayı", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 265.

³⁵² Nutku, "Bayram Alayı", s. 264.

³⁵³ Nutku, "Bayram Alayı", s. 264.

³⁵⁴ Nutku, "Bayram Alayı", s. 264.

³⁵⁵ Nutku, "Bayram Alayı", s. 264.

3.1.1.3.1. Güreş Oyunları Sebebiyle Yapılan Harcamalar

Muhtelif amaçlarla gerçekleşen binişler esnasındaki güreşlere “huzur güreşleri” ismi verilmektedir.³⁵⁶ Padişahın teşrif edişiyle o mekanın “padişahın huzuru” olması dolayısıyla güreş tutan pehlivanlar padişahın huzur-u hümayûnunda yani doğrudan padişahlara aşikâr bir halde sporlarını icra etmişlerdir.³⁵⁷ Bu geleneğin geçmişi, düğünlerde ve eğlencelerde yiğitlik göstergesi amacıyla Türkler arasında yapılan bir uygulama olarak oldukça eski dönemlere kadar uzanmaktadır.³⁵⁸ Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Konya’da, Osmanlı Beyliği’nde Orhan Gazi döneminde Bursa’da, Murat Hüdavendigâr döneminde Edirne’de güreş tekkeleri açılırken, ilerleyen dönemlerde pehlivanların bir cemaat olarak teşkilatlandıkları ve Osmanlı padişahlarının çokça güreş müsabakaları düzenleyerek önemli güreşçilerin yetişmesi için uğraş verdikleri görülmektedir.³⁵⁹

Huzur güreşleri ile ilgili kayıtları incelediğimizde belirtilen yıllar içerisinde bu spora yönelik 43 kayıt tespit edilmiştir.³⁶⁰ Kayıtların fazla olması padişahın güreşi ve güreşçileri desteklediğini bize göstermektedir. Kayıtlarda güreş etkinliklerinin bayramlar esnasında gerçekleştiğini görüyoruz. Belgelerde pehlivanların isimleri, lakapları ve memleketlerine dair bilgi yoktur ancak tertip edildiği tarihlere ulaşabiliyoruz. Kayıtlarda padişahın biniş ile çeşitli yerlere teşrif buyurmuşlardır. Tertip edilen bu sporun Tepebaşı, Yalı Köşkü, Gülhâne, Eski Saray, Dolmabahçe ve Sada’bad Sarayı icra edilen mekanlarıdır. Müsabakalarda güreş tutan pehlivanlara ve görev alan duacıya ödeme yapılmıştır. Genellikle pehlivanların galip olanları ikişer, mağlup edilenleri birer, berabere kalanları ikişer ve görevli olan duacı ise dört zolata ile ödüllendirilmiştir.³⁶¹

Tablo 41: Güreş Aktivitesi için Tercih Edilen Mekânlar

Mekânlar	Tepebaşı	Yalı Köşkü	Gülhâne	Eski Saray	Dolmabağçe	Sada’bad Sarayı	Toplam
Merâsim sayısı	12	11	10	4	3	2	43

3.1.1.3.2. Şenliklerde Fişek Atanlar İçin Yapılan Harcamalar

³⁵⁶ Mehmet Türkmen, “Osmanlı’da Güreşe Kısa Bir Bakış ve Türk Güreş Tarihçiliğimize Eleştiri”, *Yeni Türkiye*, c. 30, s. 127, Haziran 2024, s. 124.

³⁵⁷ Kesgin, *Ceyb-i Hümayûn Defterlerine Göre Osmanlı Padişahları, Güreş Ve Güreşçiler*, s. 39-40.

³⁵⁸ Ahmet Yiğit, “III. Ahmet Dönemi Huzur Güreşleri ve Güreşler İçin Yapılan Ceyb-i Hümayun Harcamaları”, *History Studies*, c. 6, s. 5, Eylül 2014, s. 269.

³⁵⁹ Yiğit, “III. Ahmet Dönemi Huzur Güreşleri ve Güreşler İçin Yapılan Ceyb-i Hümayun Harcamaları”, s. 270.

³⁶⁰ BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 1/b-2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-11, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 4/a; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 1/b-2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-7, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 2/a-2/b.

³⁶¹ Yusuf Kesgin’in tezinde padişahlar döneminde bahşış olarak sarf edilen miktarı grafikte gösterirken Sultan I. Mahmud’un dönemi için bu tutarı %4 olarak göstermiştir. Bkz: Kesgin, *Ceyb-i Hümayûn Defterlerine Göre Osmanlı Padişahları, Güreş Ve Güreşçiler*, s. 43.

Osmanlı'da uygulanan kutlamaları ifade etmek için şenlik kelimesinin yanında “donanma, sur, şadman” gibi sözcükler de kullanılmıştır. Donanma kelimesi, bezeme, süsleme anlamlarıyla birlikte ışıklı ve bilhassa fişek atılarak gerçekleşen şenliklere verilen yaygın bir isimdir.³⁶² Gece kandilleri ve fişeklerle yapılan gösteriler Osmanlı şenliklerinde temaşa unsurlarındandır. Fişek gösterilerinin o dönemde dekorların yakılarak birleştirilip gerçekleşiyor olması dikkat çekici bir bilgidir. Bu durum halk tarafından gösterilerin daha heyecanlı halde seyredilmesinde önemli yer tutmaktadır.³⁶³ Etkinlikler toplumsal gerginliği hafifletmeye ve siyasi otoriteyi güçlendirmeye yardımcı olmuştur.³⁶⁴ Ayrıca, bu etkinlikler hanedan devamlılığı ve bereketi mesajını da halka ve katılımcılara iletmektedir.³⁶⁵ Gündüz eğlencelerinin sadece şenliğin düzenlendiği alanda izlenirken, fişek gösterilerinin geceleri faaliyete geçmesi çok uzaktan dahi gösterilerin izlenmesine olanak vermiştir.³⁶⁶ Defterlerde yapılan incelemede, geleneksel olarak Ramazan bayramında fişek şenliklerinin yapıldığı, bunların mekanının tamamının Beşiktaş Sahilsaray-ı Hümayûnunda olduğu ve burada fişek atan gruplar arasında öncelikle bayram çıktıktan sonra gün gün topçuların, cebecilerin, tersanelilerin fişek atışını görmekteyiz.³⁶⁷

3.1.1.3.3. Cirit Oyunu Esnasında Yapılan Harcamalar

Bir meydan oyunu olarak cirit, yüzyıllardır at üstünde, ağır bir sopa ile bilhassa törenlerde oynanan geleneksel bir oyundur.³⁶⁸ Savaş olmayan dönemlerde atların işlevini yitirmemesi ve askerlerin eğitimini uygulaması için Türkler tarafından icat edilmiştir.³⁶⁹ Kastedilen asker eğitimi içoğlanlarına yaptırılan askeri eğitimidir ve bu yönüyle sarayda itibar görmektedir.³⁷⁰ Sarayda padişah huzurunda icra edilen cirit oyunu gösterisine Cirit-i Hümayûn denilmektedir.³⁷¹ İsmi oynandığı alet olan ve çevgen de denilen mızraktan almıştır.³⁷² Arapça'da asker anlamına gelen cündi ise Cirit oyuncularına verilen isimdir.³⁷³ Haliyle cirit oyununda, savaş oyunu özelliğinin ağır bastığını

³⁶² Derya Ocak, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları Ve Gündelik Hayata Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 43.

³⁶³ Ocak, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları Ve Gündelik Hayata Etkileri**, s. 56.

³⁶⁴ Hakan Karateke, **illuminating Ottoman Ceremonial**, God is the Light of the Heavens and the Earth: Light In Islamic Art And Culture, 2015, s. 288.

³⁶⁵ Karateke, **illuminating Ottoman Ceremonial**, s. 288-289.

³⁶⁶ Ocak, **XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları Ve Gündelik Hayata Etkileri**, s. 56.

³⁶⁷ BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-11, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-7, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 2/a.

³⁶⁸ İbrahim Bozbiyık, “Osmanlıdan Cumhuriyete Cirit”, **TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi**, s. 9, s. 36, 2017, s. 504.

³⁶⁹ Bozbiyık, “Osmanlıdan Cumhuriyete Cirit”, s. 504.

³⁷⁰ Emine Dinceç, “Osmanlı Sarayı’nda Cirit Alayları: Lahanacılar Ve Bamyacılar”, **Milli Folklor**, c. 89, 2011, s. 79.

³⁷¹ Bozbiyık, “Osmanlıdan Cumhuriyete Cirit”, s. 504.

³⁷² Feyzi Halıcı, “Cirit”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 26.

³⁷³ Dinceç, “Osmanlı Sarayı’nda Cirit Alayları: Lahanacılar Ve Bamyacılar”, s. 79.

söylememiz yerinde olacaktır.³⁷⁴ Cirit oyunları, bayram merâsimlerinde, doğum şenliklerinde veya bu özel günler dışında padişahın isteği doğrultusunda gerçekleşmiştir.³⁷⁵ Oyunların düzenlenme görevinden Silahdâr ağa sorumlu olmuştur.³⁷⁶ Defterlerde yapılan incelemede, ilgili dönem boyunca 9 adet cirit oyunu kaydı karşımıza çıkmaktadır.³⁷⁷ Oyunun sergilendiği mekanlar olarak Tepebaşı, Gülhâne, Eski Saray ve Dolmabahçe'yi görüyoruz. Kayıtlarda sadrazam cündilerine ihsanlar verilmiştir.

3.1.1.4. Biniş-i Hümayûn İçin Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde padişahların denizden saltanat kayığı ile günü birlik olarak yaz ve bahar mevsimlerinde gezinti amacıyla gidip gelmesine “biniş”, “biniş-i hümayûn” denilmektedir.³⁷⁸ Bu gezintilerin az sayıda görevlilerle en fazla bir hafta kalınarak yapılmasına “yarım göç”, sürenin uzatıldığı zamanlardaki gezintilere ise “nakl-i hümayûn” denilmektedir. Göz alıcı bir merâsim halinde gerçekleşen bu binişler esnasında görevli olan çadırcıbaşılar, güneşlikler ve nihâlîler götürürken, kısa süreli olmayan durumlarda Dârüssaâde ağası mutfağı eşyaları da nakledilmiştir.³⁷⁹ Padişahın istirahat etmesi için gezinti yapılan yerlerde devlet adamlarının “biniş kasrı” ismi verilen gösterişli küçük köşkleri de mevcuttur.³⁸⁰ Şaduman Tuncer'in Sultan III. Ahmed üzerine çalışmasında, Sultan III. Ahmed'in yazlık ve kışlık mekanları arasında gidiş-gelişlerinin sıklığı gözler önüne serilmektedir.³⁸¹ Yine padişahlardan Sultan II. Mahmud'un binişlerinde yanındaki görevlilerle yiyip içtiği, güreş ve cirit oyunları, tüfek ve ok atışı gibi yarışmaları düzenlettiği de kendisinin biniş oldukça önem verdiğinin göstergesidir.³⁸²

³⁷⁴ Dingec, “Osmanlı Sarayı'nda Cirit Alayları: Lahanacılar Ve Bamyacılar”, s. 79.

³⁷⁵ Dingec, “Osmanlı Sarayı'nda Cirit Alayları: Lahanacılar Ve Bamyacılar”, s. 81.

³⁷⁶ Dingec, “Osmanlı Sarayı'nda Cirit Alayları: Lahanacılar Ve Bamyacılar”, s. 82.

³⁷⁷ BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 4/a; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 2/a.

³⁷⁸ Haluk Şehsuvaroğlu, “Biniş, Binişi Hümayun”, *İstanbul Ansiklopedisi*, c. V, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay Neşriyatı, İstanbul, 1961, s. 2798.

³⁷⁹ Abdülkadir Özcan, “Biniş”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 184.

³⁸⁰ Özcan, “Biniş”, s. 184.

³⁸¹ Şaduman Tuncer, *Sultan III. Ahmed Günlük Yaşantısı, Yakın Çevresi ve Şahsiyeti*, Timaş Akademi, 1. Baskı, İstanbul, 2023, s. 174.

³⁸² Özcan, “Biniş”, s. 185.

Tablo 42: İncelenen Dönemde I. Mahmud'un Biniş-i Hümayûn ile Seyahata Çıktığı İstanbul'daki Mekanlar

Mekanlar	Tercih Sayısı	Mekanlar	Tercih Sayısı
Eski Saray	18	Kethuda Sarayı	2
Tepebaşı Kasrı (Eski Saray içinde)	15	Sada'bad	2
Ali Beg Köyü	5	Kozbekçiler	2
Bahâriyye Yalısı	5	İncili Köşk	2
Çırağan Yalısı	5	Gülhâne	2
Davud Paşa	5	İshak Ağa Yalısı	1
Fıstıklı Yalısı	5	Beşiktaş Köşkü	1
Taksim	5	Halıcılar Köşkü	1
Ağa Bağçesi	4	Maktûl Süleyman Sarayı	1
Göksu ³⁸³	4	Mahbûbiyye	1
Mîrâhûr Köşkü	4	Nakkaş Paşa Sarayı	1
Muhammed Paşa Köşkü	4	Kuleli	1
Galata Sarayı	3	Büyük Dere	1
Muhsinzâde Sarayı	3	Osmanzâde Çiftliği	1
Neşâdabâd Yalısı	3	Gümrükçü İshak Ağa Yalısı	1
Rami Çiftliği	3	Mandıra	1
Şerefabâd	3	Sedbaşı	1
Yalı Köşkü	3	Gümrükçü Yalısı	1
Yemişçibaşı Bağ	3	Tokad ³⁸⁴	1
Balıkhâne	2	Has Oda Köşkü	1
Üsküdar Sarayı	2	Kemerler	1
Ok Meydanı	2	Sadık Ağa Yalısı	1
Hüseyin Paşa Bağçesi	2	Kavacık	1

³⁸³ 1741'li yıllarda padişah sık sık eğlenceler ve mehtap seyirleri için Boğaziçi'nde, Göksu'yu tercih etmiştir. Buradaki mekan dere kenarına yakın deniz üstünde inşa edilmiş bir kasırdır. Artan, "I. Mahmûd Saltanatında Boğaziçi ve Eğlenceleri: Temâşâ, Tefekkür, Tevakkuf ve "Şehr-i Sefâ"', s. 126.

³⁸⁴ Beykoz taraflarında bir bahçedir.

Harita 2: İncelenen Dönemde I. Mahmud'un Biniş-i Hümayûn ile Seyahata Çıktığı İstanbul'daki Mekanlar

Defterlerde yapılan incelemede, padişahın biniş amaçlı muhtelif yerleri tercih ettiği görülmüştür.³⁸⁵ Tabloda gidilen yerler sunulmuştur. En çok tercih edilen mekan ise bugün İstanbul Üniversitesi'nin bir bölümünün üzerinde bulunduğu Eski Saray'dır. 1454 yılında yapımına başlandığı ve inşaatının 3 sene sürdüğü bu saray, Saray-ı Atîki Mâmure diye de bilinmektedir.³⁸⁶ İstanbul'da inşa edilen ilk Osmanlı sarayıdır.³⁸⁷ Padişahların tahta cülusuyla birlikte Eski Saray'da bulunan valide sultanlarını Topkapı Sarayı'na alayla getirmek kanundur. Bununla birlikte vefat eden padişahın ailesi de Eski Saraya gönderilmektedir. Padişahın bayram tebriklerini kabul etme sebebiyle bayramın üçüncü günü saraya gelmesi de bilinen bir gelenektir.³⁸⁸ Eski Saray, Topkapı Sarayı tamamlanana kadar Fatih Sultan Mehmet için geçeci bir ikametgah işlevi görmüş ve daha sonra harem sarayı haline gelmiştir.³⁸⁹ Sultan I. Mahmud için 1731'de silâhdar ağa tarafından Eski Saray'a bir oda inşa edilerek döşenmiştir. Bu yıllarda kaynaklarda yer alan bilgilerde, padişahların saray

³⁸⁵ BOA, TS.MA.d, 2394/1-12, 2395/1-12, 2396/1-12, 2397/1-12, 2398/1-12, 2399-1.

³⁸⁶ Mithat Sertoğlu, "Bursa, Edirne Sarayları ve Eski Saray", **Resimli Tarih Mecmuası**, c. V, s. 59, İstanbul, 1954, s. 3465.

³⁸⁷ Banu Bilgicioğlu, "Sarây-ı Atîk-i Âmire", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, s. 122; Eski Saray Osmanlı hanedanlığı için bir iç saray konumundayken, sonraları hükümet işlevleri mekânsal pozisyonu İstanbul'daki ikinci Saray olan Topkapı Sarayı'na verilmiştir. Bkz: Satoshi Kawamoto, "Before Topkapı: Istanbul Old Palace And Its Original Function Before Topkapı", **Archivum Ottomanicum**, Ed. György Hazai, Germany, 2016, s. 207.

³⁸⁸ Mithat Sertoğlu, "Bursa, Edirne Sarayları ve Eski Saray", s. 3406.

³⁸⁹ Kawamoto, "Before Topkapı: Istanbul Old Palace And Its Original Function Before Topkapı", s. 207.

gezintileri esnasında dinlenen ve sazlar eşliğinde yemek yenilen bir mekan olarak Eski Saray'ı kullanması³⁹⁰, padişahın en çok tercih ettiği biniş mekanı olmasını bize açıklamaktadır.

Şaduman Tuncer'in çalışmasında, Sultan III. Ahmed'in binişlerinde kullandığı yerler liste halinde sunulmuştur. Tuncer, padişahın eğlenceyi öncelediğini belirterek, gidilecek yerin, havanın ve yapılacak etkinliklerin güzelliğinin padişahı etkileyen unsurlar olduğunu ifade etmiştir.³⁹¹ Tuncer'in binişlerle ilgili okuyucuya padişahın özellikle sevdiği ve güven duyduğu yakın çevresinin yalı ve köşklerinin dönem dönem öne çıktığına dair sunduğu ifadeleri dikkatleri çeken bir bilgidir.³⁹² Sultan I. Mahmud ile karşılaştırıldığında biniş mekanı olarak aynı yerlerden tercih edilenler olmuştur. İncelenen defterlerde yer alan bilgilere göre Sultan I. Mahmud özellikle fukaralara, mektep sıbyanlarına, amele kullarına, çavuşân kullarına ihsanlar dağıtırken, bunların dışında çeşitli kullara ve görevlilere de ihsanlar vermiştir.

3.1.1.5. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar

Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinin giderlerinde, Ceyb-i Hümayûn harcamalarının silâhdâr ağa marifetiyle olan harcamalarından diğeri mutad üzere yapılmış olan harcamalardır. Bu türden yapılan harcamalar defterlerde “mutad üzere” ifadesi ile belirtilmiştir. Esasında bu türden yapılan harcamalar üç başlık altında tasnif edilmiştir: İlki, şimdi ele aldığımız silâhdâr ağa marifetiyle gerçekleşen mutad üzere olan harcamalardır. İkincisi, Ceyb-i Hümayûn harcamaları başlığı altındaki ikinci başlığımız olacak olan darüssaade ağası marifetiyle gerçekleşen mutad üzere olan harcamalardır. Üçüncüsü ise, silâhdâr ağa ve darüssaade ağası yediyle yapılmayan ancak sürekliliği olduğu için mutad üzere sayılan harcamalardır. Bu şekilde bir tasnif yoluna gidilerek konunun daha rahat bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır.

3.1.1.5.1. Takdimlere Karşılık Yapılan Harcamalar

Osmanlı padişahlarının geleneksel olarak kendilerine takdim edilen bir takım nesnelere, materyallere karşı hediyeler ve bahşişler verdiğini görmekteyiz. Bunlar arasında defterimizdeki örneklerde incelenen tüm yıllar boyunca Nisan suyu takdimi³⁹³, buhur suyu takdimi³⁹⁴ ile birlikte

³⁹⁰ Bilgicioğlu, “Sarây-ı Atîk-i Âmire”, s. 123.

³⁹¹ Tuncer, *Sultan III. Ahmed Günlük Yaşantısı, Yakın Çevresi ve Şahsiyeti*, s. 209.

³⁹² Tuncer, *Sultan III. Ahmed Günlük Yaşantısı, Yakın Çevresi ve Şahsiyeti*, s. 212.

³⁹³ BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-5, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-6, s. 1/b.

³⁹⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/a; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 1/b.

belli yıllarda yağ takdimi³⁹⁵ ve sâliyye takdimi³⁹⁶ de karşımıza çıkmaktadır. Buhur suyu, silâhdâr ağa aracılığıyla sefer odası oğlanları tarafından ramazanın on beşinde padişaha takdim edilmektedir. Yaklaşık kırk uzun şişeye doldurularak bir tepsi üzerinde takdim olunmaktadır. Bu takdime karşılık padişah her bir seferliye biner akçe vermektedir. Nisan suyu da silâhdâr ağa aracılığıyla, kiler odası tarafından padişaha takdim edilmektedir. Padişah bu takdime karşılık her bir kilerliye biner akçe bahşış vermektedir.³⁹⁷

3.1.1.5.2. Surre İhracında Yapılan Harcamalar

Düzenli olarak her yıl Mekke ve Medine'deki seyyid ve şeriflere, aynı zamanda bölgenin ileri gelenlerine dağıtılması amacıyla Osmanlı padişahlarının gönderdikleri paralara surre adı verilmektedir.³⁹⁸ İncelediğimiz beş sene boyunca darüssaade ağalarının gözetiminde surre alayları yerine getirilmiştir.³⁹⁹ Her yılın Recep ayında gönderilecek surreler yola çıkmıştır.⁴⁰⁰ Defterlerde yalnızca ihraç esnasında dua eden şeyh dailerine verilen 10 kuruş ihsana rastlanmıştır.

3.1.1.5.3. Dini Törenlerde Yapılan Harcamalar

Her sene tekrarlanması gereken bazı dini ritüellere karşı padişahın vermiş olduğu ihsanlar vardır. Bunlardan ilki her yılın Ramazan ayının 15. günü mutad üzere gerçekleştirilen *Hırka-i Şerif ziyaretidir*.⁴⁰¹ Hz. Muhammed'in Arap şairi Kaab'a hediye ettiği hırkaya Şâmî, Veysel Karanî'ye verilene Yemanî ismi verilmiştir. Şâmî olanı Hırka-i saâdet ismiyle Topkapı Sarayı'nda bulunurken, Yemanî olanı ise Hırka-i şerîf ismiyle Fatih'de Hırkaîşerif Camii'nde korunmaktadır. Bu şekilde bu iki hırkanın karışma ihtimali önlenmeye çalışılmıştır.⁴⁰² Hırka-i şerif, tarihi kaynaklarda hırka-i saâdet ismiyle birbiri yerine de kullanılmıştır.⁴⁰³ Bazı kaynaklarda bu merâsimin Ramazananın on beşinden önceki ve sonraki günlerde icra edildiği ifade edilmiştir.⁴⁰⁴ Yüzyıllar boyunca kutsal

³⁹⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2399-1, s. 2/a.

³⁹⁶ BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 2/a.

³⁹⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, s. 332.

³⁹⁸ Arslanboğa, *Osmanlı Devleti'nde İç Hazine Harcamaları (1649-1680) 31 Yıllık Enderun Hazinesi Defteri Üzerine Bir İnceleme*, s. 15; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray teşkilatı*, s. 181.

³⁹⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray teşkilatı*, s. 181.

⁴⁰⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray teşkilatı*, s. 181; BOA, TS.MA.d, 2394-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-7, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-7, s. 2/a.

⁴⁰¹ Mehmed Es'ad Efendi'nin *Teşrifât-ı Kadîme'si: Osmanlı İmparatorluğu'nda Teşrifât*, Haz. Ahmet Arslantürk, Miraç Tosun, Serdal Soyluer, Okur Kitaplığı, İstanbul, 2012, s. 49.

⁴⁰² Zeynep Tarım Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, c. 16, İstanbul, 1998, s. 37.

⁴⁰³ Nurhan Atasoy, "Hırka-i Saâdet", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 374.

⁴⁰⁴ Banoğlu, *Teşrifat ve Teşkilatımız*, s. 162.

emanetlerin kaybolma endişesiyle farklı ellerde muhafaza edildiği bilinen bir gerçektir.⁴⁰⁵ Sultan I. Selim'e sunulan kutsal emanetler içerisinde en göze çarpanın hırka olması sebebiyle nakletmiş olduğu daireye Hırka-i saâdet dairesi ismi verilmiş ve Fatih Sultan Mehmet döneminde kurulmuş olan hasodanın üyeleri bu dairenin hizmetiyle görevlendirilmiştir.⁴⁰⁶ Daireyle ilgili her türlü hizmet hasodalılar tarafından icra edilmiştir. Hasodalıların denetlenmesi ve malzeme teminlerinin sağlama görevi de Dölbend ağasına verilmiştir.⁴⁰⁷ Osmanlı teşrifatı içerisinde hırka-i saâdet geleneklerinden ramazanın on beşinci günü yapılan ziyaret mühimdir.⁴⁰⁸ Bir gün öncesinden ramazan ayının on dördüncü günü padişahın has odalı ağalar beraberinde daireye teşrifleriyle, sabah namazının aynı yerde eda edilmesinin ardından hasodalıların temizlikle ilgilendikleri esnada padişahın da orada bulunması dikkate değer bir bilgidir.⁴⁰⁹ Hazırlıklar içerisinde her tarafın süpürüldükten sonra gül suyu ile yıkanması ve ardından öd ve anberin yakılması işlemleri gerçekleştirilmektedir.⁴¹⁰ Davetiyelerin gönderilmesiyle birlikte devam eden süreçte ramazanın on beşinci günü görevlilerle birlikte genellikle Ayasofya Camii'nde kılınan öğle namazının ardından gerekli protokoller eşliğinde Hırka-i Saâdet Dairesindeki tören yapılmıştır.⁴¹¹ İncelenen defterlerde hırka-i şerîf törenlerinin bulunduğu her iki konumda da verilerin geçtiği ve bu törenler snasında mutad üzere has odalı ağalarına her yıl Ramazâniyye şeker akçesi olarak isimlendirilen ihsanla 2555 kuruş verildiği görülmektedir. Has odalı kullarından dölbend ağası, miftâh ağası, vâcibü'r-riâye ağalar, hâne-i hâssâ ağalar kulları görevlilerinin defterde isimleri geçmektedir.⁴¹²

Her yılın Rebiülevvel ayının on ikinci günü gerçekleştirilen *Mevlîd-i Şerîf kıraati*, mu'tâd üzere gerçekleştirilen bir diğer törendir.⁴¹³ Hz. Peygamber'in doğum günü olarak kabul edilen Mevlid törenleri, Osmanlı'da padişahın yaşadığı saray ve devlet adamlarının konaklarıyla birlikte selâtin camilerinde de devletin resmi törenle kutladığı önemli günlerdendir.⁴¹⁴ Hz. Peygamber'in doğduğu geceye rastlayan mübarek gecede belli naatler, münacaat ve kasideler okutturmak geleneği o zamandan beri islam ülkelerinde uygulanmıştır.⁴¹⁵ Törenler İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya

⁴⁰⁵ Münir Atalar, "Kutsal Emanetler", **XII. Türk Tarih Kongresi: Ankara 12-16 Eylül 1994 Kongreye Sunulan Bildiriler**, c. III, Ankara, 1999, s. 1080.

⁴⁰⁶ Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti", s. 38.

⁴⁰⁷ Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti", s. 40.

⁴⁰⁸ Atasoy, "Hırka-i Saâdet", s. 376.

⁴⁰⁹ Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti", s. 40.

⁴¹⁰ Atasoy, "Hırka-i Saâdet", s. 376.

⁴¹¹ Ertuğ, "Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti", s. 41-42.

⁴¹² BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/a; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 1/b BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 1/b.

⁴¹³ Arslantürk, **Mehmed Es'ad Efendi'nin Teşrifât-ı Kadîme'si: Osmanlı İmparatorluğu'nda Teşrifât**, s. 37.

⁴¹⁴ Mehmet Şeker, "Mevlid", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 479.

⁴¹⁵ Banoğlu, **Teşrifat ve Teşkilatımız**, s. 151.

Camii’nde, sonraki zamanlarda Sultan Ahmet Camii’nde icra edilmiştir.⁴¹⁶ 1590’dan tarihinden sonra hac kafilelerinin Şam’a vardığını Beylerbeyi tarafından müjdecibaşı aracılığı ile Divan-ı Hümâyûna bildirilmesi esnasındaki törene ise Mevlid Alayı denilmektedir.⁴¹⁷ Tüm resmi törenlerde olduğu üzere Mevlid töreninde de giyilecek kıyafetler ve kimin nerede oturacağı da önceden tespit edilmiştir.⁴¹⁸ Müezzinler kıraati, Şeyhülislam efendi, şeyh-i sâni ve şeyh-i sâlis efendiler de vaazlarını tamamladıktan sonra, her birine kürkleri ve para keseleri ihsan olarak verilmiştir.⁴¹⁹ Bu şekilde tören belli bir teşrifat düzeniyle tamamlanarak görevlilerden kimilerine hilat giydirilirken kimilerine bahşişler dağıtılmıştır. Mevlid münasebetiyle dağıtılan şeker ve şerbetten de her görevliye payı verilmiştir. İncelenen defterlerde sarayda yapılan Mevlid törenleriyle ilgili defterde yalnızca bir adet kayıt vardır ve o da Topkapı’da icra edilmiştir. Diğer tüm kayıtlarda Mevlid-i Şerîf için tercih edilen mekân Sultan Ahmet Camii olmuştur.⁴²⁰ Mevlid töreni esnasında orada bulunan çukadar ağa, müjdecian kulları, has oda kulları, kethüda kulları, berberbaşı ağa, yeniçeri sakaları gibi görevlilere ve fakirlere ihsanda bulunulmuştur. Ayrıca mu’tâd üzere berberbaşı, altı nefer zat-ı hümayun berberlerine küçük şalvar inamı ve has oda ağaları, neferleri ve kethüdalara destimal baha olarak ihsan edilenler de silahdar ağa tarafından teslim edilmiştir.

İncelenen defterlerde mu’tâd üzere gerçekleştirilen bir hatim türü olarak *Buhârî hatminin* Osmanlı Devleti’nde özel bir yeri vardır.⁴²¹ Camilerde, kütüphanelerde, medreselerde, tekkelerde ve birçok yerde Buhârî Şerîf hatmi geleneği yüzyıllar boyunca devam etmiştir.⁴²² Buhârî esas adı el-Câmi’u’s-sahîh’tir ve müellifinin Buhâralı olmasından dolayı Buhârî-i Şerîf ismiyle anılan bir hadis kitabıdır.⁴²³ Hırka-i Şerîf Camii başta olmak üzere, İstanbul’da, Süleymâniye, Ayasofya, Fatih Camii gibi selâtin camilerde yaygın bir şekilde Buhârî-i Şerîf okutulmuştur.⁴²⁴ Osmanlı padişahlarından özellikle I. Mahmud Buhârî-i Şerîf hatmine büyük önem vermiştir.⁴²⁵ Bununla birlikte Kütüphane’nin vakfiyelerine Buhârî okuyacak görevliler tayin ederek bu iş için ödenek de tahsis

⁴¹⁶ Dündar Alikılıç, **XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2002, s. 97.

⁴¹⁷ Alikılıç, **XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri**, s. 97.

⁴¹⁸ Görevlilerin ne giydikleri ve yerleşme düzenleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Alikılıç, **XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri**, s. 100-101; Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. II, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1993, s. 521-522.

⁴¹⁹ Alikılıç, **XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri**, s. 102.

⁴²⁰ BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 2/a.

⁴²¹ Nesimi Yazıcı, “Osmanlı Dinî Hayatından Bir Kesit: Buhârî Hatmî”, **Türk Yurdu**, Aralık 1999-Ocak 2000, s. 350.

⁴²² Mustafa Celil Altuntaş, “Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık”, **Hadis Tetkikleri Dergisi**, c. VIII, s. 1, İstanbul, 2010, s. 62.

⁴²³ Altuntaş, “Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık”, s. 39.

⁴²⁴ Altuntaş, “Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık”, s. 62.

⁴²⁵ Nesim Yazıcı ilgili makalesinde 5 Mart 1750 tarihli Sultan Mehmed Camii’nde icra edilen hatim merâsimi tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Yazıcı, “Osmanlı Dinî Hayatından Bir Kesit: Buhârî Hatmî”, s. 352-353.

etmiştir.⁴²⁶ Daha sonraları Buhârî hatimlerinin Osmanlıda yaygın şekilde camilerde yapıldığı görülmüştür.⁴²⁷ Hatmin uygulanması üç aylarda başlamış ve yine üç aylarda bitmiştir.⁴²⁸ Sıkıntılı zamanlarda şifa bulmak için, savaş zamanlarında düşmanın hezimete uğraması için yapılan hatimler sık sık görülmektedir.⁴²⁹ Patrona Halil isyanı sonrasında halkın hoşnutsuz tavırları, devlete karşı tepkilerin oluşmasına neden olmuş ve I. Mahmud'un tahta gelmesiyle birlikte bu tepkileri dikkate alan Osmanlı padişahı, halkın dini duygularına artırmaya yönelik etkinliklerde bulunmayı tercih etmiştir. Bunun en güzel örneği biraz önce bahsini geçirdiğimiz kütüphane açılışlarında Buhârî hatimlerini bir gelenek haline getirmeyi başarmasıdır.⁴³⁰ Defterdeki kayıtlarda Buhârî-i Şerîf okutulması için tercih edilen mekânlar ise Ayasofya Camii, Sultan Mehmed Camii ve Enderûn-ı Hümâyûndaki Kütübhâne-i Âmire'dir.⁴³¹ Törenlerin tamamlanmasından sonra oradaki görevlilere, fakirlere, güçsüzlere bol miktarda paralar dağıtmıştır. İçerinden 5 Mart 1750 tarihli Fatih Camii'nde icra edilen merâsim dönemin vekayinüvisi İzzî Süleyman Efendi'nin eserinde geçmektedir. Aynı tören Şemdanî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi tarafından da aktarılmıştır.⁴³²

Kayıtlarda ayrıca Enderûn-ı Hümâyûn Kütübhânesi'nde *Mişkât-ı Şerîf hatmi* duâsı ve yine aynı kütüphanede *Meşârik-ı Şerîf* tamamlama duası yapıldığı bilgisine rastlamaktayız.⁴³³ Bu iki hatim defterde mu'tâd üzere yapılmamıştır ancak, konu bütünlüğü açısından burada bahsetmeye lüzum gördük. Her ikisinde de hoca efendilere, halifeler ve teberdâr kullarına ihsanlarda bulunulmuştur. İslâm eğitim sisteminin temelindeki kurum olan medreselerden⁴³⁴ Fatih Sultan Mehmet'in kurmuş olduğu medreselerde programlı bir şekilde hadis usulünden Sahîh-i Buhârî ve Meşârikul-Envar ve şerh-i İbni Melek okutulmuştur.⁴³⁵ 1525-1545 yıllarında müderrislik görevini yürüten Taşköprülüzâde, çeşitli medreselerde okuttuğu kelâm, hadis, tefsir derslerini sayarken, Buhârî ve

⁴²⁶ 1740 tarihli Ayasofya Kütüphanesi için hazırlanan vakfiyenin Buhârî hatmiyle alakalı bölümü için bakınız: Mustafa Celil Altuntaş, "Osmanlı Döneminde Buhârîhânlık Geleneğinin Başlaması ve Osmanlı Hadisçiliğine Etkisi", **Sahîh-i Buhârî: Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul, 2020, s. 188; 1750 tarihli Fatih Camii'nde ikinci bir kütüphane yapılması ve Buhârî hatminin detaylı anlatımı için ayrıca bkz: Altuntaş, "Osmanlı Döneminde Buhârîhânlık Geleneğinin Başlaması ve Osmanlı Hadisçiliğine Etkisi", s. 189.

⁴²⁷ Altuntaş, "Osmanlı Döneminde Buhârîhânlık Geleneğinin Başlaması ve Osmanlı Hadisçiliğine Etkisi", s. 193.

⁴²⁸ Altuntaş, "Osmanlı Döneminde Buhârîhânlık Geleneğinin Başlaması ve Osmanlı Hadisçiliğine Etkisi", s. 196.

⁴²⁹ Altuntaş, "Osmanlı Döneminde Buhârîhânlık Geleneğinin Başlaması ve Osmanlı Hadisçiliğine Etkisi", s. 197.

⁴³⁰ Altuntaş, "Osmanlı Döneminde Buhârîhânlık Geleneğinin Başlaması ve Osmanlı Hadisçiliğine Etkisi", s. 191-192.

⁴³¹ BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 2/a .

⁴³² Yazıcı, "Osmanlı Dinî Hayatından Bir Kesit: Buhârî Hatmi", s. 351; İzzî Süleyman Efendi'de sayfaları arasında tören detaylı şekilde anlatılırken, Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi'de tören özet şekilde geçilmiştir. Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**, s. 741-742; Aktepe, **Şem'dâni-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi Mürîr-Tevârih**, s. 148-149.

⁴³³ BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 2/a.

⁴³⁴ Mehmet İpşirli, "Medrese", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s. 327.

⁴³⁵ Sadık Cihan, "Osmanlı Devrinde Türk Hadiscileri Tarafından Yazılan Usulü Hadis Eserleri, Risaleleri ve Nuhbetü'l-Fiker Üzerine Yapılan Şerh Ve Tercüme", **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 2, Erzurum, 1977, s. 128.

Meşâriku'l-envârî'n-nebeviyye'yi de okuttuğunu belirtmiştir.⁴³⁶ Osmanlı döneminde özellikle hadis öğretimini yapan kurum olan darü'l-hadislerde⁴³⁷ Mişkâtü'l-Mesâbih de ana metin olarak okutulmuştur.⁴³⁸

Hatim dualarının yapılmasında mekân olarak sıklıkla *kütüphanelerin* varlığı dikkatimizi çekmektedir. Bu bakımdan kütüphanelerin Osmanlı dönemindeki yeri ve hatimlerin yapılmasında karşımıza çıkan kütüphanelerle ilgili bilgi verme gereği duyduk. Osmanlı döneminde padişahlar şahsen kütüphanelerin oluşturulması için öncülük etmişler ve bunun için icap eden özeni göstermişlerdir.⁴³⁹ Padişahlardan III. Ahmed, I. Mahmud ve III. Osman, zengin koleksiyona sahip geniş kütüphanelerle isimlerinden söz ettirmektedir.⁴⁴⁰ İlim ve kültüre verdiği önemin nişanesi olarak I. Mahmud'un yaptırdığı kütüphaneler çok önemlidir.⁴⁴¹ Bununla ilgili İsmail Erünsal ilgili makalesinde Osmanlı çağı boyunca I. Mahmud döneminin, Türk kütüphaneciliğinin bir altın dönem olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca padişahın en uzak kalelerinde dahi kütüphane kurmaya özen gösterdiği bilgisini de eklemektedir.⁴⁴² Ayasofya Camii içinde, Fâtih Camii yanında, Nuruosmaniye Külliyesi bünyesinde değerli yazmalar bağışladığı kütüphane, Revan Köşkü Kütüphanesi, Galata Sarayı Kütüphanesi ve İstanbul harici Belgrad ve Vidin'de yaptırdığı kütüphaneler dikkati çekmektedir.⁴⁴³ Kayıtlarda *Enderûn-ı hümayûnda vâkı' Kütübhâne-i Âmire* olarak bahsedilen III. Ahmed Kütüphanesi, 23 Kasım 1719'da açılışı yapılmıştır.⁴⁴⁴ İlk bağımsız saray olma özelliği gösterir.⁴⁴⁵ Diğer bahsedilen kütübâne, *Galata Sarâyında ihyâ buyrulan Kütübhâne-i Hümayûn* diye geçen Galatasaray Kütüphanesi'dir⁴⁴⁶. I. Mahmud Ekim 1754 tarihinde kurduğu kütüphaneye, I. Ahmed ve III. Ahmed tarafından mektep sıbyanlarının faydalanması amacıyla vakfedilen kitapları kendi vakfettiği kitaplarla birlikte yerleştirmiştir. Kütüphanenin idaresi silâhdar ve sarayın ağasında verilmiştir. Daha sonraları kütüphane içindeki kitaplar Fâtih

⁴³⁶ İpşirli, “Medrese”, s. 329.

⁴³⁷ Cihan, “Osmanlı Devrinde Türk Hadiscileri Tarafından Yazılan Usulü Hadis Eserleri, Risaleleri ve Nuhbetü'l-Fiker Üzerinde Yapılan Şerh Ve Tercümeler”, s. 127.

⁴³⁸ Selim Demirci, “el-Hatîb et-Tebrizî ve Mişkâtü'l-Mesâbih'i Üzerine”, *Hadis Tetkikleri Dergisi*, c. 12, s. 2, 2014, s. 107.

⁴³⁹ Altuntaş, “Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânîk”, s. 49.

⁴⁴⁰ İsmail E. Erünsal, “Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik”, *Millî Eğitim*, c. 208, Güz 2015, s. 196.

⁴⁴¹ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 11.

⁴⁴² Erünsal, “Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik”, s. 196.

⁴⁴³ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 11.

⁴⁴⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 1/b; Semavi Eyice, “Ahmed III Kütüphanesi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2, TDV Yayınları, İstanbul, 1989, s. 40.

⁴⁴⁵ Gökberk Bilecik-Ömer Türk, “Masraf Defterleri Işığında Topkapı Sarayı III. Ahmed (Enderun) Kütüphanesi”, *İstanbul Üniversitesi Yayınevi*, 11, Ocak 2019, s. 2.

⁴⁴⁶ BOA, TS.MA.d, 2399-1, s. 3/b.

Kütüphanesi ve Ayasofya Kütüphanesi arasında paylaştırılmıştır.⁴⁴⁷ Nuruosmaniye Külliyesi hakkında bir sonraki kısımda detaylı bilgi verileceğinden burada girmeye lüzum görülmemiştir.

3.1.2. Dârüssaâde Ağası Marifetiyle Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde Enderun ve Harem-i Hümayûn bölümlerinde bulunan Darüssaâde Ağası, sarayın görevlilerinin en yüksek dereceli kişisidir. Öyle ki derece olarak sadrazam ve şeyhü'l-islâmdan sonra gelmektedir. Çelebi Sultan Mehmet zamanından itibaren Osmanlı sarayında görev alan hadım ağalar, beyaz hadımlar (akağalar) ve zenci hadımlar (karaağalar) olarak iki ayrı sınıfı oluşturmuştur. Akağalar, Bâbüssaâde kapısında görevli olduklarından kendilerine Bâbüssaâde ağaları denilmiştir.⁴⁴⁸ Hadım ağalar ise kızlar ağası olarak da bilinmektedir.⁴⁴⁹ Darüssaâde hadımları ile Bâbüssaâde hadımları arasındaki ırk ve renk ayrımı III. Murad döneminde netleşmiştir; 1592'de darüssaâde ağalığına kara ağalar, Bâbüssaâde ağalığına ak ağalar egemen olmuştur.⁴⁵⁰ Yani III. Murad'ın Darüssaâde ağalığı makamını fiilen kurmasıyla kurumun kökten değiştiğini söylemek mümkündür.⁴⁵¹

Osmanlı hanedan üyeleri açısından bir ikametgâh yeri olan harem, aynı zamanda sultanların hizmetkârları için bir eğitim kurumu özelliği görmektedir.⁴⁵² Bu yönüyle saray kadınlarına ait olduğunu bildiğimiz Harem-i Hümayûn bölümünü kontrolü altında tutmak Darüssaâde Ağası'nın en temel vazifesidir. Kendisi kara hadım ağalarından olmakla birlikte emri altında çalışan kara hadım ağaları da mevcuttur. Harem-i hümayûndaki vazifelerinden dolayı bu ağalar, harem ağaları ismiyle de zikrolunmuştur.⁴⁵³ Zaman içindeki başarılarının durumuna göre mevkileri yükseltilmiştir. Hakikaten saraya gelen bir zenci kölenin öncelikle Lala'nın maiyetinde göreve başlaması ve giderek muhtelif görevleri icra edip donanımlı bir hale geldikten sonra Darüssaâde Ağalığı görevine getirilmesi sağlanmıştır.⁴⁵⁴ Devlet yönetiminde etkili olan Darüssaâde ağaları, siyasi meselelerle birlikte sadrazam azil ve tayinlerinde de etkili olmuştur. İçlerinden para ve mal düşkünü olanları,

⁴⁴⁷ İsmail E. Erünsal, "Galatasaray Kütüphanesi", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 323.

⁴⁴⁸ Ülkü Altındağ, "Dârüssaâde", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 2.

⁴⁴⁹ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı**, s. 172.

⁴⁵⁰ Jane Hathaway, **Beşir Ağa: Osmanlı Hareminin Baş Hadım Ağası**, Vakıfbank Kültür Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2021, s. 31.

⁴⁵¹ Jane Hathaway, **Darüssaade Ağası Osmanlı Sarayında Afrikalı Bir Güç Odağı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I. Basım, İstanbul, 2022, s. 81.

⁴⁵² Leslie P. Pierce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümrânlık ve Kadınlar**, Isık Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2021, s. 239.

⁴⁵³ Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı**, s. 172.

⁴⁵⁴ Eyüp Erbilici, **II. Mahmut Dönemi Ceyb-i Hümayun Hazinesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2024, s. 35.

görevlerinde kendilerine hediye ve para veren kişileri tayin etmişlerdir. Haliyle bu durum devlet yönetiminde olumsuz durumların doğmasına sebebiyet vermiştir.⁴⁵⁵

Darüssaâde ağalarının başlıca görevlerine baktığımızda; Harem'in muhafazası, harem için gerekli cariyelerin sağlanması, Harem'deki cariyeye, usta, kalfa, ikbal ve kadın efendilerin terfi ya da cezalandırılmasının padişaha arz edilmesi, sultan evlenmesinde vekilliğinin yapılması, törenlerin idaresi, Hırka-i şerif destimallerinin verilmesi, surre alaylarının düzenlenmesi, sultan düğünlerinde koltuk törenlerinde bulunması, maiyetindekilerin tayinleri veya işine son verilmesi gibi çeşitli görev tanımlarını görüyoruz.⁴⁵⁶ Padişahların vefatları esnasında da onların yanında bulunan bir isim olarak Darüssaâde ağalarının varlığı dikkatimizi çekmektedir. Vefat durumunu sadrazama haber veren de yine kendisi olmuştur.⁴⁵⁷ Darüssaâde ağalarının sınırlı bir görev süresi yoktur. İncelenen defter içinde Darüssaâde ağalarından tespitini yaptığımız Hacı Beşir Ağa'nın, III. Ahmed ve I. Mahmud zamanında yirmi dokuz yıl boyunca görevde kalması bunun bir örneğidir.⁴⁵⁸ Hatta Hacı Beşir Ağa'nın makamında bu kadar uzun süre büyük başarılarla görev yapması, Beşir isminin harem ağaları arasında pek sevilen bir isim haline gelmesine yol açmıştır. Hacı Beşir Ağa'nın vefatından sonra Beşir adını taşıyan dört ağanın daha Darüssaâde ağalığı makamına getirilmesinden bunu anlayabiliyoruz.⁴⁵⁹

İncelenen defterlerde tespit ettiğimiz dönemin iki darüssaâde ağası, Moralı Beşir Ağa (1746-1752) ve Hazinedâr Beşir Ağa (1752-1755)'dir. Moralı Beşir Ağa ile ilgili yangınlar başlığı altında kendisinden bahsetmiştik. Ancak burada da bahsedilmesi gereken önemli bir durum vardır. Jane Hathaway, Harem-i Hümayûn ile Enderun arasında 18. yüzyıla değin yaşanan gerilimden bahsederken siyasi hizipleşme durumunu tartışmıştır. Ona göre, taraf ismiyle geçen saray hizipleri aile bağlarını da içine alan bir himaye ilişkisine dayanmaktadır. Ancak burada kalıcı olmayan bir duruma gönderme yapmaktadır: Hizbin süresi idarecilerinin hayatı veya kariyerinin devamıyla

⁴⁵⁵ Altındağ, "Dârüssaâde", s. 2.

⁴⁵⁶ Çağatay Uluçay, **Harem II**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 1992, s. 120.

⁴⁵⁷ Altındağ, "Dârüssaâde", s. 3.

⁴⁵⁸ Altındağ, "Dârüssaâde", s. 2.

⁴⁵⁹ Jane Hathaway, **Darüssaade Ağası Osmanlı Sarayında Afrikalı Bir Güç Odağı**, s. 227; Jane Hathaway ilgili eserinde, Darüssaade ağasının İstanbul ve eyaletlerdeki siyasi ve ekonomik nüfuzuna ilişkin veriler sunarak, Osmanlı'nın entelektüel ve dini hayat üzerindeki nüfuzuyla Darüssaâde ağasının nüfuzunun unsurlarının iç içe geçtiğini ifade etmiştir. Bu nüfuz üzerinde başta mektepler, medreseler, kütüphaneler ve tekkeler olmak üzere dini, entelektüel işlerle ve hayır işleriyle ilgili kurumlara destek olan vakıfların belirleyici olduğuna vurgu yapmıştır. Vakıf faaliyetlerinin, Darüssaâde ağasının dini ve entelektüel eğiliminin göstergesi gibi bir işlevi olduğunu da eklemiştir. Detaylı bilgi için bkz: Hathaway, **Darüssaade Ağası Osmanlı Sarayında Afrikalı Bir Güç Odağı**, s. 265; Konuyla ilgili Ayhan Ürkündağ'ın Hacı Beşir Ağa'nın hayratları üzerinde yapmış olduğu doktora tezinde Hacı Beşir Ağa'nın devletin merkezi olan İstanbul başta olmak üzere Hire, Medine, Zıştovi gibi birçok yerde vakıf eserleri kurdurttuğu bilgisine ulaşmaktayız. Vakıflar arasında önceliği eğitim kurumlarına verdiğini görüyoruz. 18. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı devlet hayatına olumlu etkileri olan kişilerden bir tanesi olmuştur. Detaylı bilgi için bkz: Ayhan Ürkündağ, **Darüssaade Ağası Hacı Beşir Ağa Ve Hayratı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2017, s. 146-147.

orantılıdır.⁴⁶⁰ Hathaway'ın tartıştığı ikili hizipleşme kavramını incelediğimizde, Moralı Beşir Ağa'nın çevresinde şekillenen ilişki ağının bu kavrama yakınlığı varmış gibi dursa da temelde ayrımı olduğuna dikkatimizi vermemiz gerekmektedir. Öyle ki, Hathaway'ın tanımının kökenine indiğimizde içinde askeri hanelerin varlığını ve her bir hizbin kendisini karşı hizipten ayırmak için bir mücadele içinde olduğunu görüyoruz.⁴⁶¹ Hizipçilik kavramını, daha yaygın bir sosyal hareket düzeni arasındaki mücadele içinde görürken, Moralı Beşir Ağa hizbinin tanımlamasını ise daha basit bir halde, kendisinden daha büyük bir düzenin içerisinde diğer üyelerle mücadele içerisinde olan alt grup olarak değerlendirmemiz mümkündür. Yani Beşir Ağa'nın hizbi siyasi etkisi ve mali gücü olan bir yapıdır.⁴⁶² İsmi dönemin içerisinde yangınlar ve bazı isyan girişimlerinde sıkça geçmesi, kendisinin ve çevresindekilerin siyasi anlamda bir tasfiye süreciyle karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur.⁴⁶³ Moralı Beşir ağa'nın katli hadisesi, Selman Soydemir'in tezinde bahsedilen en mühim olay olarak ifade edilmektedir.⁴⁶⁴ H. 11 Temmuz 1752 (M. 28 Şaban 1165) tarihinde I. Mahmud Selman Soydemir'in tezine göre Ortaköy'e göre, Şem'dânizâde Fındıklılı Süleyman Efendi'ye göre Defterdarburnu, İzzî Süleyman Efendi'ye göre Neşat-âbâd'a ulaştığında Bostancıbaşına huzura çağırarak kendisine Moralı Beşir Ağa'nın bulunduğu yerde tutuklanacağına dair bir emir vermiştir.⁴⁶⁵ Bostancıbaşı tarafından zorla sandala bindirilerek Kız Kulesi'ne hapsedilmiştir. Aynı gün saat sekiz buçukta hazinedâr-ı şehriyârî Lala İbşir Ağa'ya samur kürk giydirilerek dârüssaâde ağası tayin edilmiştir.⁴⁶⁶ Hapsedilmiş olsa bile Sadrazam Bâhir Mustafa Paşa'nın zihninde "hayatta kalır ise yine gelir benim hayatımı katl ider" düşüncesi olduğundan Beşir Ağa'nın katlini

⁴⁶⁰ Darüssaade ağası bir yönetici olmadığında Harem-i Hümayûn idareciliğini üzerine alıp görevi üstlenmiştir. Detaylı bilgi için bakınız: Hathaway, **Darüssaade Ağası Osmanlı Sarayında Afrikalı Bir Güç Odağı**, s. 80.

⁴⁶¹ Fatma Betül Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Moralı Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2024, s. 12.

⁴⁶² Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Moralı Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, s. 12.

⁴⁶³ 1752 yılında gerçekleşen bu tasfiyelerle birlikte arda kalan muhalledat kayıtlarının incelenmesi sonucu Beşir Ağa'ya en yakın adamlarına ait mal varlıklarıyla birlikte kayıt altına alınan evrak ve defterlerin tespiti sonucu bahsi geçen çevre hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Beşir Ağa'nın hizbinin elebaşılarından Hazineदार Süleyman ve Yagop Hovhannesyan gösterilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Uğur, **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Moralı Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, s. 53; Sarraf Yagop'un isminin geçtiği defterimizde yer alan H. 1165 Zilhicce (M. Ekim/Kasım 1752) tarihli tek kayıt mevcuttur: BOA, TS.MA.d, 2396-12; Selman Soydemir'in tezinde de Beşir Ağa'nın vefatının ardından hazinedarının boynunun vurulduğu, rikâbdâr ağanın da sürgüne yollandığı bilgisi yer almaktadır; Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 129.

⁴⁶⁴ Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 128; Tüm bu yaşanan hadiselerle rağmen Beşir Ağa'nın bundan önce Sultan I. Mahmud katında nasıl kıymetli ve itibarlı olduğu ve padişaha karşı bu itibarını artırmak amacıyla neler yaptığıyla ilgili Selman Soydemir'in tezinde geçen bir bilgi kayda değerdir: 8 Recep 1165 tarihinde surre ihracı amacıyla bir merasimin ardından Beşir Ağa'nın padişah huzurunda etek öptüğü, padişaha hediye olarak bir elmas yüzük sunduğu, huzurdan ayrıldıktan sonra da herkese altınlar ihsan ettiği ve sır kâtibini dahi bu ihsandan nasiplendiği bilgisidir. Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 128-129; Buradaki surre ihracı bizim defterlerimizde H. 9 Recep 1165 (M. 23 Mayıs 1752) tarihli olarak geçmektedir; BOA, TS.MA.d, 2396-7, s. 2/a.

⁴⁶⁵ Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 129; Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târîhi Mür'î't-tevârih**, s. 167; Yılmaz, **İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)**, s. 938; Aslan, **18. Yüzyıl Osmanlı İlim Hayatından Bir Kesit: Sıdkî Mustafa Efendi'nin Günlüğü ve Mülâzemet Yılları**, s. 89.

⁴⁶⁶ Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1099.

istemektedir.⁴⁶⁷ Nihâyetinde Beşir Ağa, suçunun büyüklüğü ve olayların tekrarlanması tehlikesine karşı Sadrazam Bâhir Mustafa Paşa'nın talebiyle, padişahın emri doğrultusunda temmuz ayında katledilmiştir.⁴⁶⁸ Kendisinden sonra darüssaâde ağılığına getirilen Hazine-dâr Beşir Ağa, Mâbeyn-i hümâyûndan yetişerek önce musâhib ve ardından hazinedâr-ı şehriyârî olmuştur. H. 1168 Zilkade (M. Ağustos 1755) tarihinde görevden ayrılarak Mısır'a gönderilmiş ve orada vefat etmiştir.⁴⁶⁹

İncelenen defterlerde karşımıza çıkan darüssaâde ağaları Moralı Beşir Ağa ve Hazine-dâr Beşir Ağa'nın Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne yapmış olduğu harcamaların çeşitliliği o kadar fazladır ki; Harem'den azat edilen cariyelerden mutad üzere yapılan harcamalara, yangından doğrudan etkilenen kişi ve yapılara yapılan harcamalardan çeşme tamiri için yapılan harcamalara ve son olarak Nuruosmaniye Camii yapımı için yapılan harcamalara kadar çok geniş bir skalada çeşitli harcama kalemlerini yönetmiştir. Her biri kendi içinde açıklanacaktır.

3.1.2.1. Harem'den Azat Edilen Cariyelere İhsanlar Yoluyla Yapılan Harcamalar

Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nin giderlerinde ihsanlar yoluyla yapılan harcama kalemlerinden biri Harem'den azat edilen cariyelere bulunan ihsanlardır. Defterlerde azat edilen cariyelere buyrulan ihsanlar hakkında bilgi verirken *bâ-hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn bir azâde cevâriyye kullarına ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın Dârü's-sa'âdet-i ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle teslîm olunan* şeklinde acıklmalar yapılmıştır.⁴⁷⁰ Harem'in eski sakinlerine padişahın buyurduğu ihsanlar, dârü's-sa'âde ağası vasıtasıyla ulaştırılmıştır. Kayıtlarda kişi isimleriyle ilgili bilgi bulunmazken, ihsan buyrulan miktarlar hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1.2.2. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar

Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinin giderlerinde mutad üzere yapılan harcamalar vardır. Bahsi geçen harcamalardan ikincisi dârüssaâde ağası marifetiyle yapılan harcamalardır.⁴⁷¹

İncelediğimiz beş sene boyunca mutad üzere yapılan harcama kayıtlarında padişaha *pastırma* takdim eden bostancı, yeniçeri, Kengiri (Çankırı), Engürü (Ankara), Gerede (Bolu) sayyadlarını

⁴⁶⁷ Aktepe, *Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür'i't-tevârih*, s. 167.

⁴⁶⁸ Özcan, "Beşir Ağa, Moralı", s. 556.

⁴⁶⁹ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî II*, s. 371.

⁴⁷⁰ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2399-2, s. 1/b.

⁴⁷¹ İlki silâhdar ağa ma'rifetiyle olan mutad üzere yapılan harcamalardır.

görüyoruz.⁴⁷² Bu takdime karşı da padişahın vermiş olduğu ihsanlar bulunmaktadır. Diğer bir harcama kalemi bir tür büyük ördek türü olarak kılkuyruk'un padişaha takdim edilmesiyle karşılığında verilen ihsanlardır.⁴⁷³ Burada dikkatimizi çeken iki husustan ilki kılkuyruk denilen bu kuşun genellikle baharın geldiği aylar içerisinde avlanıp sunulması; diğeri de karşılığı olarak hep 1001 aded şeklinde akçenin verilmesidir.

Bir diğer harcama kalemi değişmez bir grup olarak hekimbaşı, cerrâhbaşı, kehhâlbaşının padişaha takdim ettikleri *nevrûziyye* ve müneccimbaşının *takvim takdimi* karşılığında padişahın bu görevlilere vermiş olduğu ihsanlardır.⁴⁷⁴ Hekimbaşı, saraydaki hastane ve eczahaneleri yöneten kişidir ve aynı zamanda Osmanlı sınırları içerisindeki tüm görevli cerrâhların, kehhâllerin tayini onun tarafından yapılmaktadır.⁴⁷⁵ Takdim edilen *nevrûziyye*, anber, afyon hülâsası ve pek çok baharatın karışımıyla elde edilen kırmızı renkli kokulu bir çeşit macundur. Bu macun porselen kapların içinde ve kıymetli kumaşlara sarılmış şekilde padişaha, sadrazama ve sarayın devlet adamlarına, şehzade ve sultanlara törenle sunulmaktadır. Yeni yılın takvimini takdim eden müneccimbaşına da kürk giydirilip, hediyeler verilmektedir.⁴⁷⁶ İlgili dönem içinde her sene *nevrûziyye* takdiminin yapıldığı dikkatimizi çekmekle birlikte, görevli kişilerin isimleri defterde yer almamaktadır.

Her yılın Rebiülahir ayında geleneksel olarak sakabaşılara hacc-ı şeriften geldiklerinde verilen 160 kuruş, mutad üzere yapılmaktadır.⁴⁷⁷ Bununla birlikte her Cemaziyelahir ayında surre-i şerifi tamamlamasıyla dârüssaâde ağasına verilen 6165 kuruş da hiç değişmemiştir.⁴⁷⁸ Son olarak her Ramazan ayında altı nefer kullara serâser-baha olarak verilen 600 kuruş da geleneksel olarak verilen ihsanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁷⁹

⁴⁷² BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-1, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-1, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2398-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-2, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2399-2, s. 1/b.

⁴⁷³ BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-4, s. 1/b Selman Soydemir'in Ruzname'sinde kılkuyruk takdimini görmekteyiz: Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1170.

⁴⁷⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-6, s. 1/b Selman Soydemir'in Ruzname'sinde *nevrûziyye* takdim edildiğini görmekteyiz. Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 1125.

⁴⁷⁵ Nil Sarı, "Hekimbaşı", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 17, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 163.

⁴⁷⁶ Sarı, "Hekimbaşı" s. 163.

⁴⁷⁷ BOA, TS.MA.d, 2394-4, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-4, s. 2/a.

⁴⁷⁸ BOA, TS.MA.d, 2394-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-6, s. 1/b.

⁴⁷⁹ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/a; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/a.

İzleyen 62 ay boyunca; toplamda 1000 kuruş zer-i mahbûb, toplamda 2062,5 kuruş ellîşer olmak üzere zer-i mahbûb tam, yine 2062,5 kuruş olmak üzere zer-i mahbûb nısfıyyesi ve 1500 kuruşluk ak akçe Harem-i Hümâyûnu yöneten kişi olarak darüssaâde ağasının yetkisiyle Harem-i Hümâyûn içerisindeki harcamalar için yapılan para tesliminin miktarları olarak kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸⁰ Bu kayıtlar incelendiğinde, para teslimlerinin dönemin iki musâhibi olan Musâhib Ömer Ağa ve Musâhib Ali Ağa eliyle yapıldığı görülmektedir. Ayrıca her yılın Safer ayında harem-i hümâyûn nısf inamatı ve yine her yılın Şaban ayında harem-i hümâyûn inamatı olarak para teslimlerinin kayıtları da defterde bulunmaktadır.⁴⁸¹

3.1.2.3. Yangından Doğrudan Etkilenen Kişi ve Yapılara Yapılan Harcamalar

Yangınlar konusuyla ilgili silâhdar ağa'nın marifetiyle yapılan harcamalar başlığında kayıtları incelemiştik. Ancak dârüssaâde ağası marifetiyle yapılan harcamalar kısmında da yangınlara dair yapılan harcamaları görüyoruz. Esasında padişahın teşrîf-i hümâyûn buyurduğu kayıtlarda silâhdar ağa görevliyken, doğrudan yangından etkilenen kişi ve yapılar söz konusu olduğunda dârüssaâde ağasının varlığı dikkatimizi çekmektedir. İncelenen defter içerisinde Çarşı ve Kumkapı yangınında yaralanan ocaklı kullarına, Çarşı yangını esnasında etkilenen binanın yapımına ve yanmış olan yeniçeri kışlalarının yenilenmesi sebebiyle yapılan harcamalar karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸² Daha önce bahsettiğimiz üzere yangınlar sebebiyle yapılan harcamalar, giderlerin en büyük kısmını oluşturmuştur. Bunun en büyük sebebi defterde yapılan incelemede ağakapısının yenilenmesi için verilen 344.500 kuruş 689 kîsedir.

3.1.2.4. Çeşme Tamiri İçin Yapılan Harcamalar

Sultan I. Mahmud'un şehrin bazı semtlerindeki su meselesine çözüm bulmak amacıyla amcası III. Ahmed döneminde başlatılmış olan su isale hattını ikmal ettirmek suretiyle kırk küsur çeşmeye su temini sağlayıp halkı suya kavuşturması, en büyük hayratından biridir.⁴⁸³ Bu çeşmelerden biri olan 1732'de Tophane İskelesi başında, Sultan I. Mahmud tarafından yaptırılan ve kendi adını vermiş olduğu I. Mahmud Meydan Çeşmesi'nin⁴⁸⁴ tamiri için defterde harcama yapıldığı görülmüştür.⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ BOA, TS.MA.d, 2394/1-12, 2395/1-12, 2396/1-12, 2397/1-12, 2398/1-12, 2399-1.

⁴⁸¹ BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2396-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-2, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2399-2, s. 1/b.

⁴⁸² BOA, TS.MA.d, 2394-5, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 2/b.

⁴⁸³ Soydemir, *Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)*, s. 11.

⁴⁸⁴ Semavi Eyice, "Çeşme", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 281.

⁴⁸⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 2/b.

3.1.2.5. Nuruosmaniye Camii Yapımı İçin Yapılan Harcamalar

Sultan I. Mahmud, yaptırdığı ve yapılmasına öncülük ettiği eserlerle döneminde İstanbul'u baştan imar ve inşa etmiş, en mühim hayratı olarak da Nuruosmaniye Camii ve Külliyesi'nin yapısını başlatmıştır.⁴⁸⁶ Sultan I. Mahmud tarafından H. 29 Muharrem 1162 (M. 19 Ocak 1749) tarihinde inşası başlatılan Nuruosmaniye Külliyesi, cami, medrese, kütüphane, türbe, imâret, çeşme ve etrafındaki han ve dükkanlardan oluşmaktadır. Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinin en büyük gider kalemlerinden bir tanesi cami yapılması için Bina Emini Ali Ağa'ya verilen ücretler oluşturmaktadır. Külliye başlatan Sultan I. Mahmud olsa da, padişahın vefatı neticesinde halefi ve kardeşi Sultan III. Osman hem eseri tamamlattır.⁴⁸⁷ Padişahın vefatına kadar Sultan Mahmud Camii, Sultan Mahmud Kütüphanesi diye zikrolunan kütüphane, cami, medrese isimleri ivedilikle "Osmanlı'nın nuru" anlamına gelen Nuruosmani olarak değiştirilmiştir.⁴⁸⁸ H. Rebiülevvel guresi 1169 (M. 5 Aralık 1755) tarihinde cami törenle açılmıştır.⁴⁸⁹ Cami, Avrupa'nın barok tarzının izlerini taşımaktadır.⁴⁹⁰ Yeni bir mimari anlayışın örneği olmuştur.⁴⁹¹ Sultan I. Mahmud döneminde harcamaların yerinde yapılması ve aldığı tasarruf tedbirlerinin başarıyla uygulanması sonucu mali açıdan bir sıkıntı yaşanmamıştır. Hatta padişahın Hazine'ye para bile koyduğu görülmektedir ve Hazine'nin bu bolluğu 1768 ortalarına kadar devam etmiştir.⁴⁹² Benzer şekilde III. Osman da kendi döneminde bir sorunla karşı karşıya gelmemiştir. Devletin mali açıdan iyi durumda olması, külliyenin yapımının şartlarının oluşmasını kolaylaştırmıştır.⁴⁹³

İnşa edilen Nuruosmaniye Külliyesinin en önemli unsurlarından biri de kütüphanesidir. Kütüphanenin üst katında okuma salonu ve kitap deposu, alt katında ise bodrum bulunmaktadır.⁴⁹⁴ Bodrum, kütüphane binasını rutubetten korumak amacıyla yapılmıştır.⁴⁹⁵ İçinde bulundurduğu 5031 cilt kitapla Osmanlı vakıf kütüphaneleri arasında bu sayıya ulaşan tek koleksiyona sahip olan

⁴⁸⁶ Soydemir, **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, s. 10.

⁴⁸⁷ Ali Öngül, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, c. 6, İstanbul, 1990, s. 141; III. Osman'ın emriyle padişah vefat ettiğinde, Sultan I. Mahmud'un kendisi için Nuruosmaniye Camii yanında inşa ettirdiği türbeye değil, II. Mustafa'nın türbesine gömülmüştür. Aktepe, "Mahmud I", s. 164; III. Osman da vefat ettiğinde Nuruosmaniye'deki türbesine gömülmeyi vasiyet ettiyse de III. Mustafa'nın emriyle Yenice'deki Turhan Vâlîde Sultan Türbesi'ne defnedilmiştir. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV/I**, s. 336; Fikret Sarıcaoglu, "Osman III", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İstanbul, 2007, s. 458; Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmanî I**, s. 35.

⁴⁸⁸ Esad Serezli, "Nur-u Osmaniye Kütüphanesi (Bibliothèque de la mosquée de Nour-ou-Osmaniye)", **TTOK Belleteni**, c. 76, 1948, s. 19.

⁴⁸⁹ Öngül, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", s. 141.

⁴⁹⁰ Semavi Eyice, "Nuruosmaniye Külliyesi", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 265.

⁴⁹¹ Eyice, "Nuruosmaniye Külliyesi", s. 266.

⁴⁹² Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt I. Kısım**, s. 321.

⁴⁹³ Osman Taşkın, **Nuruosmaniye Külliyesi'nin Fiziki, İdari, Mali Ve Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 26.

⁴⁹⁴ Öngül, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", s. 143.

⁴⁹⁵ Öngül, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", s. 145.

kütüphane, dönemin en zengin kütüphanesi özelliğine kavuşmuştur.⁴⁹⁶ Geniş bir görevli kadrosu bulunmaktadır.⁴⁹⁷ Sultan III. Osman, Sultan I. Mahmud'un kütüphane için hazırladığı kitapları padişahın vefatı neticesinde, kendininmiş gibi göstermek için padişaha ait mühürleri ya silerek ya da kağıtla kapattırarak kendi mührünü bastırmıştır. Ancak durum böyle olsa da, kitapların üzerlerine ışık tutulduğunda mührün asıl sahibi belli olmaktadır.⁴⁹⁸ Kütüphanede çok değerli yazma eserler bulunmaktadır. Sadece Sultan I. Mahmud'un vakfettiği 5031 aded yazma kitap vardır.⁴⁹⁹ Sonraları eseler içerisinde Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne ve Topkapı Sarayı Müzesi'ne aktarılan yazmalar olmuştur.⁵⁰⁰

Tablo 43: H. 1163-1168/ M.1750-1754 Yılları Arası Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinden Alınan Para Miktarları ve Tarihleri

Külliye İnşaatına İlgili Dönem İçinde Hazineden Yapılan Ödemeler	
Teslim Alınan Tarih	Kuruş
Zilhicce 1163 / Kasım 1750	30.000
Muharrem 1164 / Kasım-Aralık 1750	3.875
4 Safer 1164 / 2 Ocak 1751	45.000
29 Rebiülahir 1164 / 27 Mart 1751	25.000
Şaban 1164 / Haziran-Temmuz 1751	100.000
Zilkade 1164 / Eylül-Ekim 1751	50.000
Safer 1165 / Aralık-Ocak 1751-1752	50.000
Rebiülahir 1165 / Şubat-Mart 1752	50.000
Cemaziyelahir 1165 / Nisan-Mayıs 1752	50.000
Ramazan 1165 / Temmuz-Ağustos 1752	50.000
Zilhicce 1165 / Ekim-Kasım 1752	50.000
Rebiülevvel 1166 / Ocak-Şubat 1753	50.000
Cemaziyelevvel 1166 / Mart-Nisan 1753	50.000
Recep 1166 / Mayıs-Haziran 1753	50.000
Şaban 1166 / Haziran-Temmuz 1753	50.000
Zilkade 1166 / Ağustos-Eylül 1753	50.000
Zilhicce 1166 / Eylül-Ekim 1753	50.000
Rebiülevvel 1167 / Aralık-Ocak 1753	100.000
Cemaziyelevvel 1167 / Şubat-Mart 1754	25.000

⁴⁹⁶ III. Ahmed Kütüphanesi, yaklaşık 5000 ciltle ikinci sırayı alırken, I. Mahmud'un kurduğu diğer bir kütüphane olan Ayasofya Kütüphanesi 4000 ciltle üçüncü sıradadır. Öngül, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", s. 146.

⁴⁹⁷ Görevlilerden hafız-ı kütüplerin günlük ücretleri 30-60 arasındayken, mücellit, kütüphane müzehhibi olarak görev de yaparak günlük 10 akçe ücret almıştır. İsmail Erünsal, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 267.

⁴⁹⁸ Öngül, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", s. 147; Esad Serezli ilgili makalesinde mührün asıllığının durumu detaylıca ele almıştır. Bkz; Serezli, "Nur-u Osmaniye Kütüphanesi (Bibliothèque de la mosquée de Nour-ouOsmaniye)", s. 19.

⁴⁹⁹ Erünsal, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", s. 266; Ayrıca en meşhur hattatların yazılarından oluşan koleksiyondan bahsetmek gerekir. Öyle ki kendilerinden sonra üstadlara dahi örnek olmuşlar ve bunları yazılarına örnek almışlardır. Detaylı bilgi için bkz; Serezli, "Nur-u Osmaniye Kütüphanesi (Bibliothèque de la mosquée de Nour-ouOsmaniye)", s. 20.

⁵⁰⁰ Öngül, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", s. 148.

Tablo 43: (Devamı)

Külliye İnşaatına İlgili Dönem İçinde Hazineden Yapılan Ödemeler	
Cemaziyelahir 1167 / Mart-Nisan 1754	50.000
Şevval 1167 / Temmuz-Ağustos 1754	50.000
Muharrem 1168 / Ekim-Kasım 1754	100.000
Külliye İnşaatı İçin Ödenen Para Toplamı	1.128.875

İncelenen defterlerde Nuruosmaniye Camii yapımı için beş farklı yılda toplamda 1.128.875 kuruş, dârüssaâde ağası ma'rifetiyle harcanmıştır. Defterde incelenen 22 kayıttan yararlanarak hazırlanan tablo yukarıda sunulmuştur.⁵⁰¹ Satın alınan malzemelerin ödenmesi ve borç kısmının kapanmasından sorumlu olan bina emini, malzemenin temini ve mali durumları düzenleme görevini yürütmektedir.⁵⁰² Bu bakımdan cami inşaatı temelinden bitimine kadar Bina Emini Ali Ağa'ya çeşitli tarihlerde hazineden para verilmiştir. Kayıtlarda ay ve yıl verilmiş ancak neredeyse hiçbirinde gün belirtilmemiştir.

3.1.3. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar

Başlık altında silâhdar ağa ve dârüssaâde ağası yediyle yapılmayan ancak mu'tâd üzere yapılan harcamaları ele alacağız. Kayıtları incelediğimizde harcamaların geleneksel olarak düzenli bir şekilde her yıl yapıldığı dikkatimizi çekmiştir.

Padişahın Ramazan aylarında Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinden yapmış olduğu harcama türü, Teravih namazlarında padişahın camilerdeki din görevlilerine dağıtmış olduğu ihsanlardır. İmam ve müezzinler defterde ihsanda buyrulan din görevlileridir. Verilen ihsanlara baktığımızda; imâm-ı evvel kullarına 400 kuruş, imâm-ı sâni kullara 180 kuruş, Enderûn müezzinleri kullarına 80 kuruş ve taşra müezzinleri kullarına 80 kuruş hiç değişmemiştir.⁵⁰³ Ramazan ayına özgü diğer bir harcama kalemi fitredir. Defterde her yıl düzenli olarak 333 kuruş 40 akçe müstehakkına diye belirtilen gruba verilmiştir. Muhtemelen bu grup fitre alabilecek durumdaki ihtiyaç sahiplerini ifade etmektedir.⁵⁰⁴ Ramazan ayı içerisindeki Kadir gecelerinde fener getiren kozbekçi ve haseki

⁵⁰¹ BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-4, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/a; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 4/a; BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2397-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2399-1, s. 1/b.

⁵⁰² Taşkın, *Nuruosmaniye Külliyesi'nin Fiziki, İdari, Mali Ve Sosyo-Ekonomik Yapısı*, s. 49.

⁵⁰³ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/a.

⁵⁰⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/a.

kullarına verilen 80 kuruş da geleneksel olarak her yıl tekrarlanmıştır.⁵⁰⁵ Kadir gecelerinde gümüş meşale taşımakla görevli bevvab ve kapıcılar kullarına da verilen ihsanlar görülmektedir. Has odabaşının berberinden tütüncüsüne, heybecisinden sakasına, başçuhadarından çuhadarları ve baş karakullukçularına, muhafız olarak görev yapan tufengi yamağından çakırsalanlarına, Zülüflü Baltacılar Ocağından baştaberdar ve kahveci teberdar gibi geniş bir maiyeti bulunmaktadır.⁵⁰⁶ Kurban bayramında kurban kesimi için has odabaşının bu maiyetinden bazı görevlilere 745 kuruş olarak her Zilhicce ayında görülmektedir.⁵⁰⁷ Öte yandan arife günlerinde görev yapan imam, kurra, mehteran-ı alem, duacı çavuş ve taşra müezzinlerine ihsanlar yapılmaya devam etmiştir.⁵⁰⁸ Hane-i hassa kullarına taht inamıyesi olarak her yıl Ramazan ve Kurban Bayramlarında miftah ağası, peşkir ağası, sırkatibi ağa, sarıkçıbaşı, kahvecibaşı, nevbetçi ağalar, sarıkçı, sırkatibi yamağı, dülbend ağası, hazine kethüdası, güğümbaş, yazıcı kulları, zülüflü teberdarlar kethüdasına ihsan edilecek bahşişler de bulunmaktadır.⁵⁰⁹ Has odalılara Ramazan ve Kurban bayramlarında verilen destimal akçeleri de 8785 kuruş olarak kayıtlarda mevcuttur.⁵¹⁰ Bununla birlikte bayram günlerinde çanta için çuhadar ağa, seccade için hazinedarbaşı kullarına ve mehteran-ı alem kullarına verilen ihsanlar olmuştur.⁵¹¹

Osmanlı Saray'ındaki bazı görevlilerin daha üst mevkilere tayin olunmasıyla levazım bedeli olarak verilen paraya *acemilik* ismi verilmektedir.⁵¹² Ayrıca çerağ olan birçok görevliye de acemilik verilmiştir. Evlendirilip saraydan çıkarılan cariyeler için kullanılmakla birlikte, resmi dairelerde maaş bağlanıp emekli olmaya da çerağ olmak denilmektedir.⁵¹³ Hâne-i kilerdan hâne-i hâssaya ref' olunan kullara, hâne-i seferliden hâne-i hâssaya ref' buyrulan kullara, kilera çerağ olan kullara, hazîneye çerağ olan kullara, seferliye çerağ olan kullara, rikâbdârlıktan taşra ber-murâd olan kullara, rikâbdârlık mukarrrer olan kullara, hazînedâr ağalık mukarrrer buyrulan kullara, tayinlerinden dolayı

⁵⁰⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/a.

⁵⁰⁶ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/a.

⁵⁰⁷ Sevgi Ağca Diker, **Osmanlı Saray Teşkilatında Has Oda**, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 214-215.

⁵⁰⁸ BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 3/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 2/a.

⁵⁰⁹ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/a.

⁵¹⁰ BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 3/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 2/a; Mevlid kandilinde verilen Destimal akçesine Mevlidiye ismi verilmektedir. Diker, **Has Oda ve Teşkilatı**, s. 73; Mevlid kandilinde verilen destimal akçeler silahdar ağa tarafından verilmiştir. Kurban Bayramında verilen destimal akçesi ise yalnızca mutad üzere verilen akçe olarak belirtilmiştir. Bkz; 388. Dipnot.

⁵¹¹ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 3/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-12, s. 2/a.

⁵¹² Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, s. 7.

⁵¹³ Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III**, s. 352.

acemilik adı altındaki gruplara ihsanlarda bulunulmuştur. Has Oda Eskisi unvanını alan ağaya bıçak baha olarak törenlerde kullanmaları için değerli raht eşyaları hediye edilmiştir. Kayıtlarda bu unvanı kazanan ağalara berâ-yı bıçak baha ismiyle 30 kuruş ihsan verildiği görülmektedir.⁵¹⁴ Silâhdar ağalığa terfî efen ağaya, rikâbdar ağalara göreve geldiklerinde ve hazine kethüdalarına göreve geldiklerinde mefruşat-baha ismiyle mefruşat parası ödenmektedir. Kayıtlarda da ağalarla ilgili ödemeler yapıldığına rastladık.⁵¹⁵ Osmanlı uygulamasında her ay düzenli olarak silâhdar ağa ve hazine kethüdasına tasadduk akçesi adı altında 75 kuruş verildiği defterlerimizden anlaşılmaktadır.⁵¹⁶ Bir diğer harcama kalemi üç ayda bir yirmi nefer çukadar kullara günlük 40 akçeden vazîfe adı altında 600 kuruş maaş verilmektedir.⁵¹⁷ Mısır Hazinesi geldiğinde hazine kethüdasına, hazinedarbaşına, güğümbaşı ve yazıcı, zülüflü teberdar kullarına verilen miktarlar da kayıtlarda mevcuttur.⁵¹⁸

3.1.4. Mütferrik Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde hiçbir şekilde mu'tad özellik arz etmeyen o vakitte ani olarak ödenen ödemeler şeklindeki harcama kalemlerini bu başlık altında ele alacağız. İncelenen defterlerde beş yıl içinde mütferrik harcama şeklinde 16 aded kayıt tespit edilmiştir. H. 16 Recep 1163 (M. 21 Haziran 1750) tarihinde padişahın Yeni Köşke teşriflerinde kayık koşusu için ferman verdiğini ve bu bağlamda ihsan verdiği miktar olan 9,5 kuruş karşımıza çıkmaktadır.⁵¹⁹ H. 22 Rebiülahir 1164 (20 Mart 1751) tarihinde Topkapı Sarayı'nda taş kesen amele kullarına silâhdar ağa kulları aracılığıyla 50 kuruş ihsan verildiğini görüyoruz. Aynı ay içerisinde darüssaâde ağası aracılığıyla Harem-i Hümayûna verilen ikişerlik altın bulunmaktadır.⁵²⁰ H. Cemaziyelahir 1164 (M. Nisan/Mayıs 1751)

⁵¹⁴ BOA, TS.MA.d, 2394-2, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-7, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-1, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-5, s. 2/b-3/a; BOA, TS.MA.d, 2395-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-7, s. 1/b-2/b-3/a; BOA, TS.MA.d, 2395-11, s. 1/b-2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-1, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-2, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-5, s. 1/b-2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2396-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 2/b-3/b-4/a; BOA, TS.MA.d, 2397-1, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2397-5, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-11, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2398-1, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-2, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-5, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-6, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-8, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2398-11, s. 1/b.

⁵¹⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-7, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 3/b; BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2397-10, s. 1/b; BOA, TS.MA.d, 2397-1,2 s. 2/b; Diker, **Has Oda ve Teşkilatı**, s. 308.

⁵¹⁶ BOA, TS.MA.d, 2394/1-12, 2395/1-12, 2396/1-12, 2397/1-12, 2398/1-12, 2399-1-2.

⁵¹⁷ BOA, TS.MA.d, 2394-3, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2394-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-3, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 25/b; BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 4/a; BOA, TS.MA.d, 2397-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-12, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2398-3, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2397-6, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/b.

⁵¹⁸ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2394-10, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2394-12, s. 2/b.

⁵¹⁹ BOA, TS.MA.d, 2394-7, s. 1/b.

⁵²⁰ BOA, TS.MA.d, 2395-4 s. 2/b.

tarhinde Mekke şerifine ve şerif ağasına darüssaâde ağası aracılığıyla verilen ihsanlar olmuştur.⁵²¹ H. Rebiülahir 1165 (M. şubat/Mart 1752) tarihinde de Mekke şerifinin kethüdasına verilen ihsan vardır.⁵²² H. şaban 1164 (M. Haziran/Temmuz 1751) Beylerbeyi Sarayı'nda bir bina inşatına darüssaâde ağası aracılığıyla baş muhasebeci Yusuf efendiye verilen ödeme olarak 5504 kuruşu görüyoruz.⁵²³ H. şevval 1164 (M. Ağustos/Eylül 1751) tarihinde hala Kırım hanı olan Arslan Giray Han'a altın gönderildiği dikkatimizi çekmiştir.⁵²⁴ H. Cemaziyelahir 1165 (M. Nisan/Mayıs 1752) tarihinde Tersane, Cebehane, Tophane ve Mehterhane-i Hayme masrafı için defterdar efendi kullarına teslim olunan 50.000 kuruş ödemeyi görüyoruz.⁵²⁵ Aynı masraf H. Safer 1166 (M. Aralık/Ocak 1752/1753) tarihinde de tekrarlanmıştır.⁵²⁶ H. şevval 1165 (M. Ağustos/Eylül 1752) tarihinde Mehterbaşı İbrahim Çavuş'a davulların ve davula ait diğer eşyaların tamiri için silâhdar ağa kulları aracılığıyla 199 kuruş verilmiştir.⁵²⁷ H. Zilhicce 1165 (M. Ekim/Kasım 1752) tarihinde Ayşe Sultan'ın vefatıyla satılmış mücevherat bedellerinin iki kısma bölünerek buradan harem-i hümayûna teslim edilen 11.434 kuruşu görüyoruz.⁵²⁸ Aynı zamanda Harc-ı Hâssa olarak da hanım sultanın mücevheratından bir adet elmas yüzüğün Harem-i Hümayûna teslim edildiğini görmekteyiz.⁵²⁹ H. Rebiülahir 1166 (M. şubat/Mart 1753) tarihinde ölen devlet adamlarından birinin malının açık arttırmada satıldığı ve El-hâc Ahmed Ağa'nın zimmetinde kalan akçe olduğunu, bununla ilgili 4000 kuruş tahsil edildiği saptanmıştır.⁵³⁰ H. Recep 1166 (M. Mayıs/Haziran 1753) tarihinde bir çıkın ve H. Zilhicce 1166'da (M. Eylül/Ekim 1753) dört çıkın para bağlanıp harem-i hümayûna teslim edilmiştir.⁵³¹ H. şaban 1167 (M. Mayıs/Haziran 1754) tarihinde Tatarhan hazretlerine yeniden han olduğu için altın gönderilmiştir.⁵³² Son olarak H. 28 Safer 1168 (M. 14 Aralık 1754) tarihinde padişahın vefat ettiği cuma günü sakalara yarım altın ihsan verildiği karşımıza çıkmıştır.⁵³³

⁵²¹ BOA, TS.MA.d, 2395-6, s. 2/a.

⁵²² BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 2/a.

⁵²³ BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 2/b.

⁵²⁴ BOA, TS.MA.d, 2395-10, s. 2/a; 1748'de II. Selim Han'ın vefatıyla birlikte Arslan Giray, Kırım Hanı olmuştur. Padişah tarafından kendisine 4.000 altın hediye ve geleneksel olarak İstanbul Gümrüğü hasılatından da 1.000.000 akçe tahsis edilmiştir. İkinci kez han oluşu 1767 yılında yaklaşık 3 ay kadar sürmüştür. Detaylı bilgi için bkz: Hüseyin Çınar, "Arslan Giray Han ve Kırım'ın Yeniden İmarında Vakıfların Rolü", **Vakıflar Dergisi**, c. XXX, Ankara, 2007, s. 120-121.

⁵²⁵ BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 1/b.

⁵²⁶ BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 2/b.

⁵²⁷ BOA, TS.MA.d, 2396-6, s. 2/a.

⁵²⁸ BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 4/a; Ayşe Sultan, II. Mustafa'nın kızıdır. 30 Nisan 1696'da doğmuştur. 1699 yılında kendisine 75 keselik mukataa ve ilk kez has belirlenmiştir. Bosna valisi Numan Paşa ile evlenmiştir. Mihr-i müeccel olarak 20.000 altın münasip görülmüştür. Ayrıca Zeyrek Sarayı kendisine verilmiştir. Numan Paşa'nın vefatından bir yıl sonra Tezkireci İbrahim Paşa ile nikahları kıyılmış ancak onun da vefatıyla Koca Mustafa Paşa ile evlenmiştir. 3 sene süren evliliğinde Paşa'nın vefatıyla dul kalmıştır. Nihayetinde kendisi de 1752 yılında ölmüş, Yeni Camii türbesine gömülmüştür. Bkz; M. Cağatay Uluçay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2011, s. 119-120.

⁵²⁹ BOA, TS.MA.d, 2396-12, s. 4/b.

⁵³⁰ BOA, TS.MA.d, 2397-4, s. 2/a.

⁵³¹ BOA, TS.MA.d, 2397-7, s. 1/b-2/b.

⁵³² BOA, TS.MA.d, 2397-8, s. 2/a.

⁵³³ BOA, TS.MA.d, 2399-2, s. 2/a.

3.2. Harc-ı Hâssa Harcamaları

3.2.1. Harem Giderleri İçin Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti’nde Harem hizmetlerine önem verilmektedir. Gerçekten de incelemiş olduğumuz defterde Harem adına yapılan harcamalara göz atıldığında çok çeşitli masrafların yapıldığı anlaşılmaktadır. Giyim-kuşam unsurlarından takılara, mutfak eşyalarından ev içi döşemelere, silah unsurlarına kadar çok çeşitli alanların olduğu dikkatimizi çekmiştir. Hem kişisel ihtiyaçlara yönelik hem de zaruri ihtiyaçlara dair veriler karşımıza çıkmıştır. Yine Harem-i Hümayûndan gelip tamir edip yenilenerek ya da yeni bir renge boyanarak tekrar Harem-i Hümayûna teslim edilen giyim eşyaları bulunduğu gibi, Harem-i Hümayûndan gelip cila ve parlaklık kazandırıldıktan sonra tekrar Harem-i Hümayûn’a teslim edilen tabak ve kâse gibi mutfak eşyaları da bulunmaktadır. Ali Akyıldız’ın valide sultanlar üzerine çalışmasında, valide sultanların seyahat ve gezilerinde tahtirevan kullandıklarını, zaman içinde bunların eskiyen kumaşlarının yenilenmesi için gerekli masrafların Harc-ı Hâssa içinde karşılandığı bilgisine ulaşıyoruz.⁵³⁴ Defterimizde de konuyla alakalı oldukça fazla veri bulunmaktadır. Bu veriler “*harem-i hümayûndan gelen*” ve tekrar “*harem-i hümayûna teslim edilen*” şeklinde kayıtlarımızda geçmektedir. Kayıtlar içerisinde her sene Ramazan ayında bezirganbaşı kulları tarafından yaptırılıp harem-i hümayûna teslim olunan kumaşlar da bulunmaktadır.⁵³⁵ Dârüssaâde ağasına bağlı olan bezirgânbaşının dokuma türünden malzemeleri temin etmek başlıca görevidir.⁵³⁶

3.2.2. Padişahın (Zât-ı Hümayûn) Kıyafetleri İçin Yapılan Harcamalar

İncelenen defterlerde Harc-ı Hâssa hazinesi harcamalarının büyük bir kısmının Harem dairesine ayrılmış olduğu görülmektedir. Padişahın da yaşamını sürdürdüğü bir yer olmasından dolayı, padişah için yaptırılan yeni elbiseler ya da eski elbise ve eşyaların tamir ettirilerek Harem’e gönderildiği dikkatimizi çekmiştir. Sultan I. Mahmud’un ilgili dönem içerisinde bu hususa harcanan para hemen hemen her yıl düzenli olarak gerçekleşmiştir.

Padişah için diktirilen kıyafetler ve bunlara harcanan paralar padişahın özel ihtiyaçları arasındadır. Bununla birlikte entari, kaftan, kürk ve içlik gibi çeşitli giysiler de padişah için yaptırılıp masrafları Harc-ı Hâssa hazinesinden karşılanmıştır. Defterimizdeki kayıtlarda padişah için çeşitli kumaş türlerinden ve çeşitli miktarlarda birçok kıyafet yaptırıldığı görülmektedir.⁵³⁷ Kellepûş, sorguç

⁵³⁴ Akyıldız, **Haremin Padişahı Valide Sultan Harem’de Hayat ve Teşkilat**, s. 281.

⁵³⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-9, s. 2/a; BOA, TS.MA.d, 2395-9, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2396-9, s. 31/a; BOA, TS.MA.d, 2397-9, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2398-9, s. 2/b.

⁵³⁶ Mehmet İpşirli, “Bezirgân”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 103.

⁵³⁷ BOA, TS.MA.d, 2394; BOA, TS.MA.d, 2395; BOA, TS.MA.d, 2396; BOA, TS.MA.d, 2397; BOA, TS.MA.d, 2399.

kavuşu, gündüzlük kavuk, yatak ve oturak kavuşu, destar, biniş-i hümayûn ve cübbe-i hümayûn, kolân, kâkum kürk, sof donluk, şâli çukâ, yüzük, mertebânî tabak, fağfûrî fincan kayıtlarda bahsedilen padişah için önemli yere sahip kıyafet türlerinden ve eşyalarındandır. Padişah için Karaferiye ve Selânik tarafından gelip yaptırılan daha sonra da Hareme teslim olunan eşyalar ise; havlu hamam gömleği, havlu silecek, havlu döşeme, havlu abdest makramesi, havlu ayak makramesi ve beyaz peştemâldir.⁵³⁸ Düzoğlukârî⁵³⁹ kuşak ve yine Düzoğlu kullarına yaptırılan bıçak da yine eşyalar arasında görülmektedir.⁵⁴⁰ Nihayetinde Düzoğlu'na yapılan ödemeler de harcamalar içerisinde yerini almıştır.

Padişahın kişisel ihtiyaçları arasında ayakkabılar da önemli yer tutmaktadır. İncelenen defterlerde ayakkabılar genel olarak üç ayda bir olup toplamda yılda dört defa padişah için ayakkabılar yaptırılmıştır. Çizme, pabuç, mest ve terlik gibi ismi geçen ayakkabıların diktirilmesinin ücreti yine Enderun hazinesinden karşılanmaktadır. Ayakkabıların türleri her yıl aynı şekilde sabit kalmakla birlikte, miktarları ve ayakkabılar için ödenen para miktarı yıllara göre değişkenlik göstermektedir.⁵⁴¹ Padişahın giyim-kuşam unsurları ve ayakkabı masraflarıyla birlikte defterde karşımıza çıkan bir diğer harcama kalemi padişahın baş yastıklarının yüzünün yenilenmesi üzerine yapılan harcamalardır.⁵⁴²

3.2.3. Padişah Ailesi İçin Yapılan Harcamalar

Tasnif içerisinde karşımıza çıkan ilk harcama kalemi, halk arasında bayramlık olarak da ifade edilen ıydiyedir. Ramazan bayramı hediyesi olarak Sultan I. Mahmud'un kadın, şehzade ve sultan

⁵³⁸ BOA, TS.MA.d, 2394-8; BOA, TS.MA.d, 2395-8; BOA, TS.MA.d, 2396-8; BOA, TS.MA.d, 2397-8; BOA, TS.MA.d, 2398-8.

⁵³⁹ İncelenen defterlerde Düzoğlukârî, yani Düzoğlu işi yapılan eşyalar olduğu gibi, harici olarak bir yere özgü olarak yapılan farklı yapımlar da vardır. Bu yapımlar şunlardır: Minekârî, sakızkârî, Mardinkârî, Lehkârî, Kıbriskârî, Acemkârî, Şâmkârî, Banalukakârî, Yanyakârî, kakmakârî, Hindkârî, kalemkârî, sedefkârî, Bosnakârî, Hamakârî, Beçkârî, çiftkârî, sarrâckârî, Kırımkkârî, İstanbulkârî, Osmanlıkârî, Cezâirkârî, Fransakârî, Saksonyakârî, aşâğıkkârî, Halepkârî, Uşâğıkkârî, marangozkârî, İngilizkârî, çitkârî.

⁵⁴⁰ Düzoğlu işi eşyalar defterde sıkça geçmektedir. Fatma Nur Aysan Düzoğulları üzerine olan yüksek lisans tezinde ailenin İstanbul'a gelişinin 17. yüzyıla kadar gittiği yazmıştır. 1600 yılında bir kuyumcu dükkânı açarak Düzoğlu ailesinin babadan oğula geçmek suretiyle iki yüzyıldan fazla sürecek olan kuyumculuk zanaatı işini detaylıca ele almıştır. Bkz: Fatma Nur Aysan, **II. Mahmud Döneminde Dersaadette Bir Ailenin Muhallefatı: Düzoğulları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 37; Burada ailenin Düzoğlu aile adını almasıyla alakalı iki rivayet ilgi çekicidir. İlk rivayete göre kuyumculukta methi duyulan Düzoğlu'nun atalarından Artin'e bir Valide Sultan yüzük yaptırmış ve ardından kendisine ihsanda bulunmak istemiştir. Ancak Artin, emeğinin dışında bir ihsanı kabul etmek istememesi üzerine, Valide Sultan "Sen ne düz adamsın" diyerek ailenin "Düz" ismiyle anılmasına sebep oluştur. İkinci rivayet ise, Sultan I. Ahmed'in Ar'in'in oğlu Sarkis'i uzun boylu olduğundan "Çağırın şu düz adamı" demesi üzerine bu isimle anılmaya başlamasıdır. Aysan, **II. Mahmud Döneminde Dersaadette Bir Ailenin Muhallefatı: Düzoğulları**, s. 38.

⁵⁴¹ BOA, TS.MA.d, 2394-3; BOA, TS.MA.d, 2394-6; BOA, TS.MA.d, 2394-9; BOA, TS.MA.d, 2394-12; BOA, TS.MA.d, 2395-3; BOA, TS.MA.d, 2395-6; BOA, TS.MA.d, 2395-9; BOA, TS.MA.d, 2395-12; BOA, TS.MA.d, 2396-3; BOA, TS.MA.d, 2396-6; BOA, TS.MA.d, 2396-9; BOA, TS.MA.d, 2396-9; BOA, TS.MA.d, 2396-12; BOA, TS.MA.d, 2397-3; BOA, TS.MA.d, 2397-6; BOA, TS.MA.d, 2397-9; BOA, TS.MA.d, 2397-12; BOA, TS.MA.d, 2398-3; BOA, TS.MA.d, 2398-6; BOA, TS.MA.d, 2398-9; BOA, TS.MA.d, 2398-9; BOA, TS.MA.d, 2398-12.

⁵⁴² BOA, TS.MA.d, 2394-3.

hazretlerine ıydiye adı altında her yıl düzenli olarak çeşitli giyim eşyaları verdiği görülmektedir.⁵⁴³ Kürk, kavuk, serpûş, fes, atlas, hatâyî, boğça kayıtlarda rastladığımız hediyelerdir. Padişahın ıydiye olarak ramazan bayramında çeşitli hediyeler aldığı dikkatimizi çekmekte olup kurban bayramında buna çok fazla rastlanmamıştır. Aynı zamanda kurban bayramlarında da çeşitli kişilere kurban bahası olarak ihsanlar verildiğini daha önceki bölümlerimizde aktarmıştık.

Diğer bir harcama kalemimiz, padişah kızları olan hanım sultanların vefat ettiği zaman techiz ve tekfin gibi cenaze masraflarının, hazineden karşılanmasıdır. Defterimizde daha önce de bahsettiğimiz II. Mustafa'nın kızı olan Ayşe Sultan'ın vefatıyla birlikte burûc bez, anber, od, yeşil sandal gibi techiz ve tekfine yönelik masraflarını görmekteyiz.⁵⁴⁴

3.2.4. Gelir Olarak Görülen Ancak Padişahın Huzuruna Sunulanlar

İncelenen defterlerde Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesinin gelirleri içerisinde de görülen, ancak gider olarak Harç-ı Hâssa kısmına dahil olduğunu gördüğümüz kayıtlar da mevcuttur. Bu kayıtlar incelenen defterlerde beş aded olarak karşımıza çıkmıştır. Sadr-ı Sabık Abdullah Paşa kullarının Hazîne-i Enderûn-ı Hümâyûn'a alınan eşyası, Müteveffâ Sayda Vâlisi Muhammed Paşa'nın hazîne-i hümâyûna alınan eşyası, Müteveffâ Sayda vâlisi Mustafa Paşa kullarının çekmecesini derûnunda olan eşyası, Sâbıkâ Cidde Vâlisi Osman Paşa merhûmun eşyası ve Hacc-ı şerîfde vefât eden silâhdâr-ı sâbık Ali Ağanın eşyası kayıtlara konu olan padişahın huzuruna sunulanlardır.⁵⁴⁵ Kayıtların ortak özelliği; her bir gelen muhaleffât öncelikle Şevkiye Kasrı, Beğlerbeği Kasrı gibi padişahın özel odalarında padişaha sunulmuş, padişah bunları görmüş ve ardından tamamı padişahın huzurunda kalmıştır.⁵⁴⁶ Muhallefatlar içerisinde ciltli kitapların varlığı, giyim kuşam unsurları da görülmektedir.

3.2.5. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar

Mutad üzere yapılan Harç-ı Hâssa harcamalarından ilki *berâ-yı acemilik* üzere olanlardır.⁵⁴⁷ Saray içerisinde kariyer basamağı olarak odalardan odalara geçiş yapan, kademe atlayarak yükselen görevlilere verilen para berâ-yı acemiliktir. İncelenen defterlerde berâ-yı acemilik adı altında musâhib olan kullara, rikâbdârlık mukarrer olan kullara, rikâbdârlık ile kâmyâb olan miftâh ağası

⁵⁴³ BOA, TS.MA.d, 2394-9; BOA, TS.MA.d, 2395-9; BOA, TS.MA.d, 2396-9; BOA, TS.MA.d, 2397-9; BOA, TS.MA.d, 2398-9.

⁵⁴⁴ BOA, TS.MA.d, 2395-12, s. 4/b.

⁵⁴⁵ BOA, TS.MA.d, 2394-1, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2394-8, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2395-8, s. 3/a; BOA, TS.MA.d, 2396-4, s. 2/b; BOA, TS.MA.d, 2397-2, s. 3/a.

⁵⁴⁶ Padişahın huzurunun dışında kalanların Dış Hazine'ye kaydedildiği düşünülebilir.

⁵⁴⁷ Acemilik, Daha önce 2.1.3. Mutad Üzere Yapılan Harcamalar bölümünde açıklanmıştır. Kullanıldığı yer bakımından yalnızca fark vardır.

kullara, hazînedeki güğümbaşlı olan eski kullara, dârü's-sa'âdeye çerâğ olan altı nefer kullara, kilâr kethudâsı kullara, haseki ağa kullara, bâbü's-sa'âde ağası kullara, bâbü's-sa'âdeye çerâğ olan kullara, kilâra çerâğ olan kullara, hazînedeki baş yazıcı kullara, silâhdar şehriyârı kullara, hazînedâr ağalık mukarrer buyrulan kullara, hazîne kethudâlığı buyrulan kullara, harem-i hümayûna çerâğ olan dört nefer ağalar kullarına, hazîneye çerâğ olan kullara, seferliye çerâğ olan kullara ve kilâra çerâğ olan kullara; hançer, kılıç, at bisatı takımı, kürk, çukâ, atlas, kemer, destar, yastık, perde, minder gibi eşyaların, kıyafetlerin, ihsan olarak verildiği görülmektedir.⁵⁴⁸

Osmanlı Devleti'nde güzel koku kullanımının oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bunlardan birisi olan tütsü, buhur olarak anılmaktadır ve Osmanlı toplumu ve sarayında gündelik yaşamın içerisinde kendine yer bulmuştur. Saray içerisinde teşrifat unsurlarından biri haline gelen buhur, merasimlerde, verilen hediyelerde, dini törenlerde sıkça görülmektedir.⁵⁴⁹ Mustafa Can'ın tütsü kullanımı üzerine çalışmasında, Fransız seyyah Jean Baptiste Tavernier'den verdiği bilgilere göre Osmanlı Hazine Daire'sinde öd, anber, misk ile dolu sandıklar bulunmaktadır ve özellikle öd ağaçları çok kıymetlidir. Yine buhur hazırlamada yararlanılan itriyatın da, Saray'ın Hazine Dairesi'nde muhafaza edilecek denli önemine dikkati çekmektedir.⁵⁵⁰

Defterde incelenen beş yıl boyunca mu'tâd üzere *öd ve anber* sarfîyatının da her ay düzenli bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Ayrıca defterimizde öd ve anber ortamın güzel kokması amacıyla Hırka-i Şerîf ziyaretleri ve Mevlid-i şerîf toplantıları gibi dini törenlerde de kullanılmıştır. Mesela H. 1163 Rebiülevvel (M. Şubat/Mart 1750) ayına ait bir kayıta öd ve anber sarfîyatıyla ilgili kayıt altta verilmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere; defter kaydımızda buhurdan, hazinedar, çuhadar, miftah ağası ve kahvecibaşı gibi Has Oda teşkilatında görevli ağalara öd ve anber sarfîyatı yapılmıştır. 1750-1754 yıllarına mahsus her ay koku sarfîyatı yapıldığı görülmektedir. Söz konusu Has Oda ağalarına yapılan öd ve anber sarfî dirhem cinsinden belirtilmiştir. Miftah ağasına yalnızca üd, diğer tüm ağalara hem öd hem de anber sarfî aynı anda yapılmıştır.⁵⁵¹

⁵⁴⁸ BOA, TS.MA.d, 2394; BOA, TS.MA.d, 2395; BOA, TS.MA.d, 2396; BOA, TS.MA.d, 2397; BOA, TS.MA.d, 2398; BOA, TS.MA.d, 2399-1.

⁵⁴⁹ Mustafa, Can, "Osmanlı Kültüründe Tütsü", Ed. Aydın Efe, **Tarih Araştırmaları II**, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2020, s. 92-93.

⁵⁵⁰ Can, "Osmanlı Kültüründe Tütsü", s. 85.

⁵⁵¹ BOA, TS.MA.d, 2394; BOA, TS.MA.d, 2395; BOA, TS.MA.d, 2396; BOA, TS.MA.d, 2397; BOA, TS.MA.d, 2398; BOA, TS.MA.d, 2399-1/2.

Tablo 44: H. Rebiülevvel 1163 / M. Şubat/Mart 1750 Yılları Arası Hazineden Sarf Olan Öd ve Anber Sarfiyatı⁵⁵²

Berâ-yı Aylık Mu'tâd Üzere Mevcûd-ı Hazîneden Sarf Olan	
Anber	Üd
Dirhem	Dirhem
20	40 berâ-yı buhûrdancıyân
5	100 berâ-yı hazînedârân
5	60 berâ-yı çukadar ağa kulları
-	60 berâ-yı miftâh ağası kulları
5	5 berâ-yı kahvecibaşı kulları
Toplam 35	265

İncelenen defterlerde geleneksel olarak mu'tâd üzere verilen *ihsanlar* karşımıza çıkmaktadır. Enderûn sakinlerinden Has Oda'da görevli ağalara, dârü's-sa'âde ağası, kapı kethüdası, kilerci koğuşı, seferli koğuşı, hazine koğuşunda görevli ağalara ve iç oğlanlarına ihsanda bulunulmuştur. Beraberinde Has Oda'nın en temelde görevlileri has odabaşı, silahtar, çuhadar ve rikâbdâr bulunmakla birlikte sır kâtibi, sarıkçı başı, kahveci başı, başçavuş, dülbend ağası gibi padişah hizmetinde bulunanlara da ihsanlar verilmiştir. Bu ihsanları genellikle Ramazan ve Kurban Bayramı, Hırka-i Şerif ziyareti gibi dini törenler etrafında görebilmekteyiz. İhsan buyrulan eşyanın cins ve miktarı hakkında bilgilere de ulaşmak mümkündür. Yine imamlara teravih namazı ya da dini bir tören sonrasında ihsanda bulunulduğu görülmektedir. Ramazan ve Kurban Bayramlarında ayrıca hediyelerde bulunulmuştur. Senevî adı altında yıllık yapıdırılıp rikâbdâr ağa, kilâr kethudâsı, dülbend ağası, sarıkçıbaşı, kahvecibaşı, berberbaşı, kozbekçiler kullarına verilen eşyalar da karşımıza çıkmaktadır. Berâ-yı kîselik olarak başyazıcı kullarına teslim olunan kıyafet kayıtlarda mevcuttur. Berâ-yı İydiyye olarak yine otuz nefer rikâb-ı hümayûn çukâdarlarına, on üç nefer çavuşân kullarına verilen eşyalar vardır. Anlaşılabacağı üzere; görevlilerin defterimizde yer alan ihsanlarına dair örneklerle sıklıkla rastlanılmıştır.

Mu'tâd üzere *Karaferye ve Selânik taraflarından gelen hammam esvaplarına* baktığımızda; 2 aded havlı gömlek, 5 aded havlı silecek, 3 aded havlı döşeme, 18 çift havlı abdest makremesi, 8 çift havlı ayak makremesi, 7 çift peştamal herhangi bir değişikliğe uğramadığını görüyoruz. Bu eşyalar izlenen beş yıl boyunca her Şaban ayında bir defaya mahsus olmak üzere hareme teslim olunmuştur.⁵⁵³

3.2.6. Devlet Adamlarına Verilen Hediyeler

Osmanlı Devleti'nde sadrazamlık kurumu, devletin başlangıcından itibaren güçlü bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Çok çeşitli görev tanımlamalarının yanında defterimizde geçen üç ayda bir

⁵⁵² BOA, TS.MA.d, 2394; BOA, TS.MA.d, 2395; BOA, TS.MA.d, 2396; BOA, TS.MA.d, 2397; BOA, TS.MA.d, 2398.

⁵⁵³ BOA, TS.MA.d, 2394-8; BOA, TS.MA.d, 2395-8; BOA, TS.MA.d, 2396-8; BOA, TS.MA.d, 2397-8; BOA, TS.MA.d, 2398-8.

dağıtmakla yükümlü olduğu görevli maaşlarının temini ve düzenli bir biçimde verilmesi sadrazamın sorumluluklarından biridir. Divân-ı Hümâyûn'da yeniçerilerin ulûfesi dağıtılırken, Paşakapısı'nda ise diğer asker maaşları dağıtılmaktadır. Bu görevini ifa etmesiyle birlikte kendisine teşekkür mahiyetinde hatt-ı hümâyûn ile bir kürk ve beraberinde hançer gönderilmektedir.⁵⁵⁴

İncelenen defterlerde maaş ödemeleri ismiyle geçen “mevâcib ihracı”⁵⁵⁵ ile ilgili kayıtlarda dönemin iki sadrazamı olan Mehmet Emin Paşa ve Köse Bahir Mustafa Paşa'yı görmekteyiz.⁵⁵⁶ Mevâcib ihracı, yeniçerilerin üç ayda bir düzenli olarak Topkapı Sarayı'nda galebe divanında onlara yapılan ödemelerdir. Yeniçerilere maaş ödenmesinde sıkıntı yaşandığında, bu durum büyük isyanlara sebep olabilmektedir. Dolayısıyla sadrazamın en önemli görevlerinden bir tanesi mevâcib ihracını kolaylıkla çözebilme. O yüzden padişahlar, mevâcib ihracını tamamladığında sadrazamlara bu ödemelerden sonra çeşitli hediyeler vermektedir. İlk sadrazamımız olan Mehmet Emin Paşa 3 Ocak 1750 tarihinde iki buçuk sene kadar sürecek olan sadrazamlık görevine getirilmiştir. Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'ya intisap etmesiyle onun devâtdârlığını (divitdâr) yapmış ve böylece “devâtdâr bey” olarak bilinmeye başlanmıştır.⁵⁵⁷ İkinci olarak gördüğümüz Köse Mustafa Paşa, 1 Temmuz 1752 tarihinde Dârüssaâde Ağası Moralı Beşir Ağa'nın tavsiyesi üzerine sadârete getirilmiştir.⁵⁵⁸ Aralıklarla süren azilleri ve yeniden sadarete getirilişleriyle birlikte, nihâyetinde 28 Mart 1765'de görevinden alınmış ve sürgüne gönderildiyse de Mayıs 1765 tarihinde boğularak öldürülmüştür.⁵⁵⁹ Defterde sadrazamlara verilen hediyeler arasında; sammûr kürk, çukâ, atlas, hançer kesesi, som köstek, kılâde, mevclî sof, sandal boğça, sırma hançer bendi gibi eşya ve kıyafetler bulunmaktadır.

3.2.7. Yeni Yaptırılan Saray Odalarının Tefrişatı İçin Yapılan Harcamalar

İncelenen defterlerde hanedanın kullanımındaki bir çok saray ve kasırda yeni bir oda yaptırıldığında, eski bir oda tamir ettirildiğinde odaların düzenlenmesine yönelik oldukça fazla kayıt bulunmaktadır.⁵⁶⁰ Aşağıda ilgili yıllar içinde tespit ettiğimiz yerler liste halinde verilmiştir.

⁵⁵⁴ Mehmet işşirli, “Sadrazam”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s. 417.

⁵⁵⁵ Erhan Afyoncu, “Mevâcib”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 420.

⁵⁵⁶ BOA, TS.MA.d, 2394-2; BOA, TS.MA.d, 2394-6; BOA, TS.MA.d, 2395-2; BOA, TS.MA.d, 2395-6; BOA, TS.MA.d, 2395-8; BOA, TS.MA.d, 2396-1; BOA, TS.MA.d, 2396-5; BOA, TS.MA.d, 2396-8; BOA, TS.MA.d, 2397-1; BOA, TS.MA.d, 2397-5; BOA, TS.MA.d, 2397-8; BOA, TS.MA.d, 2398-1; BOA, TS.MA.d, 2398-5; BOA, TS.MA.d, 2398-8; BOA, TS.MA.d, 2399-1.

⁵⁵⁷ Abdülkadir Özcan, “Mehmet Emin Paşa, Devâtdâr”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2019, s. 222.

⁵⁵⁸ Mücteba İlgürel, “Mustafa Paşa, Köse”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, c. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020, s. 345.

⁵⁵⁹ İlgürel, “Mustafa Paşa, Köse”, s. 346.

⁵⁶⁰ BOA, TS.MA.d, 2394; BOA, TS.MA.d, 2395; BOA, TS.MA.d, 2396; BOA, TS.MA.d, 2397; BOA, TS.MA.d, 2398; BOA, TS.MA.d, 2399-1.

Tablo 45: Saray’da Ferş Olunan Yerler

Eski sepetçilerden kasr-ı hümâyûn
Beşiktâş Sarây-ı hümâyûnunda vâkı’ iskele
Beşiktâş ve Cânibi Sarâyı
Neşât-abâdda vâkı’ abdest odası
Beglerbeğide müceddeden yapılan mâbeyn köşklerinden divânihâne
Beşiktaş harem-i hümâyûnunda vâkı’ iskele üzerindeki kasr-ı şahâne
Ebu Eyyûb Ensârîde vâkı’ yalı
Eyyûb ve Kara ağaç kasırları
Divânihâne-i hümâyûna ve iki taraflarında vâkı’ dehlizler
Topkapu Sâhil Sarây-ı hümâyûnunda vâkı’ yatak-ı hümâyûn odası
Topkapuda Büyük Oda nâm kasr-ı hümâyûna
Üsküdâr Sarây-ı hümâyûnu
Beşiktâş Sâhil Sarây-ı hümâyûnu
Beglerbegide müceddeden binâ olunan kasr-ı hümâyûn
İskele başında deryâya nâzır kasr-ı hümâyûna
Şevkiyyede câmlı kasr-ı hümâyûn
Topkapu’da üç aded kenîfler
Topkapu’da nerdübân ayakları
Divân Köşkü
Topkapu’da Bacalı ta’bîr olunan mahalle
Topkapu Dîvânihânesi
Topkapu’da camekân ve dehlizler
Topkapu’da Büyük Oda
Topkapu Sarây-ı Hümâyûnunda vâkı’ câmekân odası
Topkapu’da câmekân-ı hümâyûn
Topkapu Sâhil Sarây-ı hümâyû
Sâhil Sarâyı
Beşiktâş Sâhil Sarây-ı hümâyûnu
Beşiktâş Sâhil Sarâyında vâkı’ kasr-ı hümâyûn
Beglerbegi Yalısı
Göksu kasr-ı hümâyûnları
Hisâra nâzır deryâ üzere vâkı’ evvelki oda
İttisâlinde vâkı’ kebîr oda
Kandilli tarafına nâzır evvelki oda
İttisâlinde vâkı’ kebîr ocâklı odaya
Hisâr tarafında meydâna nâzır sagîr ocâklı oda
Kandilli tarafında nâzır fevkânî kebîr oda
Mezbûr odanın ittisâlinde dehliz
Beşiktâş Sâhil Sarây-ı hümâyûnunda vâkı’ Limonluk Kasrı
Harem-i hümâyûn-ı ismet-makrûnda vâkı’ yatak-ı hümâyûn odası
Harem-i hümâyûndan büyük oda
Mezbûr büyük oda
Topkapu Sâhil Sarây-ı hümâyûnu
Ayasofyada vâkı’ mekteb-i hümâyûnu
Topkapuda yatak-ı hümâyûn odası

Tablo 45: (Devamı)

Suffe-i hümayûnda Çadır Köşkü
Mahbûbiyyenin atık mefrûşatları
Balâsında vâkı' kebîr oda
Kebâbiyyenin orta katı
Mahalli-i mezbûrun tahtânîsi
Kebâbiyyenin karşı tarafı
Topkapuda câmekân-ı hümayûn
Çınârlı oda-i hümayûn
Eyyüb-i Ensârîde vâkı' yalı
Cedîd mâbeyn odası
İttisâlinde vâkı' abdest odası
Pişgâhında Divânâne
Büyük kasrın pişgâhı
Sâ'at odası
Câmlı oda
İki sadırlı yol geçen oda
Divânhanede vâkı' taht-ı hümayû
Mahsûs oda-i hümayûn
Yatâk-ı hümayûn odası
Şâdırvanlı Kasr-ı hümayûn
Müceddeden binâ olunan Şîrvân
Mahalli-i mezbûrun maksûresi
Fevkânî havuz başında sagîr köşk
Câmekân odası
İç câmekân
Bağçede vâkı Kasr-ı hümayûn
Deryâya nâzır namâz odası
Dolmabağçe tarafında vâkı' Kasr-ı hümayûnun orta sadrı
Kasr-ı mezbûrun sağ tarafındaki sadra
Kasr-ı mezbûrun sol tarafındaki sadra
Kasr-ı mezbûrun taraf-ı yemîninde vâkı' iskemleye nâzır oda
Mezbûr Kasrın taraf-ı yesârında vâkı' bağçeye nâzır oda
İttisâlinde vâkı' Ocaklı Oda
Limâna nâzır Kepenkli Kasr-ı hümayûn
İttisâlinde Kepenkli dehliz
Limâna nâzır Kepenkli Kasr-ı hümayûn
Fevkânî havuza nâzır Ocaklı Oda
İttisâlinde Kâşîli ocaklı sagîr oda
Kubbeli Odaya muttasıl Kadın Odası
İttisâlinde Kafesli ve Ocaklı Kadın Odası
Suffe-i hümayûnda vâkı' sünnet odasının câmekân-ı hümayûnu
Sâhil Sarâyı Beşiktâştâ kapu üzerinde vâkı' kasr-ı hümayûn
Bebekte vâkı' kasr-ı hümayûn
Tahtânî kasr-ı hümayûn
Bir tarafı havuza nâzır bir tarafı deryaya nâzır büyük kasr-ı hümayûn

Tablo 45: (Devamı)

Beglerbegiden mâbeyn tarafına zam olunan bir oda
Topkapuda mâbeyn-i hümayûn odası
Beşiktaşda müceddeden yapılan serdâb kasırları
Mezkûr kütübhâne-i hümayûn
Sâhil Sarâyı Topkapuda vâkı' Dîvânihâne-i mülûkâne
Topkapuda câmekân-ı hümayûn odası

Genel olarak tabloda tespit edilen yerler; mak'ad, perde, pûşide, frengi kalîçe, yastık, deryâyî hâre üzere mücessem işleme yasdık, sâde bele kûse sadr yastığı, mak'adlara işîrâdân zâm olunan deryâyî hâre, frengî pencere perdesi, işîrâdan mak'adlara deryâyî som şerid saçak, işîrâdan köşe şiltelerine tire saçak, minderlere zâm olunan gulfluk bez, yasdıklara gulfluk astar, perdelere berâ-yı astar sarı, eski pûşidelerinden yabdırılma pûşide, iki mak'addan yapılma banaluka orta, âl çuka kapu perdesi, penbe memlû köşe şiltesi, sarf olan burûc bez, mâi cânfes pesend işleme yasdık, mâi cânfes pesend işleme mak'ad, işîrâdân mak'ad saçığı, işîrâdan mak'ad astârına sarı bez, işîrâdan yasdık astârına mâi cânfes, banalukakârî yasdık gibi eşyalar ile ferş olunmuştur.

Tezimizin sınırları içerisinde incelemiş olduğumuz Ceyb-i Hümayûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi defterleri; Sultan I. Mahmud döneminin birçok kültürel unsurunu tanımlamamızda bize yardımcı olmuştur. Harç-ı Hâssa bölümünde Sultan I. Mahmud dönemi Ceyb-i Hümayûn ve Harç-ı Hâssa Hazinesi defterlerinin sunduğu verilerden yararlanılarak dönemin maddi kültürü konusunda değerlendirmeler yapmak mümkündür. Oluşturduğumuz tasnifimizde sıklıkla karşılaştığımız giyim-kuşam unsurları; üst giyim unsurları dolama, kerrâke, ferace, kaftan, kürk, entari, alt giyim unsurları şalvar, çakşır, iç giyim unsurları, donluk, dizlik, içlik, bele bağlanan giyim unsurları, kuşak, kemer, uçkur, peştamal, başa takılan giyim unsurları, tûlbent, kavuk, üskûf, ayağa giyilen giyim unsurları, pabuç, terlik, mest, çizme bize Osmanlı tekstil ve giyim tarihine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Takı ve mücevherat; hâtem, bilezik, küpe, iğne, taç, istifan, çelenk, koyun saati, altın, elmas, inci, yakut, mercan ve lal karşımıza bizim de karşımıza çıkmıştır. Kumaşlar; ipek türünden kumaşlar olarak atlas, hatayî, bürümcek, keremsûd, cânfes, dibâ, hâre, seraser, serenk, yünlü kumaşlar olarak çuha, şal, ihram, pamuk türünden kumaşlar olarak, boğası, mermerşahi, ipek-pamuk karışımı türünden kumaşlarda, kadife, çekme, kutni, sandal ve sof, bez gibi diğer kumaş türlerini görmekteyiz. Silahlar ve aksesuarlarına geldiğimizde; kılıç, hançer, gaddâre, tüfenk, topuz, tırkeş, kalkan, mızrak, kamçı, kabza, kın ve namluyu tespit edebiliyoruz. Son olarak ev içi unsurlarda ise; ev içi döşeme olarak halı, kilim, seccadeler, sedir, şilte, döşek, minder ve ma'kadlar, beşik, iskemle ve çekmece divanları, ev tekstil eşyaları arasında yastık, yorgan, cibinlik, bağırdağ, bohça, makrama, örtü, peşkir, perde, ocak başlıkları, mutfak gereçleri olarak, kâse, tas, tabak, kahve takımları, bardak, sürahi, kaşık, tepsi, sini, sahan, kavanoz, yuzluk, şekerlik gibi diğer mutfak gereçleri, banyo ve hamam gereçlerinde leğen, ibrik, güğüm, maşrapa, sabun, hamam taşı, hamam rahtı, ayna, tarak olmakla birlikte saat, ayna gibi ev dekorasyon eşyaları, ûd, anberi misk, sedef gibi kokular ve kitaplara da

rastlamak mümkündür. Dolayısıyla biz Topkapı Sarayı’nda padişahın şahsi olarak kullandığı bütün eşyalara dair de tespitler yapabiliyoruz. Böylece yüzyıllar öncesinde sarayda ne giyildiğini, ne kullanıldığını öğrenerek, sarayın maddi kültürüyle bugüne dair bir karşılaştırma yapma imkânına da sahip olabiliyoruz.

3.3. I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümayun ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Toplam Gelir ve Giderlerinin Değerlendirilmesi (H.1163-1168/M.1750-1754)

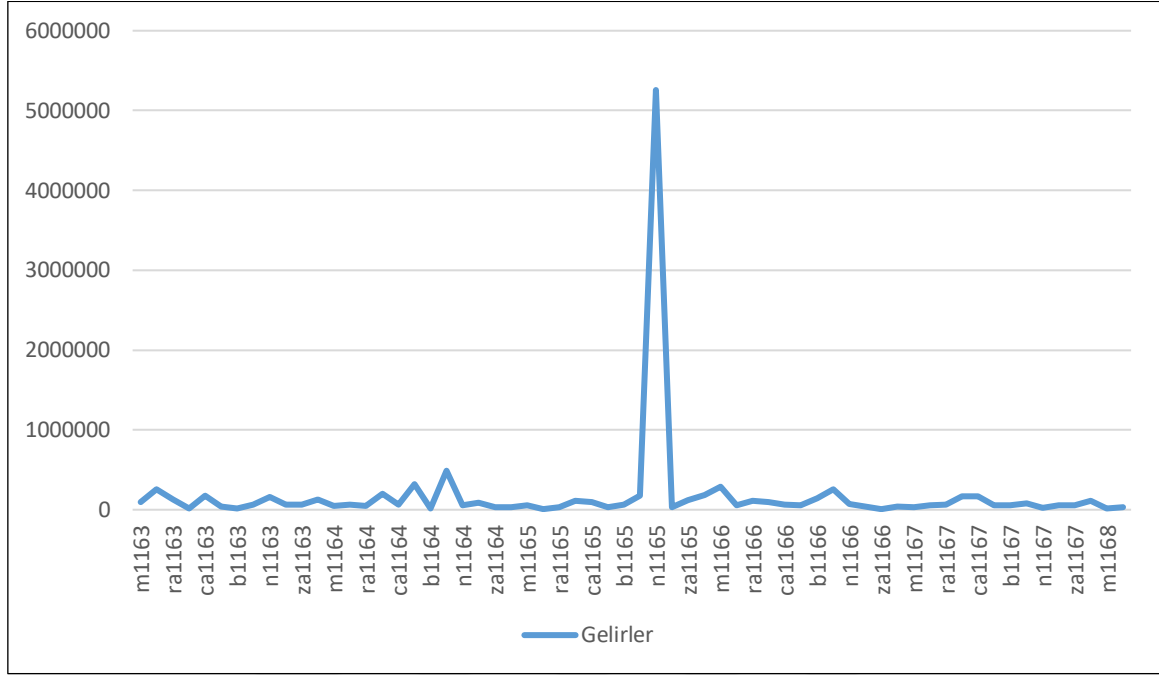
Tablo 46: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Sultan I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümayun ve Harc-ı Hâssa Hazinesi Gelir Miktarları

Miladi Yıl - Ay	Hicri Yıl - Ay	Toplam Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Gelirleri (Kuruş)
1749-12	1163-1	92.685,5
1750-1	1163-2	253.212,5
1750-2	1163-3	124.356
1750-3	1163-4	13.408
1750-4	1163-5	179.811,5
1750-5	1163-6	38.232,5
1750-6	1163-7	17.283,5
1750-7	1163-8	60.091,5
1750-8	1163-9	157.679
1750-9	1163-10	61.686
1750-10	1163-11	62.171,5
1750-11	1163-12	129.111,5
1750-11	1164-1	49.909
1750-12	1164-2	62.866
1751-1	1164-3	47.152,5
1751-2	1164-4	199.424,5
1751-3	1164-5	65.143
1751-4	1164-6	324.168
1751-5	1164-7	14.494,5
1751-6	1164-8	492.636
1751-7	1164-9	54.397
1751-8	1164-10	88.686
1751-9	1164-11	30.864
1751-10	1164-12	28.911
1751-11	1165-1	59.430
1751-12	1165-2	7.568
1752-1	1165-3	30.358,5
1752-2	1165-4	112.605
1752-3	1165-5	97.815
1752-4	1165-6	28.135,5
1752-5	1165-7	62.946,5
1752-6	1165-8	174.083,5

Tablo 46: (Devamı)

Miladi Yıl - Ay	Hicri Yıl - Ay	Toplam Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Gelirleri (Kuruş)
1752-7	1165-9	5.257.182,5
1752-8	1165-10	31.482,5
1752-9	1165-11	116.910
1752-10	1165-12	184.822
1752-11	1166-1	285.617
1752-12	1166-2	52.121,5
1753-1	1166-3	112.607
1753-2	1166-4	93.854,5
1753-3	1166-5	61.666
1753-4	1166-6	57.805
1753-5	1166-7	147.134
1753-6	1166-8	255.784,5
1753-7	1166-9	74.977
1753-8	1166-10	38.180
1753-8	1166-11	7.044,5
1753-9	1166-12	38.717,5
1753-10	1167-1	34.815
1753-11	1167-2	58.842,5
1753-12	1167-3	66.411
1754-1	1167-4	168.464,5
1754-2	1167-5	167.006
1754-3	1167-6	59.601,5
1754-4	1167-7	57.581,5
1754-5	1167-8	80.019
1754-6	1167-9	21.820
1754-7	1167-10	58.505,5
1754-8	1167-11	58.680,5
1754-9	1167-12	112.448
1754-10	1168-1	12.325,5
1754-10	1168-2	29.326
Toplam		11.023.074,5

Grafik 1: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi Gelir Grafiği

Tüm bu tabloda 11.023.074,5 kuruş gelirin aylara göre ortalaması 177.791 kuruş olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle 177.791 kuruş ortalama gelirden bunu aşan ayların hangileri olduğu tespit edilmiştir. Bu manada 8 ayda 177.791 kuruşluk ortalamanın üzerinde bir gelir görüyoruz. Bu aşımaların nedenini merak ettiğimizde defterdeki veriler bu konuda bize bilgi sağlamaktadır. Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın ve hizbinden gelen gelirler, muhallelât ve tereke gelirleri ve Mısır irsaliyesi ile ilgili olan gelirler öncelikli olmak üzere; Darphâne emini, Eflak ve Boğdan taraflarından gelen gelirler defterimizdeki verilere göre hesaplanan ortalama meblağı aşan gelir kalemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu gelir kalemleri bu yıllarda Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi gelirlerini artırmış gözükmektedir. En yüksek gelir, H.1165 Ramazan (M. Temmuz/Ağustos 1752) tarihinde gelen 5.257.182,5 kuruşluk gelir kalemidir. Bu tarihte Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın katli neticesinde; Topkapı'daki dairesinde, Beşiktaş Sarayı odasında ve Harem-i Hümâyûn'daki odasında ele geçirilen muhallelâtı, yine çevresindeki isimlerden Maktûl Hazînedâr Süleyman'ın, Maktûl Kâtip Muhammed Efendi'nin, Maktûl Yagop ve kardeşi Agop'un, Hattat Abdullah'ın muhallelâtı sonucunda Hazine'ye gelir olarak aktarıldığı ifade edilmektedir. En az gelirin yapıldığı tarih olarak ise H.1166 Zilkade (M. Eylül 1753) görmekteyiz. Bu ayda aylık olarak gelen Darphâne-i Âmire fâizinin haricinde ek bir gelir kalemi oluşmamıştır.

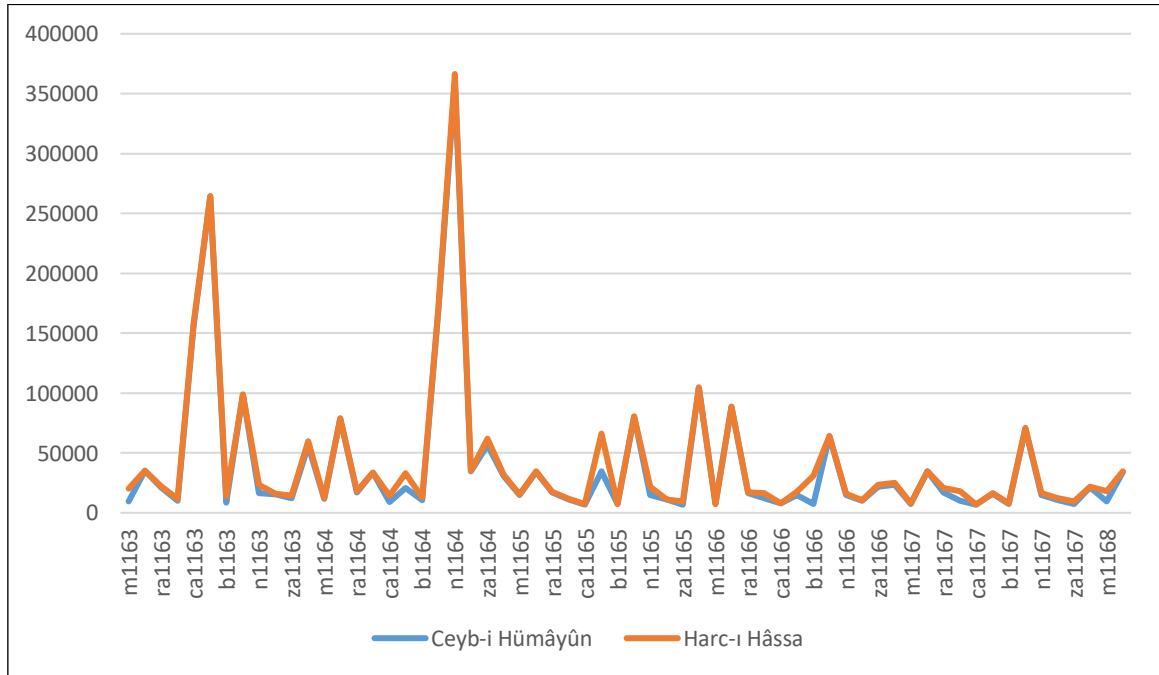
Tablo 47: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası Sultan I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssâ Hazinesi Gider Miktarları

Miladi Yıl - Ay	Hicri Yıl - Ay	Ceyb-i Hümâyûn Harcaması (Kuruş)	Harc-ı Hassa Harcaması (Kuruş)	Toplam Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Harcaması (Kuruş)
1749-12	1163-1	9.741	20.010	29.751
1750-1	1163-2	35.271,5	35.370	70.641,5
1750-2	1163-3	21.314,5	22.204	43.518,5
1750-3	1163-4	10.251	11.693	21.944
1750-4	1163-5	156.120	158.308	314.428
1750-5	1163-6	263.786	264.731	528.517
1750-6	1163-7	8.329	13.890,5	22.219,5
1750-7	1163-8	98.687	98.902	197.589
1750-8	1163-9	16.196,5	23.352	39.548,5
1750-9	1163-10	15.344	16.131,5	31.475,5
1750-10	1163-11	12.094	14.344	26.438
1750-11	1163-12	55.906	59.869,5	115.775,5
1750-11	1164-1	11.457	11.995,5	23.542,5
1750-12	1164-2	78.704	79.045	157.749
1751-1	1164-3	16.754	18.106	34.860
1751-2	1164-4	33.572,5	33.698	67.270,5
1751-3	1164-5	8.797	14.374,5	23.171,5
1751-4	1164-6	20.755,5	33.213	53.968,5
1751-5	1164-7	10.752	12.642	23.394
1751-6	1164-8	167.493	169.254,5	336.738,5
1751-7	1164-9	359.326	366.403	725.729
1751-8	1164-10	34.789	34.940	69.729
1751-9	1164-11	56.770,5	61.687,5	118.458
1751-10	1164-12	30.756	32.131	62.887
1751-11	1165-1	14.839	15.528	30.367
1751-12	1165-2	33.845	34.583,5	68.428,5
1752-1	1165-3	17.167	17.306	34.473
1752-2	1165-4	10.847,5	11.777,5	22.625
1752-3	1165-5	7.035,5	7.262	14.297,5
1752-4	1165-6	34.574	66.175,5	100.749,5
1752-5	1165-7	7.373	7.591,5	14.964,5
1752-6	1165-8	80.273,5	80.434,5	160.708
1752-7	1165-9	14.846,5	21.883	36.729,5
1752-8	1165-10	10.890,5	11.062	21.952,5
1752-9	1165-11	6.736,5	9.396	16.132,5
1752-10	1165-12	104.471,5	104.700,5	209.172
1752-11	1166-1	7.196	7.604	14.800
1752-12	1166-2	88.465	88.590,5	177.055,5
1753-1	1166-3	16.563	16.941	33.504
1753-2	1166-4	11.959,5	16.377,5	28.337
1753-3	1166-5	7.909	8.161	16.070
1753-4	1166-6	14.908	17.565,5	32.473,5

Tablo 47: (Devamı)

Miladi Yıl - Ay	Hicri Yıl - Ay	Ceyb-i Hümâyûn Harcaması (Kuruş)	Harc-ı Hassa Harcaması (Kuruş)	Toplam Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Harcaması (Kuruş)
1753-5	1166-7	7.401	30.938	38.339
1753-6	1166-8	64.063,5	64.219,5	128.283
1753-7	1166-9	14.665,5	15.958,5	30.624
1753-8	1166-10	9.943	10.698,5	20.641,5
1753-8	1166-11	21.562	23.289,5	44.851,5
1753-9	1166-12	23.284,5	24.983,5	48.268
1753-10	1167-1	7.227	7.681	14.908
1753-11	1167-2	34.381,5	34.855,5	69.237
1753-12	1167-3	17.197	20.706,5	37.903,5
1754-1	1167-4	9.956	18.151	28.107
1754-2	1167-5	6.843	6.937,5	13.780,5
1754-3	1167-6	15.925	16.417	32.342
1754-4	1167-7	7.296,5	7.890,5	15.187
1754-5	1167-8	69.953,5	70.836,5	140.790
1754-6	1167-9	14.665	16.223,5	30.888,5
1754-7	1167-10	10.697,5	12.349	23.046,5
1754-8	1167-11	7.224,5	9.508,5	16.733
1754-9	1167-12	21.075	21.843	42.918
1754-10	1168-1	9.641	18.084,5	27.725,5
1754-10	1168-2	34.030,5	34.546	68.576,5
Toplam		2.429.900	2.615.353	5.045.252

Grafik 2: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi Gider Grafiği

İncelenen defterlerde Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa giderlerine bakıldığında; giderlerin iki koldan yapıldığı görülmektedir. Hem Ceyb-i Hümâyûn hem de Harc-ı Hâssâ'dan bir miktar gider masrafı kaydedilmiştir. Tabloda ikiye ayrılarak gösterilen gider durumlarıyla birlikte, aynı tablo içerisinde giderlerin tek bir toplamı da belirtilmiştir. Tüm bu tabloda 5.045.252 kuruş giderin aylara göre ortalaması 81.375 kuruş olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle 81.375 kuruş ortalama harcamadan bunu aşan ayların hangileri olduğu tespit edilmiştir. Bu manada 14 ayda 42.025,99 kuruşluk ortalamanın aşıldığını görüyoruz. Bu aşımaların nedenini merak ettiğimizde defterdeki veriler bu konuda bize bilgi sağlamaktadır. Nuruosmaniye Camii'nin masrafı için yapılan harcamalar, yangınlar sonucu ağakapısının yapıyla ilgili olan harcamalar, Harem-i Hümâyûn in'amatı ile ilgili harcamalar öncelikli olmak üzere; Dârbhâne-i Âmire sermâyesi için verilen para, berâ-yı acemilikler, destmâl akçeleri, bayramlarda verilen ihsanlar, Tersane, Cebehane, Tophane ve Mehterhane-i Hayme masrafı için yapılan ödeme defterimizde bahsedilen veriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu gider kalemleri bu yıllarda Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssanın giderlerini artırmış gözükmemektedir. En yüksek harcama, H. 3 Ramazan 1164 (M. 26 Temmuz 1751) tarihinde yapılan 725.729 kuruşluk harcama kalemidir. Bu tarihte yeniçeri kışlalarının bir yangın sonucu tahrip olması sebebiyle tamirat bedeli olarak yüksek bir meblağ ödenmek zorunda kalınmıştır. En az harcamanın yapıldığı tarih olarak ise H. Cemâziyelevvel 1165'i (M. Mart/Nisan 1752) yapılan 14.297,5 kuruşluk harcamayı görmekteyiz. Bu ayda olağan diğer kalemlerinin herhangi bir masraf kalemi oluşmamıştır.

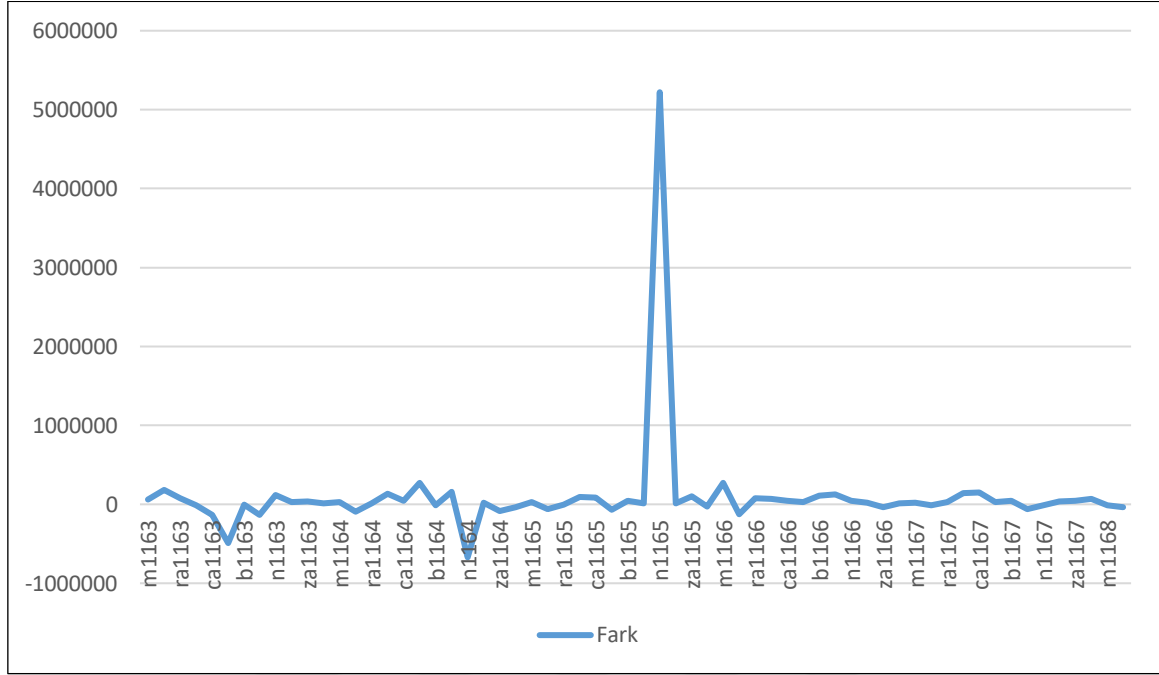
Tablo 48: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi Gelir ve Gider Miktarları

Yıllar-Aylar (Hicri)	Gelir (Kuruş)	Gider (Kuruş)	Fark (Kuruş)
1163-1	92.685,5	29.751	+62.934,50
1163-2	253.212,5	70.641,5	+182.571,00
1163-3	124.356	43.518,5	+80.837,50
1163-4	13.408	21.944	-8.536,00
1163-5	179.811,5	314.428	-134.616,50
1163-6	38.232,5	528.517	-490.284,50
1163-7	17.283,5	22.219,5	-4.936,00
1163-8	60.091,5	197.589	-137.497,50
1163-9	157.679	39.548,5	+118.130,50
1163-10	61.686	31.475,5	+30.210,50
1163-11	62.171,5	26.438	+35.733,50
1163-12	129.111,5	115.775,5	+13.336,00
1164-1	49.909	23.542,5	+26.366,50
1164-2	62.866	157.749	-94.883,00
1164-3	47.152,5	34.860	+12.292,50
1164-4	199.424,5	67.270,5	+132.154,00
1164-5	65.143	23.171,5	+41.971,50
1164-6	324.168	53.968,5	+270.199,50

Tablo 48: (Devamı)

Yıllar-Aylar (Hicri)	Gelir (Kuruş)	Gider (Kuruş)	Fark (Kuruş)
1164-7	14.494,5	23.394	-8.899,50
1164-8	492.636	336.738,5	+155.897,50
1164-9	54.397	725.729	-671.332,00
1164-10	88.686	69.729	+18.957,00
1164-11	30.864	118.458	-87.594,00
1164-12	28.911	62.887	-33.976,00
1165-1	59.430	30.367	+29.063,00
1165-2	7.568	68.428,5	-60.860,50
1165-3	30.358,5	34.473	-4.114,50
1165-4	112.605	22.625	+89.980,00
1165-5	97.815	14.297,5	+83.517,50
1165-6	28.135,5	100.749,5	-72.614,00
1165-7	62.946,5	14.964,5	+47.982,00
1165-8	174.083,5	160.708	+13.375,50
1165-9	5.257.182,5	36.729,5	+5.220.453,00
1165-10	31.482,5	21.952,5	+9.530,00
1165-11	116.910	16.132,5	+100.777,50
1165-12	184.822	209.172	-24.350,00
1166-1	285.617	14.800	+270.817,00
1166-2	52.121,5	177.055,5	-124.934,00
1166-3	112.607	33.504	+79.103,00
1166-4	93.854,5	28.337	+65.517,50
1166-5	61.666	16.070	+45.596,00
1166-6	57.805	32.473,5	+25.331,50
1166-7	147.134	38.339	+108.795,00
1166-8	255.784,5	128.283	+127.501,50
1166-9	74.977	30.624	+44.353,00
1166-10	38.180	20.641,5	+17.538,50
1166-11	7.044,5	44.851,5	-37.807,00
1166-12	38.717,5	48.268	-9.550,50
1167-1	34.815	14.908	+19.907,00
1167-2	58.842,5	69.237	-10.394,50
1167-3	66.411	37.903,5	+28.507,50
1167-4	168.464,5	28.107	+140.357,50
1167-5	167.006	13.780,5	+153.225,50
1167-6	59.601,5	32.342	+27.259,50
1167-7	57.581,5	15.187	+42.394,50
1167-8	80.019	140.790	-60.771,00
1167-9	21.820	30.888,5	-9.068,50
1167-10	58.505,5	23.046,5	+35.459,00
1167-11	58.680,5	16.733	+41.947,50
1167-12	112.448	42.918	+69.530,00
1168-1	12.325,5	27.725,5	-15.400,00
1168-2	29.326	68.576,5	-39.250,50
Toplam	11.023.074,5	5.045.252	5.977.822,50

Grafik 3: H.1163-1168/M.1750-1754 Yılları Arası I. Mahmud Dönemi Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hazinesi Hâssa Gelir ve Gider Arasındaki Fark Grafiği

Tablolarda gelirler ve giderlerin kuruş para birimi üzerinden verildiği görülmektedir. Veriler incelendiğinde toplam 5 yılın sadece 22 ayında Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinde açık çıkmıştır. Geri kalan 40 ayda ise gelirlerin giderlerden fazla olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla fazla bir bütçe açığı olmadığı görülmektedir. Sultan I. Mahmud döneminde içte yaşanan olaylardan dolayı da olsa Osmanlı ekonomisini olumsuz yönde etkileyenler olmuştur. Buna en bariz örnek olarak, dönemde sıkça yaşanan yangınlar ve yangınların neticesinde ağakapısı yapımı için yapılan ödemeler söylenebilir. Nitekim H.1164 Ramazan (M. Temmuz/Ağustos 1751) ayında Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinde oluşan açığın temel sebebi bu ayda çıkan yangın neticesinde kışlaların zarar görmesinden dolayı tamirat bedeli için yapılan harcamadır. Öte yandan Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesinde ortaya çıkan bütçe açıklarının diğer sebepleri de yapılan cami ve külliye inşaatı, kimi zaman verilen borçlar, hediyeler gibi çeşitli harcama kalemlerinden kaynaklanmaktadır. Zirâ incelenen dönem içinde külliye inşaatı için toplam 1.128.875 kuruş harcanmıştır. Sultan I. Mahmud dönemi genel olarak analiz edildiğinde devletin içinde bulunduğu yangınlar, tamirat, inşaat gibi çeşitli harcamalara rağmen bütçe açıklarının çok fazla olmadığı tespit edilebilmektedir. İncelenen yıllarda Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'ne artı olarak yansıyan meblağ 5.977.822,50 kuruş olarak kalmıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Tarihsel süreçte Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinin daha erken dönemlerden itibaren tutulduğu ve Sultan I. Mahmud döneminde sayılarının belirgin biçimde arttığı görülmektedir. 1750-1754 yıllarına ait bu mali veriler üzerinden yapılan inceleme, padişahın gelir ve gider kalemlerini tespit etmeye, bu kalemlerdeki beş yıllık bir sürecin yıl yıl ortaya koyularak artış ve azalışların sebeplerini ortaya koymaya imkan sağlamaktadır.

Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa gelirleri nakdî ve aynî gelirler olarak ikiye ayrılmıştır. Nakdî gelir grubunun en büyük payını muhallefât gelirlerinin oluşturduğu görülmektedir. Tüm bu yıllara baktığımızda Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın ve hizbinden Hazînedâr Süleyman başta olmak üzere, Kâtib Muhammed, Kâtib Hasan, Hattat Abdullah, Sarraf Yagop ve kardeşi Agop'un arda kalan mal varlıkları, bu dönemde muhallefât gelirlerini olağanüstü düzeyde artırmıştır. Bu durumun darüssaade ağalığı tarihinde dikkat çekici bir döneme işaret ettiğini söylemek mümkündür. Mısır eyaletinden gelen vergiler ikinci sırada yer almış; bu sırayı Darphâne-i Âmire fâizi ve tasnifteki diğer gelir kalemleri takip etmiştir. Aynî gelirlerde ise muhallefât gelirlerinin içerisinde kumaşlar, giyim-kuşam unsurları, silah ve aksesuarları, ev içi unsurlar gibi çok detaylı malzemeler bulunmaktadır. Ayrıca, muhallefât sahiplerine ait kütüphanelerdeki kitapların çok çeşitli ve sayılarının oldukça fazla olması, defterlerin dönemin kültürel birikimi açısından önemli veriler sunduğunu göstermektedir.

Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa giderlerinin Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hassa olarak iki kısma ayrıldığı görülmüştür. Ceyb-i Hümayûn giderlerinde, harcamaların bir kısmı silahdar ağa marifetiyle, bir kısmı ise darüssaade ağası marifetiyle yapılmıştır. Bu durum, saray içi mali organizasyonun işleyişine dair önemli ipuçları vermektedir. Ceyb-i Hümayûn'un en büyük giderini yangınlar sebebiyle hasar gören ağakapısı ve binaların yenilenmesi için yapılan harcamalar oluşturmaktadır. Dönem içerisinde on bir yangın kaydı tespit edilmiş, yangınların tespitinde ruznameler ve dönemin kronikleri İzzi Tarihi, Hakim Tarihi, Şemdanizade Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi önemli kaynaklar olmuştur. Yangınlar konusunda Darüssaade Ağası Moralı Beşir Ağa'nın ismi sıkça geçmektedir. Giderler içerisinde gördüğümüz Cuma selâmlığına dair kayıtlar ise bize Sultan I. Mahmud'un her hafta Cuma namazına gittiğine ve tercih ettiği camilere dair önemli veriler sunmuştur. Bu bağlamda padişahın en çok tercih ettiği cami Ayasofya olmuştur. Ceyb-i Hümayûn'un en büyük gider kalemlerinden biri de dönemin en önemli mimari faaliyetlerinden biri olan Nuruosmaniye Camii'nin her yıl inşaatı için düzenli olarak ayrılan ödenekleridir. Padişahın bayramlarda düzenli olarak şenliklerde fişek gösterilerine katılması, güreş oyunları ve cirit oyunlarını seyretmesi, Sultan I. Mahmud'un dini törenlere ve kamusal etkinliklere önem verdiğini

göstermektedir. Padişahın önem verdiği bir diğer faaliyet ise biniş ile İstanbul'da seyahate çıkmasıdır. Onun en çok tercih ettiği biniş mekanı Eski Saray olarak tespit edilirken, kütüphaneler sevdiği bir diğer alan olarak saptanmıştır. Giderler kısmında; aynı anda bir saray ferş edildiğini, Nuruosmaniye Camii'nin yapılması için ödenek verildiğini, bir yangın sonucunda yeniçeri odalarına verilen parayı görebiliyoruz ve bunların hepsi padişah hazinesinden yapılmıştır. 1750-1754 yıllarına ait mali kayıtların değerlendirilmesi, Sultan I. Mahmud döneminde Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nde gelirlerin giderlerden fazla olduğunu göstermektedir. Dönemin iç meselelerine rağmen mali istikrarın korunmuş olması, Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Hazinesi'nde artı bakiye bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Harcama kalemleri itibariyle devlet adamlarına yapılan ödemeler ve bununla birlikte devlet adamlarının ölümü neticesinde doğrudan doğruya padişah hazinesine aktarılan kalemlerin maddi kültür varlıklarının tespiti noktasında iktisat tarihine katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Cuma selâmlığının, bayramlardaki faaliyetlerin gün gün takip edilebilmesi de padişahın doğrudan gündelik hayatına dair verileri buradan elde etmemizi sağlamaktadır. Padişah biyografilerinin henüz tam manasıyla tarihçilikte istenilen seviyelerde olmamasından dolayı gelirleri ve giderleri ile birlikte padişah merkezli bir çalışma sunulmaya çalışılmıştır. Defterlere yansıyan gündelik hayatıyla ilgili; yiyecekten ev eşyasına, kumaş türlerinden kıyafetlere, ayakkabısından kavuğuna kadar üretim faaliyetlerine dair olan bilgilerin varlığı da maddi kültürün esasında ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Padişahın gündelik hayatına dair veriler zenginleştirilmeye çalışılarak bu zenginleşmeden hareketle sınırlı olan biyografilere ve padişah merkezli tarihçiliğe katkı yapılmaya çalışılmıştır. Şahsi olarak Topkapı Sarayı'nda kullanılan eşyalara dair tespitler yapılması, yüzyıllar öncesinde sarayda ne giyildiğinin, ne kullanıldığının öğrenilmesi, defter verilerinin 18. yüzyıl Osmanlı saray yaşamına dair somut bilgiler sunduğunu göstermekle kalmayıp, ayrıca, sarayın maddi kültürüyle bugüne dair bir karşılaştırma yapma imkânı doğurmaktadır. Öte yandan bu çalışma vesilesiyle dönemin gelir ve gider kalemlerini öğrendiğimiz Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa defterlerinin tarih kaynağı açısından ruznameler ve çağdaş kroniklerle tamamlayıcı bir nitelik taşıdığı anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), Defter nr. 2394/1-12 (H.1163-M.1749/1750), 2395/1-12 (H.1164-M.1750/1751), 2396/1-12 (H.1165-M.1751/1752), 2397/1-12 (H.1166-M.1752-1753), 2398/1-12 (H.1167-M.1753-1754), 2399/1-2 (H.1168-M.1754/1755).

Maliyeden Müdevver MAD, Defter nr. 6787.

Diğer Kaynaklar

Açıkgöz, Fatma Ünyay (2018), “III. Ahmet Dönemi’ne Ait Bir Enderun Hazinesi Deferinin Muhtevası”, **Lale Devri’nde Osmanlı Devleti ve Nevşehir**, Konya, 169-176.

_____ (2022), “Harc-ı Hassâ Defterlerine Göre Osmanlı Sultanlarının Hususî Harcamalarına Dair Bazı Tespitler”, **Journal Of Academic Social Resources**, c. 7, s. 44, 1837-1843.

Afyoncu, Erhan (2004), “Mevâcib”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 29 (418-420) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

_____ (2020), “Mîrâhur”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 30 (141-143), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Süreyyâ, Mehmed (1996), **Sicill-i Osmanî I**, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar), (Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Karaman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

_____ (1996), **Sicill-i Osmanî II**, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar), (Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Karaman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

_____ (1996), **Sicill-i Osmanî III**, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar), (Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Karaman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

_____ (1996), **Sicill-i Osmanî IV**, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar), (Eski Yazıdan Aktaran: Seyit Ali Karaman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Aktepe, Münir (1997), “Mahmud I”, **İslam Ansiklopedisi** içinde, 7(158-170), Milli Eğitim Bakanlığı, Eskişehir.

Akyıldız, Ali (2022), **Haremin Padişahı Valide Sultan Harem’de Hayat ve Teşkilat**, Timaş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

- Ali Seydi Bey, **Teşrifat ve Teşkilatımız**, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser.
- Alikılıç, Dünder (2002), **XVII. Yüzyıl Osmanlı Saray Teşrifâtı ve Törenleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Altındağ, Ülkü (1994), “Dârüssaâde”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 9 (1-3), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Altuntaş, Mustafa Celil (2010), “Osmanlı İlim Geleneğinde Buhârîhânlık”, **Hadis Tetkikleri Dergisi**, c. 8, s. 1, İstanbul, 33-67.
- Altuntaş, Mustafa Celil (2020), “Osmanlı Döneminde Buhârîhânlık Geleneğinin Başlaması ve Osmanlı Hadisçiliğine Etkisi”, **Sahîh-i Buhârî: Geleneksel ve Çağdaş Yaklaşımlar**, İstanbul, 185-205.
- Arslanboğa, Kadir (2014), **Osmanlı Devleti’nde İç Hazine Harcamaları (1649-1680) 31 Yıllık Enderun Hazinesi Defteri Üzerine Bir İnceleme**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Aslan, Ali (2015), **18. Yüzyıl Osmanlı İlim Hayatından Bir Kesit: Sıdkî Mustafa Efendi’nin Günlüğü ve Mülâzemet Yılları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atalar, Münir (1999), “Kutsal Emanetler”, **XII. Türk Tarih Kongresi: Ankara 12-16 Eylül 1994 Kongreye Sunulan Bildiriler**, c. 3, Ankara, 1079-1095.
- Atasoy, Nurhan (1998), “Hırka-i Saâdet”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 17 (374-377), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Aycibin, Zeynep (2020), “Sultan I. Mahmûd ve Dârüssaâde Ağası Morali Beşîr Ağa”, **Gölgelenen Sultan, Unutulan Yıllar: I. Mahmûd ve Dönemi (1730-1754)** içinde, I (72-89), Ed. Hatice Aynur, Dergâh Yayınları İstanbul.
- Aykurt, Çetin (2001), “Padişah-Halk Buluşmasını Temin Eden Törenlerden Birisi: Cuma Selamlığı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, c.16, İzmir, 201-204.
- Aysan, Fatma Nur (2013), **II. Mahmud Döneminde Dersaadette Bir Ailenin Muhallefatı: Düzoğulları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayram, Ayşe (2024), **1178/1764-1765 Yılına Ait Olan Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bilecik, Gökberk-Türk, Ömer (2019), “Masraf Defterleri Işığında Topkapı Sarayı III. Ahmed (Enderun) Kütüphanesi”, **İstanbul Üniversitesi Yayınevi**, 11, Ocak, s. 2, 1-12

- Bilgicioğlu, Banu (2009), “Sarây-ı Atîk-i Âmire”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 36 (122-125), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bozbıyık, İbrahim (2017), “Osmanlıdan Cumhuriyete Cirit”, **TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi**, s. 9, s. 36, 502-508.
- Bölükbaşı, Ömer Faruk (2013), **18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhâne-i Âmire**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Can, Mustafa (2020), “Osmanlı Kültüründe Tütsü”, Ed. Aydın Efe, **Tarih Araştırmaları II**, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 75-95.
- Cihan, Sadık (1977), “Osmanlı Devrinde Türk Hadiscileri Tarafından Yazılan Usulü Hadis Eserleri, Risaleleri ve Nuhbetü'l-Fiker Üzerinde Yapılan Şerh Ve Tercümeler”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 2, Erzurum, 127-136.
- Çalık, Sıddık (1993), **1108 numaralı Harç-ı Hassa Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çınar, Hüseyin (2007), “Arslan Giray Han ve Kırım'ın Yeniden İmârında Vakıfların Rolü”, **Vakıflar Dergisi**, c. 30, Ankara, 117-138.
- Danişmend, İsmail Hami (1972), **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, c. 4, İstanbul.
- Demirci, Selim (2015), “el-Hatîb et-Tebrizî ve Mişkâtü'l-Mesâbih'i Üzerine”, **Hadis Tetkikleri Dergisi**, c. 12, s. 2, 95-113.
- Diker, Sevgi Ağca (2021), **Osmanlı Saray Teşkilatında Has Oda**, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Dingeç, Emine (2011), “Osmanlı Sarayı'nda Cirit Alayları: Lahanacılar ve Bamyacılar”, **Milli Folklor**, c. 89, 78-86.
- Doğan, Muzaffer (2002), “Osmanlı İmparatorluğunda Makam Vergisi: Caize”, **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi**, 7, İstanbul, (35-74).
- Erbilici, Eyüp (2024), **II. Mahmut dönemi Ceyb-i Hümayun Hazinesi**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Erkal, Mehmet (1992), “Beytül-mâl”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 6 (90-94), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Erünsal, İsmail E. (1996), “Galatasaray Kütüphanesi”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 323.
- _____ (2007), “Nuruosmaniye Kütüphanesi”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 33 (266-267) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

- _____ (2015), “Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik”, **Milli Eğitim**, c. 208, Güz, 194-199.
- Erünsal, İsmail E.-Aydın, Bilgin (2019) “Tereke Kayıtlarına Göre Osmanlı Medrese Talebelerinin Okuduğu Kitaplar (XVII-XX. Yüzyıllar)”, **Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri: Şahıslardan Eserlere, Kurumlardan Kimliklere**, İstanbul, 173-203.
- es-Seyyid, Seyyid Muhammed (2020), “İrsâliye”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 22 (452-454), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Eyice, Semavi (1988), “Ağakapısı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 1 (462-464), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (1989), “Ahmed III Kütüphanesi”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 2 (40-41), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (1993), “Çeşme”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 8 (277-287), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2007) “Nuruosmaniye Külliyesi”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 33 (264-266), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Fatih Sultan Mehmed (2020), **Atam Dedem Kânûnu Kânûnnâme-i Âl-i Osman**, (haz.) Abdülkadir Özcan, Kronik Kitap, İstanbul.
- Ferlibaş, Meral Bayrak- Bayram, Ayşe (2023), “1178/1764-1765 Yılına Ait Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hassa Defterlerine Göre Şehzade Selim/III. Selim İçin Hazırlanan Giysilerle Bazı Eşyalar”, **Esogü Tarih Dergisi**, c. 6, s. 2, 98-156.
- Gül, Abdulkasim (2020), **18. Yüzyılda Yeniçeri Teşkilatı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.
- Güneri, Şeyda (2019), **Enderûn-ı Hümayûn hazinesi Tahrir Defteri (1760) (İnceleme-metin)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, Tahir (2014), **Vak‘a-nüvîs Hâkim Efendi Tarihi (Metin Ve Tahlil)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Halıcı, Feyzi (1993), “Cirit”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 8 (26-27), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Hathaway, Jane (2021), **Beşir Ağa: Osmanlı Hareminin Baş Hadım Ağası**, Vakıfbank Kültür Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- _____ (2022) **Darüssaade Ağası Osmanlı Sarayında Afrikalı Bir Güç Odağı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I. Basım, İstanbul.

- İşıқтаş, Erkan (2013), **R.1287/M.1871 yılı Ceyb-i Hümayûn (Ceyb ve Harc-ı Hâssa-i Şahane) Defterlerinin Trankripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- İlgürel, Mücteba (1993), “Birinci Mahmud”, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi** içinde, 11 (137-146), İstanbul.
- İlgürel, Mücteba (2020), “Mustafa Paşa, Köse”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 31 (345-346), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- İnalcık, Halil (1993), “Cizye”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 8 (45-48), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2020), **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Çev. Halil Berktaş, c. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- İpşirli, Mehmet (1991), “Osmanlılarda Cuma Selâmlığı (Halk-Hükümdar Münasebetleri Açısından Önemi)”, **Prof Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan**, İstanbul, 459-471.
- _____ (1992), “Bezirgân”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 6 (103-104), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (1993), “Cuma Selâmlığı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, 8 (90-92), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2003), “Medrese”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 28 (327-333), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- _____ (2008), “Sadrazam”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 35 (414-419), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İzzî Tarihi (Osmanlı Tarihi 1157-1165/1744-1752)** (2019), (haz.) Ziya Yılmaz, Yazma Eserler Kurumu, İstanbul.
- Karateke, Hakan (2015), **illuminating Ottoman Ceremonial**, God is the Light of the Heavens and the Earth: Light In Islamic Art And Culture.
- Karlav, Merve (2019), **72 Numaralı Harc-ı Hassa Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Kawamoto, Satoshi (2016), “Before Topkapı: Istanbul Old Palace And Its Original Function Before Topkapı”, **Archivum Ottomanicum**, Ed. György Hazai, Germany.
- Kesgin, Yusuf (2020), **Ceyb-î Hümayûn Defterlerine Göre Osmanlı Padişahları, Güreş ve Güreşçiler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

- Kurtaran, Uğur (2012), **Sultan Birinci Mahmud ve Dönemi (1730-1754)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Küçükali, Murathan (2018), **Sultan II. Mustafa Döneminde Ceyb-i Hümayûn Hazinesi Masrafları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kütükoğlu, Mübahat (2020), **Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Mebdi, Ayşe (2024), **TS. MA. d. 02364.0001-0006 Numaralı Ceyb-i Hümayûn ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H. 1133/M. 1720-1721)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Mehmed Es'ad Efendi'nin Teşrifât-ı Kadîme'si: Osmanlı İmparatorluğu'nda Teşrifât** (2012), Haz. Ahmet Arslantürk, Miraç Tosun, Serdal Soyluer, Okur Kitaplığı, İstanbul.
- Nutku, Özdemir (1992), "Bayram Alayı", **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 5 (265-266), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Ocak, Derya (2006), **XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları Ve Gündelik Hayata Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Orhonlu, Cengiz (1963), Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü (1691-1696)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- _____ (1998), "Hazine", **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 17 (130-133), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Öğün, Tuncay (2006), "Müsâdere", **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 32 (67-68), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Önen Sarıerikli, Saliha (2024), **Osmanlı Devleti'nde Sultan III. Ahmet dönemi Enderûn Hazinesi gelir-gider defterleri (1703-1730)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos.
- Öngül, Ali (1990), "Nuruosmaniye Kütüphanesi", **Türklük Araştırmaları Dergisi**, c. 6, İstanbul, 141-150.
- Öz, Ümmehan (2022), **1869-1876 Tarihli Ceyb-i Hümayûn Defterine Göre Sultan Abdülaziz İhsanları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Özcan, Abdülkadir (1992), "Beşir Ağa, Moralı", **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 5 (555-556), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

- _____ (1992), “Biniş”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 6 (184-185), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (1999), “İstabl”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 19 (203-206), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2018), **İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları**, c. 3, İSAM Yayınları, Ankara.
- _____ (2019), “Mehmet Emin Paşa, Devâtdâr”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 2 (222), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Özcan, Tahsin (2020), “Muhallefât”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 30 (405-406), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. I, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul.
- _____ (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- _____ (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c. III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Pierce, Leslie P. (2021) **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu’nda Hükümranlık ve Kadınlar**, Isık Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Sahillioğlu, Halil (1993), “Ceyb-i Hümayun”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 7 (465-467), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (1993), “Darphâne”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 8 (501-505), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sakaoğlu, Necdet (1963), “C. Selâmlığı”, **Türk Ansiklopedisi** içinde, 11 (258-259), Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Sakaoğlu, Necdet (2015), **Bu Mülkün Sultanları**, Alta Yayınları, İstanbul.
- Sarı, Nil (1998), “Hekimbaşı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 17 (161-164), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sarıcaoğlu, Fikret (2007), “Osman III”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 33 (456-459), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sarıerikli, Saliha Önen- Yardım, Gülser (2022), “Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Damatlarının Enderûn Hazinesi’ne Aktarılan Mallarının Değerlendirmesi”, **EFAD: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c. 5, s. 1, 1-16.

- Serezli, Esad (1948), “Nur-u Osmaniye Kütüphanesi (Bibliothèque de la mosquée de Nour-Osmaniye)”, **TTOK Belleteni**, c. 76, 19-20.
- Sertoğlu, Midhat (2021), **Mufasssal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı**, c. V, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sertoğlu, Mithat (1954), “Bursa, Edirne Sarayları ve Eski Saray”, **Resimli Tarih Mecmuası**, c. V, s. 59, İstanbul, 3462-3463.
- Soydemir, Selman (2022), **Sultân I. Mahmûd Rûznâmeleri (1730-1754) (İnceleme ve Çeviriyazı Metin)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, İlhan (1980), **Yeni-il Kazası ve Yeni-İl Türkmenleri (1548-1653)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Şehsuvaroğlu, Haluk (1961), “Biniş, Binişi Hümayun”, **İstanbul Ansiklopedisi** içinde, 5 (2798-2799), Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay Neşriyatı, İstanbul.
- Şeker, Mehmet (2004), “Mevlid”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi** içinde, 29 (479-480), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Şem’âdânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Târihi Mür’î’t-tevârih (1976), c. I, Haz. M. Münir Aktepe, İstanbul.
- Tarım Ertuğ, Zeynep (1998), “Osmanlı Devlet Teşrifâtında Hırka-i Şerîf Ziyareti”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, c. 16, İstanbul, 37-45.
- _____ (1999), “Osmanlı Devletinde Resmi Törenler ve Birkaç Örnek”, **Osmanlı**, 9 (133-142), Kültür ve Sanat, (Ed.) Güler Eren, Ankara.
- _____ (2006), “Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Sarayı’nda Bayram Törenleri”, **Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu’na Armağan**, (Ed.) Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul.
- _____ (2010), “Osmanlı İstanbul’unda Merasim ve Teşrifata Dair Kaynaklar”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, c. 8, s. 16, 161-148.
- Tarım, Zeynep (2017), “İstanbul’da ve Osmanlı Sarayı’nda Tören ve Kutlamalar”, **Suriçi İstanbul Fetihden Önce ve Fetihden Sonra**, Ed. İlber Ortaylı, Fatih Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Taşkın, Osman (2017), **Nuruosmaniye Külliyesi’nin Fiziki, İdari, Mali ve Sosyo-Ekonomik Yapısı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekin, Ahmet (2016), **Ottoman Istanbul In Flames: City Conflagrations, Governance And Society In The Early Modern Period**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Tozduman Terzi, Arzu (1998), “Hazîne-i Hâssa”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 17 (137-141), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2002), “Osmanlı Hazinelei”, **Türkler**, (Ed.) Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 10 (1651-1672).
- Tuncer, Şaduman (2023), **Sultan III. Ahmed Günlük Yaşantısı, Yakın Çevresi ve Şahsiyeti**, Timaş Akademi, 1. Baskı, İstanbul.
- Tunç, Muhammet Nuri (2013), **Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi ve R.1288 (M.1872) Tarihli Ceyb ve Harc-ı Hâssa Defterlerinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Turan, Şerafettin (2009) “Silâhdar”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 37 (191-193), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Tülay Artan, “I. Mahmûd Saltanatında Boğaziçi ve Eğlenceleri: Temâşâ, Tefekkür, Tevakkuf ve “Şehr-i Sefâ””, **Gölgelenen Sultan, Unutulan Yıllar: I. Mahmûd ve Dönemi (1730-1754)**, c. I, Ed. Hatice Aynur, Dergâh Yayınları İstanbul, 2020.
- Türkmen, Mehmet (2024), “Osmanlı’da Güreşe Kısa Bir Bakış ve Türk Güreş Tarihçiliğimize Eleştiri”, **Yeni Türkiye**, c. 30, s. 127, 119-128.
- Uğur, Fatma Betül (2024), **18. Yüzyılda Bir İktidar Çatışması: Morali Beşir Ağa Hizbi Ve 1752 Tasfiyeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluçay, M. Çağatay (1992), **Harem II**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- _____ (2011), **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Uşengül, Dilek (2022), **32 Numaralı ve 1707-1710 Tarihli Hazine-i Hümâyûn Masraf Defterinin Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi (vrk. 1-32)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Uzun, Mustafa İsmet (1993), “Câize”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi** içinde, 7 (28-29), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1978), “Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi”, **Belleten**, Ankara, 42, 67-94.
- _____ (1988), **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- _____ (1988), **Osmanlı Tarihi**, c. 4/I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- _____ (2020), **Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Ülker, Necmi (1994), “XVIII. Yüzyılda Mısır ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın Mısır Seferi”, **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, c. 9, s. 1.
- Ürkündağ, Ayhan (2017), **Darüssaade Ağası Hacı Beşir Ağa ve Hayratı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yardım, Gülser (2021), “17. Yüzyılın İkinci Yarısına Ait Bir Deftere Göre Muhallefattan Hazineye Aktarılan Eşyalar”, **Mavi Atlas: Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c. 9, s. 1, 147-170.
- Yazıcı, Nesimi (1999-2000), “Osmanlı Dinî Hayatından Bir Kesit: Buharî Hatmî”, **Türk Yurdu**, Aralık-Ocak, 347-355.
- Yiğit, Ahmet (2015), “III. Ahmet Dönemi Huzur Güreşleri ve Güreşler İçin Yapılan Ceyb-i Hümayun Harcamaları”, **History Studies**, c. 6, s. 5, Eylül, 269-311.
- Yolal, Mesut (2013), **01490, 01491 ve 1492 Numaralı Hazine-i Hassa (Ceyb-i Hümayûn) Defterleri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi: R.1327-1328/M.1911-1912**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

EKLER

Ek 1. TSMA.d, nr.2394/10

[1/b]

Ber-mûceb-i defter-i müfredât yalnız yüz yirmi üç kîse ile yüz seksen altı guruş elli akçe îrâd otuz iki kîse ile yüz otuz bir buçuk guruş altmış beş akçe masraf kayd oluna.

Bin yüz altmış üç Şevvâlinde Hazîne-i Enderûn-ı Hümâyûna dâhil olub îrâd olunan nûkûd ve eşyâ-i sâiredir.

Berâ-yı ceyb-i hümâyûn şehr-i mezbûr aylığı olmak üzere Darbhâne-i Amire fâizinden gelen		
Guruş 11300,5 385,5 zolata guruş fâizinden Toplam 11686	Akçe 55 1 56	
Kîse 23	Küsûr Guruş 186	Akçe 56
Bin yüz altmış dört senesine mahsûb hazîne mevkûf akçesi olmak üzere gelen zincirli ve zer-i mahbûb		
18181 aded 90 para 330 akçe[den] 50000 guruş 100 kise		
Yekûn 61686 guruş 56 akçe		
Yalnız altmış bir bin altı yüz seksen altı guruş ile elli altı akçedir		
Be-hesâb-ı kîse 123 kise 186 kusûr guruş 56 akçe		
Yalnız yüz yirmi üç kîse ile yüz seksen altı guruş elli altı akçedir		

Şehr-i mezbûrda vâkı' ceyb-i hümâyûn ve ba'zı kullarına ihsân-ı mülûkâne buyrulan ecnâs-ı nûkûddur.

Berâ-yı şehriyye-i hümâyûn Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle Musâhib Ömer Ağa kulları yediyle harem-i hümâyûna teslim olunan			
Zer-i mahbûb tam 363 aded 70 para 330 akçe[den] 1000 guruş	Beher çıkın ellişer olmak üzere zer-i mahbûb tam 750 aded 330 akçe[den] 2062,5 guruş	Beher çıkın yüzer olmak üzere zer-i mahbûb nısfıyyesi 1500 aded 165 akçe[den] 2062,5 guruş	Ak akçe Guruş 500 bütün 500 çil akçe 500 humsiyye Toplam 1500 guruş
Birinde edâ-yı salât-ı îd için Sultan Ahmed Câmi'-i şerîfine teşrîf-i hümâyûn buyruldukda Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle baş çukadar kulları yediyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan Yeniçeri hû-keşânına zer-i mahbûb tam 5 aded 330 akçe[den] 13,5 guruş 30 akçe Yeniçeri sakâlarına zer-i mahbûb nısfıyyesi 2 aded 165 akçe[den] 2,5 guruş 30 akçe		Bâ-hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn iki nefer azâde cevâriye kullarına ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle teslim olunan	
		Neferen 1 1 2	Guruş 80 80 160

Ek 1: (Devamı)

Yevm-i mezbûrda biniş ile Yalı Köşküne teşrîf-i hümayûn buyruldukda huzûr-ı hümayûnda güreş iden üç çift pehlivânın gâlibine ikişer mağlûbuna birer berâbere kalan dört çift pehlivâna ikişer du'âcı kullarına dört zolatadan mecmû'ı silâhdâr ağa kulları ma'rifetiyle ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın tevzî' ve taksîm olundu 29 zolata 21,5 guruş 30 akçe	İkisinde Tepebaşı nâm kasr-ı hümayûna teşrîf-i hümayûn buyruldukda huzûr-ı hümayûn-ı hüsvânelerinde güreş iden iki çift pehlivânın gâlibine ikişer mağlûbuna birer berâbere gelen iki çift pehlivâna ikişer du'âcı kullarına dört zolatadan mecmû'ı Silâhdâr ağa kulları ma'rifetiyle ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın taksîm olundu 18 zolata 13,5 guruş	
Üçüncü rûz-ı firûzda edâ-yı salât-ı Cuma için Beşiktaş Câmi'-i şerîfine teşrîf-i hümayûn buyurulub ba'dehû Tepebaşı nâm kasr-ı muallâya teşrîf-i hümayûn buyruldukda Silâhdâr ağa kulları ma'rifetiyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan		
Câmi'de yeniçeri sakâlarına zer-i mahbûb nısfıyyesi 2 aded 165 akçe[den] 2,5 guruş 30 akçe	Sadr-ı a'zam Muhammed Paşa kullarının cündîleri cirit oynadıklarında ihsân-ı mülûkâne buyrulan Zer-i mahbûb tam 550 aded 330 akçe[den] 1512,5 guruş	Huzûr-ı hümayûnda güreş iden dört çift pehlivânın gâlibine ikişer mağlûbuna birer berâbere gelen iki çift pehlivâna ikişer du'âcı kullarına dört zolatadan mecmû'ı 24 zolata 18 guruş

[2/a]

Dördüncü gün Tepebaşı nâm kasr-ı hümayûna teşrîf-i hümayûn buyruldukda Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan		Beşinci gecesı Sâhilsarây-ı Beşiktaş'da cebeciyan kulları fişek attıklarında Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan Guruş 40 baş çavuş kullarına 40 odabaşı vekîl-i hârc ve aşçı ve alemdar kullarına 10 guruş[dan] 30 üç nefer kara kullukçu kullarına 10 guruş[dan] 500 fişengi başı ve neferâtı kullarına 610
Huzûr-ı hümayûnda güreş iden on çift pehlivânın gâlibine ikişer mağlûbuna birer berâbere kalan üç pehlivâna ikişer du'âcı kullarına dört zolatadan mecmû'ı 55 zolata 41 guruş 30 akçe	Yevm-i mezbûrda sakalını traş iden Yahudî kullarına 3 guruş	
Altıncı gecesı Sâhilsarâyı Beşiktaş'da fişenk şenliği iden topcıyan kullarına Silâhdâr ağa kulları ma'rifetiyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan		Yedinci gün ve gecesı Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle ihsân buyrulmağın tevzî' ve olunan

Ek 1: (Devamı)

Guruş 40 baş çavuş kullarına 40 odabaşı vekîl-i hârc Alemdar aşçı kullarına 10 guruş[den] 30 üç nefer kara kullukçu kullarına 10 guruş[den] 500 fişengî başı ve neferâtı kullarına 610	Gündüz biniş ile Tepebaşı kasr-ı hümâyûna teşrîf-i hümâyûn buyruldukda iki nefer fukarâya ihsân buyrulan zer-i mahbûb nısfıyyesi 2 aded 165 akçe[den] 2,5 guruş 30 akçe	Gecesi tersâneli kulları fişenk şenliği ettiklerinde ihsân buyrulan Guruş 30 çavuş kullarına 20 çukadar kullarına 200 fişengî başı neferâtı kullarına 250 guruş
Sekizinci gecesi Seyyid Süleyman kulları fişenk şenliği ettikde ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle teslim olunan Guruş 50 Seyyid Süleyman kullarına 100 neferâtı kullarına 150	Mu'tâd-ı kadîm-i şahâneleri üzere berâ-yı acemilik ihsân-ı mülûkâne buyrulan Hâne-i hâssada eski olan Ömer Ağa kullarına bıçak bahâ 30 guruş Hâne-i seferliden nakl olunan ser câmeşûy Hâfız Ahmed Ağa kullarına 200 guruş	
Onunda edâ-yı salât-ı Cuma için Cihangir Câmi'-i şerîfinde teşrîf-i hümâyûn buyruldukda Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle baş çukadar kulları yediyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan zer-i mahbûb nısfıyyesi Aded 2 yeniçeri sakâlarına 2 fukarâ ve zuafâyâ 4 aded 165 akçe[den] 5,5 guruş	On üçünde biniş ile Kemerlere teşrîf-i hümâyûn buyruldukda Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle ameile kullarına ihsân-ı mülûkâne buyrulan 1000 guruş	
On yedisinde edâ-yı salât-ı Cuma için Fındıklı Câmi'-i şerîfine teşrîf-i hümâyûn buyruldukda Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle baş çukadar kulları yediyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan yeniçeri sakâlarına zer-i mahbûb nısfıyyesi 2 aded 165 akçe[den] 2,5 guruş 30 akçe	Yirmi dördünde Vâlîde Câmi'-i şerîfine teşrîf-i hümâyûn buyruldukda Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle baş çukadar kulları yediyle ihsân-ı mülûkâne buyrulan yeniçeri sakâlarına zer-i mahbûb nısfıyyesi 2 aded 165 akçe[den] 2,5 guruş 30 akçe	
Mu'tâd-ı kadîm-i şahâneleri üzere berâ-yı acemilik ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın teslim olunan		
Rikâbdârlıktan taşra ber-murâd olan Muhammed Ağa kullarına 2500 guruş	Rikâbdârlık mukarrer olan Dülbend Ağası İbrahim Ağa kullarına 1000 guruş mefrûşât bahâ	Hâne-i hâssada eski olan Veli Ağa kullarına bıçak bahâ 30 guruş
		Hâne-i hazîneden hâne- i hâssaya ref' olunan ser güğüm Abdurrahman beg kullarına 200 guruş

Ek 1: (Devamı)

Yirmi beşinde biniş ile Tepebaşı kasr-ı hümayûnlarına teşrîf-i hümayûn buyruldukda Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle bir nefer fukarâya ihsân-ı mülûkâne buyrulan zer-i mahbûb nısfıyyesi 1 aded 165 akçe[den] 1 guruş 45 akçe			Yirmi altısında mu'tâd-ı kadîm-i şahâneleri üzere berâ-yıacemilik ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın teslîm olunan		
			Hâne-i hâssada eski olan Süleyman Ağa kullarına bıçak bahâ 30 guruş	Hâne-i kilerdan hâne-i hâssaya ref' olunan Hamza Ağa kullarına 200 guruş	Seferliye çerâğ olan Muhammed kullarına 30 guruş
Berâ-yı tasadduk-ı hümayûn mu'tâd üzere şehir-i mezbûrda sarf olan çil akçe Aded 4000 an-yed-i Silâhdâr Ağa kulları 5000 an-yed-i hazîne kethüdâsı kulları 9000 aded 75 guruş					
Yekûn	Aded	Para	Akçe [aded]	Guruş	Akçe
Zer-i mahbûb tam	1668	70	330	4588,5	30
Zer-i mahbûb nısfıyyesi	1515		165	2083	15
Bütün				7597	
Humsıyye				500	
Çil akçe				575	
Şehir-i mezbûrda vâkı' ceyb-i hümayûn altunuyla mecmû'ı					
Be-hesâb-ı gurus 15344 gurus 45 akçe Yalnız on beş bin üç yüz kırk dört gurus ile kırk beş akçedir					
Be-hesâbı kîse 30 kîse 344 kûsûr gurus 45 akçe Yalnız otuz kîse ile üç yüz kırk dört gurus kırk beş akçedir					

[2/b]

Mâh-ı mezbûrda vâkı' hârc-ı hâssa-i hümayûn ve ba'zı kullarına ihsân-ı mülûkâne buyrulan eşyâdır.

Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle harem-i hümayûndan gelen numûne kaftân-ı hümayûna göre ma'an gelen keremsûddan bir kaftân-ı hümayûn yabdırulub harem-i hümayûna teslîm olundu			Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle gelen zümürred ve elmâsla murassa' hançer-i hümayûnun bir aded punta elmâsı nâkıs olmağın mevcûd vaz' olunub teslîm olundu Elmâs ve zümürred ile murassa' hançer ma'a bıçak-ı hümayûn 1 kıt'a Mevcûd hazînedan vaz' olunan punta elmâs 1 aded
Numûne keremsûd kaftân-ı hümayûn 1 aded	Cedîd-i keremsûd kaftân-ı hümayûn 1 aded	Üstâdiyyeleri Akçe 840 derzi 150 kazâz 990 akçe 8 gurus 30 akçe	

Ek 1: (Devamı)

Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe Ağası kulları ma'rifetiyle harem-i şerîfden gelen numûne kağıd cüzdanına göre Nemçe dîbâsından bir adet cüzdan yabdırulub harem-i hümayûna teslîm olundu Kağıd cüzdanı 1 adet Nemçe dîbâsı 1 zirâ' Sarf olan şerid ve püskül 20 zira 60 akçe[den] 10 guruş Saraç üstâdiyyesi ve sahtiyân bahâ 7,5 guruş			Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle iki adet elmâs ve bir adet lâl yüzük-i hümayûnları yabdırıldıkda sarf olan Altun 5 dirhem Üstâdiyye 45 guruş 15 guruş[dan]			
Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle harem-i hümayûndan gelüb bozulan bıçaklardan hâsıl olan						
Zümürred kabzalı bıçaklardan hâsıl olan						
Elmâs Aded 88 bıçak[dan] 88 bir bıçak[dan] 176 85 adet harem-i hümayûna teslîm şûd 91 adet zîrde müceddeden yapılan bıçağa sarf şûd	Kırmızı yâkut Aded 7 7 14 9 adet harem-i hümayûna teslîm şûd 5 zîrde müceddeden yapılan beyâz minâlı bıçağa	Lâl 1 adet teslîm harem şûd	Zümürred 4 adet	Kırmızı yâkut 2 adet teslîm harem şûd	Gök yâkut 1 adet teslîm harem şûd	Altun 80 dirhem 20 ayar[dan] be-hesâb-ı hâlis 66,5 dirhem 4 kırat zîrde yapılan bıçaklara sarf şûd
Beyâz minâlı bıçaktan hâsıl olan						
Elmâs Aded 18 7 11 adet harem-i hümayûna teslîm zîrde yapılan zümürred kabzalı bıçağa		Gök yâkut 2 adet harem-i hümayûna teslîm		Altun 10 dirhem 20 ayardan hesâb-ı hâlis 8,5 dirhem zîrde yapılan bıçaklara sarf		
Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle balâda zikr olunan bozulan bıçaklardan bir adet zümürred kabzalı bıçak-ı hümayûn yabdırıldıkda sarf olan						

Ek 1: (Devamı)

Elmâs Aded 91 bozulan zümürrüd kabzalı bıçaklardan 11 bozulan beyâz minâlî bıçakdan 14 harem-i hümâyûndan gelen 3 def'a harem-i hümâyûndan tepesi için gelen 8 lacivert kabzalı çifte bıçağa tertib olunandan 127	Sarf olan altun 68 dirhem bozulan bıçaklardan	Sağrı kaplama mahfûzâ yabdırıldı 10 guruş	Tepesi için harem-i hümâyûndan gelen lâl 1 adet	Kuyumcu Balti kullarına ihsân olunan 420 guruş
Kabza ortalarına zümürrüd 4 adet bozulan zümürrüd kabzalı bıçaklardan	Timûrî tecdîd olundu 5 guruş	Mevcûd-ı hazîneden berâ-yı avîze zümürrüd küpe 1 çift 6,5 dirhem	Altun sırmadan köstek yabdırıldı 12 dirhem 520 akçe[den] 52 guruş	
Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle balâda zikr olunan bozulan minâlî bıçak müceddeden yabdırılıb ve peygamber ağacından bir kın yabdırıldıkda sarf olan				
Kırmızı yâkut 5 aded bozulan zümürrüd kabzalı bıçaklardan	Sarf olan altun 7,5 dirhem bozulan bıçakdan	Üstâdiyye 15 kuyumcu üstâdiyyesi 5 kinci üstâdiyyesi 20	Bu iki bıçak-ı hümâyûnlara sarf olan altunun mecmû'ı Dirhem 75,5 75 dirhem 4 kırat altın 4 dört kırat altın mevcûddandır	
Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle harem-i şerîfden gelen iki adet mercân kabzâlî bıçak-ı hümâyûnun birinde olan köstek ihrâc olunub diğer mercân kabzalı bıçağa vaz' ve kösteği ihrâc olunan bıçağa müceddeden ibrişim köstek yabdırılıb mevcûddan dut resmi bir çift zümürrüd küpe bozulub avîze yabdırılıb harem-i hümâyûna teslim olundu				
Mevcûddan dut resmi ayaklı zümürrüd küpe 1 çift 4,5 dirhem kırat 4	Sağrı kaplama mahfûza yapıldı 10 guruş	İbrişim kösteğe kazzâz üstâdiyyesi ve hârcı 7,5 guruş		
Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle mevcûd-ı hazîneden harem-i hümâyûna teslim olunan				
Mevcûddan birer ayaklı şeşhâne zümürrüd küpe 1 çift 5,5 dirhem	Mevcûddan zemîni âyine taşhâneleri müşebbek yetmiş aded elmâsla murassa' çengâl kuşak 1 adet bir taşı nâkıştır	Zemîni âyine taşhâneleri müşebbek yetmiş iki hurde elmâsla murassa' elvân minkârî kem-ayâr altun Kuşak 1 adet		

Ek 1: (Devamı)

Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle kahveci başı kulları yediyle yapılan Nemçe dibâsı bâlin sarf olan Nemçe dibâsı bâlin 1 adet Berâ-yı hârc ve üstâdiyyesi 5,5 guruş	Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle berâ-yı isti'mâl-i zât-ı hümayûn yapılan ma'cûn için sarf olan altun varak 2 tefe 11 guruş[dan] 22 guruş	
Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle mevcûddan beyâz kutniden bir namaz şiltesi yapıldıkda sarf olan Mevcûddan beyâz kutnî 8 zirâ' İçine astâr hârcı ve derzi üstâdiyyesi 1,5 guruş 20 akçe	Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle Topkapıda binâ buyrulan kitâb dolablarına mevcûd-ı hazînedan sabıkâ şehremîni Yusuf Efendi kullarına teslim olunan	
	Mevcûddan <table border="1"> <tr> <td>Âyine 12 adet</td><td>Sîm çukâ Dirhem 19 zirâ' dolablar derûnuna 5,5 zirâ' dehlîzine 24,5 zirâ'</td></tr> </table>	Âyine 12 adet
Âyine 12 adet	Sîm çukâ Dirhem 19 zirâ' dolablar derûnuna 5,5 zirâ' dehlîzine 24,5 zirâ'	
Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle Beşiktaş'da harem-i şerîf iskelesi kurbünde vâkı' mermerliğin bir adet minderinin tepesi tazelenüb ve yüzü mevcûddan tecdîd olunub vaz' olundu Mevcûddan 2 bez top Hallâc ve derzi üstâdiyyesi 90 akçe	Dârü's-sa'âdet'i-ş-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle harem-i hümayûna işîrâdan alunub teslîm olunan Âl sandâl 20 zirâ' 84 akçe[den] 14 guruş	

[3/a]

Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle üç adet kafes meremmât ve altı adet kafes müceddeden yabdırıldıkda sarf olan Meremmât olan üç adet kafes için hârc ve üstâdiyyesi 20 guruş Müceddeden yapılan altı adet kafesler için hârc ve üstâdiyye 104 guruş	Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle mevcûd-ı hazînedan olmak üzere kilâr kethüdâsı kullarına teslim olunan Mevcûddan üsküre tabak 2 Fağfûrî tabak 3 adet Yekmerdî kâse 1 adet			
Mu'tâd-ı kadîm-i şahâneleri üzere rikâbdârlık mukarrer olan dülbend ağası İbrahim Ağa kullarına berâ-yı acemilik ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın mevcûd-ı hazînedan teslim olunan				
Tepesi bir zümürred kabzâ ve kını seksen iki elmâsla murassa' kuyruğu bir lâlli beyâz minekâri selîmî kabzalı altun hançer 1 adet	Altun donanmalı kılıç 1 adet	Altunlîca kılıç bendî 1 adet	Mâi çukâyâ kaplu sammûr kontuş 1 adet	Sırmalı kesme artı Aded 1 çukâ üzere 1 kenevir üzere 2

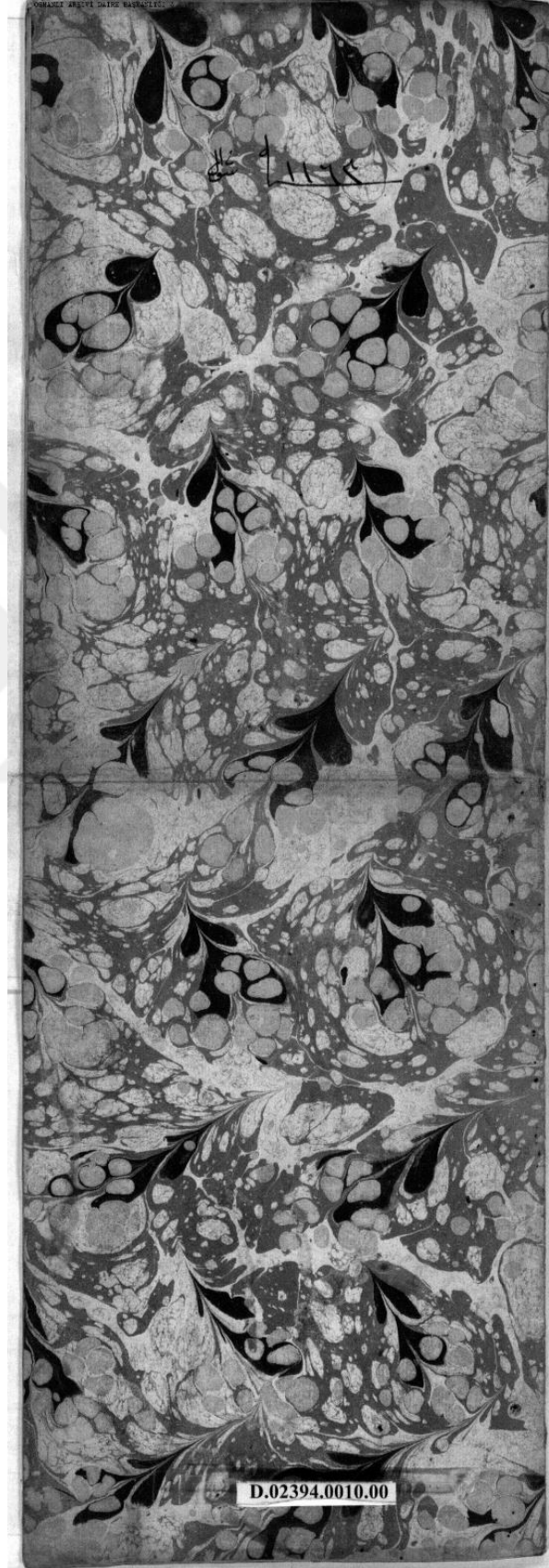
Ek 1: (Devamı)

Sîm kemer raht 2 aded	Sîmli at gaddâresi 2 aded	Sîm reşme 2 aded	Sîm rikâb 2 çift	Sırmalı eğer 2 aded hâs âhûrdan	
Mu'tâd-ı kadîm-i şahâneleri üzere hazîne de güğüm başı olan eski Muhammed kullarına berâ-yı acemilik ihsân-ı mülûkâne buyrulmağın mevcûd-ı hazîneden yabdırılıb teslim olundu					
Göz kutnî kaftân 1 aded kutnî 1 aded	Kutnî entârî 1 aded kutnî yarım	Çukâ çakşır 1 aded 2 zirâ' 2 parmak	Çâr şâl kuşak 1 aded	Destâr 1 aded Suznî 1 mak'ad	
Penbe memlû minder 1 aded	Kavuk 1 aded yarım dirhem	Üstâdiyye 1 guruş	Tellî kadife yasdık 4 aded	Üstâdiyyeleri	
				Akçe 440 300 300 1100 2140	Akçe 120 kaftâna 40 entârîye 40 çakşıra - 200
				Yekûn 1340 akçe 19,5 guruş	
Silâhdâr Ağa kulları ma'rifetiyle kuşhânedeki kafesler için on altı aded teneke yemlik yabdırılıb kuşçu kullarına teslim olundu					
Teneke yemlik 16 aded Beherdânesine onar para[dan] 4 guruş					
Berâ-yı şehriyye-i hümayûn mu'tâd üzere mevcûddan sarf olan					
Anber Dirhem 20 5 5 - 5 35	Üd Dirhem 40 berâ-yı buhûrdancıyân 100 berâ-yı hazînedârân 60 berâ-yı çukadar ağa kulları 60 berâ-yı miftâh ağası kulları 5 berâ-yı kahvecibaşı kulları 265				
Yekûn hârc-ı hâssa 787,5 guruş 20 akçe					
Yalnız yedi yüz seksen yedi buçuk guruş ile yirmi akçedir					
Şehr-i mezbûrda vâkı' mesârîf-ı hümayûnun mecmû'ı nükûdu					
Be hesâb-ı guruş 15344 787,5 16131,5	Akçe 45 ceyb-i hümayûn 20 hârc-ı hâssa hümayûn 65				
Yalnız on altı bin yüz otuz bir buçuk guruş ile altmış beş akçedir					
Be-hesâb-ı kîse 32 kîse 131,5 kûsûr guruş 65 akçe					
Yalnız otuz iki kîse ile yüz otuz bir buçuk guruş altmış beş akçedir					

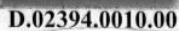
Balâda müfredâtıyla defter olunduğu üzere Şevvâl gurrelerinden gâyetine gelince ceyb-i hümayûn ve hârc-ı hâssanın mecmû'ı nükûdu yalnız on altı bin yüz otuz bir buçuk guruş ile altmış beş akçe idüb kîse hesâbı üzere otuz iki kîse ile yüz otuz bir buçuk guruş altmış beş akçe ider, masraf-ı hümayûna kayd olunmak bâbında emr u fermân şevketlü mehâbetlü salâbetlü kerâmetlü padişâhım hazretlerindir.

Yalnız yüz yirmi üç kîse ile yüz seksen altı guruş elli altı akçe îrâd-ı hümayûna
Yalnız otuz iki kîse ile yüz otuz bir buçuk guruş altmış beş akçe masraf-ı hümayûna

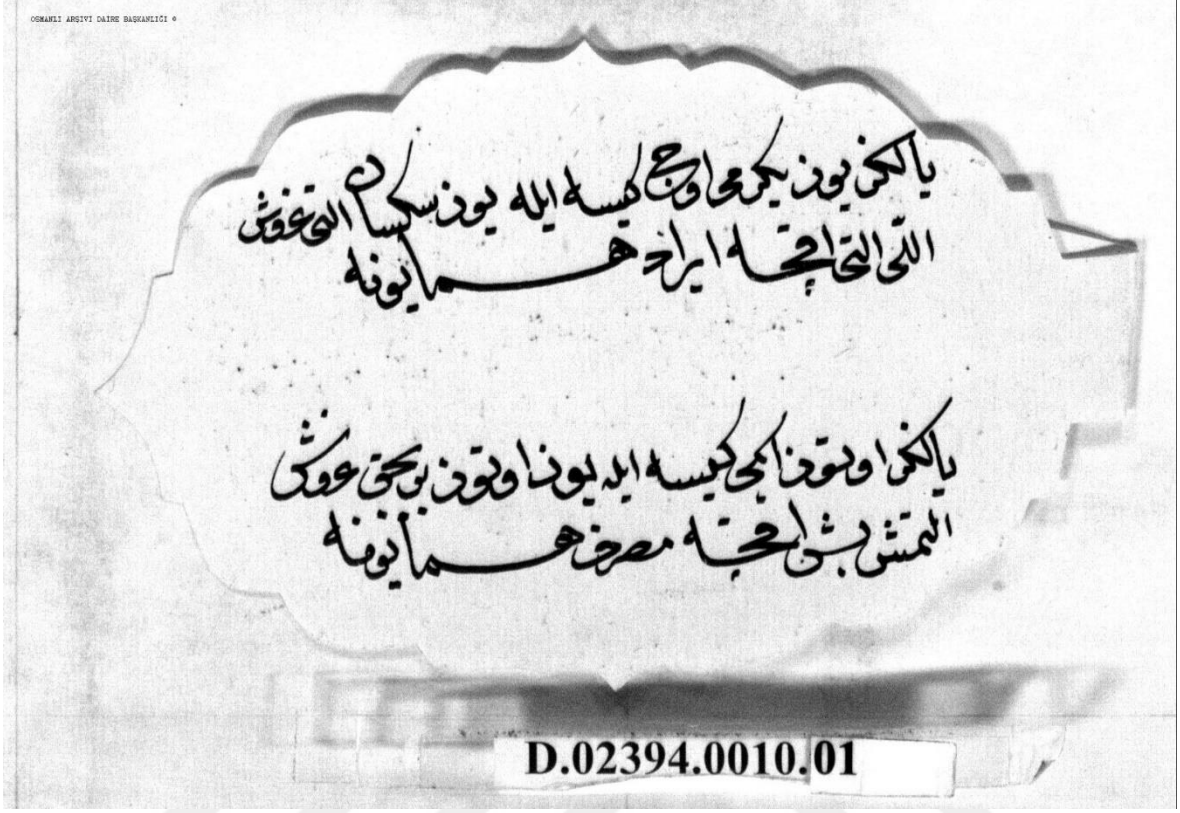
Ek 1: (Devamı)

D.02394.0010.00

Ek 1: (Devamı)

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğretimini 2011 yılında Namık Kemal İlköğretim Okulu'nda tamamladı. 2015 yılında Akçaabat Anadolu İmam Hatip Lisesi'ni tamamladı. 2017 yılında başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi – Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nden 2021 yılında mezun olup aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından yürütülen BAP06 projesine başvurusu kabul edildi ve birimin Haziran 2024 ile Haziran 2025 tarihleri arasında araştırmacı-bursiyeri oldu.

AKGÜMÜŞ, bekar olup, İngilizce bilmektedir.